

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI ✓

Biblioteca Metropolitană Sibiu

ANUL IX, nr. 6—8

IUNIE—AUGUST, 1964

1202

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ANUL IX, nr. 6—8

IUNIE—AUGUST, 1964

Redacția și Administrația: ARHIEPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ — SIBIU

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

APARE CU BINECUVÎNTAREA ȘI SUB ÎNDRUMAREA
ÎNALT PREA SFÎNȚIEI SALE

D. D. NICOLAE COLAN

Arhiepiscop și Mitropolit

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

Arhiepiscopia Ortodoxă Română Sibiu, strada 1 Mai nr. 24

Secretar de redacție: Pr. prof. dr. GRIGORIE MARCU

CUPRINSUL:

Pag.

23 AUGUST 1944—23 AUGUST 1964

† NICOLAE, Mitropolitul Ardealului: *Sus să avem inimile!* 383—384

REDACȚIA: *Patrie înfloritoare.* — La a XX-a aniversare a eliberării
României 385—402

PROFESORII INSTITUTULUI TEOLOGIC DE GRAD UNIVERSITAR
SIBIU: *La a XX-a aniversare a eliberării României* 403—406

BISERICA ȘI PROBLEMELE VREMII

REDACȚIA: Știința în slujba progresului omenirii. (De la refuzul de-a se
orienta spre distrugere la voința de-a ușura și înfrumuseța viața) 407—419

STUDII

Teologie exegetică

Pr. Prof. Dr. GRIGORIE MARCU: *Noul Legământ — Legământul de viață
și pace* 420—428

Teologie istorică

NICOLAE ALBU: *Petru Maior. (Date noi privitoare la viața și activi-
tatea sa)* 429—443

ION COLAN: *Ciprian Porumbescu și Brașovul* 444—469

Teologie sistematică

Pr. Prof. Dr. CORNELIU SÎRBU: *Noutăți din Istoria Religiei* 470—495

Teologie practică

IOAN N. FLCCA: *Importanța canonică-juridică a Pravilei de la Govora
(1640—1641)* 496—523

Pr. Prof. Dr. SPIRIDON CÂNDEA: *Izvoarele și literatura Teologiei
Pastorale* 524—536

INDRUMĂRI OMILETICE

Ierodiacon TEOFIL PĂRĂIANU: *Predică în Duminica a doua după Pogo-
rirea Duhului Sfânt* 537—540

Prof. Dr. VASILE COMAN: *Liturghia este jertfa nesângeroasă a Mîntui-
torului* 540—543

(Continuare în p. III a covertei)

URME DIN TRECUT

- Protos. ARSENIE OBANCEA: Un vechi locaş de închinare: Mănăstirea Moisei din Maramureş 544—551

RECENZII

- Pr. Prof. SP. CÂNDEA: Dimitrie N. Moraitis, 'Ἡ Λειτουργία τῶν προφητῶν μένων (Liturgia darurilor mai înainte sfinţite) 552—554

VIAȚA BISERICESCĂ

- Prof. IOAN VLAD: Conferinţele preoţeşti de orientare din iunie 1964 în Arhiepiscopia Sibiului 555—557
- GR. M.: Încheierea anului şcolar 1963—64 la Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu 557—564
- N. COSTIN: Serbarea de sfîrşit de an la Şcoala de cîntăreţi bisericeşti şi Seminarul Teologic din Cluj 565—567
- D. CĂLUGĂR: Sfinţirea bisericii din parohia Lupu 567—568
- Arhidiacon IOSIF BOLOG: Sfinţirea bisericii din parohia Ighişul Vechiu 568—569
- N. M.: La hram 569—570
- Pr. Prof. Dr. SOFRON VLAD şi Pr. Prof. Dr. MILAN ŞESAN: Pentru viaţă, pentru pace. — Sesiunea Adunării a 2-a pancreştine pentru pace (Praga, 28 iunie— 3 iulie 1964) 570—578

INSEMNĂRI

- REDACȚIA, GR. M. și M. ŞESAN: Grijă de tineret asigură omenirii un viitor generos. — Centenar universitar românesc. — „Nu există apărare împotriva armelor atomice”. — Comerţ şi dezvoltare — pace şi prosperare. — Şi „subdezvoltarea” are leac. — „Redescoperirea Africii vechi”. — Noutăţi arheologice şi etnografice. — Un tablou de Rembrandt la Pecerskaia Lavra din Kiev. — San-Marco din Veneţia în primejdie de inundare. — „Oameni care nu cunosc răutatea”. — Aristofan — în slujba apărării păcii. — Cîteva date istorice despre Capitala Patriei noastre. — Imensitatea universului. — Conferinţa bisericilor din Asia de Sud-Vest. — Fundaţia Hans Iwand. — Jubileu ecumenist. — † Preotul Matei Nicoară 579—592

Orice corespondenţă privitoare la revistă (inclusiv cărţile şi revistele de schimb) se trimite pe adresa: *Arhiepiscopia Ortodoxă Română, Sibiu, strada 1 Mai, nr. 24*, cu menţiunea, pentru redacţia (sau: administraţia) revistei „Mitropolia Ardealului”.

Colaboratorii sînt rugaţi să trimită manuscrise (autografe sau, de preferinţă, dactilografiate în 4 exemplare), scrise citeţ, pe o singură pagină a filei, respectînd noua ortografie a Academiei Republicii Populare Romîne.

Citatele şi trimiterile, numele proprii şi indicaţiile cifrice să fie scrise desluşit, atît cele în romîneşte, cît şi cele în limbi străine.

Pentru uniformizarea indicării citatelor şi trimiterilor (a celor biblice, mai ales), colaboratorii sînt rugaţi să se orienteze după materialele pe care le publică revista.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

23 AUGUST 1944—23 AUGUST 1964

SUS SĂ AVEM INIMILE!

Două decenii de viață nouă a Patriei noastre dragi umplu de bucurie pe toți fiii Bisericii noastre, care sînt și fii ai poporului.

Biserica Ortodoxă din Ardeal a fost și este alături de popor, de năzuințele lui, a sprijinit și sprijinește munca lui pentru o viață mai bună, îmbelșugată și fericită, ca și lupta lui „pentru pacea a toată lumea”. Prin clerul și credincioșii săi, aducînd partea sa de contribuție la propășirea Patriei, ea se bucură cu întreg poporul de marile realizări ale acestor două decenii, ctitoritoare de istorie nouă pe plaiurile românești. Nu există fiu al Bisericii care să nu fie însuflețit de un viu patriotism, cînd vede cum poporul își făurește zi de zi o țară tot mai frumoasă, o viață tot mai luminată, o Patrie tot mai puternică, mai bogată și mai înălțată.

Urmînd pilda de jertfelnicie pentru popor a Mîntuitorului, a Sfinților Apostoli și a Sfinților Părinți, ca și pilda strămoșilor noștri, noi cei de azi ne dăruim toate forțele pentru binele poporului, pentru înflorirea Patriei.

Prilej de mărturisire a patriotismului ce ne însuflețește, prăznuirea a două decenii de viață nouă este totodată prilej de nou îndemn la rugăciune pentru pace și pentru propășire, la muncă stăruitoare pentru roadele tot mai îmbelșugate ale viitorului.

Dumnezeu să binecuvînteze cu harul Său strădaniile tuturor și să înmulțească puterile poporului nostru și ale ocîrmuitorilor lui, ca viața cea nouă să ne ridice pe culmi tot mai înalte.

Sibiu, la 23 August 1964

† NICOLAE

Mitropolitul Ardealului

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

LA A XX-A ANIVERSARE A ELIBERĂRII ROMÂNIEI

PATRIE ÎNFLORITOARE

Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie;
Țara mea de glorie, țara mea de dor?

.
La trecutu-ți mare, mare viitor!

(M. Eminescu)

Întîmpinăm a XX-a aniversare a eliberării României cu inimile covîrșite de un simțămînt pe cît de puternic, pe atît de întremător: Să nu uităm ceea ce ne-ar fi putut lipsi dacă n-am fi avut parte de împlinirile epocale legate de ziua de 23 August 1944!

... Să nu uităm acest lucru esențial — și atunci avem măsura exactă a recunoștinței cu care sîntem realmente îndatorați nu numai în miezul acestei sărbători naționale, ci de-a pururi, eroicului nostru popor și destoinicilor lui ocîrmuitori, care au construit tot ceea ce oaspeți de departe ai țării noastre numesc înflăcărați de admirație fie „miracolul” românesc, fie „ritmul românesc” de propășire și ctitorire a unei vieți nouă.

Și de astă dată, geniul anonim al poetului din popor a intuit exact și complet calea străbătută în acești XX de ani de înaintare pe front larg în spre împlinirile fără pereche ale viitorului, cînd constată deschis și firesc:

*Că din Augustul cel mare,
Țara altă față are!*

E fața rumenită de împlinirile eliberării — de sub îndoitul jug al asupririi fasciste și al exploatării omului de către om. E fața sănătoasă a României democrat-populare, a Patriei noastre înfloritoare — REPUBLICA POPULARĂ ROMÂNĂ.

„Fața” aceasta, noi o vedem în oglinda realităților care ne împresoară pe toți cu împlinirile lor înnoitoare. Din toate se desprinde concluzia înviorătoare și înălțătoare de cugete: opera de făurire a unei vieți din ce în ce mai bună crește, temeinic și masiv, de la o zi la alta.

E o constatare pe care o fac — covârșiți de admirație unii, alții uimiți de proporțiile ei neașteptate, toți plini de vădit respect față de constructorii vieții noastre nouă — oaspeții țării noastre, veniți din cele patru laturi ale lumii fie să îndeplinească anumite însărcinări oficiale, fie să se desfăteze ca simpli vizitatori ai fermecătoarelor noastre plaiuri românești. „Nu există îndoială că România prosperă, — scria de curînd ziaristul american Drew Pearson. Nu numai că poți vedea și simți acest lucru, dar statisticile internaționale indică România ca avînd o rată de creștere a economiei de 15 la sută pe an, care este mai mare decît cea a Germaniei occidentale, a doua numai după a Japoniei și de patru ori mai mare decît a Statelor Unite”. Din aceeași parte a lumii îndepărtate, de dincolo de Atlantic, ne-a vizitat nu demult generalul de divizie Heriberto Jara, fost ministru al Republicii Mexic și cunoscut luptător pentru pace. La plecare, Dsa a declarat că l-au impresionat „transformările care au avut loc aici, strădania continuă pentru ridicarea nivelului de viață al întregului popor. Atît în ce privește agricultura, cît și în ceea ce privește industria și planificarea economiei în general, poporul dv. a realizat lucruri remarcabile. Se vede clar că în economia dv. există o planificare inteligentă care vă va duce cu siguranță spre realizarea țelurilor propuse... Noi spunem că lucrurile se judecă cel mai bine după rezultate. Despre politica economică, despre procesul continuu de dezvoltare a Romîniei vorbesc edificator bunăstarea și veselia locuitorilor. Poporul dv. mănîncă bine, se îmbracă bine, este posesorul unei arte minunate, unei muzici încîntătoare, este un popor fericit”. Sînt mărturii ale unor oameni care au fost la noi și au văzut, oameni care știu să vadă. Nu sînt unicele mărturii de acest fel: repertoriul aprecierilor călduroase de care se bucură înflorirea evidentă a Patriei noastre se îngroașe mereu; iar proveniența lor e multiplă, cele ale prietenilor din țările comunității socialiste primează. Căldura care se degajează din slova lor este prin ea însăși un indiciu

de obiectivitate: te încălzește numai ceea ce place, ce impresionează, ce te umple de respect și de admirație. Iar Patria noastră dragă culege statornic, de XX de ani încoace, beneficiile unei prețuiri de care nu s-a împărtășit niciodată România trecutelor stări și regimuri burghezo-moșierești.

*

Evocările țin de popasurile festive ca partea de întreg. Ne aducem aminte, parc-ar ar fi fost ieri...

În cadrul vastei coaliții antihitleriste — alături de Statele Unite ale Americii, Marea Britanie și Franța și altele — Uniunea Sovietică își exercita eroic rolul decisiv în curmarea costisitoarei aventuri războinice fasciste. Uniunea Sovietică i-a alungat pe hitleriști de pe teritoriile cotoșite și i-a urmărit fără contenire și fără cruțare pînă în viziuna lor de la Berlin.

În uriașul efort desfășurat de Națiunile Unite pentru cîștigarea victoriei, o contribuție de seamă i-a revenit țării noastre. În anii grei ai dictaturii fasciste, cele mai bune forțe ale eroicei noastre clase muncitoare — în frunte cu Dl Gheorghe Gheorghiu-Dej — au desfășurat o susținută acțiune patriotică pentru încheierea într-un front larg a tuturor organizațiilor politice și a elementelor antifasciste din țara noastră, pentru scoaterea României din războiul hitlerist de jaf și cotoșire. În acest scop, Partidul Comunist Român a inițiat, organizat și condus la 23 August 1944 insurecția armată care a dus la răsturnarea dictaturii antonesciene, la scoaterea țării noastre din războiul în care fusese împinsă fără voia poporului nostru și la trecerea țării noastre de partea coaliției antihitleriste.

Prin săvîrșirea actului istoric de la 23 August 1944, mașina de război a Germaniei hitleriste a suferit pe frontul din Balcani una din cele mai importante înfrîngeri, care avea să ducă curînd la prăbușirea ei. Națiunile Unite — în frunte cu Uniunea Sovietică — au apreciat întoarcerea armelor noastre împotriva hitlerismului ca un act politic și militar deosebit de semnificativ în acea perioadă decisivă a vastei ofensive care se desfășura atunci și dinspre Răsărit și dinspre Apus asupra armatei hitleriste.

Umăr la umăr cu Armata sovietică, Armata romînă a purtat lupte grele împotriva trupelor hitleriste, eliberînd întreg teritoriul țării și punînd astfel capăt și odiosului „diktat“ de la Viena prin

care fusese răpită României o parte din pământul Transilvaniei. Continuând ofensiva și dincolo de fruntariile naționale, Armata română și-a dat contribuția ei de sînge la zdrobirea și alungarea cotropitorilor hitleriști de pe teritoriul Ungariei și Cehoslovaciei. De la 23 August 1944 și pînă la victoria asupra Germaniei hitliste, trupele române au pătruns peste o mie de kilometri în dispozitivul inamic, au eliberat 3831 localități — dintre care 53 orașe — au făcut aproximativ 118.000 prizonieri și au provocat inamicului pierderi foarte serioase în efective umane și în materiale de război. „Contribuția totală în efective luptătoare la operațiunile militare din războiul antihitlerist s-a ridicat la peste 360.000 de oameni. Jertfele date de poporul român în războiul antihitlerist reprezintă aproape 170.000 de oameni: morți, răniți și dispăruți. Efortul economic făcut de România în această perioadă însumează 106,5 miliarde lei (valută 1948), adică peste 767,5 milioane dolari (la cursul aceluiași an).“ („Contemporanul“, nr. 19—1964).

Jertfele acestea stau la temelia uriașului pas înainte pe care țara noastră l-a făcut în acești XX de ani de la eliberarea României, pe drumul pe care și l-a ales poporul nostru: drumul construcției socialiste, drumul propășirii și al păcii.

De atunci încoace, ceea ce caracterizează întreaga noastră economie națională — pîrghia de căpetenie a înfloririi Patriei — este avîntul ei, vigoarea și echilibrul ei, linia continuă de dezvoltare a ei. Cîteva spicuri din surse documentare competente, care au fost date publicității la vremea lor, sînt deosebit de grăitoare în această privință.

Anul 1962 este al treilea an al planului nostru șesenal. Cu el, deci, s-a ajuns la jumătatea calendaristică a Planului de Stat. „Anuarul Statistic al Republicii Populare Romîne — 1963“ oferă date care oglindesc marile realizări obținute de poporul nostru muncitor începînd cu anul 1950 — iar acolo unde a fost posibil și necesar, începînd cu anul 1938 sau 1948 — pînă în anul 1962 (adică pînă la jumătatea actualului plan șesenal). Din datele prezentate, rezultă că în perioada 1950—1962 — deci în decurs de 12 ani — venitul național al țării noastre s-a triplat. Importanța acestui progres reiese dintr-o comparație: în perioada 1929—1938 — adică în 10 ani — venitul național al României

burghezo-moșierești a crescut numai cu 9,6 la sută. Creșterea atât de rapidă a venitului național în ultimii 12 ani — care este, în medie, cu 10 la sută pe an — reflectă schimbările hotărâtoare intervenite în structura și proporțiile întregii noastre economii naționale.

Industria noastră socialistă — devenită în acest răstimp ramură conducătoare a economiei — a imprimat un caracter dinamic și un ritm înalt creșterii venitului național. Producția globală industrială a crescut în perioada 1950—1962 de 4,5 ori (cu un ritm mediu anual de 13,3 la sută). În același interval de timp, producția mijloacelor de producție a crescut de 5,4 ori, iar producția bunurilor de consum de 3,4 ori.

Elocventă este și următoarea comparație: Ritmul prevăzut de Comisia de Stat a Planificării pentru creșterea producției industriale globale în perioada planului șesenal a fost de 13 la sută; în primii trei ani ai șesenalului (1960—1962) acest ritm a înregistrat, practic, o creștere de 15,8 la sută. Depășirea prevederilor de plan este remarcabilă, în toate ramurile de producție, iar în industria chimică ea a realizat un ritm anual de 21,2 la sută. Ce înseamnă aceasta? Un ritm superior ritmului mediu de creștere a producției industriale. Altfel exprimat: Comparativ cu anul 1950, în 1962 producția industriei chimice a fost de 10 ori mai mare.

Dar industrializarea țării și introducerea tehnicei noi în producție o oglindește deplin dinamica investițiilor. Suma de 34,2 miliarde lei, care reprezintă volumul investițiilor din anul 1962, este de peste 6 ori mai mare decât suma investițiilor din anul 1950. Totalul investițiilor făcute în perioada anilor 1950—1962 însumează 215 miliarde lei, alocați precum urmează: 112 miliarde lei pentru dezvoltarea industriei, 34 miliarde lei pentru agricultură și aproape 20 miliarde lei pentru transporturi. Peste o treime din fondurile de investiții s-au cheltuit pentru înzestrarea ramurilor economiei cu mașini, utilaje și instalații moderne.

În ceea ce privește productivitatea muncii, aceasta a ajuns să fie în anul 1962 de 2,7 ori mai mare decât în anul 1950.

Semnificative sînt și sporurile înregistrate în unele domenii mai speciale. Astfel, în comerțul exterior, a scăzut considerabil ponderea comerțului de produse agricole și materii prime și a crescut ponderea exportului de produse industriale, îndeosebi de

mașini și utilaje. Aceasta înseamnă că dacă odinioară comerțul nostru exterior se reducea la exportul de cereale, vite și țîței, astăzi exportăm instalații petroliifere și tractoare, camioane și produse finite ale industriei petro-chimice, ș. a. Volumul total al comerțului nostru exterior a sporit între anii 1950—1962 de 3,8 ori.

Anul 1962 a înregistrat evenimentul încheierii procesului de făurire a relațiilor socialiste prin terminarea colectivizării agriculturii. Această importantă ramură de producție națională a dobîndit o bază tehnică-materială modernă. La sfîrșitul anului 1962, agricultura noastră socialistă dispunea de 86.000 tractoare (în unități convenționale de 15 CP) față de 4.858 în anul 1938 și 12.227 în anul 1948. La acestea, se adăugau: 54.200 semănători mecanice (față de 5.100 în 1948), 20.500 cultivatoare mecanice (față de 560 în 1948) și 27.173 combine tractate pentru păioase (față de 45 în 1948). Concomitent, a crescut numărul cadrelor pregătite special pentru trebuințele agriculturii socialiste: la sfîrșitul anului 1962 lucrau în agricultură 38.900 specialiști (din care 17.800 cu pregătire superioară și 21.100 cu pregătire medie). La aceștia se adaugă numărul mecanizatorilor, care depășește 58.000. Comparativ — și prin contrast — în 1938 existau în România numai 1.897 agronomi și medici veterinari.

A crescut neconținut și producția agricolă: față de media anilor 1934—1938, producția de cereale a fost superioară în anii 1951—1955 cu 216.000 tone, în perioada 1956—1960 cu aproape 1.170.000 tone, iar în anii 1961—1962 (în ciuda condițiilor climatice nefavorabile) cu 2.130.000 tone. În măsură însemnată a crescut și producția animală.

În perioada 1950—1962, salariul real al muncitorilor și personalului tehnic administrativ s-a dublat. Au crescut de asemenea și veniturile țărănimii.

Creșterea puterii de cumpărare a cetățenilor se reflectă în sporirea an de an a volumului de mărfuri cumpărate de populație. În anul 1962, acest volum a fost de 3,8 ori mai mare decît în anul 1950, iar în primii trei ani ai planului șesenal el a crescut de 1,5 ori față de anul 1959. Elocvent este și faptul că în ultimii trei ani au crescut considerabil desfacerea mărfurilor de folosință îndelungată (mobilă, aparate de radio, televizoare, mașini de spălat și de cusut, biciclete, etc.).

Ridicarea continuă a nivelului de trai al populației țării o reflectă și ritmul construcțiilor de locuințe din fondurile Statului. În primii trei ani ai șesenalului (1960—1962) suprafața de locuințe construite din fondurile Statului depășește pe cea construită în întreaga perioadă anterioară (1951—1959).

Fondurile alocate de Stat pentru dezvoltarea învățământului și culturii, precum și pentru ocrotirea sănătății, au crescut an de an, fiind în 1962 de peste 5 ori mai mari decât cele alocate în anul 1950. În 1962 am avut de 3,8 ori mai mulți studenți și aproape de 2 ori mai mulți elevi la școlile de cultură generală decât în anul 1938. Pe de altă parte, în 1962 la 1 medic reveneau 700 de locuitori, față de 1.895 de locuitori cîți reveneau la 1 medic în anul 1938. Ca urmare, mortalitatea generală a populației s-a redus la jumătate, iar mortalitatea infantilă — la o treime față de 1938.

Dar ritmul de creștere al economiei naționale — și, deci, al nivelului obștesc de trai — a continuat și după depășirea primei jumătăți a șesenalului în curs. La 1 februarie a. c., a fost dat publicității „Comunicatul Direcției Centrale de Statistică, cu privire la îndeplinirea Planului de Stat al Republicii Populare Romine pe anul 1963”. Întîlnim în el cifre cu care ne-am obișnuit, pe care am ajuns să le socotim ceva de sine-nțelese în țara înnoită de astăzi.

Planul producției globale industriale pe anul 1963 a fost îndeplinit în proporție 101,7 la sută.

Față de anul 1962, producția mijloacelor de producție a crescut cu 14,3 la sută, iar producția bunurilor de consum cu 9,3 la sută.

Pe întreaga industrie, producția a crescut cu 12,5 la sută.

În primii 4 ani ai șesenalului, producția globală industrială a crescut cu 74 la sută, cu un ritm mediu anual de creștere de 15 la sută, față de circa 13 la sută, ritm prevăzut pentru întreaga perioadă 1960—1965.

Ritmul înalt de creștere a producției a făcut posibilă depășirea în anul 1963 a nivelului prevăzut în șesenal pentru anul 1964 în ramurile metalurgiei feroase și construcțiilor de mașini, iar în industria lemnului s-a atins nivelul prevăzut pentru anul 1965.

In ansamblul industriei, productivitatea muncii a crescut cu 8 la sută față de anul 1962.

Volumul investițiilor realizate din fondurile Statului în 1963 a însumat 3,4 miliarde lei, cu circa 2,8 miliarde lei mai mult decât în anul 1962.

In anul 1963, agricultura a primit 10.300 tractoare, 10.100 semănători mecanice, 3.600 combine pentru recoltarea cerealelor păioase, precum și un număr important de alte mașini agricole. Aceasta înseamnă că la sfârșitul semestrului I al anului 1964 agricultura noastră socialistă dispunea de aproape 70.000 de tractoare fizice, circa 63.000 de semănători mecanice, aproape 34.000 de combine pentru păioase, ș. a. (Vezi: „Viața Economică, nr. 34/1964, p. 24).

Producția totală de cereale în anul 1963 a fost de circa 10,4 milioane de tone, ea depășind cu aproape 700.000 tone producția din 1962.

Volumul mărfurilor transportate în anul 1963 a crescut cu 12 la sută față de anul 1962.

S-au vândut prin comerțul socialist mărfuri în valoare de 57,5 miliarde lei — cu 7,7 la sută (în prețuri comparabile) mai mult decât în anul 1962.

Volumul comerțului exterior a crescut cu 10,3 la sută față de anul 1962. În anul 1963 țara noastră a avut schimburi comerciale cu peste 80 de țări și a participat la 29 de târguri și expoziții internaționale.

După calcule preliminare, venitul național a crescut în 1963 cu circa 7 la sută față de anul 1962.

Salariul real a crescut cu 4,6 la sută față de 1962.

Numărul salariaților din economia națională a fost în 1963 de circa 3.930.000 — cu 190.000 mai mare decât în anul 1962 și cu 870.000 față de 1959.

Pentru acțiunile social-culturale s-a cheltuit din bugetul Statului suma de 18,9 miliarde lei — cu 7,8 la sută mai mult decât în anul 1962.

In primii patru ani ai planului șesenal au fost construite din fondurile Statului 161.000 apartamente (convenționale). În aceeași perioadă populația, în special cea din mediul rural, și-a construit din fonduri proprii 383.000 de locuințe. Este și acesta

un indiciu clar despre creșterea bunăstării obștești, a nivelului general de trai.

De odihnă și tratament în stațiuni balneo-climaterice, tabere și colonii de copii au beneficiat în anul 1963 peste 740.000 de persoane.

Credem, apoi, că e interesant de știut și de reținut că la 1 ianuarie 1964, populația țării noastre a ajuns la 18.877.000 de locuitori.

În beneficiul acestei populații, activitatea de gospodărie comună s-a dezvoltat simțitor în cursul anului 1963, față de anul 1962, mărindu-se rețeaua de distribuție a apei cu peste 370 km.

În perioada 1960—1963 au fost electrificate 2.500 de sate. De altcum, electrificarea este una din realizările glorioase ale regimului democrat-popular al Republicii noastre, realizare cu ample și binefăcătoare consecințe economice și social-culturale. Ca să ne dăm seama de amploarea acestei realizări, e suficient să reținem că numai puterea instalată în cele patru centrale hidroelectrice construite pe râul Bistrița, mai jos de Bicaz — și anume Roznov I, Roznov II, Pîngărași și Zănești — este mai mare decît a tuturor centralelor hidroelectrice existente în România înainte de 23 August 1944.

Remarcabilă este și acțiunea de construire de locuințe. În condițiile nou create de economia socialistă planificată, problema locuințelor este considerată la noi ca o problemă de Stat, iar sarcinile privind construcția de locuințe urbane au fost introduse ca prevederi în planurile de Stat anuale și de perspectivă. Datorită acestui fapt — așa cum s-a arătat în Comitetul O.N.U. pentru locuințe, construcții și sistematizare la începutul anului acestuia — R. P. Romîna se situează pe locul 7 în Europa în ce privește numărul de apartamente noi construite la mia de locuitori.

Și „Breviarul Statistic al R. P. Romîne—1964” ilustrează convingător, prin graiul lapidar al cifrelor, marile realizări obținute de poporul nostru muncitor în dezvoltarea economică a țării, pe calea desăvîrșirii construcției socialiste. Adăugînd la șirul acestor realizări rezultatele din anul 1963 — din care am spicuit mai sus unele date — Breviarul oglindește faptul că și în anul trecut, la fel ca în anii precedenți, întreaga economie s-a

dezvoltat armonios, echilibrat, pe o linie mereu ascendentă și în ritmuri înalte de creștere în toate ramurile. Vorbind la Conferința organizației de partid a orașului București, Dl Gheorghe Gheorghiu-Dej, Președintele Consiliului de Stat al Republicii Populare Române, spunea în 15 februarie a. c.: „În anul celei de-a XX-a aniversări a eliberării României socialiste se înfățișează ca o țară în continuu progres, cu o economie complexă și o cultură înfloritoare, puse pe de-a întregul în slujba creșterii bunăstării celor ce muncesc“. *Intregerile socialiste în muncă, încinse ca o imensă horă obștească pe tot întinsul țării în cinstea celei de-a XX-a aniversări a eliberării Patriei, au adăugat un nou și remarcabil spor de realizări la cele dobândite pînă acum.*

Insuflețirea cu care se desfășoară opera de construcție socialistă în țara noastră, înțelepciunea cu care este ea condusă, au dus la creșterea continuă a prestigiului Patriei noastre pe arena vieții internaționale contemporane. Lucrul acesta se vădește, între altele, prin interesul cu care sînt programate și frecventate felurite manifestări culturale-științifice în țara noastră, prin prețuirea de care se bucură peste hotare specialiștii noștri și utilajele ce le producem și mai ales prin căldura cu care este apreciată statornicia noastră politică externă de pace și coexistență pașnică între state și popoare.

Fie că își desfășoară lucrările al XI-lea Congres național de chirurgie, fie cel de Medicină internă, nenumărați savanți din zeci de țări răsăritene și apusene — inclusiv de dincolo de Atlantic — s-au deplasat la București numai în anul acesta, ca să contribuie la mersul înainte al acestor însemnate discipline științifice puse în serviciul sănătății oamenilor. Toți, fără deosebire, au apreciat călduros valoroasele expuneri asupra rezultatelor înregistrate de medicina noastră, prezentate de cercetătorii romîni. Savanți ca Dnii: Acad. Prof. Dr. Theodor Burghel (Chirurgie urologică), Acad. Prof. Dr. N. Gh. Lupu (Medicină internă), Acad. Prof. Dr. Șt. Milcu (Endocrinologie și Antropologie), Acad. Prof. Dr. Ion Făgărășianu (Chirurgie), Prof. Dr. Voinea Marinescu (Chirurgie) și mulți alții, sînt în atenția cercurilor medicale internaționale, care nu le precupețesc prețuirea lor. Peste tot, condițiile de dezvoltare asigurate de regimul de de-

mocrație populară creației științifice în țara noastră, i-a permis acesteia o propășire fără pereche în trecut. Academia Republicii Populare Române — după cum a arătat președintele ei, Dl Acad. Prof. Ilie Murgulescu (în „Contemporanul“, nr. 28 a. c.) — dispune astăzi de 38 de unități de cercetare (institute, centre) în care activează peste 1.500 de cercetători. Institute de cercetări, înzestrate cu o solidă bază materială, au fost de asemenea înființate de ministere și organizații centrale. Astăzi funcționează peste 40 de institute departamentale, în care își desfășoară activitatea peste 3.000 de cercetători și tot atîția tehnicieni și auxiliari. Cercetarea științifică a devenit o importantă activitate socială, corespunzînd celor mai moderne exigențe ale rostului ei de-a fi și cei ce o exercită au fost scoși din izolarea în care erau menținuți în trecut, au părăsit așa-zisul „turn de fildeș“, coborînd în vîltoarea vieții plene a poporului nostru constructor de țară nouă.

Temeinica pregătire care se dă la noi, astăzi, cadrelor de specialiști este adeseori obiectul prețuirii străinilor. Iată două exemple, din același sector de activitate productivă: În toamna anului trecut, un grup de specialiști americani în domeniul petrolului a vizitat, vreme de trei săptămîni, regiuni petrolifere din țara noastră și unele din instalațiile noastre de foraj și prelucrare. După un schimb fecund de experiență în acest domeniu — în care țara noastră și S.U.A. dețin un important prestigiu științific și tehnic — specialiștii americani apreciau în astfel de termeni nivelul nostru de dezvoltare actuală: „Din cele ce am văzut, am rămas cu impresia că românii sînt foarte competenți în problemele petrolului și că fac o treabă bună în ce privește extracția, prelucrarea și comercializarea petrolului“. În cîțiva ani, noi am reușit să fabricăm utilaj petrolifer greu, ale cărui produse au ajuns pînă în India, așa cum tractoarele noastre de la Brașov scurmă mîlurile fertile ale văii Nilului, sporindu-le recoltele. În același sens s-a exprimat față de membrii delegației guvernamentale romîne care au vizitat Franța, în iulie a. c., Dl René Navarre, președinte și director general al Institutului francez al petrolului. Subliniind impresiile pe care le-a cules în timpul unei vizite făcută în țara noastră, Dsa a spus: „Specialiștii romîni din industria petrolieră sînt printre cei mai talentați și

pasionați petroliști din toți cei pe care i-am întâlnit în țările vizitate în ultimii 20 de ani”.

În aceeași vreme, influentul ziar francez „Figaro” scria: „Succesele trebuie recunoscute. Din 1959 producția industrială s-a dublat. România, care produce ea singură mai mult oțel decât Danemarca, Finlanda, Chile și Turcia luate la un loc și care a reușit să sporească producția sa de oțel cu 1 milion de tone într-un timp scurt, lucru pe care Suedia nu l-a realizat decât în 69 de ani, este pe calea unei largi dezvoltări”.

O atît de amplă și de intensă operă de construcție cere nu numai minți luminate și brațe harnice ca să se realizeze jără zdruncin și fără întreruperi, ci și climat de pace adevărată. De aceea, Republica Populară Romînă este prezentă la toate acțiunile care se duc pe plan internațional pentru apărarea și întărirea păcii popoarelor. Încheierea Tratatului de la Moscova pentru interzicerea experiențelor nucleare în trei medii a constituit „un început bun care trebuie continuat și dezvoltat”. Guvernul romîn consideră că „soluția cu adevărat radicală, capabilă să lichideze pericolul unei conflagrații mondiale, este dezarmarea generală și totală pentru a cărei înfăptuire sînt necesare eforturile neobosite și tenace ale tuturor statelor și popoarelor iubitoare de pace”.

Implinirea unui an de la încheierea Tratatului de la Moscova a dovedit că destinderea se poate instala temeinic în relațiile internaționale. Aplicarea amintitului tratat are drept rezultat încetarea infectării aerului cu depuneri radioactive și a contribuit la slăbirea încordării internaționale. E drept că prin semnarea tratatului n-au fost rezolvate problemele radicale ale dezarmării, dar Tratatul de la Moscova a ajutat la apropierea acelor poziții de pe care este mai ușor să se treacă la rezolvarea acestei probleme extrem de importante.

Principiile de bază ale politicii externe actuale a Romîniei au fost expuse amplu și complet de Dl Acad. Ion Gheorghe Maurer, Președintele Consiliului de Miniștri al R. P. Romîne, în interviul acordat (în exclusivitate) Agenției „France Presse”, la Paris, Duminică 2 august a. c.:

„Politica externă a Romîniei pune în aplicare anumite principii esențiale asupra cărora aș vrea să mă opresc puțin, pentru a lămuri semnificația și scopul politicii noastre generale.

România socialistă este profund atașată ideilor solidarității internaționale. Toate o îndreaptă spre aceasta: în primul rînd, interesele naționale ale poporului român și ideologia noastră, apoi convingerea că la ora actuală, cînd războiul nuclear se înscrie în ecuația „război = cataclism”, înțelegerea internațională devine un imperativ al timpului nostru. Din punctul de vedere al intereselor păcii, noi nu sîntem decît o singură lume.

Avem legături de strînsă prietenie și de colaborare cu celelalte țări socialiste. Acesta este un element fundamental al politicii noastre externe.

Noi dezvoltăm în același timp relațiile noastre cu celelalte țări și ne-am fixat o politică de dezvoltare a relațiilor cu ele. Acesta este un alt element al politicii noastre externe“.

Pronunșîndu-se asupra spiritului de colaborare armonică cu toate statele și popoarele iubitoare de pace, șeful Guvernului român a spus mai departe: „Se știe că România este ferm atașată principiilor coexistenței pașnice... Pentru noi, „coexistența pașnică“ nu înseamnă pur și simplu „abolirea războiului“. Este evident că înseamnă și acest lucru, însă aceasta nu este totul. Coexistența pașnică nu este, după părerea noastră, o toleranță reciprocă, o juxtapunere indiferentă și pasivă. Noi dăm acestei noțiuni un sens eminent activ. După părerea noastră, coexistența pașnică are un conținut infinit mai bogat decît încetarea războiului, rece sau cald. Acest conținut viu implică folosirea tuturor resurselor, a tuturor posibilităților pe care le au statele de-a se înțelege și de-a colabora. El implică o circulație neîncetată a valorilor materiale și spirituale, în care fiecare țară, pornind de la fizionomia sa proprie, poate avea de dat și de primit.

Noi credem, de asemenea, că fiecare țară, mare sau mică, are datoria de a contribui în mod activ la opera păcii și progresului pe care o implică coexistența pașnică. În acest scop, România acordă o înaltă importanță rolului pe care Națiunile Unite și instituțiile lor specializate îl joacă în înțelegerea și colaborarea internațională.

Sîntem convinși, de altfel, că avîntul relațiilor bilaterale este un factor important pentru promovarea idealurilor păcii, prieteniei și progresului tuturor popoarelor“.

Părtășia sinceră și constructivă a țării noastre la promovarea scopurilor superioare ale organizației Națiunilor Unite a fost relevată cu recunoștință de țările membre ale acestui înalt for internațional. Succesul avut de propunerea noastră cu privire la educarea tineretului în spiritul ideilor păcii și înțelegerii între popoare, ca și sublinierile aportului adus de țara noastră în cadrele Organizației U.N.E.S.C.O. (în ce privește campania pentru combaterea analfabetismului pe plan mondial, ș. a.), dovedesc cu prisosință acest lucru.

*

România socialistă a adoptat față de trecutul țării noastre o atitudine critică constructivă. Detestând întunecările lui și pe cei ce le-au provocat și întreținut, ea a preluat, conservat și îmbogățit toate valorile lui cultural-spirituale, așezându-le la temelia înfăptuirilor epocale de astăzi. Admirația și prețuirea profundă pe care țara înnoită și constructorii ei o au față de ceea ce, în stilizare eminesciană, reprezintă „trecutul nostru mare”, e vizibilă pretutindeni. Niciodată comorile de creație de altă dată, monumentele noastre istorice, operele marilor înaintași n-au fost prețuite și popularizate ca astăzi.

Respectul regimului de democrație populară al Republicii noastre față de valorile trecutului se concretizează în acțiunile de întreținere și restaurare a monumentelor istorice, acțiuni fără precedent la noi înainte de 23 August 1944. Numai în patru ani (1960—1963), Statul a cheltuit în acest scop respectabila sumă de aproape 50 milioane lei. Din banii aceștia au fost efectuate — sau sînt în curs de efectuare — lucrări de restaurare la cetea de scaun a Sucevei, la bisericile pictate din nordul Moldovei (Moldovița, Humor, Voroneț), la Mănăstirea Neamț (unde s-a revenit la forma inițială a bisericii), la așezămintele brîncovenești de la Mănăstirea Horezu, la bisericile din Gurasada și Densuș (Hunedoara), ș. a. (Cf. „Contemporanul”, nr. 2 a. c.).

Am prăznuit de curînd, la nivel național, 75 de ani de la moartea marelui Eminescu. În numai 15 ani de viață republicană, operele lui au apărut în peste 50 de ediții succesive, însumînd un tiraj total de 1.500.000 exemplare. Comparativ, în șase decenii (între 1883—1944), opera eminesciană a fost tipărită în circa 115.000 exemplare. Față de acest tiraj mizer, cel

de-acum e de-a dreptul fabulos. Nu, e un tiraj pe măsura geniului fără pereche al poporului nostru și al setei de cunoaștere a creației lui, care acum e o realitate și o necesitate obștească.

Suflul înnoitor al acestor douăzeci de ani fierbinți a trecut peste tot: în fabrici și uzine, în școli și instituții de cultură, în comerț și în literatură, în poezie și în geologie, la munte și la mare, în țară și în manifestările noastre de peste hotare. Ridicarea nivelului de trai merge mână în mână cu grija pentru frumos. Frumusețile naturale ale Patriei noastre sînt puse în evidență ca niciodată. Carpații oferă astăzi — prin cărări și drumuri de munte, prin cabane confortabile și alte instalații — posibilități turistice de nivel optim. La „Marea cea mare“, unde arșița și gerurile îngrozeau de două mii de ani nu numai inima pustiiță a tristului Ovidiu, ci pe oricine se aventura pe-acolo, vara-iarna, nu importă cînd, România socialistă a instalat în cîțiva ani „50 kilometri de soare și poezie“ — cum a definit un turist francez complexul balneo-climateric format de Mamaia-Constanța, cele două Eforii, Costinești și Mangalia.

Ori încotro îți rotești privirea peste întinsul Patriei renăscute la viață nouă, încerci un profund simțămînt patriotic în fața tabloului însuflețitor al Romîniei socialiste, care la XX de ani de la eliberare se înfățișează ca o țară în necurmat progres, cu o economie complexă și o cultură înfloritoare, puse în slujba creșterii bunăstării poporului.

Dar, așa cum a arătat Dl Gheorghe Gheorghiu-Dej, în cuvîntul pe care l-a adresat țării, cu prilejul Anului Nou 1964: „Scoțînd în evidență succesele, noi sîntem totdeauna conștienți de greutățile ce mai trebuie învinse într-un sector sau altul al activității noastre. Construim doar o societate nouă. Punem o temelie trainică făuririi bunăstării celor mulți. Orice om cînsit, de bună credință, care știe de unde am pornit, ce am realizat, spre ce culmi luminoase pășim, este însuflețit de dorința de a depune eforturi neobosite și perseverente pentru a-și aduce din plin contribuția la înfăptuirea obiectivelor mărețe ale socialismului“. Neuitînd nici o clipă ceea ce ne-ar fi putut lipsi dacă nu aveam parte de împlinirile acestor XX de ani de înaintare calitativă spre viitor, cu inimi înălțate și cu ireversibilă voință de afirmare a patriotismului ce ne însuflețește, spunem DA reali-

zărilor de pînă acum și ne pregătim să le adăugăm altele, vrednice de ele și de vredniciile poporului nostru.

Acest popor are un trecut mare. Alături de cărțile de istorie, este util și instructiv să răsfoiești și cîte o lucrare de evocare a unor vrednicii care se cunosc mai puțin (cum este „Focul viu“, de Dinu Moroianu și I. M. Ștefan, apărută anul trecut în Editura științifică). Istețimea minții lui, priceperea lui, hărnicia, cinstea și omenia lui — ferm sprijinite de Statul celor ce muncesc — îi dau dreptul la un mare viitor. Prețuind trecutul în ceea ce are el bun fără să-l exaltăm, viitorul ni-l construim fără să păgubim pe nimeni, fiindcă poporul nostru rîvnenește la un viitor de pace și bunăstare, de tihnă și îmbelșugare pe care le-am dori instalate pe toată suprafața Pămîntului, spre bucuria și îndestularea tuturor oamenilor.

*

Drumul pe care a mers poporul nostru în cei 20 de ani este și drumul fiilor Bisericii Ortodoxe Romîne. Cler și credincioși, ne-am identificat întru totul cu năzuințele și strădaniile obștești pentru propășirea fără precedent a Patriei noastre dragi.

Cu pilduitoare statornicie, Biserica noastră a sprijinit deschis și sincer, în acest răstimp de deosebită însemnătate istorică, toate năzuințele superioare ale vrednicului nostru popor. Pornit pe calea unei vieți nouă, acest popor ară astăzi inginereste cîmpii întinse, schimbă geografia făcînd lacuri acolo unde dospeau noroaie clocite și transformă sătucuri uitate de lume în centre industriale cu clocotitoare viață modernă, curăță din temelie bordeie insalubre și-n locul lor durează palate, scormonește măruntaiele pămîntului și scoate la iveală bogății nebănuite, spintecă beznele înapoierii culturale și sociale cu fulgerul curențului electric și se afirmă în toate manifestările sale constructor și poet însetat de confort și de lumină.

Patriotismul fără fapte de participare la strădaniile obștești de propășire este mort. Așa se explică prezența a sute de preoți ortodocși romîni între cetățenii distinși cu ordine și medalii ale Republicii Populare Romîne, precum și activitatea statornică pe care o desfășurăm cu zel luminat în făgașul luptei pentru pace. Contribuția preoțimii noastre la sprijinirea acțiunii „pentru pace și înțelegere între popoare”

a fost subliniată cu mulțumire de conducerea Statului nostru în telegrama adresată Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian cu prilejul împlinirii vârstei de 60 de ani (februarie 1961). Acestei acțiuni — se spune în telegramă — „conducerea țării i-a acordat și îi acordă întreaga sa prețuire”.

Înțelepțește îndrumați de Sfântul Sinod, preoții și credincioșii Bisericii noastre sînt încredințați că dînd ascultare neprecupețită și din inimă purceasă destoinicei ocîrmuiri a Patriei noastre dragi, îndeplinesc unul din comandamentele de căpetenie ale Evangheliei lui Hristos: aceasta ne îndatorează să trăim pe pămînt o viață de comuniune frățească, de într-ajutorare și stimulare reciprocă la săvîrșirea a tot lucrul bun și de folos nouă și tuturor cetățenilor țării, fără deosebiri din acelea care în trecut ridicau pe om împotriva semenului său și ne înverșunau întreolaltă pînă la vrăjmășie declarată.

Dar Biserica noastră are și motive speciale să-și vădească simțămintele ei de recunoștință față de ocîrmuirea de azi a Patriei noastre. Sub scutul legilor țării, în acești XX de ani de viață nouă, ea și-a desfășurat în condiții normale activitatea specifică de îndrumare religioasă-morală a slujitorilor și credincioșilor, la adăpost de discriminările confesionale și favoritismele de altă dată. Principiul egalei îndreptățiri a cultelor religioase în fața legilor Patriei s-a înstăpînit temeinic în viața noastră de Stat și este aplicat cu deplină obiectivitate de ocîrmuirea Republicii Populare Romîne.

Pe de altă parte, prin refacerea unității noastre bisericești (1948), a fost curmată o stare de lucruri nefirească, dăunătoare bunei înțelegeri a fiilor aceluiași popor.

Biserica noastră — ocîrmuirea, slujitorii și credincioșii ei — se bucură sincer de respectul pe care Statul celor ce muncesc îl dovedește față de valoarea și demnitatea omului. Prin mijloacele ei specifice — la amvon și în lucrarea pastorală, în publicațiile bisericești și în scrisorile pastorale ale înalților ierarhi — Biserica noastră sprijinește cinstit și constant dezvoltarea conștiinței cetățenești a obștei, noua atitudine față de muncă și față de Stat, continua întărire a legalității, a respectului față de legile Republicii Populare Romîne. Bisericii noastre nu-i poate fi indiferent, bunăoară, faptul că „un fenomen caracteristic ultimilor ani îl constituie reducerea încălcări-

lor de lege și a faptelor antisociale. Intr-un și de domenii, răspunderea penală este treptat înlocuită prin răspunderea disciplinară; cresc rolul și forța de înrîurire a opiniei publice în combaterea faptelor antisociale“. Și în această direcție Biserica poate influența favorabil asupra opiniei publice — și o face bucuros, încredințată fiind că îndeplinește astfel lucrul pe care-l așteaptă de la noi Dumnezeu și conștiința religioasă-morală a credincioșilor ei.

*

Zorile lui 23 August 1944 ne-au deschis calea spre culmile unei lumi noi.

Ii mulțumim lui Dumnezeu că ne-a hărăzit favoarea de-a ajunge în pace acest ceas de împliniri epocale și, cu cuget cinstit, îl transformăm în ceas de făgăduință sfântă. Mereu solidari cu poporul, loiali față de înțeleapta lui ocîrmuire actuală, pășim înainte spre viitorul mare al aspirațiilor și posibilităților noastre excepționale.

**TRĂIASCĂ ȘI INFLOREASCĂ PURUREA PATRIA NOASTRĂ
NOUĂ — REPUBLICA POPULARĂ ROMÂNĂ — ȘI
OCÎRMUITORII EI!**

REDACTIA

LĂ A XX-A ANIVERSARE A ELIBERĂRII ROMÂNIEI

Poporul nostru este în sărbătoare: s-au împlinit 20 de ani de cînd luîndu-și soarta în propriile sale mîini, eliberat de înrobiri dinafară și de servituți dinăuntru, a pornit pe căile luminoase ale unui viitor de pace și prosperitate.

Drumul acesta este ireversibil: gustul creației este atît de viu în inimile noastre ale tuturor, vibrația sufletească atît de tumultuoasă, evidența construcțiilor de tot felul atît de impunătoare, ridicarea obștească atît de categorică încît simțim că mersul înainte al țării noastre, fără slăbire și fără contenire, a devenit oarecum felul de-a fi al poporului nostru, ritmul lui de propășire impetuoasă, modul lui firesc de a-și afirma prezența în actualitate, pe scena în continuă transformare a vieții contemporane.

În tot trecutul său, poporul nostru a fost permanent în-suflețit de năzuința spre libertate națională și spre propășire socială.

Cei 20 de ani care au trecut de la eliberarea Romîniei au adus împlinirea acestei năzuințe obștești. Condițiile optime de transformare a vrerilor poporului în înfăptuiri epocale au fost create de regimul de democrație populară al Republicii noastre, sub ocîrmuirea celor mai destoinice elemente conducătoare.

Ne mîndrim cu înfăptuirile acestor 20 de ani de viață liberă, desfășurată în însuflețită muncă creatoare de valori materiale și spirituale, căci aceste înfăptuiri sînt fără precedent în istoria țării noastre și asigură înaintarea generală a poporului nostru. Oaspeții de peste hotare privesc cu admirație la rodnicia

ășezării celei nouă a Patriei noastre iubite: ea își vădește superioritatea și trăinicia prin realizări de valoare și de durată.

Energiile ziditoare de viață nouă care au fost descătușate acum 20 de ani își afirmă capacitatea productivă în toate țărmurile de activitate publică. Dezvoltarea amplă și nestăvilită a industriei, mecanizarea și cooperativizarea agriculturii, revoluția culturală de adâncime săvârșită de puterea populară au dus la ridicarea considerabilă a nivelului de trai, prosperitatea țării luînd proporții care ne situează în rîndul popoarelor avansate, cu economie dezvoltată sănătos și multilateral.

În acești 20 de ani de viață nouă, Republica Populară Romîină și-a afirmat prezența activă pe arena vieții internaționale sprijinind ferm și consecvent toate acțiunile menite să întărească pacea și să temeinicească în relațiile dintre state și popoare bună-înțelegerea și colaborarea, coexistența pașnică și dezarmarea, prietenia și înfrățirea.

Calea luminoasă pe care a pornit poporul nostru acum 20 de ani în mod liber și hotărît este și calea slujitorilor și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Romîne. Identificați onest cu aspirațiile și strădaniile obștești, pătrunși de însuflețirea patriotismului luminat, ei se află constant alături de forțele populare angajate în munca plină de avînt pentru propășirea necurmată a Patriei noastre dragi și pentru pacea a toată lumea.

Noi sîntem mulțumitori actualei ocîrmuiri a țării noastre pentru libertățile și posibilitățile ce le asigură Bisericii noastre — ca și celorlalte culte religioase din Republica Populară Romîină — în scopul desfășurării normale a misiunii ei duhovnicești.

Potrivit îndrumărilor de principiu ale Sfîntului Sinod al Bisericii noastre și sub îndrumarea de fiecare zi a Chiriarhilor noștri, la catedră și la amvon, la cursurile de îndrumare a clerului și la conferințele preoțești de îndrumare pastorală, în publicațiile periodice bisericești și în convorbirile noastre cu slujitorii altarelor și cu credincioșii, ori de cîte ori ni s-a dat prilej, n-am pregetat a îndemna, a povățui și a chema pe toți oamenii Bisericii să se folosească de aceste libertăți și posibi-

lități în chip loial și sincer atît pentru promovarea vieții noastre bisericești, cît și pentru participarea cu tragere de inimă la îndeplinirea îndatoririlor cetățenești. Însăși credința noastră creștină ortodoxă răsăriteană ne întărește în convingerea că trebuie să ne iubim neamul din care facem parte, să slujim poporul căruia îi aparținem, să ne iubim Patria și să ne dăruim toate puterile pentru înălțarea ei, pentru propășirea ei. Patria are nevoie de capacitățile și de devotamentul tuturor celor ce-i aduc ofranda cugetului cinstit și vrerea curată de înfăptuire folositoare întregului ei popor.

Respectuoși față de toate acele valori ale trecutului care s-au dovedit pentru vremea lor factori de progres, strădaniile noastre sînt ancorate temeinic în actualitate. Acest fapt ne ajută să sprijinim toate eforturile luminate și continui ce se depun astăzi în scopul cheazășuirii unui viitor de pace și îmbelșugare pentru toți oamenii. De 20 de ani încoace, noi cunoaștem bucuria participării active și consecvente la intensificarea tuturor eforturilor de natura aceasta nu numai în cadrele manifestărilor dinăuntru țării, ci și — prin unii din noi — la reuniuni internaționale creștine de răsunset.

Bucuroși de-a trăi și de-a munci într-o țară care a ridicat preocuparea pentru valoarea și demnitatea omului la rang de problemă de stat, noi sprijinim fără precupețire și aclamăm cu însuflețire tot ceea ce s-a făcut în Patria noastră, în acești 20 de ani.

Sîntem încredințați că procedînd astfel, împlinim în spiritul și în litera lor directivele ce le primim de la ocîrmuirea noastră bisericească în ceea ce privește exercitarea îndatoririlor patriotice ale slujitorilor bisericești și ale credincioșilor și, totodată, voința Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, din plinătatea căreia se hrănește doctrina Sfintei noastre Biserici Ortodoxe Răsăritene.

Ca și în cei 20 de ani trecuți de la eliberarea Patriei — și ca în tot trecutul său de peste un veac și jumătate de existență — Institutul Teologic de grad Universitar ortodox din Sibiu, cu toți ostenitorii și slujitorii bisericești pe care-i pregătește, se află alături de popor și de aspirațiile lui atît de deplin satis-

făcute după 23 August 1944, alături de voința lui cinstită de-a
dezvolta în noi împliniri mărețele înfăptuiri ale acestui început
promițător de epocă glorioasă și de a întări prietenia și pacea
între popoare. Acesta este locul nostru firesc. Ni-l poruncește
Evangelia și ni-l indică convingerile noastre patriotice.

Trăiască înfloritoarea noastră Patrie și ocîrmuitorii ei!

Sibiu, la 23 August 1964,

Pr. Prof. Dr. SOFRON VLAD, rector

Pr. Prof. Dr. SPIRIDON CÎNDEA

Pr. Prof. Dr. NICOLAE NEAGA

Pr. Prof. Dr. GRIGORIE MARCU

Pr. Prof. Dr. MILAN ȘESAN

Pr. Prof. Dr. ISIDOR TODORAN

Pr. Prof. Dr. DUMITRU BELU

Prof. Dr. IORGU D. IVAN

Arhim. Prof. Dr. NICOLAE MLADIN

Pr. Prof. Dr. CORNELIU SÎRBU

Pr. Conf. GHEORGHE ȘOIMA

Pr. Conf. Dr. ALEXANDRU MOISIU

Pr. Lector CHIRIL PISTRUI

Asistent MIRCEA PĂCURARIU

• ȘTIINȚA ÎN SLUJBA PROGRESULUI OMENIRII

— DE LA REFUZUL DE-A SE ORIENTA SPRE DISTRUGERE LA VOINȚA
DE-A UȘURA ȘI ÎNFRUMUSEȚA VIAȚA —

Sentimentele care-l dominau pe Frédéric Joliot-Curie († 14 august 1958) — după cum a arătat la timpul său un mare prieten al acestui titan — au fost: respectul adevărului, simțul dreptății și dragostea de oameni.

Savant de talie mondială, Frédéric Joliot-Curie *rămîne mare* și de neuitat în conștiința omenirii zilelor noastre *mai ales prin refuzul „de-a orienta lucrările sale către distrugere”* — cum însuși scrisese cîndva. „Dacă vreau să pot face știință și mai ales dacă vreau ca tinerii de mîine să poată întreprinde cercetări în condiții mai bune, trebuie să clădim o societate care să recunoască rolul științei și în care războiul atotnemic să fie nu numai cu neputință, dar chiar de neconceput”, spunea în altă împrejurare amintitul savant și om de inimă. Consecvent acestei convingeri, la 20 aprilie 1949, cînd — ca președinte al Consiliului Mondial al Păcii — își încheia raportul prezentat primului Congres mondial al păcii, Frédéric Joliot-Curie spunea: „Celor care nu văd încă pericolul războiului le vom arăta acest pericol. Celor care vor, împreună cu noi, să apere pacea, le vom oferi această posibilitate. Celor care au înțeles, dar care — conștient — vor războiul, le spunem calmi și hotărîți: „Veți avea de-a face cu noi”. Facem apel la toți oamenii cinstiți pentru a evita acest flagel: războiul. Împreună, conștienți de forța noastră, vom da această bătălie și vom cîștiga victoria”.

Bătălia a fost dată și, în bună parte, cîștigată. Tratatul de la Moscova, pentru interzicerea experiențelor nucleare în trei medii a fost semnat și acceptat de peste o sută și zece state ale lumii.

Ni s-a dat prilejul, în vara anului acestuia, să obținem o confirmare strălucită a voinței oamenilor de știință de-a sluji viața și progresul omenirii. Aceasta, din fericire, chiar în țara noastră, dar la nivel de for știin-

țilic internațional. E vorba de sesiunea Comitetului executiv al Federației Mondiale a Oamenilor de Știință, care a avut loc în Capitala țării noastre (între 22—27 iunie a. c.).

Acest înalt for științific internațional a luat ființă în anul 1946. Un grup de savanți de reputație mondială, printre care se număra și Frédéric Joliot-Curie, animați de ideile nobile ale progresului științific și de folosire a științei pentru îmbunătățirea condițiilor de viață ale tuturor popoarelor, au hotărât înființarea unei organizații internaționale care să grupeze pe toți oamenii de știință animați de aceleași idei. Astfel a luat ființă Federația Mondială a Oamenilor de Știință (F.M.O.Ș.). De la început ea a colectat adevărate înșuflețite ale unui număr mare de învățați din diferite țări.

F.M.O.Ș. își îndreaptă activitatea spre stringerea legăturilor între toți savanții din lume. În acest scop, ea organizează simpozioane și alte forme de reuniuni internaționale cu caracter științific, elaborează și publică moțiuni care exprimă punctul de vedere al oamenilor de știință progresiști față de evenimentele internaționale. *Toate manifestările ei sînt menite să ducă la propășirea științei și la pînerea ei în sluiba omului.* Membrii ei sînt un număr de asociații ale oamenilor de știință din diverse țări, precum și un mare număr de membri individuali (denumiți „membri corespondenți”). Ea este condusă de un Consiliu executiv format din 31 de savanți. Președintele F.M.O.Ș. și al Consiliului ei executiv este astăzi profesorul Cecil Frank Powell, titularul catedrei de Fizică experimentală de la Universitatea din Bristol (Anglia), membru (academician) al Societății Regale Britanice, precum și al unor academii și societăți științifice din numeroase țări. Pentru studiile sale în domeniul folosirii emulsiilor fotografice la cercetarea proprietăților particulelor nucleare de energie înaltă — metodă care a permis o serie de descoperiri fundamentale — i s-a conferit în anul 1950 Premiul Nobel pentru Fizică. Profesorul C. F. Powell conduce F.M.O.Ș. din anul 1957, cînd președintele-fondator al acestui înalt for științific, Frédéric Joliot-Curie, a trebuit să se retragă de la conducerea ei din motive de sănătate.

Cu prilejul vizitei sale în țara noastră — pentru dezvoltarea impectuoasă a căreia a avut cuvinte de optimă apreciere — Prof. C. F. Powell a făcut o adevărată mărturisire de credință cu privire la menirea superioară a științei: aceea de-a asigura progresul omenirii.

Intr-o cuvîntare rostită la Stockholm, în 1950, la sărbătorirea laureatilor Premiului Nobel, savantul britanic spunea că în toată

activitatea sa a fost călăuzit de ideea că *scopul final al științei este de a ușura munca și de a îmbogăți viața oamenilor*. F.O.M.Ș. are un rol de căpetenie în traducerea în viață a acestei idei. E ceea ce rezultă din declarațiile făcute presei noastre de actualul președinte al acestui înalt for științific internațional. Aceste declarații determină complet și în chip competent funcțiunea majoră a științei de slujitoare a progresului omenirii. Iată conținutul lor:

Trăim într-o epocă de activitate intensă în domeniul științei și tehnicii, — a spus Prof. C. F. Powell. Conținutul științei contemporane se dublează la fiecare 10—12 ani. Este un proces în continuă desfășurare și el are o influență hotărâtoare asupra vieții de toate zilele. De exemplu, dezvoltarea științei a făcut ca nivelul de trai al oamenilor, ritmul de viață în țările pe care le numim „dezvoltate”, să sporească de trei ori în ultimii o sută de ani. Afirmatia că putem să ajutăm și să controlăm oarecum ridicarea nivelului de trai al oamenilor nu mai este o idee vagă, ci ea devine realitate prin intermediul științei.

Pe de altă parte, însă, există acum în lume pericolul permanent al unui război nuclear, deoarece cantitatea imensă de armament acumulat nu a putut fi pusă încă sub controlul internațional.

Spre a ne da seama de proporțiile monstruoase ale acestei cantități de armament — atomic în primul rând — e suficient să ne amintim că la a XII-a Conferință Pugwash, care a avut loc astă iarnă la Udaipur (India), unul din participanții occidentali a declarat următoarele: „În zilele noastre, marile puteri nucleare dispun de stocuri uriașe de arme nucleare, cu care distrugerea lumii ar fi posibilă de câteva ori”. Prof. C. F. Powell a fost acolo, împreună cu alți 76 de delegați din 25 de țări, între care și delegatul țării noastre, Dl Acad. Prof. Dr. Coriolan Drăgulescu.

În convorbirea de presă din care cităm (și al cărei text a apărut în rev. „Contemporanul”, nr. 27 a. c.), Prof. C. F. Powell a spus mai departe: „Ceea ce e valabil pentru țările dezvoltate, nu se potrivește celorlalte. Pe aproape o jumătate din suprafața continentelor se întind țări în care domină încă bolile și mizeria generală. Putem afirma că situația lor se ameliorează treptat. Un mijloc important pentru îmbunătățirea vieții popoarelor din aceste țări neavansate este știința. Federația Mondială a Oamenilor de Știință este chemată să depună eforturi susținute în acest sens. Bineînțeles, F.M.O.Ș. a inițiat unele acțiuni, dar nimeni nu poate fi satisfăcut de ceea ce s-a făcut pînă acum. În 1959 a avut loc la Varșovia un simposion a cărui temă a fost *știința în dezvoltarea lumii*, iar în 1965

va avea loc la Budapesta un simposion care va dezbate *rolul cooperării internaționale în promovarea științei în țările în curs de dezvoltare*.

Este foarte important să se formeze o opinie largă, o gândire justă asupra acestor probleme. Oamenii de știință, îndeosebi, pot și au datoria să aducă o contribuție substanțială la folosirea cuceririlor științei spre binelle și progresul întregii omeniri.

Nu trebuie să se creadă că anumite țări sînt în stare să dezvolte știința, iar altele nu sînt apte de așa ceva. Știința are un caracter mondial și cooperarea internațională a oamenilor de știință nu va face decît să ajute la progresul lumii întregi. Cu condiția, desigur, ca știința să nu fie folosită într-un mod greșit, în scopuri războinice și de distrugere.

În ceea ce privește căile prin care ar putea fi realizată o cooperare mai strînsă a savanților din diferite țări, actualul președinte al F.M.O.Ș. a spus: O cooperare internațională a oamenilor de știință a existat, într-o oarecare măsură, întotdeauna. În momentul de față, însă, ea a devenit un adevărat pivot al dezvoltării științei. Știința contemporană a ajuns la un asemenea punct încît, în anumite domenii, ea nu mai poate fi dusă mai departe decît printr-o strînsă colaborare între savanții diverselor țări. Acest lucru se poate spune în special despre fizica particulelor nucleare și chimia macromoleculară.

Anumite forme concrete de cooperare științifică internațională există deja. Și, la acest loc, Prof. C. F. Powell a exemplificat cu cele două așezăminte de cercetări nucleare de la Dubna și Geneva. Acest fel de colaborare se va extinde, probabil în viitor, — a spus Dsa mai departe. Vor apărea desigur și alte forme de colaborare internațională științifică. Ar fi foarte util, de exemplu, ca oamenii de știință din țările în curs de dezvoltare să viziteze țările avansate, și, pe de altă parte, oamenii de știință din țările dezvoltate, împreună cu elevii lor, să se deplaseze în țările în curs de dezvoltare. S-ar putea înjgheba în acest mod o colaborare strînsă între savanții acestor țări.

Prof. C. F. Powell consideră că este foarte important să nu se instaureze o patronare din partea oamenilor de știință din țările avansate asupra celor din țările în curs de dezvoltare. Cînd cineva se duce într-o casă săracă, nu este de bun gust să-și etaleze bogăția — iar cunoștințele științifice fac parte din bogățiile vremurilor noastre. Această problemă, a respectului care trebuie purtat țărilor în curs de dezvoltare, este extrem de importantă. Trebuie să se instaureze principii întemeiate pe o umanitate și înțelegere profundă, pe respect reciproc. În fond, toți avem de învățat cîte ceva unii de la ceilalți.

Există multe probleme și proiecte importante pentru care ar putea să ia ființă eventuale agenții internaționale, în cadrul cărora să se concretizeze diferite aspecte ale colaborării oamenilor de știință. Prof. C. F. Powell exemplifică, între altele, cu ceea ce trebuie făcut în bazinul Brahmaputra. Acest bazin alimentează o populație imensă, de circa 150 milioane de oameni. Timp de trei luni pe an, acolo plouă neîncetat, se adună cantități imense de apă. În restul anului domnește o secetă desăvârșită. Ar fi necesar să se facă îndiguiri în așa fel ca să se creeze o rezervă de apă și să se poată realiza două-trei recolte pe an. Dar probabil că aceasta n-ar fi suficient pentru ameliorarea standardului de viață al populației. N-ar fi mai bine să se industrializeze regiunea? Să se construiască uzine și fabrici, să se amelioreze mijloacele de comunicație?

O problemă asemănătoare se ridică și în regiunea Magrebului (din Africa de Nord). Mai sînt și altele...

Dacă s-ar cumula experiența sovietică în Asia Centrală și experiența americană în regiunile vestice ale continentului american — spune Prof. C. F. Powell — s-ar putea găsi, fără îndoială, multe date extrem de interesante pentru cazurile amintite.

În Africa se pune problema ajutorării învățămîntului. În numeroase state africane viața populației depinde doar de recolta ce se obține. Dar în multe din aceste țări nu există manuale în limba popoarelor lor. Populația învață, adesea, după manualele rămase din timpul vechii puteri coloniale și în care se descriu plante pe care copiii nu le-au văzut niciodată; sau se vorbește despre civilizația greacă, fără să se amintească măcar cultura africană. Astfel, întregul sistem de învățămînt este cu totul rupt de realitatea țărilor respective. Unele agenții internaționale încearcă să amelioreze această situație, dar nu se face încă destul.

Întrebat cum sprijinește Federația Mondială a Oamenilor de Știință soluționarea unei asemenea probleme de stringentă actualitate, Prof. C. F. Powell a spus: F.M.O.Ș. activează prin intermediul organizațiilor afiliate. Ea organizează simpozioane în care se dezbate numeroase probleme importante și se preconizează soluții. F.M.O.Ș. are publicațiile ei, prin care se difuzează păreriile și luările de poziții ale oamenilor de știință din diverse țări. Acestea sînt modalitățile, cele mai importante de lucru ale Federației.

Aș dori însă să mă opresc asupra unui aspect. Venitul F.M.O.Ș. este de 12.000 dolari anual. Valoarea întregii producții mondiale este de 1.500 miliarde de dolari pe an. Cheltuielile pentru înarmare se ridică în lume la 150 miliarde de dolari anual. Ultima cifră, deci costul înarmărilor, este

echivalentă cu veniturile anuale ale popoarelor din Asia, Africa și America Latină la un loc. Am dori să vedem o altă distribuție a veniturilor — spune Prof. C. F. Powell. Care-i aceea, nu e greu de întrezărit în lumina declarațiilor sale de mai sus: Veniturile popoarelor să nu se irosească pentru scopuri de distrugere!

Omenirea are astăzi în minile sale forțe extrem de puternice, cum n-a avut niciodată pînă acum. Oamenii de știință se străduiesc nu numai pentru dezvoltarea acestor forțe — și, eventual, pentru înmulțirea lor — dar mai ales pentru ca ele să fie folosite cu adevărat spre binele omului. F.M.O.Ș. se străduiește cu mult folos în acest sens. Mai mult decît alt: Prin manifestările sale periodice, prin publicațiile sale și prin legăturile personale, întinse, pe care le au influenții ei membri, F.M.O.Ș. promovează în rîndurile oamenilor de știință ideile care să le demonstreze cele ce ar putea fi făcute pentru a spori bunăstarea și fericirea omenirii, ascuțindu-le simțul de răspundere pentru contribuția efectivă ce o pot aduce în aceasta privință atît individual, cît și — mai ales — în cooperare cu cei ce ostensec în aceleași tărîmuri de creație și producție.

*

Binele omului, progresul omenirii cer angajarea tuturor resurselor capabile să asigure înlăptuirea lor. Sînt atîtea suferințe de alinat, atîtea neajunsuri de înlăturat, atîtea lipsuri de împlinit!

Nu mai departe decît cea de-a 12-a sesiunea a Organizației Națiunilor Unite pentru alimentație și agricultură — care și-a desfășurat lucrările la Roma, la începutul anului acestuia — a adus din nou în fața opiniei publice mondiale o problemă capitală a lumii contemporane: foamea cronică, subnutriția permanentă de care suferă aproape 2/3 din populația planetei noastre.

Stăruie încă în amintirea generației contemporane realitatea sumbră a suferințelor omenești evocate pătrunzător și veridic de savantul brazilian Josué de Castro — expert al ONU-lui, acum profesor universitar în Franța, după ce actualul regim politic din țara lui l-a depozat de drepturile politice — în cartea intitulată „Geografia foamei”. Cartea e un protest demascator și pasionant împotriva inegalității sociale, dar și un indicator realist al măsurilor care pot fi tot atîtea soluții în vederea creării unei adevărate „geografii a belșugului”. „Nici un factor social — spune de Castro — nu a acționat în lume asupra conduitei oamenilor cu o mai despotică energie decît foamea colectivă”. Foamea, această „fiică a morții”, cum o numea Hesiod, „e amestecată în toate evenimentele antichității și Evului Mediu”. Se poate spune că în decursul istoriei, pierderile

de vieți omenesti provocate de foame au fost incomparabil mai mari decât acelea ale totalității războaielor și epidemiilor" — afirmă un comentator român al lui de Castro (în rev. „Contemporanul”, nr. 7 a. c.).

Fondurile colosale — Prof. C. F. Powell indică suma de 150 miliarde dolari anual, iar la începutul acestui an, într-o cuvîntare rostită la Universitatea americană Columbia, DI U Thant, secretarul general al Organizației Națiunilor Unite, vorbea de 120 miliarde dolari — cheltuite astăzi pentru înarmări, ar fi mai mult decât suficiente spre a curma acest flagel rușinos pentru omenirea veacului al XX-lea. E un detaliu — zguduitor — care ne permite să stabilim această simplă ecuație umanitară:

— *Pacea înseamnă pîine!*

Dar preocupări de dată mai recentă i-au găsit pereche firească acestei ecuații. Ea sună astfel:

— *Pacea înseamnă apă!*

Despre acest adevăr ne încredințează oamenii de știință cei mai înaintați din zilele noastre. Ne explicăm:

Pînă bine de curînd se credea că într-un viitor nu mai îndepărtat de 15—20 de ani — așa au calculat unii specialiști — oamenii, deși înconjurați de apă, vor fi amenințați în mod cronic de sete. De astă dată nu mai e vorba de lipsa pe apă devenită oarecum tradițională în unele regiuni ale planetei noastre, ci de o adevărată „sete mondială”, cum nimerit a fost definită ea. Calamitatea aceasta urma să cuprindă — așa se prevestea, sumbru — marile orașe ale lumii, cîmpiile cu pășuni suculente, teritoriile fertile în care cresc grîul și orezul, mărul și portocalul, lămîiul și măslinele, arborele de cafea și arbustul de ceai.

Realitatea este că lăsînd laoparte unele excepții, ploile cad cu regularitate, debitul izvoarelor pămîntului continuă să fie normal, fluviile și râurile cară cantități uriașe de apă, utilizate pentru alimentarea rezervoarelor care servesc marile aglomerări citadine.

Cu toate acestea, problema apei pe glob începe să devină acută. Cum se explică acest fenomen îngrijorător, cînd se știe că și astăzi dispunem de cantități uriașe de apă în aprovizionarea populației?

Explicația e simplă: Trebuințele de apă potabilă ale omenirii cresc astăzi în proporții cu totul neobișnuite. Industria modernă — siderurgică, chimică, atomică — se dezvoltă vertiginos. Ea cere cantități din ce în ce mai mari de apă dulce. Irigările în agricultură se extind. Ele cer cantități din ce în ce mai mari de apă dulce. Astăzi, pe toată suprafața Pămîntului, 120.000.000 hectare de culturi rodesc numai datorită irigațiilor. Marile

centre aglomerate ale lumii se dezvoltă vertiginos: New-York, împreună cu suburbiile sale, numără 14.000.000 de locuitori; Tokio, peste 10.000.000; Moscova, aproximativ 7.000.000. Trebuințele de apă ale acestor orașe uriașe — și nu numai ale lor — cresc mereu fiindcă crește populația și fiindcă cresc exigențele legate de ridicarea nivelului de trai al omului de azi.

S-au făcut anumite calcule care au dat rezultate mai mult decât surprinzătoare. Astfel, este stabilit că lanul de grâu absoarbe 3.800 litri de apă dulce pentru a ne da făina trebuincioasă unei singure pîini. Un kilogram de carne de vită, ajuns în consumație, a necesitat 30.000 litri de apă. Construcțiile moderne de locuințe (blocurile) și de întreprinderi industriale, ca și șinele căilor ferate necesită cantități din ce în ce mai mari de oțel — și fiecare tonă de oțel înghită în cursul fabricării ei 230.000 litri de apă. „Cîte grîne cresc în lume, cîte vite au nevoie să-și potolească zilnic setea, cîte oțelării lucrează pe glob, zi și noapte, fără întrerupere? Și e vorba — firește — nu numai de stadiul de dezvoltare atins azi: Oamenii au planuri mărețe: ei vor să fertilizeze pustiurile, să înmulțească într-un ritm tot mai rapid cîrezile de vite, să însuflețească cu focul furnaelor numeroasele „pete albe“ ce mai există pe harta industrială a lumii“ (spune Dl Radu Țiulescu în „Scînteia“, nr. 6312 a.c.).

Ce-i de făcut spre a evita consecințele dezastruoase ale instalării pe Pămînt a „setei mondiale“?

Speranțele de remediere a acestui neajuns în perspectivă s-au îndreptat spre apele mărilor și oceanelor. Acestea sînt disponibile în cantități fabuloase, dar deocamdată sînt — practic — inutilizabile. Calculele de precizie și de amănunt arată că dacă s-ar repartiza apele marine asupra uscatului planetei noastre, pătura lichidă care l-ar acoperi ar avea o grosime de 2.400 m. Cu toate acestea: Să presupunem că, la un moment dat, ar fi secăt toate sursele de apă dulce; oamenii s-ar fi prăpădit de sete, ca nesfîrșitele șiraguri de nefericiți naufragiați, din toate vremurile, care muureau de sete deși erau înconjuțați de înlinsul nesfîrșit al unor enorme mase lichide. Se știe că apa de mare are o cantitate puternică de săruri: 35 grame la fiecare litru. Din această pricină organismul omenesc n-o tolerează și n-o asimilează. În aceste condiții, e evident că apele de care sînt înconjuțați de toate părțile — se știe că uscatul ocupă doar a treia parte din suprafața Pămîntului, iar oceanul planetar restul de două treimi — nu servesc oamenilor în chip firesc, astăzi ca și înainte cu mii de ani; decît pentru înot, navigație și pescuit.

Cu toate acestea, miliardele de oameni care viețuiesc astăzi pe Pământ nu vor ajunge niciodată în situația disperată de-a pieri de sete înconjurați de enorme mase acvatice ale mărilor și oceanelor. Știința a început să-și spună cuvântul — liniștitor — și în această problemă. La sediul Organizației Națiunilor Unite a fost dat publicității, în iulie a. c., un raport bazat pe o anchetă efectuată în 43 de țări și teritorii, cu privire la perspectivele desalinizării apei de mare, în vederea folosirii ei de către țările și regiunile în curs de dezvoltare, care au pământuri aride. Din respectivul raport rezultă că există cel puțin 50 de regiuni aride, identificate temeinic, unde este necesară efectuarea de studii asupra posibilităților tehnice și economice de folosire a apei desărate. Acest proces de desalinizare se efectuează astăzi — experimental, nu încă la scară industrială — prin două metode: metoda extragerii sării din apa de mare prin distilare și metoda prin electroliză sau îngheț.

Dar operațiile de îndepărtare a elementelor nocive din apa de mare prin metode fizice sau chimice cer timp și, pe deasupra, sînt deocamdată extrem de costisitoare, fiindcă reclamă consumuri masive de energie. Costisitoare sînt și operațiile „clasice” de purificare a apelor „dulci” din râuri, fluvii și lacuri, din care omenirea de azi extrage apa pentru trebuințele ei biologice și industriale. Totuși, costul acestora e aproape derizoriu față de eforturile financiare pe care le cere desalinizarea apelor marine. Un exemplu: În vara anului 1961, fostul președinte al Statelor Unite ale Americii, John F. Kennedy, inaugura, apăsînd un buton la Casa Albă din Washington, o uzină de desalinizare a apei de mare construită tocmai pe țărmul golfului Mexic. Lucrarea pornea sub auspicii deosebit de favorabile: într-o singură zi, oceanul a furnizat 3,8 milioane metri cubi de apă limpede și gustoasă ca cea de izvor. Dar a doua zi, făcîndu-se calculul de cost al acestei prime experiențe de desalinizare la scară industrială, unii au rămas surprinși și dezamăgiți, căci în vreme ce prețul curent al apei potabile nu este în S.U.A. mai mare de 6 cenți la mia de litri, apa obținută din mare costa 45 cenți mia de litri.

S-a trecut însă și peste această dificultate. Încă raportul citat al O.N.U. arată că în ultimii ani costul operațiilor de desalinizare a apei de mare a scăzut cu mai mult de un sfert (25—34 la sută) pe metru cub, fiindcă a intrat în funcțiune „magul” capabil să transforme visul în realitate: energia nucleară. Cea mai de seamă descoperire a veacului nostru a început să fie pusă în slujba asigurării omenirii cu cantități mai mult decît satisfăcătoare de apă potabilă. Specialiștii sovietici activi în acest tărîm,

arată că azi se pot construi reactori atomici cu mare putere termică — 1 milion de kW și chiar mai mult — a căror folosire în uzinele cu scop dublu (desalinizare și, concomitent, curent electric) este de-a dreptul convenabilă din punct de vedere economic-financiar. Un singur reactor de 1 milion kW ar putea face să dea curent o centrală electrică de 200.000 kW și, totodată, să desăreze sute de mii de metri cubi de apă marină pe zi. În acest scop, reactorul respectiv are trebuință zilnic doar de 1 kg. uraniu-235. „La aceasta — adaugă publicistul citat mai sus — se mai adaugă un avantaj dintre cele mai importante pentru oamenii care vor putea dispune de curent ieftin, de suficientă apă curată: fiecare kg de uraniu producător de electricitate și de apă este un kg de uraniu care nu folosește la fabricarea îngrozitoarelor arme atomice. De abia prin prizma acestor planuri începe uraniul să-și merite numele de înnobilit!”

La ora actuală, este stabilit și tipul de reactor atomic care ar da cel mai mare randament, în condiții economic-financiare extrem de favorabile, în operațiile de desalinizare a apelor marine. Un astfel de reactor — care funcționează pe bază de neutroni rapizi și în care are loc un proces de reproducere a combustibilului, o parte din uraniu transformându-se în plutoniu — ar permite ca o stație de desalinizare să distileze zilnic 4 milioane tone de apă. Cantitatea aceasta ar fi suficientă pentru acoperirea trebuințelor municipale și industriale ale unei populații de 4 milioane de locuitori, sau pentru irigarea a 1.300 km pătrați de terenuri agricole.

Inhămată la carul progresului, năzdrăvana energie nucleară este chemată să cruțe omenirii actuale costisitoarele amărăciuni ale unei lipse generale de apă. Specialiștii atrag atenția asupra gravității situațiilor de criză acvatică și nu ascund că dacă nu se intervine fără preget și energic, ele pot să se producă. Iată unele exemple: În Statele Unite ale Americii se consumau zilnic, în 1940, 166 miliarde metri cubi de apă; azi, același consum înghite fabuloasa cantitate de circa 1.600 miliarde metri cubi pe zi. În condițiile ritmului actual de creștere a consumului de apă, S.U.A. vor avea nevoie în anul 1975 de o cantitate de apă egală cu întregul debit al fluviului Mississippi, care măsoară în lungime 6.418 km. Pe de altă parte, sînt regiuni ale planetei în care criza acută de apă e o problemă veche, deci și a prezentului. Sahara este numită de către arabi Beld-el-atheh (=țara setei). În Chile (America Latină) există regiuni în care a plouat în 1936 pentru prima dată de 91 de ani. Sahara și alte „guri însetate” ale globului s-ar transforma în adevărate grădini cînd uriașe uzine atomice ar pompa peste nisipurile lor aprinse de astăzi apa desalinizată a

mărilor și oceanelor. Am vorbi atunci altfel despre „deșertul” Arabiei, despre violentele podșuri ale Tibetului și Patagoniei...

Astă toamnă (octombrie 1963), cu prilejul întrunirii Agenției Internaționale pentru Energia Atomică, au fost luate în discuție cererile citorva state (Mexic, Tunisia, ș. a.) de-a li se acorda ajutor în scopul construirii unor uzine atomice de desalinizare. Oamenii știu ce întrebunțări pașnice pot fi date energiei nucleare!¹

Cunoscătorii — fără să fie pesimiști — nu ascund dificultățile de ordin tehnic și economic care mai persistă în calea înfăptuirii acestui plan salutar. Dar ele vor fi biruite — și anume, nu peste mult — aceasta este convingerea generală. Deosebit de încurajator este faptul că cele două puteri atomice mai mari de astăzi, Uniunea Sovietică și Statele Unite ale Americii, au convenit să ia în studiu posibilitățile de colaborare în acțiunea de desalinizare a apelor marine. Un grup de specialiști și tehnicieni sovietici și americani urma să se întâlnească în acest scop la Washington, la mijlocul lui iulie a.c.²

Publicistul citat, căruia îi datorăm cele mai multe din datele utilizate în această parte a articolului de față, își încheie instructiva-i expunere astfel:

„Apa înseamnă viață. Nu poți să nu te gîndești că încă Aristotel includea apa (alături de aer, foc și pămînt) în cele patru elemente care stau la baza lumii. Nu poți să nu te gîndești că Democrit, contemporanul lui Aristotel, a fost cel dintîi care a considerat atomul ca temelie a tot ce există. Trăim vremea marilor sinteze: atomul — a cărui putere Democrit era departe de-a o cunoaște — e pe cale de a furniza oamenilor apa din mările știute de Aristotel și din mări care-i erau acestuia absolut necunoscute. Încă înaintea acestor gînditori, oamenii au descoperit capacitatea

1. — Iată încă un exemplu — luat la întîmplare — de utilizare avantajoasă în scopuri pașnice a energiei nucleare: „Unul din cele mai vechi faruri din America, farul din Baltimore, va fi alimentat cu energie nucleară. Sursa sa de energie o constituie un reactor nuclear alimentat cu stronțiu-90. Acest reactor, cu o putere de 90 de wați, poate livra fără întrerupere curent electric pe o perioadă de zece ani. El a fost instalat la Baltimore, de probă, pe un an, după care va fi folosit pe geamanduri, în apele arctice, unde înlocuirea bateriilor sau transportul de combustibil pentru motoare Diesel întîmpină dificultăți tehnice”. („Știința”, nr. 6312 a. c.).

2. — Apele uscatului — inclusiv ghețurile veșnice ale Continentului Antarctic și ale Groenlandei — reprezintă doar 0,3 la sută din masa apei de pe planeta noastră. Viitorul trebuie să-și îndrepte atenția spre restul de 99,7 la sută. A curăța zilnic milioane (și poate chiar miliarde) metri cubi de apă și a le pune la îndemîna oamenilor — iată sarcina care e pe cale de a fi încredințată energiei atomice. (R. Țiulescu, în art. cit.).

apei de a stinge focul. Există posibilitatea ca, în zilele noastre, colaborând la obținerea apei dulci din apa de mare cu ajutorul energiei atomice, oamenii, gândindu-se la viitorul lor, să preîntâmpine izbucnirea celui mai pîrjolitor dintre focuri — războiul nuclear“.

Sînt rînduri care te umplu de recunoștință față de cel ce le-a conceput — și, nu mai puțin, față de locul și vremea în care au fost scrise.

Locul e țara noastră. Vremea, e aceea a împlinirii a două decenii de la eliberarea Romîniei.

Orînduirea nouă, instaurată în Patria noastră înainte cu douăzeci de ani, a creat condiții prielnice pentru deslășurarea multilaterală a cercetărilor științifice, a oferit oamenilor de știință largi posibilități de afirmare, așezîndu-i în rîndurile înaintate ale constructorilor vieții celei nouă a poporului nostru. Recunoștința lor pentru acest sprijin nelimitat se exprimă în rîvna cu care ei slujesc interesele superioare ale poporului nostru, munca lui pașnică și rodnică, pacea lumii peste tot.

Astăzi — cu deosebire în țările socialiste — știința „a devenit o grandioasă realitate socială“. „Pentru a da o idee asupra măreției acestui fenomen — spune Dl Ilie Murgulescu, președintele Academiei R. P. Romîne, (în rev. „Contemporanul“, nr. 28 a. c.) — să menționăm doar că, din totalitatea oamenilor de știință pe care i-a zămislit planeta noastră, 90 la sută sînt în viață. S-a întărit legătura dintre știință și viața socială, a crescut gradul de utilizare și valorificare socială a științei. Impletindu-se organic cu viața socială, cu economia, cu producția, știința se transformă... „într-o forță nemijlocită de producție“. Intîistătătorul celei mai înalte instituții de cultură a țării noastre ne informează că „în viitor, armata oamenilor de știință și de cercetare va atinge proporții impunătoare. După aprecierea fizicianului John Bernal, 20 la sută din populație se va ocupa în viitor, direct sau indirect, cu rezolvarea sarcinilor științifice, iar după Acad. N. N. Semenov, jumătate din omenire va ajunge să participe, într-un fel sau altul, la activitatea științifică. Ponderea științei în producție va crește corespunzător, ceea ce va spori exigența față de nivelul general de pregătire a inginerilor, tehnicienilor și muncitorilor. În aceste condiții, se va estompa decalajul dintre nivelul de instruire a intelectualilor și muncitorilor“.

Fenomenul semnalat de Dl Acad. Ilie Murgulescu e plin de făgăduințe. Crescînd numărul oamenilor de știință și ponderea lor în procesele de creație și producție, crește nivelul de trai al oamenilor. Pe de altă parte — avînd în vedere forța tot mai influentă a opiniei publice inter-

naționale, ostilă războiului — fiecare savant contemporan este un element de elită sustras definitiv tentației de-a sluji scopuri negative, de distrugere de vieți și nimicire de bunuri. *Știința vremii noastre s-a instalat temeinic în făgașul slujirii vieții.* Evadări din acest făgaș nu sînt de conceput: cel ce ar ceda ispitei de-a face altfel, se pune în conflict cu omenirea însăși, care vrea pace și are suficientă tărie de-a o impune oricui o periclitează.

Toate indiciile actuale — care se fac simțite la cele mai felurite nivele — ne încredințează că astăzi, cu adevărat, *știința învinge!* Învinge pentru că se pune conștient și entuziast *în slujba vieții, a propășirii omenirii, — numai a ei!* Nu se mai lasă înjosită să servească scopuri negative, nu se mai cutează să i se aducă ofensa de-a li solicitată să distrugă vieți și bunuri. Crește „armata” universală a oamenilor de știință; crește, cu ea, o adevărată „armată” de apărători hotărîți ai păcii, de constructori iscușiți ai unei vieți din ce în ce mai îmbelșugată și mai frumoasă.

E o constatare care umple de negrăită bucurie și sufletele noastre, ale celor ce ne rugăm de sîrg „*pentru pacea a toată lumea*”.

REDACTIA

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

STUDII

Teologie exegetică

NOUL LEGĂMINT — LEGĂMINTUL DE VIAȚA ȘI PACE

În 1958, 39 de reprezentanți ai unor Biserici ortodoxe și protestante din 9 țări diferite, s-au întrunit la Praga, împreună cu un grup de teologi, spre a dezbate problema responsabilității creștinilor pentru menținerea păcii universale în epoca atomică.

A fost un început sfios, dar conștiința „turmă mică” (Luca 12,32) pășea în arena tumultoasei vieți contemporane cu atîta încredere în justetea cauzei pe care o reprezenta încît în vara anului 1961, cînd s-a întrunit înfrîna Adunare mondială creștină pentru pace, la dezbaterile ei luau parte peste 600 de patriarhi, mitropoliți, arhiepiscopi, profesori de teologie, studenți teologi, pastori și credincioși mireni din 5 continente, precum și cîțiva observatori romano-catolici.

Ce-i aduna laolaltă pe atîția — și atît de feluriți — slujitori bisericești și credincioși creștini? Convingerea că creștinii erei atomice nu pot păstra tăcere față de problemele războiului și ale păcii. În numele Mîntuitorului răstignit și înviat, în unitatea Duhului și-n plenitudinea păcii divine, ei au adresat un apel pătrunzător întregii omeniri, solicitînd-o să reziste tentației de autodistrugere, să recunoască primejdia care ne amenința atunci pe toți și să ne unim cu toții spre a protesta împotriva mijloacelor de exterminare în masă.

În numele nostru al tuturor, participanții la prima pancreștină de la Praga au declarat în unanimitate că nu putem atesta practic mărturia salvatoare a Evangheliei împăcării, dreptății și păcii fără să ne angajăm noi înșine în făgașul securității internaționale și al păcii oamenilor și popoarelor, fără a căuta căi de înțelegere întreolaltă și fără a acționa în sprijinul dreptății pentru toți oamenii, pentru toate popoarele și rasele.

Cele ce s-au petrecut de-atunci încoace în arena vieții internaționale, ne-au încredințat și ne-au întărit în convingerea că acțiunea pentru pace câștigă în lume din ce în ce mai multă și mai eficientă influență, opinia publică devine mereu mai activă și șansele înțelegerii între state cu sisteme politice și social-economice deosebite cresc zi de zi.

A doua pancrăștină putea astfel să se întrunească, la începutul verii anului acestuia, sub semnul unei înseninări evidente a atmosferei internaționale. Destinderea care s-a instalat în relațiile dintre state și popoare dovedește eficiența strădaniilor generale desfășurate pînă acum în scopul apărării și consolidării păcii și pledează pentru *continuarea și intensificarea* lor.

E un angajament care a fost luat solemn, la Praga, de creștinătatea actuală reprezentată masiv acolo. Angajamentul acesta — așezat pe tematica izvorîită din textul inspirat de la Maleahi 2,5 — ne îndatorează pe toți ca să desfășurăm mai departe strădanii generoase și continue pentru chezășuirea prin *pace* trainică a *vieții* demne de-a fi trăită.

Angajamentul acesta, în perspectivă creștinească, are valoare și tărie de legămînt. El coincide cu însăși menirea noastră creștinească în lume: Să demonstrăm, faptic, că năzuința spre înfăptuirea făgăduințelor dumnezeiești — care se arcuiește ca un cuncubeu al speranței peste bolta Vechiului Testament — capătă trup în Iisus Hristos. Noul Legămînt, pe care-l întemeiază El, ne obligă pe toți cei ce credem în dumnezeirea Lui să slujim omenirea în covîrșitoarea ei menire de-a instala pe Pămînt, pentru de-a pururi, *pacea* care menține *viața* și-i chezășuiește înflorirea nestînjinită de nici o împotrivire.

Paginile de față se înscriu pe linia îndatoririlor care derivă din angajamentul luat astă vară în cadrele celei de-a doua pancrăștine de la Praga.

*

Dumnezeu încheie legăminte cu ființe de El însuflețite, de El chemate la viață.

Despre legăminte vorbim astăzi la plural, căci sînt mai multe: atîtea cîte intervenții divine au fost necesare pentru proteguirea și dezvoltarea vieții pe Pămînt.

Toate legămintele sînt semne solemne — și mărturii ecla-

tante — ale aceleiași dumnezeiești purtări de grijă față de coroana creației din nimic. Toate legămintele deschid orizontul Legământului nou și universal care avea să vină în Iisus Hristos.

Obiectul legămintelor succesive este fericirea omului ca specie — sau a oamenilor ca specie în expansiune temporală și teritorială.

Aparent, obiectul legământului cu Noe este un om; cel al legământului cu Moise este un popor; sînt oamenii ca atare în Legământul cel nou. Toți, fără altă discriminare decît vrerea — sau lipsa de vrere — de-a se împărtăși din binefacerile sau darurile noului Legământ. În realitate, însă, toate legămintele sfinte sînt încheiate pentru toți oamenii, din toate vremurile, de pe toate continentele. Prin ele, din punct de vedere religios, se procedează la maturizarea oamenilor: „pruncii“ devin „bărbați desăvîrșiți“ în înțelesul paulin al expresiilor (compară Evrei 5, 13 cu Efes. 4, 13), cei ce se hrăneau oarecînd cu „laptele“ cunoștințelor elementare despre Dumnezeu consumă ulterior „hrana tare“ a deplinei cunoștințe despre El și despre ceea ce așteaptă El de la noi, credincioșii (cf. Evrei 5, 12 și 14).

În istorie, orice legământ ulterior apare ca să înlocuiască — perfecționîndu-l, nu dezavuîndu-l — pe cel precedent.

Prin simpla lui apariție, legământul ulterior l-a învechit pe cel anterior, iar el se califică, firesc, ca legământ nou. E logic să fie așa; mai mult decît atît: e logică paulină, deci de pondere apostolică (vezi Evrei 8, 13).

A se învechi — știm acest lucru din experiența normală a vieții obișnuite — însemnează nu numai a aparține trecutului, ci și a nu mai corespunde exigențelor prezentului. E ceea ce rezultă tocmai din calificativul utilizat nu întîmplător de Sfîntul Apostol Pavel în textul din Evrei 8, 13 cînd zice: „se îmbătrînește“... Iar ceea ce a îmbătrînit nu mai pulsează în alertă, a pierdut ritmul de zvîcnire al primăverii, forțele lui sînt istovite — sau în pragul sleirii.

O retroincursiune de caracter comparativ — cît mai succintă — întărește cu constatări de ordin istoric mesianic cele zise.

Legămintele premergătoare celui nou au vizat și interesat inițial și direct persoane și comunități limitate, cîtă vreme ultimul interesează pe *oameni, oamenii ca atare*, fără îngrădiri de

nume proprii. Indirect și în perspectivă prelungă, mesianică ele vizau — fără excepție — întreaga omenire din vremea încheierii lor și de după aceea.

Dacă legământul cu Noe a avut, aparent, caracter personal; cel cu Avraam — caracter personal reprezentativ și cel cu Moise — caracter național pregătitor al pliiomei mesianice, Legământul cel Nou are caracter universal, pancosmic: nimeni, de nici un „neam“, de niciunde, de nicicînd, nu-i exclus de la binefacerile lui. Mai mult decît atît: de el beneficiază și Noe, și Avraam și Moise — pe care Domnul, după răstignire, i-a mutat întru odihna cea fericită (cf. I Petru 3, 19 urm.; Ef. 4, 9; I Petru 4, 6). Și acest amănunt dovedește că legămintele încheiate cu „bărbații dumnezeiești“, aleși, ai Vechiului Testament au fost — și sînt încă — tot atîtea praguri de suiș spre cereasca platformă a Legământului celui Nou.

Acesta este cu adevărat alfa și omega legămintelor. E legămînt definitiv și veșnic. E pliioma făgăduințelor mesianice: el transformă viitorul mesianic în prezent soteriologic. E punctul terminus al așteptărilor mesianice: de-acum încolo, acestea sînt fără obiect, ele fiind împlinite în persoana Fiului lui Dumnezeu.

Eficiența limitată, tranzitorie a primelor legăminte avea să cedeze locul — desăvîrșindu-se — eficienței absolute și veșnice a Legământului celui Nou. Proorocii cei mari au anticipat acest lucru și de Dumnezeu luminați fiind, i-au dezvăluit și superioritatea indiscutabilă:

„Iată vin zile, zice Domnul, cînd voi încheia cu casa lui Israil și cu casa lui Iuda (— deci: cu monoteiștii și cu politeiștii deopotrivă! —) legămînt nou. Însă nu ca legămîntul pe care l-am încheiat cu părinții lor în ziua cînd i-am luat de mînă ca să-i scot din pămîntul Egiptului. Acel legămînt ei l-au călcat, deși eu am rămas în legătură cu dînșii, zice Domnul. Dar iată, legămîntul pe care-l voi încheia cu casa lui Israil, după zilele acelea, zice Domnul: voi pune legea mea înăuntrul lor și pe inimile lor voi scrie și le voi fi Dumnezeu, iar ei îmi vor fi popor... Toți de la sine mă vor cunoaște, de la mic pînă la mare, zice Domnul, pentru că eu voi ierta fărădelegile lor și păcatele lor nu le voi mai pomeni“ (Ieremia 31, 31—34).

În același sens se exprimă și Sfîntul Prooroc Iezechiil (11,

19—20). Sfântul Apostol Pavel (în Epistolele către Romani, Galateni și mai ales în cea către Evrei) va împrumuta limbajul lor în strădaniile izbutite pe care le-a desfășurat spre a face să triumfe și în rîndurile consîngenilor săi convingerea că umbra Legii a trecut și harul a venit în Iisus Hristos (cf. Evrei 10, 1). Belșugul harului se revarsă în Biserică, asupra tuturor celor ce cred, prin Sfintele Taine.

„Slova“ de pe tablele de piatră este încălzită acum de înflăcărările inimii: pe acestea le-a încins „Duhul care face viu“ (cf. Rom. 7, 6; II Cor. 3, 6). Efluviile lui de viață dătătoare le-a descuiat jertfa de pe Golgota. În ea, Arhiereul cel veșnic și fără de păcat s-a jertfit pe Sine însuși, odată pentru todeauna, pentru noi toți. S-a jertfit *din iubire* (cf. Ioan 3, 16), din iubirea care „niciodată nu se trece“ (I Cor. 13, 8).

Prin această jertfă din iubire dumnezeiască *viața triumfă asupra morții*. Triumfă spectaculos și singular în mormîntul aflat a treia zi deșert. Triumfă sacramental și real prin omorîrea păcatului în Botez. Triumfă permanent — personal și comunitar — prin sfințirea credincioșilor în Biserică. Iar Biserica este trupul lui Hristos, împlinirea Celui ce plinește toate întru toți (cf. Ef. 1, 23). De-acum „dragostea este plinirea Legii“ (Rom. 13, 10) dumnezeiești, de către toți cei ce cred, față de toți oamenii, fără discriminare (cf. Matei 22, 38—39; I Ioan 5, 19—21), fără categorisire etnică, socială sau de altă natură.

*

Făcea Domnul cunună de comuniune cu Sfinții Săi Apostoli în jurul mesei de la Cina cea de Taină, joi 13 nisan (6 aprilie), anul 30/33, cînd a dezvăluit încheierea Noului Legămînt. Sfântul Evanghelist Matei (26, 26—29) este unul din martorii instituirii acestuia, iar Evanghelia lui — mărturie documentară ulterioară de competență și greutate apostolească.

Trebuie să fi fost o atmosferă de liniște grea, sufletele convivilor trebuie să fi cunoscut fluturările bucuriei grave cu care sînt întîmpinate marile împliniri.

În momentul pe care bunăvoia Lui l-a socotit a fi cel potrivit, Domnul a pus temelia Noului Legămînt, instituind Sfînta Euharistie.

Pe masă se afla pîine, iar în amforă și în pahare, vin.

Pîinea este hrana caracteristică a omului, baza nutriției lui. Nimeni nu se poate lipsi cu totul de ea, chiar dacă — temporal — o înlocuiește cu alte alimente.

Vinul e băutură sănătoasă și agreabilă. Proprietățile lui nutritive sînt întregite de însușiri curative, vădit apreciate mai ales în vremuri străvechi.

Le-a binecuvîntat rînd pe rînd pe amîndouă.

Era datină tare ca fierul să nu spîntece pîinea. Frîngînd-o, deci, Domnul a oferit fiecăruia din Cei Doisprezece, zicînd: „Luați, mîncăți, *acesta* este trupul meu...” (26, 26 b). Cînd o oferă Apostolilor, pîinea este deja trupul Domnului. A transformat-o El, cu dumnezeiasca-i putere, cu iubitoarea-i vrere, cînd „a mulțumit”, sau a „binecuvîntat” — cum sună o varia lectio atestată de vechi și autoritative mărturii paleografice.

Pîinea nu mai era art o s decît după înfățișarea exterioară.

A procedat la fel cu paharul (cu „potirion”). Prin binecuvîntare, vinul din el este sîngele Domnului.

Dar acest sînge — precizează Mîntuitorul — este „sîngele meu al legămîntului nou”. E sîngele unei legături nouă, al unui nou legămînt, al legămîntului prevestit prin prooroci (vezi textele proorocești citate mai sus și paralelele lor posibile), a legămîntului care împacă Cerul cu Pămîntul, aduce plenitudinea revelației divine și pe noi ne unifică în Biserică, împreunîndu-ne cu Hristos în aceeași comunitate de viață harică.

Prin vărsarea sîngelui Său pe cruce Domnul încheie o legătură nouă. În antichitate, o legătură încheiată era pecetluită prin stropirea cu sînge. Ritul avea o semnificație teribilă: așa se va întîmpla celui ce va rupe legătura încheiată (cf. Lev. 1, 5. 11, 15; 3, 2. 8. 13; 4, 5; Numeri 17, 17; Deut .12, 27; ș. a.).

Legămîntul cel Nou, pe care-l încheie Domnul, este: 1) o legătură făcută în folosul oricui va vrea să beneficieze de efectele ei, și 2) o legătură care are ca efect iertarea păcatelor. Așadar — o legătură ai cărei parteneri sînt Dumnezeu și omul credincios; Dumnezeu, ca împărtășitor de har; credinciosul, ca beneficiar.

Plenitudinea beneficiului este ospățul ceresc — de durată veșnică — la mesele copioase ale căruia Iisus Mîntuitorul dă înțîlnire tuturor celor ce cîntesc Noul Legămînt întru cuvînt și faptă. „Vinul nou” are aroma și dulceața sucului de strugure. El

se gustă cu vădită plăcere; el place și copiilor și suferinzilor, tuturor vîrstelor și tuturor stărilor. Aci, el preînchipuie bucuria întîlnirii cu Hristos întru odihna cea fericită, care s-a gătit în Cer tuturor celor ce aleargă bine — imaginea, de inspirație citadină, e paulină — pe arenele imensului „stadion“ (cf. I Cor. 9, 24) care este viața noastră pămîntească.

Deși vremelnică, această viață ne poate agonisi satisfacție veșnică, satisfacția întîlnirii cu Domnul „față către față“ (cf. I Cor. 13, 12). Ca să avem parte de această satisfacție trebuie să trăim. Nu oricum, ci creștinește.

Pîndită-i de destule primejdii viața noastră pămîntească, fiindcă multe sînt înfățișările păcatului. Avînd, însă, ancora tare a sulfetelor noastre (cf. Evrei 6, 19) Legămîntul cel Nou al lui Hristos MINTUITORUL și MODELUL, ne stă în putință s-o punem la adăpost de orice împruținări și desfigurări din partea păcatului, s-o îmbunătățim și s-o înfrumusețăm mereu.

Sîntem slujitori ai Noului Testament, nu ai literei, ci ai Duhului (cf. II Cor. 3, 6). Dumnezeu ne-a făcut vrednici de această slujire, ca și care altă nu mai există în istoria încheierii legămîntelor sfinte. Cu slavă a fost cel mai de seamă din acestea: al lui Moise, dar trecător (cf. II Cor. 3, 11a). Cu cît mai vîrtos este preaslăvit Legămîntul cel netrecător, pecetluit cu jertfa de pe Golgota, de care nu despărțim învierea de a treia zi (loc. cit).

Slavă cheazășuiește și împărtășește el — cu prisosință — tuturor celor renăscuți la viață nouă prin Hristos, tuturor celor ce umblă întru „înnoirea vieții“ (cf. Rom. 6, 4), adică în calea poruncilor Sale.

Iar a umbla „întru înnoirea vieții“ însemnează — după competența exegeză a Sfîntului Părinte Ioan Hrisostom — „a nu mai asculta cu nimic de păcat, a-i tăia vinele și întreaga putere (Com. la Rom. 6, 2), a-l recunoaște faptic pe Dumnezeu de Tată și a-i considera pe oameni ceea ce sînt: fiii Săi, frați și egali întreolaltă, permanent dispuși la acte de colaborare și într-ajutorare frățească, consecvent iubindu-se unii pe alții, neprecupețit cinstindu-și demnitatea creaturală și valorificîndu-și fără contenire personalitatea morală în acțiuni de folos obștesc, în acte de progres. Cu alte cuvinte: transformînd Evanghelia lui Hristos în făclie

pentru luminarea și orientarea umblărilor noastre în această viață.

Slova acestei Evanghelii fără seamăn mustește de îndemnuri la înfrățire întru dragoste creștinească oricînd și față de oricine, la viețuire pașnică și constructivă cu cei de-o seamă cu noi. Esența Noului Legămînt zace în dragostea față de semeni și în năzuința spre așezarea unor relații de pace și frățietate între toate popoarele Pămîntului. Pe de altă parte, mesajul inspirat al aceluiași Legămînt Nou arată că spiritul Bisericii lui Hristos este potrivnic oricărei manifestări de nedreptate socială și, mai presus de toate, actelor de agresiune, politici de învrăjbire a popoarelor și de pregătire a încăierărilor sîngeroase între state și popoare. Adevăratul creștin este dator să se afirme constant, în clocotul vieții deobște, prin aspirația sinceră și activă spre continua înfrățire a oamenilor și popoarelor. Tocmai de aceea el trebuie să lupte consecvent și cu convingere pentru pace și pentru deplina egalitate a oamenilor întreolaltă. Pentru el, toți oamenii sînt fiii aceluiași Părinte ceresc, A toate Făcător și A toate Țitor și toți au dreptul la viață, la o viață care să-și merite numele, din aria căreia să fie expulzate toate pricinile de umilire și de nesocotire a semenului nostru.

*

Parcă auzim detunînd sub bolți de veacuri străvechi cutremurătorul avertisment ceresc:

„Iată, eu astăzi ți-am pus înaintea viața și binele, moartea și răul... și bine cu vîntare și blestem. Alege viața, ca să trăiești tu și urmașii tăi“ (Deut. 30, 15, 19).

Ci a venit apoi, potrivit făgăduințelor, Păstorul cel Bun al Noului Legămînt. A venit pentru ca „oile“ Sale „viață să aibă și din belșug să aibă“ (Ioan 10, 10).

Starea de creștin e exigentă: pretinde, imperios, ca cei ce iau asupra lor „jugul“ Dătătorului de viață, să *slujească vieții!* Atitudinea noastră față de viață nu se cuvine a fi nici confuză, nici dubioasă, nici negativă. Linia de plutire a acestei atitudini e de dorit să aibă undulația armonică a coloanelor Parthenonului; cea de altitudine — vîrfurile de mușchi aerieni al domului din Colonia; cea de arcadă — replica răsăriteană a boltei celeste, cupola Sfintei Sofii constantinopolitane.

Contribuția mărturisitorilor lui Hristos la opera de zidire a unei vieți noi, de pace, înțelegere și progres, înscrie pe flamura ei înălțată în văzduhul acestui veac clocotitor de prospețime, un cuvânt cutremurător: „*Cel ce nu iubește n-a cunoscut pe Dumnezeu*“ (I Ioan 4, 8a).

... Căci, în cea mai expresivă echivalență ioaneică (sau ecuație creștină), „DUMNEZEU ESTE IUBIRE“ (I Ioan 4, 8b).

Pr. Dr. GRIGORIE MARCU

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

PETRU MAIOR

Date noi privitoare la viața și activitatea sa

„Dumnezeu să binecuvinteze toate ale voastre: boii voștri, țarinesele voastre, holdele voastre, negoățele voastre. Numai cît acestea să nu vă nevoiți a le crește și a le înmulți cu lipsa și cu foamea altora. Că nu se poate afla tirănie mai mare pe lume, precum este a celui carele vrea să se îngrăse cu pinea celor săraci“.

(Încheierea predicii XXX din volumul „Predici sau învățături la toate Duminicile și sărbătorile anului“, Buda, 1311)

Tradusă în limbajul de astăzi, fraza ultimă ar vrea să spună că nu e mișelie mai mare pe lume ca aceea prin care unii încearcă să se îmbogățească furîndu-i sau exploatîndu-i pe alții, care, în mod obișnuit, erau cei nevoiași, cei săraci.

Nici nu putea vorbi altfel cel care văzuse și vedea încă exploatarea cruntă a țăranului de către nobilimea feudală, vedea cum chiar în sînul țărănimii romîne se ridica o pătură nouă: a celor avuți, care, după cît se pare, erau tot atît de fără suflet ca și primii. Acestora le adresează cuvintele de mai sus, căci numai aceștia îl puteau auzi; ceilalți nu se umileau pînă într-acolo ca să intre în bisericile iobagilor lor. Însă nu numai acea pătură de oameni înstăriți, acea tînără burghezie rurală, destul de lacomă și egoistă, cum bine o intuise Maior, va constitui obiectul criticilor lui, ci tot ansamblul de slăbiciuni omenești, observate „în popor“. Din acest punct de vedere, am putea aprecia *Didahiile*, *Propovedaniile* și *Predicile* ca un rezultat al observațiilor sale de-a lungul sfertului de veac de pastorație în mijlocul țărănimii celor peste 20 de sate care formau acel mare protopopiat al Reghinului. Aci a cunoscut fața reală a satului românesc, fizionomia morală a țăranului pe care îl voia eliberat atît din servitute, cît și din ghiarele ignoranței și ale obscurantismului.

Tot ce a văzut, tot ceea ce a observat și a constatat că persistă (ca latură negativă) în viața spirituală a țărânimii, a consemnat în cele trei cărți menționate mai sus, care, luate la un loc, constituie un prețios capitol, din opera sa. Din parte-ne, afirmăm aici că citind acum câțiva ani, într-o vară, tustrele volumele, ni s-a revelat — minții și inimii — un *nou* Petru Maior; deși, după cum el însuși, în prefețele lor, ne dă posibilitatea să deducem că a fost ajutat în munca sa și de alții. Cine au putut fi acești „alții”? Pe lângă *Omiliile* Sf. Ioan Hrisostomul și ale Sf. Ioan Damaschinul, desigur i-au servit ca model și „*Cartea românească de învățătură*” a lui Varlaam (Iași 1643), precum și *Propovedaniile* lui Samuil Micu (Blaj 1784), de care și amintește în prefața cărții sale cu același titlu; însă înafară de cărți Maior s-a servit și de experiența și talentul câtorva preoți, buni predicatori și prieteni ai săi ca: popa Vasilie din Adrian, fost în tinerețe călugăr la m-reă Neamțu (tocmai în timpul șederii lui Paisie Velicovschi), popa George din Toldal, pe care-l recunoaște ca „fiind gureș și predicator”, capabil să întoarcă inimile ascultătorilor încotro ar fi vrut el, popa Ioan din Șerbeni, care-i împrumută cartea lui Varlaam și de care își aduce aminte în testamentul¹ său, popa George de la Șieuț, ajuns mai târziu protopop al Sibiului, la fel amintit în testament, și alții.

Această perioadă din viața lui Maior este foarte puțin cunoscută. Insuși primul său biograf² se plîngea de puținătatea datelor din timpul îndelungatei lui protopopii la Reghin.

Faptul că biografia lui P. Maior e mai puțin cunoscută decît a celorlalți reprezentanți ai școalei ardelenе, îl determina pe N. Iorga să creadă și să explice această absență de date prin „viața lui petrecută într-o *mulțămire* umbrită în parohia sa îndepărtată, unde *nu-l descoperea prigonirea care urmărește o viață întreagă pe tovarășii săi*”.³

Desigur, N. Iorga încerca mai degrabă *ă intuiti* acest capitol din viața autorului „Istoriei pentru începutul romînilor în Dacia”.

Petru Maior, poate cel mai inteligent din cunoscuta trini-

1 Publicat în Arhivu lui Cipariu, 1868, p. 391—393.

2 At. Marienescu, *Viața și opera lui Petru Maior*. București 1883.

3 Istoria literaturii romîne, sec. XVIII; epoca lui Petru Maior. București 1901, p. 233.

tate, probabil dintr-un înalt sentiment de demnitate, n-a găsit de cuviință să comunice posterității decît foarte puține amănunte din viața sa. Și atunci cînd a făcut-o,⁴ a fost determinat de răutatea oamenilor care i-au pus în discuție trecutul său și onoarea sa de om și reprezentant al unui neam de a cărui origine, ca și Micu, se simțea mîndru. În această *apărare* sau „Răspuns“ — apărut anonim — se referă și la viața și activitatea sa din anii în care a condus protopopiatul Reghinului; despre felul cum și-a înțeles misiunea pe acele îndepărtate plaiuri ale Mureșului de sus. Mărturisirea a fost apreciată elogios de toți comentatorii vieții și operei sale. Deșii în general cunoscută, o redăm și noi, căci o să ne mai referim asupra ei.

Maior povestește cum trimitea pe feciori și pe fete la diacul bisericii spre a-i învăța rugăciunile și cele de lipsă „bunului creștin“, cum îi obliga chiar pe părinți să exercite un mai sever control asupra învățăturilor — (în fond, deprinderi morale) — copiilor lor. Spre a-i angaja serios în muncă și a stabili responsabilități, totdeauna în vizitațiunile sale protopopești ținea examen cu copiii în prezența părinților, pe care desigur îi lăuda sau, dacă era cazul, îi ocăra. Ba „*dumirea chiar și pe bătrîni să învețe*“.

„Vara umbla pe cîmpuri — povestește el mai departe — prin păduri, unde știa că sînt adunați pruncii a paște vitele“; iar aceștia cunoscîndu-i dulceața cuvintelor, se adunau în jurul lui și, „ispitindu-i din cele învățate“, îi lumina mai departe, „avînd osebîtă dulceață a băilui cu pruncii“, căroră și el, la rîndu-i, le era foarte drag. „Atîta au fost aprins Petru Maior voia pruncilor spre învățătură încît aceștia uitîndu-și jocurile și întîlnindu-se pe ulițe, tot despre învățătură grăiau și se întrebau unul pe altul“. Chiar și „fetele cele mari încă, adunate la șezătoare a toarce, în loc de *obicinuitele nebunii*, numai despre cele de lipsă sufletului povesteau și se întrebau“... „Atîta a fost întru înțîi prostia oamenilor acelora în treaba învățăturii acesteia, cît unii, ca (și) cînd ar fi venit o nevoie mare pe sat, așa și pînă la domnii locunilor au mers cu plînsorea asupra protopopului ca *să-i scutească de învățătură*. Iar după aceea, vîzînd nu numai pe fiii, ci prin dînșii și pe sine însuși învățați în cele trebuin-

4 Prin „Răspuns la Cîrtirea carea s-a dat asupra persoanei lui Petru Maior“ (Buda 1814); repr. în *Revista Critică-Literară*, an. II, p. 123 sq.

cioase, i-au iertat de păcate lui P. Maior și părinților lui ce l-au făcut. Așa s-au purtat Petru Maior cu învățătura pe locurile acelea“.

Citatul de mai sus îi oferea lui D. Popovici cea mai convingătoare dovadă asupra modalității practice de răspîndire a curentului *Luminilor* prin persoana fostului protopop al Reghinului, ale cărui servicii aduse poporului său îl vor indica pentru funcțiunea de cenzor al tipografiei din Buda.⁵

Textul, mai drept spus broșura, era o pledoarie; deci susceptibilă de oarecare retușări... Și totuși, Petru Maior ținea cu tot dinadinsul să fie crezut. Căci și cu cinci ani înainte, adică exact în anul așezării sale la Buda, făcuse aproape aceleași afirmații în propovedania XXXII din volumul cu același titlu, pus la plural, unde, la sfîrșitul ei, preamărind faptele unui presupus *defunct* protopop (fiindcă e vorba de „*Propovedanii* la îngropăciunea oamenilor morți“ — Buda 1809), scrie:

„Ce a învățat dar părintele nostru protopop (N)?“ Și-i descrie activitatea: grija pentru bisericile din protopopiat, neobosita alergare spre propovăduirea cuvîntului evanghelic în toate satele lui încredințate. „*Că de nu ar fi cuvîntat altele, numai cele ce au rămas de dînsul scrise propovedanii și învățături, încă sînt cu covîrșire*“.

„Osebit a defăimat și a procleștit trufia, necurăția, scumpetea, mania, beția și primejdia și osînda acestora în înaintarea tuturor popoarelor (satelor, *n. n.*) ținutului său, au arătat. Cele ce a învățat, a și înlăptuit. Nimeni nu poate arăta nimica, carea să fi învățat el, și să fi fost deșartă învățătura lui“.

„Ci aceea tocma nu se cade să o trec cu tăcerea, că fiind acest prea cinstit bărbat rînduit protopop la acest ținut protopopesc (N), și *aflînd oamenii de obște întru toate satele tocma întunecați întru știința lucrurilor celor sufletești* și din firea oamenilor acestora cea înțelenită părăindu-i-se că, precum din mărul cel putrezit nu iese cu puțință a se face măr întreg, iară din sîmburii lui se poate, așa pre bătrîni nu este cu puțință a-i scoate din negura neștiinței și a-i procopsi. Ce a făcut? *Rîndui prin toate satele să se adune pruncii și pruncele la cîntăreșul bise-*

5 La littérature roumaine à l'époque des lumières, Sibiu 1945, p. 223.

cioase, i-au iertat de păcate lui P. Maior și părinților lui ce l-au făcut. Așa s-au purtat Petru Maior cu învățătura pe locurile acelea“.

Citatul de mai sus îi oferea lui D. Popovici cea mai convingătoare dovadă asupra modalității practice de răspîndire a curentului *Luminilor* prin persoana fostului protopop al Reghinului, ale cărui servicii aduse poporului său îl vor indica pentru funcțiunea de cenzor al tipografiei din Buda.⁵

Textul, mai drept spus broșura, era o pledoarie; deci susceptibilă de oarecare retușări... Și totuși, Petru Maior ținea cu tot dinadinsul să fie crezut. Căci și cu cinci ani înainte, adică exact în anul așezării sale la Buda, făcuse aproape aceleași afirmații în propovedania XXXII din volumul cu același titlu, pus la plural, unde, la sfîrșitul ei, preamărind faptele unui presupus *defunct* protopop (fiindcă e vorba de „*Propovedanii* la îngropăciunea oamenilor morți“ — Buda 1809), scrie:

„Ce a învățat dar părintele nostru protopop (N)?“ Și-i descrie activitatea: grija pentru bisericile din protopopiat, neobosita alergare spre propovăduirea cuvîntului evanghelic în toate satele lui încredințate. „*Că de nu ar fi cuvîntat altele, numai cele ce au rămas de dînsul scrise propovedanii și învățături, încă sînt cu covîrșire*“.

„Osebit a defăimat și a procleștit trufia, necurăția, scumpetea, mania, beția și primejdia și osînda acestora în înaintarea tuturor popoarelor (satelor, *n. n.*) ținutului său, au arătat. Cele ce a învățat, a și împlinit. Nimeni nu poate arăta nimica, carea să fi învățat el, și să fi fost deșartă învățătura lui“.

„Ci aceea tocma nu se cade să o trec cu tăcerea, că fiind acest prea cinstit bărbat rînduit protopop la acest ținut protopopesc (N), și aflînd oamenii de obște întru toate satele tocma în-tunecați întru știința lucrurilor celor suflatești și din firea oamenilor acestora cea înțelenită pîrîndu-i-se că, precum din mărul cel putrezit nu iese cu puțință a se face măr întreg, iară din sîmburii lui se poate, așa pre bătrîni nu este cu puțință a-i scoate din negura neștiinței și a-i procopși. Ce a făcut? Rîndui prin toate satele să se adune pruncii și pruncele la cîntăreșul bise-

5 La littérature roumaine à l'époque des lumières, Sibiu 1945, p. 223.

ricii; acela să-i învețe cele ce sînt de lipsă a le ști fieștecarele creștin. După multe și cumplite împotriviri, mai pre urmă a dobîndit de și-au dat oamenii pruncii la acea învățătură. După aceea, mergînd el prin toate satele, făcea să se adune pruncii și pruncele ca să zică fieștecarele înaintea lui toate cîte au învățat de la cîntărețul bisericii. De aceea, nu numai a poruncit părinților ca să-i facă pe pruncii săi seara și dimineața, să zică în casă, întru auzul tuturor cele ce au învățat, ci și el umblînd la drum, cînd vedea pe cîmpuri prunci adunați pentru paza vitelor, îi striga; și adunîndu-se pruncii împrejurul lui, de isnov îi ispitea despre ceea ce au învățat și-i îmbărbăta, ca să nu uite cele ce au învățat și mai multe să învețe . . . Lucru frumos ce era! și pe ulițe și în cîmp, și prin păduri dacă se aduna pruncii, nu era alte povești a auzi între dînșii, fără, care ce a învățat din lucrurile cele sulețești și unii pe alții la învățătură se deștepta. Cea-a întîmplat? Bătrînii auzind și astăzi și mîine pre pruncii săi procetînd acele lucruri, și ei, care nu era nădejde vreodată să se poată procopsi întru acestea, încă le-au învățat de la pruncii săi; și așa, tot ținutul acesta îl avem acum luminat“.

De aceea, „... precum mare a fost între noi în viață, și la cei mai streini încă cîstit, așa mare se va chema întru împărăția ceriului“.

O întrebare pe care și-au pus-o mulți: dacă prin numirea lui ca preot al Reghinului-Maghiar și protopop al tractului Gurghiu, Bob a urmărit îndepărtarea lui Maior din Blaj ca un element indezirabil? Cine crede așa, greșește. Cel puțin la acea dată (1785 și nu 1784, cum greșit scriu atîția) n-avea motive să se debaraseze de el în chip ostentativ, fiindcă nici Maior, pînă atunci, încă nu manifestase sentimente și idei care ar fi indicat în el pe ireductibilul adversar de mai tîrziu.

Dar se întîmplase ceva în viața călugărilor blăjeni: un decret purtînd semnătura lui Iosif II, desființa, odată cu alte ordine călugărești din imperiu, și pe cel bazilitan din Blaj. Șincai se împăcase nolens volens cu măsura, fiind numit director al școalelor naționale romîne unite din Transilvania, retribuit destul de bine- (400 fl. la an și cheltuielile de drum). Samuil Micu rămăsese și sub Bob, în primii ani, rector al seminarului. Petru Maior, cel mai tînăr dintre ei, ce avea de făcut?

Pînă la învestirea lui, n-a existat un district sau tract protopesc cu scaunul în Reghin. De la conscripția clainiană din 1733 și pînă la sinodul din 1782, satele au făcut parte din districtul Sîngerului de Pădure, care desființat, va fi înlocuit cu districtul Gurghiului, reprezentat la acel vestit sinod prin: popa Ursu din Orșova și popa Ioan din Serbeni.⁶ Nu cunoaștem împrejurarea prin care acest protopopiat al Gurghiului a fost alipit administrativ la cel al Cătinei spre a fi cîrmuit de aceeași persoană: protopopul Daniil Pop, zis și Cătineanu, de-altfel un cleric de mare prestigiu, mai ales prin atitudinea luată în sinodul din 1782, stînd dîrz lîngă nedreptățitul dar demnul vlădică Grigorie Maior.⁷

Însă meritele din trecut nu-l scuteau de sarcinile prezente. Iar acestea erau multe și grele; venerabilul și vrednicul bărbat de la 1782 și vajnicul apărător al preoților închiși la Cluj, învinuți a fi participat la răscoala țăranilor din 1784, nu mai putea dovedi destulă hărnicie sau promptitudine în executarea ordine-
lor venite de la episcopie.⁸

Și apoi unde era Cătina și unde Reghinul? Nu mai puțin decît cincizeci și șapte de kilometri între ele... Era firesc să în-
tîrzie cu lucrările care i se cereau.

Dar ceea ce impusese schimbarea lui Daniil cu Maior fu noua delimitare a comitatelor Transilvaniei. La 1784 împărțindu-se comitatul Dobîca în două cercuri: al *Dobîcii de sus* și al *Dobîcii de jos* (cu plasele: Sic, Buza, Chirelaș și Bîrzău), adăo-
gîndu-i-se acestuia din urmă și districtul Bistriței, au fost înglobate în același comitat cu Cojocna și Turda de sus, purtînd numele *comitatul Turda*. Capitala noului comitat a fost ales orașul Reghin. Conform legilor în vigoare, aici se mutaseră toate instituțiile administrative, „oficiolatumurile varmegiei“, cum li se mai spunea; o dată cu acestea aici s-a mutat și instituția supremă: *Tabla regală* sau Curtea de Apel. Deodată, orașul a crescut în importanță politică, economică și administrativă.

Comitatul era unul dintre cele mai mari din Ardeal: se întindea din munții Apuseni începînd cu plasele Lupșa și Trăscău, cuprindea Cîmpia Transilvaniei și se oprea în zidul Carpaților răsăriteni, cu plasele Ieciu și Gurghiu.

6 I. M. Moldovanu, *Acte sinodali I*, Blasiu, 1869, pg. 129.

7 Vezi Cuvîntul lui la I. M. Moldovanu, op. cit., p. 122.

8 În „Protoc. eppal“ pe 1785, din 12 aprilie, am citit o aspră înfruntare pe care i-o făcea episcopul pentru neexecutarea la timp a ordinelor primite.

Nu știm dacă acestei arondări administrative îi va fi urmat și cea protopopească; n-am găsit încă o evidență a localităților care ar fi făcut parte din protopopiatul condus de Petru Maior spre a ne da mai bine seama de câmpul său de activitate arhidiaconală. Cunoaștem, însă, aria geografică a acestui protopopiat cu 16 ani înainte din *Conscripția* episcopului Atanasie Rednic (1767). E posibil ca între timp să se fi făcut o altă grupare a satelor. Și credem aceasta, pentru că în tabloul extras de noi din menționata conscripție lipsesc nume de localități pe care le întâlnim totuși în hîrțile provenite de la Petru Maior sau sînt în legătură cu el.

Pentru valoarea lui istorică, pe de-o parte, iar pe de alta spre a da o imagine a ceea ce a putut fi — ca întindere — și pe timpul lui Maior acel protopopiat, socotim util a-l reproduce mai la vale. El mai e interesant și din punctul de vedere al legăturilor culturale ale romînilor ardeleni cu Țările Romîne; în cazul de față, mai mult cu Moldova. Dintre 56 de preoți din protopopiat, 37 au fost hirotoniți în Moldova, 5 la București, 2 la Oradea, 2 la Muncaci, 1 la Timișoara și 1 în Maramureș.

PROTOPOPIATUL GURGHIIULUI⁹

Satul	Numele preotului	Unde a fost hirotonit	De cine a fost blagoslovit
1. Singer	Sandu	—	Aaron
2. Mura Mică (Sădriașul Mic)	Dumitru	—	Aaron (Petru Pavel)
3. Mura Mare (Sădriașul Mare)	Petru	București	"
4. Teleac	Vasilie	"	"
5. Nadășa	Daniil	Moldova	"
6. Chiherul de jos	Lupu	"	Clain (Inochentie Micu)
7. Chiherul de sus	Marian	"	Aaron
8. Urisiul de sus	Marian	"	"
9. Urisiul de jos	Ioan	"	"
10. Căcuci	Dumitru	"	"
11. Beica romînă	(Artemie Petru)	"	Clain Aaron
12. Chinceș	Nicula	"	"
13. Urșua	(Urs Lupu)	Oradea	"
14. Gurghiu	Ștefan	Moldova	Clain

⁹ După „Conscripția episcopiei Făgărașului” 1767 (Arhivele Statului Blaj, fondul mitrop. Blajului).

Satul	Numele preotului	Unde a fost hirotonit	De cine a fost blagoslovit
15. Ibănești	Urs ¹⁰	Moldova	Clain
16. Cașva	Toader	"	Aaron
17. Adrian	Vasilie	București	"
18. Jabenita	(Onu Toader)	Moldova "	" "
19. Sămărtin	Ilisie	București	"
20. Solovăstru	(Pătru Vasilie)	București Moldova	" "
21. Iernotfaia	Pătru	"	Clain
22. Habic	—	—	—
23. Petelea	Toader	Moldova	Aaron
24. Maghiareghin	Gorea	"	"
25. Făliălău	George	"	"
26. Săcal	Mihai Ioan	București Moldova	" "
27. Măerău	Cozma	—	Atanasie (Rednic)
28. Potoc	Urs	Moldova	Aaron
29. Ruși	Laslo	Muncaci	"
30. Morăreni	Vasilie	—	"
31. Cuieșd	Ursu	Moldova	Aaron
32. Deda	Toader	Timișoara	Clain
33. Dumbrava	Gligorie	Oradea	Aaron
	Toader	Moldova	Clain
	Dumitru	"	Aaron
	Lupu	"	Clain
34. Toplița	Toma	Moldova	Aaron
35. Ripa de jos	Ioan	Moldova	"
	Irimia	"	"
36. Ripa de sus	Bartolomeu	"	"
37. Monor	Lupu Pavel Gligor	" " "	Au făcut profesie ¹¹
38. Gledin	Ilie	"	Aaron
39. Șieuț	Vasilie	"	Clain
40. Uilac	Daniil	Muncaci	Aaron
	Nechita	"	"
41. Sebiș	Mihai	"	"
42. Rușciori	Onu	Maramurăș	"
43. Frij	Mihăilă	—	"
44. Ardan	Onu	Moldova	"
45. Soimuș	—	"	"
46. Budacul român	Andrei	Moldova	Aaron
47. Ragla	Lupu	"	"

10 Menționat ca informator istoric de Maior în prefața la Ist. bis. rom., Buda, 1813.

11 Professione fidei=mărturisire de credință.

Reghinul e o așezare săsească din veacul XII. Și acum, ca și atunci, stăpînea, ca o cheie, valea Mureșului cu drumurile: la nord spre Bistrița, la vest spre Cluj, la est văile: Mureșului de sus, a Gurghiului și a Beicii cu „vidicurile”, pînă în Sequime; la sud, deschisă larg, rodnică vale a Mureșului.

Dar Petru Maior nu venea preot la Reghin, care era un burg săsesc închis altor neamuri, ci într-o suburbie a acestuia, Reghinul Maghiar sau, cum i se zicea pe atunci — de altfel ca și azi — în limbaj local *Maghiareghin*.

Am amintit mai sus cîteva din motivele care impuneau episcopului să se gîndească la scoaterea din interimat a protopopiatului Gurghiului. Prin mutarea capitalei comitatului Turda la Reghin, nici Bob nu mai putea lăsa grija preoțimii în voia sorții, căci putea fi el însuși acuzat de neglijență. Și să nu uităm: sîntem în anul imediat următor răscoalei lui Horia, Cloșca și Crișan. Cu ei se mișcase aproape tot Ardealul. Alături de țărani luaseră parte la ea și mulți preoți, atît ortodocși cît și uniți. Despre ultimii vorbește Bob în scrisoarea din 6 ianuarie 1785, adresată protopopului Basiliu Popovici al Dîrjei (reg. Cluj): „Am înțeles că *la Cluj sînt preoți de-ai noștri prinși*. Doară și ei s-au amestecat în ceva sau au vorbit ca niște nepricepuți? Bine ar fi de m-ați înștiința despre statul lor ca, de sînt vinovați, să-i trimeată alcea la pedeapsă, iară de nu, să ne rugăm pentru slobozirea lor la In. Gubernium”.¹²

La fel, în același obiect, îi scrie lui Daniil Cătineanul, „protopopul interimaliter al Gurghiului”, însă la Cătina: „La cartea frăției tale în 10 a acestei luni mie trimeasă, pre scurt frățește-ți răspund, pentru batjocura care s-au silit nemeșii să-ți facă *fiind frăția ta cu nume bun pînă acum, foarte greu mi-a căzut* și tocma ca cum mie mi s-ar fi întîmplat, pentru care rușine frăției tale făcută precum și *pentru a altor frați* prin nemeși pricinuite, m-oi nevoi a răcurălui cît de curînd la C (institutul) Gubernium, care detorie a mea și pînă acum o am făcut, dară de la Gubernie alta nu mi-au venit fără numai că *au dat poruncă la Table ca, pre cei nevinovați, să nu-i prindă sau de i-au prins să-i sloboadă*. Iară despre cei vinovați să fac relație la Gubernie”.¹³

12 Din „Protocollum exhibitorum”, 1785, 6 ian. (arhiva f. mitrop. a Blajului).

13 Ibidem.

Era, prin urmare, nevoie aici de un cleric cu prestigiu. Iar Daniil Cătineanu, cu tot numele său bun din trecut și cu toată considerația pe care i-o arăta Bob, fu socotit nepotrivit pentru noua situație din Reghin, fie din cauza vârstei înaintate, fie din cea a nivelului intelectual și a energiei pe care o cerea timpul și mediul. La acea dată nici nu avea Blajul o persoană mai indicată pentru acel loc. Numindu-l protopop la o vîrstă la care nu se prea acordau asemenea avansări (26 de ani), însemna că Bob avusese în vedere caracterul și calitățile lui intelectuale. O și mărturisește aceasta în circulara prin care-l recomanda preoților din protopopiat și înaltelor foruri politice și administrative ale comitatului.

Fiindcă veni vorba de materialul documentar, cerem scuze cititorilor dacă unora li se va părea că insistăm prea mult asupra lui. Noi însă găsim că e necesar s-o facem, pentru că numai așa vom da posibilitatea lectorului a cunoaște mulțimea de cauze care au dus la accentuata ură a protopopului față de episcop, cît și a acestuia împotriva celui dintîi; din aceste conflicte — nedecarate pe față spre a duce la o rupere de raporturi, și aceasta numai pentru a salva disciplina bisericească — s-au născut în oreierul și în inima lui Petru Maior ideile și sentimentele care l-au determinat să scrie acolo în Reghin, la 1795, „*Protopopadichia* adică puterea, drepturile sau privileghioanele protopopilor celon rumănești în Ardeal“, prin care, ca într-un tratat de jurisprudență bisericească, arăta, după tradițiune și documente, drepturile și datoriile protopopilor din vechime și pînă atunci, „toate cădînțele cele din nepomenita vreme ale protopopilor din Ardeal“.

Era o scriere polemică de principii, fără a ataca în ea persoana episcopului.

Intr-adevăr, Bob nu păstorea o turmă, ci domnea ordonînd, și nu admitea să fie discutate poruncile lui; mai mult, ca să i se recunoască autoritatea, a *suprimat orice drept de inițiativă protopopilor*. Lui îi plăceau „capetele plecate și umilite“, singurele „virtuți“ care-l puteau face simpatic pe un cleric arhipăstorului care împrumutase ceva din formulă politică a timpului făcînd pe „stăpînul absolut“ în dieceza sa. De aceea, spiritele mari, capabile și independente din sînul bisericii unite (sub lunga lui păstorire), dacă n-au vrut să fie distruse sau diformate, au fost

nevoite să-și caute refugiu în dieceza Orăzii la bunul și înțeleptul Ignatie Darabant și la urmașul lui, luminatul episcop Samuil Vulcan.

E uimitor câte jigniri a putut suporta bietul Maior de la durul Bob! Dar, mai bine să lăsăm să vorbească documentele. Însă mai întâi, câteva date biografice.

Petru Maior a fost fiul lui George Maior și al Anei Munteanu, fiica preotului din Iclânzul. S-a născut în Tg. Mureș, între anii 1758—59, pe timpul când tatăl său îndeplinea în acest oraș funcția de protopop al tractului Nirașteu (1750—1762). Face „gramaticile” (cl. I—III) la colegiul reformat din Tg. Mureș, „humanioarele” (poetica și rethorica) la liceul piariștilor din Cluj, iar „filosofia” (logica și metafizica) la Blaj.¹⁴

În 1774 e trimis de ep. Grigorie Maior, împreună cu Gheorghe Șincai și Benedict Fogorași, în colegiul „De propaganda fide” din Roma. La întoarcere (1779), e oprit un an în seminarul Sf. Barbara pentru a urma dreptul canonic.¹⁵

Un cercetător al trecutului școalelor blăjene ocupându-se de conflictul dintre episcopul Bob și cei trei fruntași ai așa-zisei școli ardelenne afirmă¹⁶ că la 1782 era profesor în Blaj de logică și metafizică și dreptul firii la liceu și de dogmatică la seminar pînă în vara lui 1785, când a fost numit paroh la Reghin. Din alte știm că Maior era în Blaj din vara anului 1780. Probabil din toamna aceluiași an să fi început a preda la clasele de filosofie — succesiv, deci, căci după sistemul școalelor de atunci (Norma regie), — cel puțin în cele catolice, fiecare clasă avea un singur profesor care preda toate materiile. În Blaj s-a menținut această formă de învățămînt pînă la 1851, când, după legea Thun, au fost angajați profesori pe materii. Și atunci, ne întrebăm: cum a putut preda la 1782 *deodată* „logica” și „metafizica”, care, după cum am arătat mai sus, erau nu numai două materii, ci și două clase, în care (în ultima) începuse să se predea *după* 1782 și „Dreptul firii? Chiar și în biografia lui Maior găsim unele afirmații „ciudate”. Astfel, în „Răspuns la cîrtirea” asupra persoanei sale, care e socotit îndeobște ca făcînd parte din lucrările fostului protopop de la Reghin, se spune că desființîndu-se seminarul de la Lemberg, alumnii (studenții) de acolo, în număr de 12, întor-

14 Aici a fost remarcat de profesori și recomandat eppului Gr. Maior spre a fi trimis la Roma.

15 D. Popovici. op. cit. p. 223.

16 Z. Pîclișanu, Un vechi proces literar, în „Revista Fundațiilor”, 1935, nr. 7.

cîndu-se la Blaj, „Petru Maior este chemat și însărcinat a le preda Dreptul canonic. Aici rămîne un an după care se întoarce în parohia și protopopiatul său”.¹⁷

Dacă însuși el o spune, trebuie să-l credem; deși ni se pare, oarecum, ciudată afirmația. Căci n-am găsit nicăieri însemnat acest fapt mărunț din biografia sa.

Cînd a fost numit preot al Maghiareghinului? La 11 iunie 1785 Bob îi scria protopopului Daniil al Cătinei și interimar al Gurghiului, între altele și acestea... „Cugetul meu e ca în Maghiareghin să să ducă preot și protopop eparhiei *Petru Maior*, avînd lipsă de dînsul pururea scaunul acoalea lîngă Tablă”. Această „înainte vestire” e confirmată de fapte: la 2 iulie 1785 îi scria aceluiași protopop: „Luînd frăția voastră această a noastră orînduială, fără zăbavă veți merge la Maghiareghin și, adunînd curatorii și bătrînii aceii megii, veți vesti la toți și *îi așăza pe frăția sa Petru Maior în locul moliftei sale popii Gore*. Iară pe popa Gore în Fălfălau”.

Drumul pînă la Reghin l-a făcut în condițiuni grele: era bolnav de malarie. Dar la scurt timp după introducerea sa ca preot, raportează episcopului că e din nou sănătos... însă are multe necazuri, căci toată lumea îl caută și-i cere sfatul ca unui protopop, căci așa se auzise prin partea locului, pe cînd el încă nu era investit cu această înaltă distincție. În postscriptumul raportului¹⁸ anunță că și-a început pastorația cu un botez; fericitul botezat era un copil din flori... Apoi: ar fi bine ca înainte de tîrgul de vară la Reghin¹⁹ să primească de la vîldicie scrisorile de introducere în protopopiat, „ca nu cumva cu ocaziunea tîrgului de țară să se producă cine știe ce suspiciuni” în legătură sau asupra persoanei sale. De aceea, îl roagă să grăbească lucrul.²⁰

Episcopul însă îi scrie să aibă puțină răbdare, fiindcă ezita să-l numească protopop. Dar Maior îi amintește cu ce condiții a acceptat să meargă ca preot la Maghiareghin.

„Cînd Măria Ta însuși te-ai milostivit a-mi porunci ca *degrabă să viu la această parohie, carea dobîndind-o, îndată m-ai*

17 Răspuns, etc. Buda 1814, p. 211 retip. în Revista Critică-Literară, 1894, p. 68—72.

18 Scrisoarea, în l. latină, tradusă de Nic. Lupu, în „Blajul”, an. I, nr. 9 (corespondență între Petru Maior și episcopul Bob la 1785) poartă data de 4 august 1785.

19 Și atunci, ca și astăzi, ziua tîrgului de țară, vara, la Reghin, se ținea în 10 VIII.

20 N. Lupu, Loc. cit.

împodobi și cu vrednicia protopopească și pentru aceea te-ai milostivit a-mi porunci ca și pe S(ub) Ișpan, despre adunarea soborului pentru introducția mea în protopopie să-l revirăluiesc, cu carea reviziție mi-am agonisit ca numai la norodul nostru, căruia însuși neprietenii miei și prin târguri m-au vestit că sînt eu protopop la Gurghiu, ce acuma și la Tisturile din afară să fiu de rușine, cari toți Arhidiaconus me salutănt; și dacă le spui că nu sînt, să miră.

Eu, Măria Ta, decît să fiu de atîta rușine, și prin târg de țară să trimită Danilă²¹ porunci la mine, și prin gura copiilor scris să mă admonăluiască, mai gât sînt altele a pătimi.

Măria Ta și Părinte! *Non est bonum ita irritari filios*, că dacă îmi voi pierde odată inima, nici de o trebuială nu sînt. Deci, mă rog, cu umilință, Măriei Tale, ca *lepădînd clevetirile oamenilor*, să te milostivești a nu întîrzia cu numita introducere, că cu adevărat m-oi sili și *m-o sîrgui ca nu peste multă vreme să te milostivești a cunoaște că n-ai greșit ce ai lucrat*. Iară a învăța și a da sfaturi preoților ce să lucreze întru nevoile sale, nu voi putea pînă la introducere; una, ca să nu dau prilej lui Dănilă să mă batjocorească, alta, pentru că întru acestea este de lipsă să dai față cu tisturile,²² și să vorbești; și, a da față cu dînșii, acuma pentru numita pricină mi-e rușine²³.

Din rîndurile de mai sus reiese că Bob întîrzia cu introducerea lui Maior în scaunul de protopop fiind influențat de unii răuvoitori, între care cel dintîi era Daniil din Cătina. În sfîrșit, după îndelungi ezitări, la 15 august același an, episcopul Bob vestea întregului protopopiat hotărîrea sa:

„Deci fiind eparhia noastră a Gurghiului și a Abafăii în vestita varmegie a Turzii prea c. protopop și Decan Danil de la Cătina de o vreme încoace inspectorește încredințată, pentru depărtarea locului de un povățuitoriu mai aproape ca acela lipsită, ca nu cumva acea eparhie să pătimească ceva păgubire sufletească și pentru ca povețele împărătești și arhieresti și mai curînd și mai a bun folos spre ușurarea noastră și a clerului să isprăvească, îndreptîndu-ne ochii minții noastre spre (*indescifrabil*) și cu deplină învățătură dăruit fiul nostru *Petru Maior*, întîi l-a rînduit paroh în Reghin, iar acum uitîndu-ne că și cu așezămîntul parohiei să află tocmai într-acea eparhie ba și cinstita

21 Danil Cătineanu.

22 Funcționaril din diferite instituții sau de pe la curțile nobililor.

23 N. Lupu, l. c.; scrisoarea, în l. romînă, poartă data de 10 august 1785.

Tablă la care toți instanții în lucrurile și nevoile sale cele vremelnice aleargă după milostiva orînduială împărătească fiind tocma acelea în Reghin așezată unde de un îndreptătoriu ca acesta bieții preoți au mare lipsă pururea, iară despre altă parte fiind noi despre vrednicia, hărnicia și strădania numitului Petru deplin încredințați, cum și nouă și preoților aceii eparhii de mare ajutoriu și ușurare a fi, am socotit a-l rîndui, a-l face, a-l numi și a-l vesti protopop desăvîrșit întru acé eparhie, precum îl și rînduim și numim și vestim protopop desăvîrșit-eparhiei Gurghiului, iar a Abafăiei Inspector“.

Numirea e comunicată apoi protopopilor: Ioan Caliani al Sînmărtinului de Cîmpie, Demetriu Caian-senior al Tg. Mureșului, Inaltei Table a comitatului Turda (în latinește) și arhidiaconului Danil din Catina.

Actul i-a produs o mare satisfacție lui Maior. Măsura bucuriei lui o dovedește scrisoarea ce i-o trimite lui Bob care începe așa:

„Părerea singuratică și nădejdea pe care eu demult o aveam în bunătatea Ilustrității Voastre, precum și dragostea și bunăvoința față de mine, deși unii cu anumite intenții nu încetau a încerca să mi le moaie; văd cum Măria Voastră întărește cele crezute de mine; ba încă le-a înmulțit și le-a îndeplinit făcîndu-mă pe mine fără de nicio vrednicie, ba chiar nedestoinic, a purta această îngrămădire de daruri, căci nu numai cu titlul de protopop al Gurghiului m-a împodobit, ci și cu acela de inspector al tractului Abafiaiei. Pentru toate acestea voi mulțumi Ilustrității Voastre cît voi trăi“.

În continuare, îl asigură că numirea lui va fi (pt. epp.), „numai spre mîngîiere și nicidecum spre durere...“ Mai departe, îl informează că a fost *introdus* ca protopop de către Caliani și Caian în cadrul unui sinod protopopesec (la care au luat parte 46 de preoți) ținut în ziua de 30 septembrie²⁴ și nu în Reghin, ci în Solovăstru,²⁵ comună aproape de Reghin. Daniil din Cătina, nu se știe din ce motive, n-a luat parte.²⁶

24 N. Lupu, traducerea din latinește a scrisorii, care poartă data de 22 septembrie 1785, menționează totuși „20 noiembrie a. c. . .“ Cum putea să dateze un fapt care nu s-a petrecut?

25 Traducătorul dă ca localitate Orosfaia; ori, această comună nici nu era în protopopiatul Reghinului. Credem că N. Lupu a tradus localitatea Oroszfalu (ung.) în Orosfaia; însă Oroszfalu era numirea ungurească a frunțașei comune Solovăstru de lângă Reghin.

26 N. Lupu, l. c., scrisoarea în l. latină; traducere cam infidelă (tot în Blajul, 1934, nr. 9).

Deci, din septembrie 1785 Petru Maior deține titlul cu care își va împodobi numele de pe copertile tuturor operelor sale viitoare.

Din Reghin a plecat (spre a-și lua în primire postul de la tipografia din Buda) la începutul lui februarie 1809 și a ajuns la destinație în ziua de 7 martie.

Menționăm aici că în timpul șederii sale în Reghin — prin mai 1788 — a fost vizitat de prietenul său Ion-Budai-Deleanu, care era în drum spre Lemberg.

Documentele infirmă câteva aserțiuni care circulă de zeci de ani în biografia lui Petru Maior, așa cum i-a reconstituit-o posteritatea.

NICOLAE ALBU

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

CIPRIAN PORUMBESCU ȘI BRAȘOVUL

În viața autorului primei opere românești de mare succes, Brașovul a însemnat ultimul și, în același timp, cel mai strălucit popas.

Scurt, ca o scăpărare — o iarnă și o primăvară — lumina lui a înfruntat vremea.

Dar nu opera lui Ciprian Porumbescu face obiectul acestor contribuții, pentru că n-avem competența s-o judecăm. Așa fiind, zăbava noastră asupra ei ar fi neconcludentă, chibzuind că cine n-are pregătirea de specialitate să se pronunțe într-un domeniu, oricare ar fi el, când o face, deservește cauza.

Noi ne integrăm în mulțimea anonimă a iubitorilor de muzică; îi pricepem graiul, oricum ar vorbi, simțindu-ne fericiți și numai cu atît. Dacă, însă, am fi întrebați, explicații n-am putea da, așa cum ar face-o cei ce cunosc tainele acestei miraculoase arte, care, fără vorbe, știe să vorbească tuturora. De altfel și noi, ca atîția din anonimia pomeniți, avem față de compozitori un sentiment în aparență minor: Îi invidiem pentru darul pe care-l au, ridicînd, însă, acest soi de invidie, la rang de superlativ admirativ.

Totuși, și în ce privește opera, întemeindu-ne pe ce s-a scris autorizat pînă acum — și s-a scris destul ca să ne putem răzima pe certitudini — un lucru se poate afirma, fără teama de a fi contraziși, nici acum, nici mai tîrziu și anume: *Ciprian Porumbescu va rămîne în muzica și istoria muzicii românești.*

Iar dacă oamenii, izolat luați, prin firea lor pot fi și subiecți în aprecieri, există o consacrare a valorilor fără recurs și apel. Pe aceasta o dă poporul, prin statul respectiv, ca organizare a colectivității. Astfel, în Republica Populară Romînă, ca un omagiu postum adus cîntărețului de la Stupca și, în același timp, consacrîndu-l definitiv, s-a dat primei instituții muzicale a țării

numele lui: *Conservatorul de Muzică „Ciprian Porumbescu” din București.*

Biografia i se frînge la 29 de ani.

Cei mai mulți, la această vîrstă, de-abia încep, dibuind prin desîșul nelămuririlor cu ei înșiși; el, la 29 de ani, sîrșește.

Zilele i-au fost așa de puține, încît cunoașterea lor, în amănunte chiar, o socotim datorie de împlinit. Contribuțiile — și cu atît mai mult cele ce se întemeiază pe documente inedite — devin prețioase.

Brașovul a avut norocul să-l aibă cetățean, după cum a avut și mîndria de-a fi reprezentat „Crai Nou” în premieră, sub conducerea autorului. Acest noroc și această mîndrie implică datorii în plus.

Iată pentru ce, descoperind, nu de mult, șapte scrisori necunoscute în legătură cu ostenele lui la Brașov, mai exact, în Scheii Brașovului, am crezut că prezentarea și publicarea lor vor contribui la împlinirea cîtorva pagini în plus la scurta lui biografie.

Toate privesc activitatea lui Ciprian Porumbescu ca dirijor al corului bisericii Sf. Nicolae, prima din 14 nov. 1881, ultima din 11 apr. 1883, cu 44 de zile înainte de moarte.¹

În cea mai nouă monografie asupra talentatului compozitor, scrisă pe temeiul unei bogate bibliografii, se precizează: „*Curînd după sosirea sa în Brașov i s-a încredințat conducerea corului bisericii Sf. Nicolae din Scheii...*”²

Astăzi, datorită scrisorilor aflate, sîntem în măsură să spunem ceva mai mult.³

1 Arhiva bisericii Sf. Nicolae din Scheii Brașovului, dosarul Ciprian Porumbescu.

Aceste documente, deși mult căutate de diverși cercetători, n-au putut fi aflate, deoarece secretarul Comitetului Parohial de pe atunci, — el se caligrafia, latinizant. Ioann Seniuce, Săniuță de-acasă — a încercat, la 1882, să organizeze întreaga arhivă pe probleme. Pe urmă, constatînd că problemele sînt mult prea multe, a revenit la vechiul și clasicul sistem, cel cronologic. Dar încercarea a fost uitată în cîteva mape, izolate de corpul arhivei. Din această pricină, scrisorile deși figurează în protocolul de *Exhibite*, cercetătorul nu putea da de ele, decît dacă ar fi verificat atent act de act — și sînt cîteva mii! — operație pe care am făcut-o cu prilejul reorganizării arhivei în perioada 1957—1961, descoperindu-le într-o mapă la problema etichetată de Săniuță: *Corul bisericii Sf. Nicolae, 1882—1886.*

2 Viorel Cosma, *Ciprian Porumbescu. Monografie.* București, Editura de Stat pentru imprimare, 1957, p. 29.

3 Multul, de fapt, din punct de vedere biografic și pentru o anumită perioadă, a fost spus încă din anul 1908, de Dr. V. Branicse, în documentata lui *Schiță monografică*, scrisă cu prilejul împlinirii a 25 de ani de la moartea compozitorului. Lugoj, 1908.

*

Sînt cunoscute motivele care l-au determinat să vină la Brașov: legături mai vechi ale tatălui și mamei sale cu importantul oraș din Țara Bîrsei; prietenii legate cu studenții brașoveni la Viena, în timpul studiilor și cei trei bucovineni: Ipolit Ilasievici, Lazar Nastasi și Gheorghe Chelariu, toți ajunși profesori la marile gimnaziu român brașovean.

Fără îndoială, toate aceste motive au exercitat asupra lui o anumită influență. Ni se pare, totuși, această influență n-a fost singura determinantă.

Știe fiecare, din propria-i experiență, că la terminarea studiilor s-ar dori cît mai aproape de familia lui, de cercul cunoscuților și prietenilor, de locurile copilăriei. Oriunde în țara ta e bine, dar nicăieri ca acasă. La început de viață te descurci mai lesne în apropierea alor tăi, chiar dacă mai tîrziu constăți că oriunde poți prinde rădăcini sănătoase, că *pretutindeni ești mereu între ai tăi, dacă muncești și ești om de omenie*.

De această dorință nu se poate să nu fi fost stăpînit și Ciprian Porumbescu, iar dacă nu și-a putut-o realiza, înseamnă că a mai fost ceva, o realitate, pe care el nu era în măsură nici s-o schimbe, nici măcar s-o modifice în favoarea lui. N-a putut rămînea în apropierea alor lui, *pentru că nu putea să rămîie*. Un izvor neutilizat pînă acum, sprijină această afirmație. Să-l utilizăm:

Gheorghe Chelariu, în două pagini de amintiri publicate la jubileul de 75 ani de la înființarea „Gimnaziului mare public român” din Brașov,⁴ ne spune că, în 1880 reîntorcîndu-se acasă din războiul din Bosnia, la Stroiești, sat vecin cu Stupca, a doua zi a primit un bilet de la Ciprian Porumbescu, „*cu care mă invită să-l vizitez la Stupca, fiindcă are să-mi comunice lucruri de mare importanță, atît pentru mine, cît și pentru dînsul*”. S-a dus și e primit de compozitor cu „Telegraful Român” din Sibiu în mînă: „Iată ce concurs se publică în gazeta aceasta pentru școalele din Brașov, — zice dînsul — tocmai specialitățile noastre; acolo ar fi loc pentru amîndoi. Lasă-l pe Limberger (directorul liceului din Suceava — N. A.) în mila Domnului...; mai bine să mergem la Brașov, într-un oraș de munte, care după cum se aude e și un oraș frumos. *Stăm acolo un an, doi, pînă ni se deschide loc la liceele din Cernăuți și atunci iarăși ne reîntoarcem în Bucovina*”.

⁴ Anuarul liceului ... din Brașov, (LX—LXI). Anul jubilar 1924—1925 ... Brașov, Tip. A. Mureșianu & Co., 1925, Anexe p. 148—149.

Din relatarea lui Chelariu desprindem câteva constatări:

Mai întâi, Ciprian Porumbescu nu face nici o amintire de stăruința prietenilor de la Viena, de a merge la Brașov. Logic, fiind vorba de a argumenta necesitatea de-a pleca din Bucovina, prietenii cu brașovenii ar fi fost un argument de utilizat. De unde s-ar putea trage concluzia că în primul an de studii la Viena, problema venirii lui la Brașov nu se va fi pus decît vag sau, poate, nu se va fi pus de loc.

În al doilea rînd, *realitatea*: la Suceava și la Cernăuți nu erau vacante catedrele de muzică.

Și, în sfîrșit, Porumbescu n-a considerat venirea lui la Brașov definitivă: „Stăm un an, doi, pînă ni se deschide loc la liceele din Cernăuți, și atunci iarăși ne reîntoarcem în Bucovina”.

Chelariu, ascultînd îndemnul, vine, într-adevăr, la Brașov, dar Ciprian Porumbescu, datorită cine știe căror motive, probabil și dorului de a-și continua studiile, se reîntoarce pentru încă un an la Viena, unde prietenii cu brașovenii se vor fi cimentat, stăruințele acestora de a-l avea la Brașov vor fi devenit mai insistente și mai convingătoare, viața plină cu tot felul de privațiuni materiale își va fi spus și ea cuvîntul. *Toate acestea, la care adăugăm, după cum am văzut, imposibilitatea de-a avea o catedră la Cernăuți*, l-au determinat să vină la Brașov.

Astfel se face că, la 28 dec. 1881, Delegațiunile școlare îl aleg profesor de muzică și cîntări, provizoriu, cu un salariu de 500 fl. pe an.

Toate documentele, în legătură cu profesoratul, au fost publicate de Axente Banciu.⁵

Dar cu 500 fl., la Brașov, pe atunci, nu se putea trăi decît strîmătorat. Acest lucru îl știau și conducătorii marilor școli brașovene și, pentru că îl știau, au aranjat lucrurile astfel: profesorul de muzică al gimnaziului să fie, în același timp, și dirigintele corului bisericii Sf. Nicolae din Schei, stabilind pentru acest post un salariu anual de 600 fl., în primii ani de activitate.

Pentru cei care nu cunosc împrejurările locale, s-ar părea că dirigența corului care i s-a încredințat la biserica Sf. Nicolae n-a fost decît ceva împlător: s-a potrivit ca postul să fie vacant. Adevărul e, însă, cu totul altul și făcea parte dintr-un complex de organizare:

⁵ Ax. Banciu, *Familia lui Porumbescu la Brașov*, în rev. „Țara Birsei” V (1933), Nr. 5, p. 400 și urm.

Delegațiunile școlare care aveau răspunderea gimnaziului, erau formate din reprezentanții celor două biserici mai importante din Brașov, cea de la Sf. Nicolae și cea din Cetate (nu cea grecească!). Acestea două au clădit și au susținut gimnaziul, din fondurile adunate de ele. Să nu uităm că, în fosta monarhie austro-ungară, într-o epocă de burghezie în ascensiune, naționalitățile, supuse unui regim de opresiune, cu tendința de desnaționalizare, nu puteau avea decît școli confesionale.

Aceiași oameni conduceau și școlile și bisericile, deci cunoșteau bine gospodăria fiecăreia; și atunci a fost posibil aranjamentul, la început neconsemnat în scris, dar pe urmă fixat în protocoale, intrat în tradiție: profesorul de muzică al gimnaziului trebuia să fie și dirigintele corului bisericii Sf. Nicolae.⁶

Cunoscute fiind aceste condiții locale, angajarea lui Porumbescu ca dirijor al corului nu mai poate fi privită izolat, ci ca o acțiune conștientă a celor ce aveau răspunderea pentru bunul mers al școalelor brașovene. Sub amenințarea desnaționalizării, care în deceniile următoare se tot accentuează, comunitățile naționale iau poziție și se organizează fiecare cum pot.⁷

Astfel se explică, în altă lumină, angajarea lui Porumbescu ca diriginte de cor la o biserică.

Firește, formele de angajare se îndeplineau separat, de fiecare instituție aparte, lăsînd impresia că n-ar exista vre-o înțelegere între cele două autorități, una laică, alta bisericească, prima dependentă de a doua.⁸

La 10/22 oct. 1881, Comitetul parohial — ca președinte semnează chiar un profesor al gimnaziului, David Almășan — publică în „Telegraful Român” din 25 oct. concursul pentru ocuparea postului de dirijor al corului.

6 Pentru a se evita vreo confuzie, să mai precizăm că în vechea organizare a învățămîntului, sub denumirea de *gimnaziu* se înțelegea nu numai gimnaziul cu 4 clase, echivalent cu cursul inferior al liceului, ci și actualul liceu cu 8 clase; denumirea de *liceu*, în Transilvania, a fost adoptată numai după unirea din 1918.

7 „În Transilvania, asuprirea de neam se manifesta și în domeniul învățămîntului”. Vezi: *Istoria Romîniei*, vol. II. București, Editura Academiei R.P.R., 1962, p. 1038.

Pentru rolul cultural pe care l-a avut biserica Sf. Nicolae din Schei, azi monument istoric, vezi și p.: 1039, 1041, 1043, 1044 și 1045, îndeosebi despre prima școală românească din țară și activitatea diaconului Coresi.

8 Crearea unui cor se hotărîse mai înainte, în ședința Sinodului parohial, la care se referă Ștefan Iosif, directorul gimnaziului (tatăl poetului), cînd în ședința comitetului parohial din 4/16 oct. 1881 îi atrage atenția că trebuie să publice concurs pentru postul de diriginte, lucru ce se aprobă. (*Protocoale ...* Nr. 194, p. 82, *Proces-verbal Nr. 70/1881*).

11 Merită să fie amintiți oamenii care au realizat această grăitoare unanimitate, ce se va menține, apoi ca atitudine a întregului Brașov față de Ciprian Porumbescu. Iată-i: C-tin Popazu, Ștefan Iosif, Ioan Petric, Andronie Andronic, Teodor Nicolau, George Strimbu, Christea Orghidan, Andrei Lupan, Nicolae Butmăloiu, Ioan Bobancu, Vasile Voina, Ioan Moroianu, Radu Spuderca, Ioan Spuderca, George

A doua scrisoare:

La 27 dec. 1881, Comitetul parohial, reprezentat prin protopopul Ioan Petric și C. N. Popazu, pe de-o parte și C. G. Porumbescu, „absolvent de teologie și filosofie și conservatoriu, profesor de muzică la școalele centrale“, pe de alta, întocmesc un act intitulat: *Punctele principale pentru ficsarea contractului între dirigintele corului de la biserica Sf. Nicolae și comitetul acestei biserici*.¹²

Actul este scris și semnat de Porumbescu; ceilalți doi, semnează numai. Probabil, unul la fel, va fi fost predat lui Porumbescu, deși, dată fiind încrederea reciprocă, totul s-a redus la acest unic exemplar, mai cu seamă că de existența unui contract formal, despre care se face amintire în act, nu avem cunoștință. În orice caz, printre documentele arhivei, nu se află nici-o urmă. Se pare că părțile s-au mulțumit cu *punctele principale*, care, între oameni de omenie, puteau suplini foarte bine contractul.

Din înșiruirea acestor puncte se poate constata lesne că numai ușoară n-a putut fi munca lui Ciprian Porumbescu în această a doua funcție, paralelă cu cea de profesor de muzică și cântări la gimnaziu.

Mai întâi de toate era vorba de a se crea un cor.¹³

Apoi, acest cor urma să cînte în toate Duminicile, adică de 52 de ori pe an, precum și la toate sărbătorile. Iar ca să nu se ivească cumva neînțelegeri asupra a ceea ce se înțelege prin „sărbători“, știut fiind că la ortodocși numărul lor este impresionant, au fost precizate pe luni și zile, reducîndu-se la 25; în total, așadar, 77 de zile pe an. Se mai adaugă începutul și „finea anului scolastic“, încă 2 zile, deci 79, precum și festivitățile extraordinare — apreciere lăsată în grija și la latitudinea Comitetului parohial și a Eforiei școlare — și, de asemenea, la „înmormîntarea

Petrovici, Radu Burbea, George I. Manu, Dimitrie Lupan, Ioan A. Navrea, Ioan Manole.

Au lipsit de la ședință, împiedecați de diferite motive: David Almășan, Ioan Săniuță, Dimitrie Iarca, Andrei Pitiș și Ioan M. Burbea, care se solidarizează cu ceilalți chiar la următoarea ședință, cînd se prezintă „punctele principale...“ din contractul de angajare a lui Ciprian Porumbescu.

¹² Arhiva citată, Nr. 92/1881.

¹³ Protocoale. Nr. 195, p. 26—27 și Nr. 196, ședința nr. 7 din 1884. În acest scop se crease un fond special, care, ca orice fond special, se administra separat. Mai târziu, la 11/23 apr. 1882, se propune casarea fondului, urmînd ca salariul dirigintelui de cor să fie trecut direct în buget, o simplificare de ordin contabil, în avantajul angajatului.

persoanelor distinse..." Din această înșiruire rezultă că Porumbescu trebuia să cânte cu corul lui de peste 80 de ori pe an.

Ținând seama, apoi, de orele de catedră, de crearea, instruirea și repetițiile cu corul, care nu era omogen și nici măcar continuu același din punct de vedere calitativ și numeric, ne putem imagina ce efort intelectual și fizic a trebuit să facă un om, victimă a uneia din bolile incurabile ale veacului al XIX-lea: tuberculoza.

Iar dacă la aceste obligațiuni oficiale adăugăm opera de creație și entuziasta dăruire a compozitorului pentru activitatea extra-școlară, vom înțelege de ce viața lui s-a prăbușit, în plin avânt creator, la 29 de ani.

În unul din „*Punctele principale...*” se mai precizează, de sigur la cererea lui Porumbescu: „*Aranjamentele și compozițiunile pentru cor sunt proprietatea dirigentului...*”, Comitetul parohial neputînd dispune asupra acestora decît cu aprobarea compozitorului.

Tot aici e fixat salariul de 600 fl. pe an, plătit în rate lunare de cîte 50 fl.¹⁴ Contractul se face pe un an, termenul de „abzicere” fiind de 3 luni pentru fiecare din părți.

A treia scrisoare:

După patru luni, la 13/28 aprilie 1882, interval în care a înființat corul și a cîntat cu el, scirie din nou Comitetului și Sinodului parohial.

14 În contabilitatea bisericii, numele lui Ciprian Porumbescu figurează la următoarele date: *Protocoale*... Nr. 277, 2 ian., p. 1; 2 febr., p. 2; 31 mart., p. 4; 7 apr., p. 6; 29 mai, p. 7; 4 iun., p. 8; 29 iun., p. 9; 1 iul., p. 8; 30 aug., p. 11; 7 sept., p. 12; 31 oct., p. 13 (salariul pe 2 luni). În acest jurnal se trece de la 31 dec. 1882, la 1 ian. 1886, așa încît anul 1883, în care a mai încasat salariul pînă în aprilie, aici nu-l mai aflăm.

În *Protocolul nr. 291* îi aflăm numele, pentru același an la 1 ian., 2 febr., 3 febr., 31 mart., 7 apr., 29 mai, 4 iun., 29 iun., 1 iul., 30 aug., 17 sept., 31 oct. iar pe 1883: la 3 ian., 11 ian., 19 febr., 31 mart., și o chitanță-recipisă de 20 creștari, din 6 mai pe vreo scrisoare ce i se va fi trimis la Stupca în Bucovina.

Într-un al 3-lea Protocol, Nr. 357, fără an, dar desigur din 1883, îi mai aflăm numele, tot în legătură cu salariul; pe primele luni ale anului, cîte 50 fl.

În „Cartea de evidență” pe 1882, *Protocoale Nr. 98*, p. 11, figurează pe lunile ian.—dec., cu suma de 650 fl., repartizată și aici pe luni.

Tot în acest protocol mai e trecută, la p. 36, sub nr. 70, fl. 13,10, ca „spese cu corul la Paști”.

În *Protocolul nr. 93*, p. 620, avem înregistrat și salariul din 1880: D-lui C. G. Porumbescu pentru cor, pe decembrie 880, fl. 50”.

„Fondul corului vocal” în 1881 era de 1236 fl. (p. 624).

Din aceste date contabile, seci, intenția a fost de a epuiza întregul material documentar din Arhiva bisericii, unde numele lui Ciprian Porumbescu figurează.

E cea mai importantă din scrisori.¹⁵

Aici își precizează gândurile în legătură cu concepția lui despre cor, gânduri care atestă o viziune mult mai largă, categoric democrată, în ceea ce privește activitatea muzicală, fie chiar și numai în cadrul limitat al unei biserici.

Știm din documente ulterioare că indicațiile care i s-au dat cu privire la componența corului, materialul uman, se reduceau la elevii școalelor, în primul rând la cei din clasele superioare și, de sigur, elementele bune din clasele inferioare. Pe baza anuarelor acestor școli, s-ar putea reconstitui, cu aproximație, prima echipă a lui Ciprian Porumbescu pe care o va fi utilizat la Sf. Nicolae. Din mulțimea numelor, reținem unul, brașovean, acela al primului nostru slavist, Ioan Bogdan. În 1881—1882 era „student” în clasa a VIII-a a gimnaziului; își lua „matura”, bacalaureatul adică.¹⁶ Mai târziu îl vom afla și în „*Reuniunea de gimnastică și cîntări*”, asociație în care a activat și Porumbescu și care atinge culmi, mai târziu, sub conducerea lui Gheorghe Dima.

Ciprian Porumbescu, numai după cîteva luni de experiență, își dă seama că așa nu se poate lucra. El nu vedea în cor numai un colectiv muzical util ritualului. Pentru atîta lucru putea fi bun și altcineva. O spune: „...dorind a-mi afla și *teren de activitate*...”, ceea ce înseamnă mult mai mult decît un simplu cor bisericesc, format și acesta din elevi, dintre care mulți nu vor fi avut cine știe ce îndemn de-a renunța la duminici și sărbători.

La angajare, scrie Porumbescu, nu cunoscuse nici- „...*forma bisericii*...” care „...fiind foarte lungă și de tot neacustică, se cere ca corul să fie cît se poate de mare...”, aceasta pentru ca să nu se piardă efectul cîntărilor.

Amintim aici că biserica Sf. Nicolae, important monument istoric, cu trecutul ei care coboară pînă în veacul al XIV-lea, din punct de vedere arhitectonic nu reprezintă un stil unitar. În cursul vremilor a cunoscut o serie întreagă de transformări, de augmentări. Prima sub Neagoe Basarab, apoi sub Petru Vodă Cercel (1583) și Aron Vodă (1594), care o și termină. Paraclisul vechi e din 1733—37, horele și actualul altar din 1740, paraclisul

¹⁵ Arhiva citată, Nr. 32/1882. În protocolul de „Exhibite”, la 15 IV, actul e înregistrat într-un rezumat care nu corespunde cuprinsului: „Diricentu (sic!) corului bisericesc Cipr. G. Porumbescu, cere ca pentru cor să se voteze o sumă anuală de 1000 fl. v. a.

¹⁶ Ștefan Iosif, *A XVIII Programă a gimnaziului..*, Brașov, Tip. Alexi 1882, p. 72.

nou din 1750, iar partea din față, cu turnul cu ceas al Elisabetei Petrovna, din 1751—52. Toate aceste adausuri și altele mai mici, au ținut seama, firește, de ceea ce a fost mai înainte, dar suprapunerea de stiluri a rămas, totuși, evidentă. Neputîndu-se mări lateral — cheltuielile ar fi fost prea mari — s-a lungit spre est și vest, fără să se și înalțe, ceea ce a dăunat acusticii. De-abia în 1941—1946 s-a coborît pavimentul cu aproximativ 1 m., fără ca acustica să cîștige, prin această adîncire, atît cît se aștepta.

Anton Pann, Gheorghe Ucenescu, Ciprian Porumbescu, Iacob Mureșianu, Gheorghe Dima și toți cei ce le-au urmat au cîntat în strană sau au condus coruri într-o biserică, cum spunea Porumbescu la 1882, „*de tot neacustică*“.

Într-o asemenea biserică este necesar *un cor mare*. Pentru un astfel de cor, însă, elevii nu pot constitui osatura, mai ales din două motive: Mai întîi, o parte din ei nu sînt înzestrați cu voci potrivite și nici cunoștințe muzicale suficiente nu au; în al doilea rînd, unii fiind din jurul Brașovului, duminicile și sărbătorile se duc acasă, la părinți, descompletînd corul. Lipsurile acestea s-au făcut simțite și „*numai bunăvoința unor privați*“ — particulari! — „*m-au scăpat din toate necazurile*“.

Dar asta înseamnă a face corul pendent de „*...bunăvoința unuia și altuia*“.

Pentru remedierea răului, spune Porumbescu, „*...ași dori să înființez un cor al cărui trunchi cel puțin să fie cît se poate de invariabil și numai unele puteri să fie variabile*“.

E, în această propunere, o idee nouă pentru Brașovul românesc, pe care-o vom afla realizată, mai tîrziu, de un alt mare compozitor, George Dima: trecerea de la corul de diletanți școlari, la corul stabil, format din elemente înzestrate din punct de vedere muzical, corul serios, conștient de rostul pe care-l are în cultura unui popor, iar nu supus bunăvoinței și capriciilor coriștilor.

Și nu numai atît!

Pe atunci, o asemenea formație corală s-ar fi putut constitui din elemente burgheze și mic burgheze. La orașe cam așa se proceda.

Ciprian Porumbescu, prin propunerea pe care o face, răstoarnă întreaga concepție despre corul orașelor. Ideea lui e atît de clar formulată, încît nu lasă loc nici unei interpretări. Cităm:

„*Aceasta nu se poate face almintrelea decît dacă voui recuiza puterile necesare chiar din inima poporului*“.

E atât de categoric, încât exclude, de la început, orice altă posibilitate: „Aceasta *nu se poate almintrelea...*”, adăugînd alt exclusiv: „...*decît din inima poporului*”.

E important să precizăm că marea încredere a lui Porumbescu în posibilitățile muzicale ale poporului e formulată înainte de a auzi corul de plugari de la Chizătău, la 8/20 sept. 1882, cor care i-a lăsat o profundă impresie.

De altfel, credința lui în popor și-a formulat-o, după cum se știe, în scris, înainte cu o lună, la 14/26 martie 1882, în „*Gazeta Transilvaniei*”, răspunzînd cronicarului muzical al Gazetei, după strălucita premieră a operetei „*Crai Nou*”: „*Și dacă este vorba de vre-un componist pe care l-am studiat și-l studiez încă cu multă diligență, atunci îmi permit a spune că componistul acesta este însuși poporul nostru român, care stă peste Offenbach, Genée, Suppé, etc...*”.

Iar popor, spune Porumbescu în scrisoare, „...*avem de ajuns. Mi-ar trebui numai sprijinul onoratului Comitet și al on. Sinod parohial ca să mi-l dea, să-l învăță; înțeleg pe junii și bărbații din popor, precum și soțiile, resp(ectiv) femeile lor, înțeleg poporul acestei parohii, cum este, fără deosebire de gradul de cultură. Cum se fac în alte părți coruri de plugari, așa putem crea și noi un cor, și încă puternic, din sînul poporului nostru, care cred că se va împărtăși cu plăcere; iară biserica s-ar mîndri că a dat cultură și POPORULUI CELUI MATUR, înființînd un cor statornic din enșiși fii săi*”.

Să se observe frecvența cuvîntului *popor* concentrată numai în cîteva rînduri, precum și certitudinea pe care o avea că un cor reprezintă, pentru o națiune, și un instrument de culturalizare a maselor.

Era normal să nu renunțe, de la început, la „*unele puteri*” dintre școlari, dar numai la unele; iar acestea să fie „*puteri*”, nu numai numere în matricola școlară.

Prin propunerea pe care o făcea, Porumbescu își îngreuna mult propria-i muncă. Instruirea oamenilor din popor, „*fără deosebire de gradul de cultură*”, presupune un efort susținut mult mai mare decît al unor elevi care, de bine de rău, tot aveau cunoștințe muzicale mai avansate, constituiau o unitate asupra căreia putea acționa și cu autoritate de profesor.

Nu mai că Porumbescu, după cum se vede, nu era deprins să meargă pe calea minimului efort, cînd era vorba să realizeze ceva în ce credea, deși boala tocmai acest minim efort i-l impu-

nea. El credea în posibilitatea și, mai mult, necesitatea unui cor bun; credea că prin popor, „așa cum este“, îl poate realiza; credea că acest cor este un factor cultural și era sigur că-l poate înfăptui. Pentru toate acestea nu înțelegea să-și economisească puterile, deși toată risipa aceasta de forțe, intelectuale și fizice, aveau să-i grăbească ziua ajungerii viitorului din urmă, cum spune Topîrceanu.

Cum se putea ajunge la un asemenea cor, o spune:

Întîi, să i se pună la dispoziție mijloace, ca să poată angaja elemente bune și să-și poată procura materialul muzical necesar. Comitetului îi revenea sarcina de a îndemna poporul să se înscrie în cor și să prevadă în buget suma de 1000 fl. anual, din care 400 fl. pentru retribuirea corului, 60 fl., pentru materialul muzical, iar pentru ostenelile lui 540 fl., echivalentul în bani a vreo 350 de ore de instruire și dirijare, cît calculase el. Semnează: C. G. Porumbescu, profesor de musică și director al corului.

Secretarul comitetului parohial, Ioan Săniuță, n-a priceput exact sensul scrisorii și propunerii lui Porumbescu sau, poate, în graba de a înregistra actul — deși un om foarte corect în tot ce făcea — l-a rezumat defectuos și, în ipoteza că scrisoarea s-ar fi pierdut, posteritatea, citind numai înregistrarea, ar fi rămas cu un adevăr scris, care nu corespunde adevărului. El rezumă: *C. G. Porumbescu... roagă mărirea salariului său și recomandă unele schimbări în privința corului*“.

Or, nu numai că nu cerea pentru sine un salariu mai mare, ci singur, din proprie inițiativă, și-l reduce cu 60 fl. pe an, ceea ce e cu totul altceva.

Pe de altă parte, Porumbescu nu „recomandă unele schimbări...“, ci propunea o reformă întreagă; pe plan social am numi-o revoluție; ceea ce, iarăși, e cu totul altceva.

Propunerea e transmisă Sinodului parohial, „spre affacere comtentă“, cum scrie Săniuță, în calitate de notar, secretar adică.

Nu știm ce va fi hotărît Sinodul parohial. Nici nu mai era cazul să ia vreo hotărîre, pentru că după două luni, la 27 iunie 1882, începe actul final pentru Ciprian Porumbescu.

Din scrisoarea a 4-a, scurtă, trimisă Comitetului parohial la data de mai sus, prin care cere un concediu de șase săptămîni, *pentru o cură cu ape minerale, conform prescripțiilor medicilor*“, la Dorna, se vede că boala se agravase. Cererea și-o motivează:

„Nededit fiind cu clima de aici din Braşov, îndată după sosirea mea, ocupînd postul de profesor de muzică la gimnaziu, am avut de suferit în privinţa sanitară cu lovirile cele mai cumplite, cari mă făcuseră să pătinesc tot anul, fără ca să mă fi putut întrîmă pe deplin“.¹⁷

Ca să spună Porumbescu, şi încă în scris, că tot anul a suferit cumplit, ne putem da seama cît va fi îndurat, în ciuda exuberanţei lui confirmată de toţi cei care l-au cunoscut.

La 30 iunie 1882 st. v. cererea ajunge în şedinţa Comitetului, care hotărăşte: „Din consideraţiunea motivelor enumerate în suplică, se acordă suplicantului concediul şi salariul cerut“.¹⁸

Plecat la Dorna pe şase săptămîni, revine la Braşov, îşi reia activitatea, dar la 21 oct. 1882 cere din nou concediu, de data asta pe trei luni, adică de la 1 nov. 1882, pînă la 1 febr. 1883,¹⁹ spre a pleca pentru iarnă într-o ţară cu clima mai caldă,²⁰ aceasta „avînd în vedere trista mea poziţie în care mă aflu în prezent, care poziţie e numai drept consecinţă a dificultăţilor remarcabile în oficiul meu...“.

Să însemnăm aici că „dificultăţile remarcabile“ îi erau provocate nu de oamenii celor două instituţii braşovene — şi vom arăta la sfîrşit aceasta — ci chiar de natura muncii la care se înhămase şi care, într-adevăr, ar fi doborît şi pe un om cu altă constituţie fizică decît a lui.

Arată că a lăsat înlocuitor la cor,²¹ aşa încît „...în privinţa dătorinţelor mele în oficiul meu, nu va proveni nici o împiedecare sau scădere“.

Nu cere salariu pe timpul concediului, socotind, poate, că acest salariu se va atribui înlocuitorului lui, V. Voina.

17 *Arhiva cit.*, *Protocoloale nr. 196*, p. 44. Certificatul medical, semnat de Dr. Neagoe, e identic, ca fond, cu cel anexat cererii către Eforia şcolară. (v. Ax: Banciu, *rev. cit.*, p. 411).

18 *Id.*, *Nr. 42 1882*. O cerere similară nu aflăm printre cele publicate de Ax: Banciu. Se publică cea din 20 oct. 1882, pentru un concediu de trei luni, cu introducerea: „Activitatea aceasta înfrigurată, fără repaos, îi agravează însă boala intratita încît, după abia un an de activitate, C. P. se vede nevoit să înainteze Direcţiunii şcolare cererea de mai jos.“

E sigur că boala a dus-o pe picioare de la venirea lui la Braşov. pînă în primăvara 1882, cînd au avut loc cele trei reprezentaţii cu opereta „Crai Nou“, pentru care s-a dăruit total, fără nici o limită.

19 *Ibid.*, *Nr. 102 1882*.

20 Aici se precizează, în care anume localitate: *Mentone*, deşi, după cum se ştie, a preferat mica localitate *Nervi*, din Italia; aceeaşi climă, dar plătită cu bani mai puţini.

21 Înlocuitorul lui a fost V. Voina, benevol, încă un semn de preţuire şi dragoste al unui braşovean, pentru nepreţuitul compozitor.

Același secretar I. Săniuță formulează răspunsul la 24 oct. 1882: că i s-a acordat concediul cerut. Atît! Dar președintele, David Almășan, completează răspunsul cu un adagiu ce merită din plin sublinierea: „*Precum și salariul pe lunile amintite*“.

Ca să dai unui angajat mai mult decît îți cere, însemnează că Almășan cunoștea bine situația lui Porumbescu și, ca atîția din brașoveni, ar fi făcut orice, numai să-l salveze. Fără îndoială că, fiind vorba de o instituție, legată administrativ de forme, David Almășan va fi discutat problema salarizării lui Porumbescu pe timpul concediului, cu membrii Comitetului parohial, o discuție neoficială, neconsemnată în protocoale; și, iarăși, hotărîrea se va fi luat în unanimitate, în concordanță cu hotărîrea similară, luată de direcțiunea gimnaziului.²²

Începînd cu această scrisoare, corespondența cu Comitetul parohial, în ce privește fondul, este identică cu cea adresată direcțiunii școalelor. Există numai mici deosebiri de formulare.

*

Scrisoarea următoare e trimisă din Nervi, Italia, la 7/19 ian. 1883, cerînd prin ea prelungirea concediului pe încă cel puțin trei luni. Știind că va primi salariu, roagă să-i fie achitat anticipativ, pînă la 1 aprilie 1883 inclusiv, deoarece prin trimiteri de sume mici, pierde.²³

De data asta semnează: „*Director al corului în conced*“.

Anexează certificatul medical, „*Zeugniss*“, din 16 ian. 1883, în l. germană, al doctorului Breitinger din Genua, care-i recomandă încă cel puțin 3—4 luni de odihnă într-o climă caldă.²⁴

Concediul cerut i se aprobă, și de data asta, cu plata integrală a salariului.

*

După această scrisoare nu mai stă la Nervi nici o lună, pentru că la 17 febr. 1883, după o călătorie de patru zile, cu o noapte dormită la Ițcani, sosește la Stupca.²⁵

22 La gimnaziu e suplinît de Pantelimon Dima, fratele compozitorului G. Dima și de Dr. N. Popu, cîte 10 ore pe săptămînă (v. A XX. *Programă a gimnaziului ... 1883-84. Brașov, Tip. Alexi, p. 37*, unde se spune „Catedra devenită vacantă de musică vocală, prin moartea regretatului Ciprian G. Porumbescu, s-a suplinît prin D-nii prof. P. Dima și Dr. N. Popu, 10 ore pe săptămînă“.

23 Ni s-au păstrat patru chitanțe cu semnătura lui Ciprian Porumbescu, cu datele: Nervi, 1 ian., 1 febr., 1 martie, 1 aprilie. Știut fiind însă că din a doua jumătate a lunii febr., Porumbescu nu mai era la Nervi, rezultă că chitanțele le-a lăsat la plecare, sau le-a trimis din Nervi pe toate deodată, lui David Almășan sau altuia, urmînd să fie predate casierului. (*Dosarul Ciprian Porumbescu*).

24 V. și Ax. Banciu, rev. cit., p. 412.

25 Id., p. 412.

Medicii l-au sfătuit ca, îndată ce se va desprimăvăra, să-și continue cura la Gleichenberg, în Stiria, o mică localitate la sud-est de Graz, dar nu rezultă de nicăiri că l-ar fi sfătuit să schimbe clima dulce a Italiei, cu cea de la Stupca. Or, Ciprian Porumbescu părăsește Nervi cu două luni și jumătate înainte de vreme, luni care, de sigur, de le-ar fi stat în Italia, i-ar fi făcut mult mai bine decât oriunde în țară. O știa bine! Și, totuși, se întoarce *acasă*. Va fi fost presimțirea sfârșitului, în țară străină, va fi fost dorul de acest mult cuprinzător *acasă*, vor fi fost atâtea gânduri intime, nemărturisite nimănui. În cazuri de acestea niciodată nu e numai *un ceva*, e un *ceva* multiplicat, nelămurit precis nici chiar pentru tine însuși, necum pentru contemporani și cu atât mai puțin pentru posteritate.²⁶

Ultima scrisoare e din 30. III./11. IV. 1883, adresată Comitetului parohial, din Stupca. Una asemănătoare e trimisă, înainte cu o zi, la 29 mart./10 apr. 1883 și Eforiei școlare. Fondul e același — cere prelungirea concediului pe încă 5—6 luni — dar redactarea diferă. Același lucru, spus altfel și altcuiva. La sfârșitul lunii aprilie îi expira concediul, „...eu însă mă aflu tot bolnav... dară după cum văd și singur și după cum îmi spun și medicii, nici nu mă voi putea afla curînd în acea stare sanitară, în care mi-ar fi corporalmente permis a-mi realiza iarăși activitatea...”. Amintește de sfatul medicilor de a-și continua cura la Gleichenberg.

Concediul îl solicită, de data aceasta, cu sau fără plată. Se simte din felul cum scrie, că se jenează a mai cere, în continuare, concediu plătit. În cazul cînd, însă, nu i se mai poate prelungi, „...*nu-mi e alta cu putință, decît — deși cu cea mai profundă durere, a demisiona din postul de diriginte al corului bisericesc...*”.

Încă la 20 martie st. v. 1883, Vasile Voina aduce la cunoștința Comitetului parohial, în ședință, că „a sistat cîntările cu acest cor în biserica noastră, din cauză că, precum a aflat și precum afirmă Lazar Nastasi, dirigentul corului, Ciprian Porumbescu zace în pat bolnav și se presupune că din cauza acestui

26 Nu încercăm să lămurim mai mult decît au făcut-o alții, această întoarcere timpurie și în detrimentul sănătății lui. Ni se pare că nu avem dreptul să iscodim prea mult în culisele vieții unui om. Și așa, căutînd să completăm cîteva pagini din viața tînărului compozitor, am scris, parcă sflit, mereu sub muștrarea amarei ironii eminesciene:

Și cînd propria ta viață singur n-o știi pe de rost,
O să-și bată alții capul s-o priceapă cum a fost.

morb, dînsul sau că va veni la Braşov numai spre toamnă, *sau că nu va mai veni de fel*“.

Se vede că Lazar Nastasi, care era în corespondenţă cu Porumbescu, ştia sau bănuia ce va urma.

În aceeaşi şedinţă, Constantin Popazu îşi „exprimă părerea de rău asupra acestei triste împrejurări şi ar regreta mult dacă continuarea corului, ce este o podoabă a bisericii noastre... s-ar curma deodată“.²⁷

*

Astăzi, cînd avem o legiferare precisă cu privire la drepturile oamenilor muncii în caz de boală — tratament medical gratuit în cele mai bune condiţiuni, concediu medical pe toată durata bolii şi, dacă e cazul, pensionarea pe motiv de boală — astăzi aproape că nu mai înţelegem toată corespondenţa dintre Ciprian Porumbescu şi cele două instituţii braşovene, după cum am fi înclinaţi să subapreciem gestul lor de a-i acorda concediu plătit pe atîtea luni.

Nouă, acum, ni se pare de neconceput ca un om de mare talent, grav bolnav fiind, să depindă de omenia, marea omenie pe care s-a întîmplat s-o aibă o seamă de oameni.

Posteritatea are, însă, memorie lungă şi noi ne aducem aminte că în viaţa lui Eminescu, chiar în aceeaşi epocă, statul nu şi-a manifestat prezenţa decît atunci cînd l-a dat în judecată, sub ridicola acuzare de furt de cărţi şi mobilier şi pricepem că politicianismul de intrigă şi căpătuială al acelor vremi nu era preocupat nici de sănătatea, nici de existenţa marilor valori spirituale ale ţării.

Acea acţiune judiciară acuză prin ea însăşi, mai mult decît orice comentariu.

Plasînd, însă, faptele şi atitudinile oamenilor în cadrul timpului, nu ne mai surprinde sentimentul de recunoştinţă faţă de oamenii Braşovului, pe care-l aflăm în această ultimă scrisoare în care îşi exprimă „...*gratitudinea cea mai adevărată prea onoratului Comitet pentru multa şi străordinara bunăvoinţă ce mi-a donat-o pînă acum*“.

Nu este numai o simplă politeţă pe care cel ce pleacă o datorează instituţiei în care a muncit. Ca Porumbescu însuşi să nu găsească alt calificativ pentru bunăvoinţa — noi ştim sigur că a

²⁷ Arhiva cit., Protocoale nr. 195, p. 177—179.

fost și dragoste, și o justă apreciere a talentului lui — ce i s-a arătat decît *extraordinară*, însemnează că această bunăvoință ieșea complet din comun.

Vor fi fost prietenii care au determinat-o, va fi fost aprecierea unanimă a remarcabilului talent al tînărului compozitor, va fi fost firea lui ce inspira, din primul moment, numai simpatie, sau va fi fost și un sentiment uman care solidarizează oamenii în fața nenorocirii unui condamnat la o boală care pe atunci nu ierta, toate la un loc și fiecare în parte, fapt e că Porumbescu a fost primit în lumea brașoveană a timpului cu toată afecțiunea. Se desparte de Brașov „*cu cea mai profundă durere*”.

Și din nou se vede, în această ultimă scrisoare, corectitudinea pe care o punea în tot ce făcea, informînd Comitetul parohial că e gata să restituie salariul pe aprilie 1883, care i s-a anticipat „*benevolmente*”.

Scrisoarea, de data asta, e semnată simplu: *Ciprian Porumbescu*, fără nici o calitate. Nici nu mai era nevoie de vreuna. Pentru istorie era destul atît: *Ciprian Porumbescu*.

Asupra acestei scrisori avem o nedumerire:

Scrisul nu pare a fi al lui, deși, comparîndu-l cu al celorlalte, anumite caractere sînt, totuși, ale lui. Intregul scris e chinuit, poate din cauza suferințelor. Oricum, felul de a scrie e al lui. În cazul cînd un expert ar aduce dovezi de neautenticitate, sigur e că scrisoarea a fost dictată chiar de Porumbescu.²⁸

Comitetul parohial, la 2/14 mai 1883 îi răspunde, la Stupca, informîndu-l că i-a aprobat concediul solicitat, pe șase luni, iar în ceea ce privește salariul anticipat pe luna aprilie, „...*nu reflectează la înapoierea lui*”, o formulare discretă în redacție ardeleană.

E rugat ca, după expirarea concediului, să-l anunțe dacă mai dorește să ocupe postul de dirijor al corului, același David Almășan completînd răspunsul, cu grijă părintească: „*După deplina restaurare a sănătății*”. De unde se vede că, oricare ar fi fost durata concediului, Brașovul l-ar fi reprimis cu dragă inimă, oricînd.

Dar Ciprian Porumbescu n-a mai ajuns nici la Gleichenbergul Stiriei, n-a mai revenit nici la Brașov.

Moare, la Stupca, la 25 mai st. v. 1883.

ION COLAN

Ciprian Porumbescu concurează la postul de diriginte al corului Bisericii Sf. Nicolae din Scheii Braşovului.

„Prea onorat Comitet!

Subscrisul, profesor de musica vocală la şcoalele centrale gr. or. române din loc, cetind în „Telegraful român” concursul ddo 25 Octomvre 1881, i-şi permite a cere pentru sine postul de diriginte al Corului dela biserica cu chramul sf. Nicolae din suburbiul Scheiu, oblegându-se el după putinţă puterilor sale, şi amăsurat relaţiunilor de aice, a crea un cor şi a esecuta în toată Dumineca şi serbătoarea, cu corul acesta cântările liturgice în amintila beserică.

Atestatele şi documentele mele care se află de present la prea onorabila Eforiă a şcoalelor mai sus menţionate, vor dovedi cred că pe deplin, că cunosc basul general, şi că am mai funcţionat ca diriginte precum se vede aceasta din atestatul D-lui professor şi organist al curţii imperiale, Krenn. Adaog numai cît, că în decursul petrecerei mele în alumnatul seminarial din Cernăuţi, prin patru ani, am condus corul metropolitan de acolo. Durere că momentan nu mă pot legitima despre aceasta cu vre un atestat.

Cît despre ritualul şi cântările besericeşti române gr. or. i-mi iau voia a presenta alăturatul atestat ./.

Brasiov în 14 Noemvre 1881.

Cu deosebit respect

C. G. Porumbescu

profesor de musica vocală

absolvent de teologia şi filosofii

Adresa:

Cătră Prea Onoratul Comitet parochial al bisericei cu chramul sf. Nicolae din suburbiul Schei. Pres. în Noembre 1881.

Inregistrarea la biserică:

Nr. 82/1881.

NRg/1882/16

ad 2576/882. Suplica lui C. G. Porumbescu, absolvent de teologia şi filosofia, profesor de musica vocală aice, pentru postul de diriginte al corului la biserica sf. Nicolae. Cu 1 alesat.

Rectoratul seminarial din Cernăuţi dă lui Ciprian Golembiowski „Atestat” pentru anul al IV-lea.

Sz. 159

A t e s t a t

Cumca Domnul Ciprian Golembiowski alumnul seminariului metropolitan din Bucovina, auzitoriu de teologie dintru al IV an întru învăţătura ritualiilor preoţeşti, a tipiconului şi a cîntărilor bine, s-au aplecat şi la ispitire într-al 18/30 Iulie 1877, dovada de următoriu progres la iveala a dat precum:

din știința ritualiilor preoțești	bine
din știința tipiconului	bine
din cîntări duple melodia grec.	foarte bine
din cîntarea chorală	foarte bine
din cîntări duple melodia slav.	foarte bine
din cetirea cărților bis. în limba rom.	foarte bine
din cetirea cărților bis. în limba slav.	bine
care cu însași subscrierea și cu întipărirea sigilului seminarial o în-	
tărim.	

Dela Rectoratul seminarial
Cernăuți într-al 1/13 Octomvrie 1877
I. Filipoviciu, rector

*Sigilul oval cu cerneală verde,
cu inscripția:*

S E M I N A R
R E C T O R A T

„Punctele principale pentru încheierea contractului între dirigentele corului dela biserica sf. Nicolae și Comitetul acestei biserici”.

Subsemnatul se obligă a susține corul și a cânta cu el în toate duminicile și serbătorile în biserica sf. Nicolae din Scheiu, la liturghie.

Corul constă din un număr de înși, corespunzătoriu de mare spațiului bisericii și poate fi sau mixt, sau bărbătesc.

Sub serbători se înțeleg următoarele zile:

1. Ianuarie.
6. Ianuarie Botezul D-lui.
30. Ianuarie Sf. Vasile, Grigore și Ion.
2. Februarie, Întîmpinarea D-lui.
25. Martie, Buna Vestire.
- S. Pasci 1^a zi demineata și după prînz la vecerniă și a 2-a zi.
23. April, S. Georgii
- Înălțarea D-lui.
- Rusaliile 1-a și a 2-a zi.
21. Mai, Constantin și Elena
24. Iunie, Nascerea S. Ion B.
29. Iunie SS. Petru și Pavel.
20. Iulie, S. Ilie.
6. Aug. Schimbarea la față.
15. „ Adormirea maicei D-lui.
29. „ Tăierea capului S. Ioan.
8. Septemvrie, Nascerea maicei D-lui.
14. „ Înălțarea S. cruci.
14. Octomvrie, S. Paraschiva.
26. „ S. Dimitrie.
8. Noemvrie, Arch. Mihail și Gavril.
21. „ Intrarea în biserică.
6. Decemvrie, S. Nicolae.
25. „ Nascerea D-lui 1-a și a 2-a zi.

Afară de aceste zile mai cîntă coru:

În 30 Noemvre, ziua S. Andrei.

La inaugurarea și la finea anului școlastic; la festivități estraordinarea la provocarea din partea Comitetului și a Eforiei;

La înmormîntările persoanelor destînse și bine meritate pentru biserică, școală și națiune(,) însă tot numai la invitarea Comitetului, și, după puțință, cu remunerațiune;

Funcțiunile aceste din urmă ale corului să nu colideze însă cu oarele școlare ale dirigentului și a cîntăreților.

În urmă mai cîntă Corul și în Vinerea patimilor.

Sub liturghie se înțelege cîntările liturgice dela „Slinte Dumnezeule” pînă la „Otpust”.

Aranjamentele și compozițiile pentru Cor sunt proprietatea Dirigentului; vre o amestecare în aceste din partea Comitetului poate afla loc numai cu’nțelegerea lui, adecă a dirigentului.

Sălariul anual este 600 fl. v. a. și se solvesc din partea Comitetului în rate lunare anticipative a 50 fl.

Contractul se face pe un an.

Termenul de abzicere este 3 luni.

Brașiov în 27 Decembre 881.

C. G. Porumbescu

absolvent de teologie și filosofie și conservatoriu, profesor de musică la școalele centrale.

92/881

ad, 2576/882

NRg. 1882/16

Comisiunea comitetului

Ioann Petric

Protopop

C. N. Poppazu

Ciprian Porumbescu se adresează comitetului și sinodului parohial, făcînd propuneri pentru îmbunătățirea corului bisericii Sf. Nicoale din Scheii Brașovului.

Onorațu Comitetu și Sinodu parochialu!

În anulul trecutu s'a publicatu Concursu din partea onoratului Comitetu parochialu pentru înființarea și conducerea unui choru bisericescu precum și pentru esecutarea cîntărilor bisericești prin unu cor instruit.

Subscrisulu ca profesor de musică vocală, dorindu a-mi afla terenul de activitate și esistență, am concuratu la acestu postu fără firesce să-mi fiu pututo face socotélă, acurată, deórece nu cunoscam bine neci forma bisericeii în care am să cîntu, neci puterile cu cari am să esecutu cîntările.

Acum fiindum orientatu în acésta afacere iată ce eșperiențe am făcutu:

Biserica fiind foarte lungă și de totu neacustică se cere, ca corulu să fie câtu se pôte de mare, pentrucă cântările să nu-și përdă efectulu.

Puterile de cari am pututu dispune până acuma singuru, le-am recrutatu dintre școlari. Aceștia n-au voit însă a se aplica fără a fi plătiți, asia că dela începerea corului până astăzi am fost necesitatu a respuinde la 34 de școlari 125 fl. pentru copiarea notelor 22 fl. 70 cr. prin urmare în totalu 147 fl. 70 cr.

Cu toate aceste de multe ori s-a simțitu că corulu nu este destulu de bine înzestratu cu puterile necesare. Dzicu numai de multe ori, deși după cum am pututu dispune de puteri, acesta a fost regulă; însă în acestu scurtu timpul bunăvoința unoru privați, cari dispunu de cunoscințe musicale m'au scăpatu din toate necasurile.

Acum asiu dori ca valoarea corului să nu depindă dela bunăvoința unuia sau a altuia sau mai bine dzicându asiu dori să înființezu unu coru alu căruia trunchiu celu puținu să fie câtu se pôte învariabilu și numai unele puteri să fie variabile.

Ca să potu face acesta este de lipsă(:)

a) să amu materialu crudu statornicu din care să-mi facu puterile stă-tornice.

Acesta nu se pôte almintrelea decâtu dacă voiu recuiza puterile necesare chiar din inima poporului. Poporu, gracia milei dumnezeesci avemu de ajunsu, mi-ar trebui numai sprîginulu onoratului Comitetu și a on. Sinodu parochialu ca să mi-lu dea să-lu învețu; înțelegu pe junii și bărbații din poporu precum și sociile resp. fetele lor, înțeleg poporulu aces-tei parochii cum este fără deosebire de gradulu de cultură. Cum se fac în alte părți coruri de plugari, așa putem și noi crea unu coru și încă puternicu din sinulu poporului nostru, care credu că se va împărtăși cu plă-cere; iară biserica s'ar mândri că a datu cultură și poporului celui maturu înființindu un coru statornicu din enseși fiii săi.

Acesta firesce nu face de prisosu ca să se aplice unele puteri și din-tre școlari, dar delătură pericolulu de a face pendentu coru dela școlari cari lotu mereu variază și la serbători mari nu-i poți ține în Brașovu cu nici unu prețiu.

b) E de lipsă să dispunu de milloce așa ca să potu agonisi puteri bune; să potu procură materialu musicalu așa, ca pe lângă acesta să mi se plătească și mie munca și osteneala într'unu modu convenabilu.

Spre scopulu celu dintaiu ar fi de lipsă ca on. Comitetu și on. Sinodu să facă bine a îndemna pe poporu a se înscrie pentru a fi instruit pe sama corului. Iară pentru scopulu alu doilea să facă bine on. Comitetu a reco-manda on. Sinodu acesta afacere și a cere a se pune în buget o sumă de 1000 fl. v. a. din care cam 400 fl. s'ar spesa pe puterile ce contribue în coru; 60 fl. pentru procurarea de note și decopierea lor; iară pentru mine, adică pentru munca și osteneala mea ar rămănea suma de 540 fl. pentru un număr de vr'o 350 de ore de instrucțiune și dirigiare.

Credzându eu, că expositia făcută de mine nu e făcută numai în fa-vorulu meu personalu ci și în binele bisericei și alu poporului, care atâtu prin numărul cit și prin starea materială și intelectuală ce o are formeză

una din primele comuni din totă archidieceasa noastră; deci prin întreținerea unui cor corespunzător poziției însemnate ce o ocupă între celelalte comune aru contribui foarte multu la susținerea și ridicarea religiosității și a moralității în genere.

Basatu pe cele premise mi iau deci voe a mă ruga cu totă umilința Onoratulu Comitetu să binevoiască a lua în considerare cele menționate de mine și a le aterne Sinodului ce stă a se întruni Duminică în 18/30 Aprilie a. c. cu recomandarea de a primi rugarea mea în toate direcțiunile ei.

Brașovu în 13/25 Aprilie 1882.

Cu cea mai distinsă stimă

C. G. Porumbescu

profesoru de musică și directoru al corulu delat sf. Nicolae

Adresa:

Cătră Pré onoratulu Comitetu și Sinodu parochialu, aice.

Inregistrarea la biserică:

Pres. 15 Aprilie 1882.

Nr. 32/882

NRg. 1882/16

Ad. 2576/882. C. G. Porumbescu, profesorul de musică și directorul al corului dela biserica sf. Nicolae, rōgă mărirea salariului său și recomandă unele schimbări în privința corului.

Răspunsul: Onoratului Sinod parochial al Bisericei rom. ort. res. dela Sf. Nicolae, în loc.

Se transmite spre aflacere competentă.

Brașov, 15/27 Aprilie 1882.

Comitetul parochial al Bisericei rom. ort. res. dela Sf. Nicolae.

Președintele

David Almășan

Ioane Seniuce, notar,

Ciprian Porumbescu roagă Comitetul Parochial al bisericii Sf. Nicolae din Scheii Brașovului să-i acorde un concediu de 6 săptămîni și saia-riul pe august anticipativ, spre a pleca la băile Dorna pentru o cură cu ape minerale, conform prescripțiilor medicilor.

Prea onorat Comitet!

Nedat fiind cu clima de aice din Brașov îndată după sosirea mea ocupând postul de profesor de musică la gimnaziu, am avut de suferit în privința sanitară cu lovirile cele mai cumplite, cari mă făcură să pătinesc tot anul fără ca să mă fi putut întrăma pe deplin.

Acum în timpul feriilor sum necesitat conform ordinăciunei medicilor să fac o cură de apă minerală la baia Dorna din Bucovina, spre care scop rog prea onoratul Comitet să binevoiască a-mi acorda un concediu de 6 săptămîni și a-mi licvida salariul pentru luna August acuma deja la 1 Iulie, ca să-mi pot acoperi încâtva speșele curei mele.

Brașov în 27 Iunie 1882.

Cu tot respectul

C. G. Porumbescu

prof. de musică

Adresa:

Cătră Pré onoratul Comitet al bisericii dela sf. Nicolae în Scheiu
Inregistrarea la biserică:

Pres. inn. 20 — 1882.

Nr. 43/882.

NRg. 16/882. Rugarea lui C. G. Porumbescu, prof. de musica și director al corului, pentru un concediu de 6 săptămîni și ca să i se licvîdeze salariul pentru August la 1 Iulie.

Răspunsul comitetului: Onorat Domn Ciprian G. Porumbescu, profesor de musica și directoru corului bisericesc, în loc.

La suplica On. Dvóstre din 27 l. c. vi se răspunde cum că subs. Comitet în ședința sa de astăzi Vi a acordat concediul de șese săptămîni precum și ca să vi se răspunda la 1 Iuliu a. c. și salariul pe luna August a. c. Brașov 30 iuniu 882.

I. Seniuce

Ciprian Porumbescu roagă comitetul parohial al bisericii Sf. Nicolae din Schei ca, dată fiind sănătatea lui „miseră și periculoasă”, să-i acorde un concediu de trei luni; de un substitut la dirigenția corului s-a îngrijit singur.

Pré onorat Comitet!

Misera și periculosa mea stare sanitară mă necesitează a pleca preste eamnă într-o climă mai caldă și a petrece acolo cel puțin 3 luni spre a-mi cura și a-mi recăștiga earăși sănătatea mea.

Pentru adevărul acestei aserțiuni, servească atestatul medical ce'l alăturiez sub ./.

Rog deci pre pré onoratul Comitet, avënd in vedere trista mea poziție în care mă aflu de present, care poziție e numai drept consecință a dificultăților remarcabile în oficiul meu, să binevoiască ada un concediu de trei luni adecă dela 1 Noemvre până la 1 Faur 1883.

Pentru postul meu ca dirigent al corului m'am îngrijit de un substitut pentru timpul absentării mele, carele o să conducă corul la servițiile liturgice, așa încit in privința dătorințelor mele din oficiul meu, nu va proveni nici o ompiedecare sau scădere.

Brașiov in 21 Octomvre 1882.

Ciprian Porumbescu
prof. de musică

Adresa: Cătră Pré onoratul Comitet dela biserica sf. Nicolae in Scheiu.

Inregistrarea la biserică: Pres. 22 Oct. 1882.

Nr. 102/882.

NRg. 16/1882. Rugarea lui C. Porumbescu pentru un concediu de trei luni. Alăturat un atestat medical original.

Răspunsul bisericii: Nr. 102/882.

On. Domnu. Ciprian Porumbescu profesor de musica vocala la școlele medii rom. ort. res. și dirigent al corului nostru bisericesc in loc.

Din considerațiunea motivelor enumerate in suplica Dvóstre din 21 Iunie curente subscrisul Comitet parochial Vi acordă concediu cerut pe lunile Noembr. Decembre 1882 și Ianuarie 1883 spre restaurarea sănătății. Brașov 24 Octbre. 882.

I. Seniuce

Președintele David Almășan adaugă cu mina completarea la răspunsul formulat de Săniuță: Precum și salariul pe lunile amintite.

Atestatu medicalu!

Subscrisulu constată prin aceasta că: Domnulu Ciprian Porumbescu, profesor de musica vocală la Gym. centr. grec. orient. din loc, suferă de un morbu chronicu de plămēni și că spre vindecare este neapărat de lipsă a cerceta pentru lunile de ernală clima Italiei — Mentone — fiindu temperatura și schimbările ei pré dese și mari, periculóse — deocamdată — in locu.

Adeverulu acestei constatări întărește și adeverește prin propria subsciere.

Brașiovu in 3/11 — 82.

Dr. Neagoe

Ciprian Porumbescu roagă comitetul parohial al bisericii Sf. Nicolae să-l prelungească concediul pînă la sfîrșitul lui aprilie 1883, în aceleași condițiuni, plătindu-i-se salariul anticipativ la 1 februarie.

Prea onorat Comitet!

Cu sfârșitul lunei aceste espiră concediul meu dat pe trei luni. Starea mea sanitară însă recere pentru un succes favorabil al curei mele, ca să petrec cel puțin încă 3 luni in clima aceasta caldă, precum se vede din alăturatul atest. medical ./.; rog deci pre pré onoratul Comitet să binevoiască a-mi prelungi concediul meu, sub tot aceleași condițiuni ca pînă acuma, pînă la finea lunei lui Aprilie a. c.

Totodată îmi permit a ruga, ca salariul meu să mi se plătească pînă înclusiv 1 Aprilie a. c. anticipative deodată cu 1 Faur, avēnd calamități neplăcute și scăderi forte mari prin trimiterea lunaria in sume mici.

Nervi, Italia 7/19 Ianuarie 1883.

Ciprian Porumbescu
Directoru al corului in conced.

Zeugniss

Herr Ciprian Porumbescu aus Kronstadt, leidet an einem acuten bronchial- u. Lungenspitzenkatharrh und ist zu seiner Genesung der Aufenthalt desselben in einem südlichen Klima nicht nur geboten sondern unentbehrlich. Wie sein Zustand gegenwärtig ist, musste derselbe unbedingt noch 3—4 Monate in diesem Klima zubringen, da eine heimreise desselben sowie eine wiederaufnahme seiner berufsbeschäftigung vor Ablauf dieser Zeit nur die bedrohlichsten Folgen haben könnte.

Genua 16. Januar 1883.

Dr. Breitinger

Ciprian Porumbescu scrie din Stupca comitetului parohial al bisericii Sf. Nicolae din Schei, rugîndu-l să-i prelungească concediul pe încă 5—6 luni, deoarece sănătatea nu-i îngăduie să-și reia munca; chestiunea salariului o lasă la bunăvoința comitetului, pe care-l înformează că medicii i-au indicat localitatea Gleichenberg în Stiria, pentru continuarea curei. În cazul cînd concediul nu-i mai poate fi aprobat, atunci trebuie să-și dea demisia, mulțumind comitetului pentru „multa și străordinaria bunăvoință” de pînă acum. E gata să restituie salariul pe luna aprilie, care i s-a avansat.

Pré Onorate Comitet!

Concediul, care binevoi Pré Onoratul Comitet a mi-l da din cauza atacatei mele sănătăți, espirează chiar; eu însă mă aflu tot bolnav și sub continuă căutare medicală. Nu destul: dară după cum văd și singur și după cum îmi spun medicii, nici nu mă voiu putea alla în curînd în acea stare sanitară, în care mi-ar fi corporalmente permis a-mi realiza iarăși activitatea oficiului meu ce-l dețin dela Pré Onoratul Comitet la sf. Biserică.

În această și atare situațiune a mea sanitară, sum silit a mă ruga la Pré Onoratul Comitet, să binevoiască a-mi prelungi concediul meu pe ulterioare 5 sau 6 luni, lăsînd eu cestiunea salariului meu la bunăvoința dispoziție a Pré Onoratului Comitet.

Trebuie căci adevărat, după consiliările medicilor, numai decît, să-mi continui curea și în vara acestui an, și anume la Gleichenberg, în Stiria încolro și numai desprimăvărîndu-se bine m-oiu și duce.

Neaflîndu-se însă în stare sau aplecat Pré Onoratul Comitet a-mi încuviința această a mea rugare de prelungirea concediului; nu-mi e aita cu puțință, de cît — de și cu cea mai profundă durere — a demisiona din postul de diriginte al corului bisericesc, în care post m-am aflat, tot odată însă a-mi exprima și grațitudinea mea cea mai adevărată Pré Onoratului Comitet pentru multa străordinaria bunăvoință, ce mi-a donat-o pînă acum!

Privitoriu, în fine, la salariul meu, carele mi-s'a anticipat benevolmente și pentru luna Aprilie a.a. apoi fiind că eu din cauze ale subiectivei mele păreri, relative la cîntările bisericești ale „septămînei patimilor” și ale zilelor sfîntelor Paști, am rugat pre pré onoratul Domn, ce m-a substituit în timpul concediului meu de pînă acum, să conținăscă acea a mea suplinire, sum tot de-auna gata, la cererea Pré Onoratului Comitet, a întoarce salariul priimit și pentru luna Aprilie înapoi.

Stupca, în Bucovina, 30 Mart./11 Aprilie 883.

Ciprian Porumbescu

Adresa: Cătră Pré Onoratul Comitet administrativ al Bisericei sfîntului Nicolae în Brașov.

Inregistrarea la biserică: Nr. 56/883.

NRg. 16/1882:

Pres. în 15 Aprilie 1882. Ciprian Porumbescu Director al corului de cîntări al Bisericei sus numite se roagă de prelungirea concediului său

Răspunsul bisericii: Nr. 56/883, NRg. 16/1882.

Onoratului Domnu Ciprian Porumbescu in *Stupca*, Bucovina.

In urma suplicei Domniei Vóstre din 30 Martie a. c. Vi sê acordă concediul pe următoarele 6 șese luni, ânsă fără a Vi se putea incuviința și salariulu, eară Comitetulu nu reflectează la inapoerea salariulu primitu pe luna Aprilie a. c.

Aducându — subscrisulu Comitetu — acêsta la cunoștința Dvóstre Ve invită totdeodată ai arăta la timpulú sêu dēca veți veni sêu nu a ocupa pentru mai departe postul de Dirigent al corulu nostru bisericescu, in cas când in intervalul acestui concediu Vē Veți restaura pe deplin.

Brașovu, 2/14 Maiu 883.

I. Seniuce

Notă: Același David Almășan adaugă cu mîna lui, completîndu-l pe secretarul Săniuță: „după deplina restaurare a sănătății, vidi Almășanu”. Săniuță completează răspunsul după indicațiile lui Almășanu, marginal, de la virgula ultimă pînă la sfîrșit.

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

NOUTĂȚI DIN ISTORIA RELIGIILOR

ÎN FAȚA UNUI ALFABET NECUNOSCUȚ?

De câțiva ani, o expediție geologică — condusă de doctorul în științe istorice Otar Djaparidze — lucrează intens în *peșterile de la Djava*. Acestea se găsesc la hotarul dintre Gruzia și Armenia, pe unde treceau odinioară drumurile vechilor popoare, într-un loc de un pitoresc rar: o îngrămădire de stînci, la poalele cărora fierbe vijeliosul rîu Mașavera. În aceste stînci se deschide labirintul de peșteri de la Djava.

Descoperirile pe care le-au făcut geologii în aceste peșteri sînt foarte prețioase. Ele constau din: o necropolă de 100×120 metri, podoabe de aur și de argint, ceramică, obiecte din sticlă vulcanică și schelete ale unor animale domestice.

Ornamentele de pe vasele de ceramică sînt caracteristice pentru popoarele care au locuit în vestul, centrul și nord-vestul regiunilor caucaziene de munte. Civilizația acestor popoare a fost înaintată în așa grad încît putea rivaliza cu stadiul înalt de dezvoltare al popoarelor străvechiului Urartu.

Cea mai prețioasă descoperire din peșterile de la Djava sînt plăcile de pe pereții necropolei, care sînt acoperite cu niște *semne enigmatice*. Dintele vremii a acționat fără milă asupra acestor semne, din care pricină multe dintre ele se disting cu anevoie. Cu toate acestea, savanții au putut stabili că numai o parte din aceste semne ciudate sînt ornamente, iar celelalte amintesc în mod vag de scrierea cuneiformă a neamurilor Urartu.

Specialiștii cred că ne găsim în fața urmelor unui alfabet necunoscut pînă acum. Descifrarea lui va arunca o nouă lumină asupra unei perioade istorice de acum patru milenii. (După I. S.: Un alfabet necunoscut, în „Veac Nou”, anul XX, nr. 14 din 3 aprilie 1964, p. 2). Intrucît enigmaticele semne se găsesc în incinta unei necropole, socotim că nu este exclus ca deslușirea lor

să constituie și o contribuție la istoria religiilor. Căci s-ar putea întâmpla ca semnele de pe plăcile pereților acestei necropole să alcătuiască inscripții, care să cuprindă nu numai date în legătură cu cei înmormîntați aici, ci și în legătură — eventual — cu ritul sau ritualul de înmormîntare.

Pentru aceste pricini nu este lipsită de temei așteptarea cu nerăbdare a rezultatului final al cercetărilor specialiștilor în legătură cu aceste semne încă nedesluite. Cu atît mai vîrtos cu cît domeniul atît de vast al istoriei religiilor poate oferi oricînd surprizele...

ASPECTE ALE RELIGIEI MEXICULUI ANTIC

De-a lungul veacurilor a înflorit în Mexic o bogată cultură, care prezintă multe trăsături caracteristice. Dar nici pînă azi n-au putut fi rezolvate laturile principale ale problemelor pe care le ridică studiul acestei culturi. În astfel de condiții, orice contribuție nouă în acest domeniu este de mare preț.

Prin recenta publicare în traducere romînească a lucrării d-lui George Vaillant (el însuși cercetător al acestei culturi): „*Civilizația aztecă*” (287 p.), Editura științifică ne dă posibilitatea să cunoaștem mai bine anumite aspecte ale religiei Mexicului antic. Zicem „anumite aspecte” fiindcă nici pînă azi religia Mexicului antic nu este complet cunoscută.

În cele ce urmează vom căuta să redăm — într-un mărunchi cît mai sistematic și mai încheșat — datele cu privire la religie, atît cele din cadrul culturilor indigene premergătoare aztecilor, cît și cele din sînul culturii aztece.

1. Religia în cadrul culturilor premergătoare aztecilor.

Culturile indigene premergătoare aztecilor — din America Centrală și regiunea Anzilor — și-au creat o religie care avea ca punct central forțele naturale ce guvernează creșterea plantelor (p. 36).

Pe cînd popoarele din Anzi s-au concentrat asupra tehnicii materiale necesare susținerii vieții, cei din America Centrală s-au concentrat asupra metodelor spirituale sau — mai precis spus — supranaturale. Astfel, în America Centrală *aspectul ritual al vieții domina structura civilă*. De aici provine splendoarea *civilizației ceremoniale* și faptul că măreția trecutului e dovedită de resturile templelor și nu de cele ale orașelor (p. 36).

Politeismul popoarelor din America Centrală — bazat pe cultul naturii — își reprezenta diferitele divinități cu ajutorul desenului și al sculpturii și ridica temple construite pe platforme

pentru a cinsti pe zeii respectivi. De asemenea, și-a creat un sistem de scriere pentru a însemna evenimentele religioase, precum și un calendar și o astronomie menite inițial să corespundă intențiilor riturilor (p. 39).

După ce s-au eliberat în bună măsură de lupta continuă pentru menținerea existenței, popoarele din America Centrală și-au organizat un *ritual complicat*, în slujba căruia au dezvoltat artele și meseriile, care au dat religiei o bogată expresie externă (p. 39 sq.).

Treapta cea mai ridicată în elaborarea acestui cult au alins-o populațiile maya din Guatemala, din Yucatan, din sud-estul Mexicului și din sud-vestul statului Honduras. „Templele și locuințele preoților erau construite din piatră și aveau un acoperiș cu boltă maya sau cu arc fals. Sculpturile de piatră și de stuc, care împodbesc aceste construcții, posedă complicatul rafinament al unei arte mature. Modul ponderat de a reprezenta zeii și zeițele vădește o maturitate teologică. Scrierea lor este redată prin hieroglife convenționale, dintre care se pot descifra numai textele calendarului. Calendarul este cel care în mod deosebit ne provoacă admirația, pentru că este bazat pe un sistem matematic și astronomic dezvoltat“ (p. 40).

Deși vorbeau dialecte diferite și aveau diferite stiluri regionale în cultura lor materială, populațiile maya aveau, în esență, aceeași religie și același calendar. Dimpotrivă, pe pământul Mexicului se întâlnesc grupuri regionale de populații, care au concepții teologice diferite (p. 42).

În Tres Zapotes, La Venta și San Lorenzo, se întâlnesc centre religioase mari, unde există capete de piatră enorme și formule religioase și de calcul al timpului, înscrise pe ușori de piatră și pe stele. Figurinele de lut lucrate cu mîna urmează normele estetice ale culturii preclasice, iar unele tipuri reflectă modelul mai desăvîrșit al sculpturii în piatră. Artă religioasă reprezintă ființe ciudate, ale căror fețe sînt sau umflate și cu trăsături de copil, sau reproduceri grosolane de fețe de monștri asemănători tigrilor (p. 42).

Primele populații din valea Mexicului modelau idoli mici din lut ars. De asemenea, construiau ridicături de pământ sau platforme pentru cult și făceau imagini ocazionale ale zeilor (p. 48). Pentru îngroparea morților, mormintele erau săpate în pământul moale și răvășit al mormintelor de resturi (p. 49).

Aceiași populații confecționau în număr mare mici statui

de lut ars. Ele reprezentau, în general, o femeie, care putea fi o zeiță-mamă, ca simbol al creșterii și al fertilității, concepție frecventă în ideile religioase ale omenirii (p. 52).

În orice caz, primitivismul care se observă la unele din obiectele de cult care au supraviețuit, nu înseamnă că aceste populații nu erau dezvoltate din punct de vedere religios (p. 55).

După cum am văzut mai sus, comportarea față de morți constituie o practică religioasă. Aceștia erau înmormîntați, dar nu după un procedeu unitar: unii erau ghemuiți, iar alții întinși. Nu se obișnuia să se facă înmormîntări colective. Cu toate acestea, uneori existau înmormîntări multiple și diferențele de vîrstă și de sex ale componentilor unui mormînt ne sugerează înmormîntarea unei familii. De multe ori, înmormîntările erau asociate cu ofrandele, care constau din vase, ustensile, arme și podoabe. Rudele, îndurerate, acopereau unele dintre cadavre cu o pictură roșie, făcută din hematită. Unii dintre morți erau aruncați în gropi superficiale, pe cînd alții erau așezați în adevărate morminte, acoperite cu lespezi de piatră și cu fundul așternut cu nisip curat de plajă.

Se pare că exista o diferențiere după poziția socială, întrucît cei îngropați se deosebeau prin bogăția ofrandelor și majoritatea oamenilor dădeau onoruri celor morți potrivit cu prestigiul de care aceștia se bucuraseră în viață (p. 55 sq.).

Reține în chip deosebit atenția o statueta, executată în perioada superioară a „culturilor preclasice” din valea Mexicului atît în lut cît și în piatră. Ea reprezintă un bătrîn așezat, care ține capul plecat și poartă pe umeri un vas pentru ars tămîie. Acestui zeu i se spunea Huehuateol — Bătrînul zeu — iar uneori și Xiuhtecuhli — Zeul focului. Cultul său îl arăta ca pe cel mai vecni zeu reprezentat ritual în America Centrală, desi zeița-mamă a porumbului și a creșterii ar putea fi o reprezentare anterioară (p. 59 sq.).

Un salt deosebit, în dezvoltarea culturilor indigene premergătoare aztecilor, s-a făcut prin venirea în valea Mexicului a unui nou popor: toltecii, care a produs o stare de intensă căutare tehnică și religioasă. Contribuția lui cea mai impresionantă a fost introducerea arhitecturii religioase și creșterea unei arte rituale definite. Expresia concretă a acestui salt o reprezintă transformarea văii Teotihuacán în mare centru ceremonial, în prima și cea mai puternică dintre cetățile-temple ale Mexicului central.

Pe o suprafață de 5 km lungime și aproape 3 km lățime, s-a

ridicat un centru religios destinat templelor și locuințelor preoților. Orașul se întindea, în mai multe planuri succesive, la sud de marea Piramidă a lunii. Aceasta era retezată la vîrf ca să facă loc templului, iar pereții erau tăiați în mod ingenios pentru a forma terase (p. 64).

Cea mai mare construcție a acestui centru religios este Piramida soarelui, o mare piramidă trunchiată, avînd o bază de circa 235 m, care se înalță în patru terase succesive pînă la o înălțime de peste 65 m (p. 65). După o tradiție persistentă, cele două construcții principale ale orașului sfînt erau închinat unui zeu al soarelui și soției lui, zeița lunii (p. 76).

În incinta acestui centru religios persistă și o magnifică platformă a unui templu ce nu mai există. Pe toată întinderea fațadei alternează capetele de șarpe cu capetele unei ființe ciudate, care poate să fie Tláloc, zeul ploii. Acest edificiu, numit multă vreme Templul lui Quetzalcóatl, pare să cinstească și pe zeul ploii (p. 65).

Progresul realizat în redarea figurilor rituale se observă în reprezentările Bătrînului zeu, un zeu acoperit cu o piele de om, cunoscut apoi sub numele de Xipe — Zeul jupuit — și în figurile compuse cu trăsături umane și animale, în rîndul cărora predomină jaguarul.

Dintre operele religioase realizate în piatră, supraviețuiesc două exemplare colosale. Unul îl reprezintă sculptura de 3 m înălțime, numită Zeița apei, care se găsește azi la Muzeul național din Mexic. E un fel de construcție monolitică, care simbolizează forța neînduplecată a naturii.

Frescele Templului agriculturii scot în evidență sensibilitatea în domeniul decorativ, combinată cu o interpretare a valorilor naturale. E vrednică de menționat o frescă, care înfățișează o ceremonie în fața a două divinități asemănătoare Zeiței apei.

În apropiere de Teotihuacán, s-au găsit sute de schelete îngropate sub dușumelele caselor. Aici poporul organiza serbări mari, la sfîrșitul cărora arunca farfuriile în gropi anume pregătite în acest scop. Totodată, se aruncau și idoli de lut, fapt ce arată că aceste serbări aveau și un caracter religios. În una din aceste gropi, s-a găsit o oală mare, care conținea resturi ale felului principal de mîncare — coapsele și șoldurile unei ființe omenești, care constituia partea cea mai succulentă din ceea ce se consuma într-o zi de sărbătoare. Alte dovezi despre *sacrificii omenești* sînt persoanele îngropate — ca bază a construcției —

sub colțurile Templului lui Quetzalcóatl și farfuriile tăiate din calote cranierie. Ele atestă existența altor ritualuri care implicau sacrificiul și moartea (p. 70).

Religia acestei epoci este greu de interpretat. După cât se pare, cultul de bază al naturii s-a transformat într-un *politeism* complicat. După unele mituri, viața lumii s-a desfășurat în 4 ere. Prima eră, numită „Soarele-Apă”, a început când zeul suprem Tloque Náhuaque a creat lumea, pe care au distrus-o inundațiile și trăzneteile după 1716 ani. În a doua eră, „Soarele-Pământ”, lumea a fost locuită de uriași, Quinametzinii, care au dispărut aproape complet atunci când cutremurele au distrus pământul. Urmează „Soarele-Vânt”, eră în timpul căreia triburile omenești ale olmecilor și xicalancilor au apărut pe pământ, au nimicit pe giganții care mai existau, au întemeiat Cholula, iar migrațiile lor au ajuns pînă la Tabasco. În această perioadă a apărut un personaj minunat, căruia unii îi spuneau Quetzalcóatl, iar alții Huemac și care a adus civilizația și morala. Când poporul n-a voit să țină cont de învățăturile lui, el s-a îndreptat spre răsărit, prezicînd distrugerea lumii de către vînturi năpraznice și transformarea oamenilor în maimuțe, cum s-a și întîmplat. A patra eră, cea prezentă, se numește „Soarele-Foc” și se va încheia cu un pîrjol general (p. 76 sq.).

O expunere exactă a mitului despre erele lumii, pe care Vailant a simplificat-o în cele de mai sus, este dificilă. Aceasta, pentru că izvoarele aztece, care s-au păstrat, diferă considerabil unele de altele. Cea mai autentică versiune este cea care se bazează pe piatra calendaristică. După aceasta, istoria mitologică a lumii se împarte în cinci epoci: în prima epocă, denumită „Patru Jaguari”, în centrul soarelui se găsea zeul Texcatlipoca; ea s-a încheiat prin distrugerea giganților de către jaguari; în a doua epocă, „Patru Vînturi”, devine soare zeul Quetzalcóatl și lumea e distrusă de uragane, iar oamenii se transformă în maimuțe; al treilea soare este Tlálóc și era lui, „Patru Ploi”, se termină cu un incendiu atotdistrugător; a patra epocă este a zeiței Chalchiuhtlicue, „Patru Ape”, și se sfîrșește printr-un potop, în cursul căruia oamenii se prefac în pești. Epoca contemporană, cea de-a cincia, trebuie să se încheie prin cutremure (p. 77, nota subl.).

În unele morminte toltece, s-a găsit craniul, acoperit de un bol sau între două boluri. Nu s-a găsit încă o explicație a acestui tip de morminte. De asemenea, se practica și înhumarea sepa-

rată a craniului, care este pusă în legătură cu adorarea zeului Xipe (p. 82).

În perioada istoriei mexicane dintre anii 1100—1300, cultivașii celebrau *ceremonia Focului Nou*, care anunța fiecare ciclu nou de 52 de ani și întrupa spiritul religiei aztece (p. 84). La începutul fiecărui ciclu de 52 de ani, templul era renovat pentru a compensa distrugerea care se făcea la sfârșitul perioadei (p. 88).

În Cholula, din statul Puebla, există încă construcția cea mai mare din lume în ceea ce privește volumul. Locuitorii ei au construit o piață enormă pentru ceremonii, un labirint de temple, platforme și scări, toate din zidărie acoperită cu sluc. Urmașii lor au dus la capăt sarcina extraordinară de a transforma această incintă toltecă într-o mare platformă unică, care era ridicată — după tradiție — lui Quetzalcóatl. În vârful acestei construcții gigantice, și anume în *Altarul craniilor*, au fost îngropate două persoane, fiind aduse vase de lut ca ofrande funerare (p. 89).

Tenochcii adorau pe zeul Huitzilopochtli (Colibriul vrăjitor), care avea însușirea miraculoasă de a vorbi și de a da sfaturi bune. În tribulațiile lor, tenochcii purtau cu ei chipul zeului. La fiecare popas îi ridicau un altar pentru a-l cinstea, iar el, drept recompensă, le dădea sfaturi (p. 92 sq.).

În Valea Mexicului, se practica — în perioadele de pace relativă — *războiul florilor*. Acesta consta într-o întrecere religioasă între războinicii aparținând la două triburi sau grupuri ale tribului, în scopul luării de prizonieri care să fie sacrificați, fără urmările economice aduse de un război adevărat (p. 98).

Cel mai mare număr cunoscut în istoria cultului de sacrificii omeneste din Mexic a fost acela de nu mai puțin de 20.000 de victime (prizonieri prinși într-o campanie care a durat 2 ani), sacrificate spre sfârșitul veacului XV cu ocazia inaugurării unui mare templu (p. 102).

II. Religia aztecă

Atât în fondul cât și în forma ei, religia aztecă era extraordinar de complicată. Ea pătrundea în toate aspectele vieții cotidiene. Ascensiunea socială, spre pildă, depindea — în mare măsură — de respectarea regulilor religioase (p. 119).

Aztecii și strămoșii lor credeau că forțele naturii acționează spre bine sau spre rău. Astfel, religia aztecă se prezintă ca o consecință a recunoașterii și a temerii față de puterile naturii, pre-

cum și ca o încercare de a le stăpîni. Ea încerca să atragă forțele naturii favorabile existenței umane și să respingă pe acelea care îi erau dăunătoare (p. 174 sq.).

Religia aztecă nu avea un mîntuitor al omenirii (p. 174). În schimb, a dezvoltat o concepție despre relația dintre forțele supranaturale și univers (p. 175). Ca atare, ea era un ansamblu general de activități de grup considerate ca necesare pentru conservarea socială și economică a tribului (p. 187).

Aztecii își concepeau *zeii* ca deținînd înfricoșătoare puteri materiale, în timp ce aspectul lor spiritual nu avea mare semnificație pentru ei (p. 186). Caracterul lor era foarte variat ca și scopurile cărora slujeau.

Zeii erau socotiți ca intermediari între om și puterea infinită a universului (p. 158). Ei erau ierarhizați și aveau fiecare funcțiile lor speciale (p. 175).

În fruntea panteonului aztec se găsea, în sens teologic, un zeu suprem și inefabil, Tloque Nahuaque. Situată în continuarea acestei abstracții a puterii divine și cu mult mai cunoscută, era perechea supremă, Tonacatecuhtli și Tonacacihuatl, zeul și zeita subzistenței. Ei îndeplineau funcția de guvernatori ai altor zei. Adorația lor nu era generală, fiindcă stăpînirea lor asupra naturii era îndepărtată. O poziție asemănătoare ocupa Ometecuhtli, zeu al dualității și rod al speculațiilor preotești cu privire la originea primară a zeilor care guvernau destinul oamenilor. Mai intim asociat cu expresia activă a religiei aztece era Tonatiuh, zeul soarelui, care îndeplinea și el funcția de stăpîn ceresc (p. 178).

În cinstea tuturor celorlalți zei erau venerați zeii care intervineau în treburile omenești (p. 178). Astfel, puterea lui Tlaloc, zeul ploii, asupra respectivului fenomen al naturii a făcut ca atragerea favoarei lui să fie esențială pentru supraviețuirea în podișul mexican (p. 180).

Un rol important în dualitatea lumii aztece (în care s-a purtat un război etern — simbolic — între lumină și întuneric, căldură și frig, nord și sud, între soarele de la răsărit și soarele de la apus) jucau marii zei ai cerului. Acest război sacru domina ritul religiei aztece (p. 181 sq.).

Pe cînd zeii cei mari tindeau să fie în legătură cu paradisurile, alți zei dirijau creșterea și fertilitatea. Acești zei aveau de multe ori zeițe ca soții. Astfel, Tlaloc, zeul ploii, dirija creșterea și vegetația, iar soția lui, Chalchihuitlicue, domnea peste lacuri și râuri. Ea era centrul unui cult important (p. 182).

Zeița recoltei și a hranei era Chicomecóatl (Șapte șerpi), reprezentată prin porumb, alimentul de bază al aztecilor. Xilonen (Mama porumbului fraged) și Xochiquetzal (Pasărea-floare) erau spiritele personificate ale creșterii noi și — prin analogie — ale tinereții și ale jocurilor. Drept corespondenți masculini aveau zei ca Cintéotl, zeul porumbului, Xochipilli (Principele-floare) și Macuixóchitl (Patru flori), ale căror funcții asociate cu creșterea, tinerețea și jocurile erau foarte asemănătoare (p. 183).

Mare importanță aveau zeii pământului și ai morții, pentru că creșterea are loc în pământ și morții sînt primiți în el. Cînd răsare soarele, pare că se naște din pământ și cînd apune, pare că se ascunde în el, trecînd astfel — aparent — în lumea morților. De aceea, zeii și zeițele asociați cu pământul au importanță pentru culturile solare, pentru creștere și fertilitate (p. 148).

Singura divinitate cu o semnificație morală era zeița Tlazolteótl (cea care mîncea lucruri imunde), cunoscută și adorată în multe locuri sub numele de „Mama zeilor”. Devorînd toate resturile, consuma toate păcatele omenirii, absolvîndu-le. În cadrul cultului practicat în cinstea ei, a apărut ritul spovedirii (p. 184).

Multe divinități erau asociate cu moartea. În fruntea lor se găseau Mictlantecuhitli și Mictlancihutl, zeul și zeița regiunii morții, care purtau măști făcute din craniile omenesci și ale căror podoabe constau din oase omenesci sau din reprezentări ale acestora. Ei stăpîneau regiunea nordului și infernurile în străfundurile pământului (p. 184 sq.; despre zei, vezi amănunte la p. 269—273).

Cît privește reprezentarea lor, zeii erau redați într-o atitudine pasivă, de cele mai multe ori stînd jos decît în picioare. Ceea ce i-a făcut pe azteci să atribuie zeilor lor o astfel de atitudine, a fost austeritatea propriei lor vieți (p. 165). Pe de altă parte, temele implicînd liniștea și renunțarea erau cele mai potrivite pentru sculptor și pentru materialul în care lucra (p. 166).

Mai frumos au fost sculptate tinerele zeități ale recoliilor. Sculptura zeităților cu înfățișare de animale se făcea pe baza observării atente a naturii. Se sculpta frecvent șarpele, emblema lui Quetzalcóatl, simbol al timpului și al anului, personificare a puterilor misterioase ale naturii (p. 166).

Pentru ochiul modern, sînt abstracți și oribili zeii grotești. Așa e cazul, de pildă, cu redarea sculpturală a zeiței Coatlicue, mama lui Huitzilopochtli. Fiind socotită puternică și înspăimîntătoare, marea ei statuie constituie o concentrare dinamică a tuturor ororilor universului, și anume cu capul format dintr-un șarpe dublu, cu colierul de mîini și inimi, cu mîinile și picioarele înarmate în mod feroce cu ghiare, cu fusta țesută din șerpi încolăciți (p. 166). Astfel de reprezentări urmăresc să producă temere exaltată și venerație (p. 167).

Zeitățile erau gravate și în os, pe un fond de mozaic de peruzea. De asemenea, giuvaergii reproduceau în miniatură imaginile zeilor, zeițelor sau simbolurile cultului acestora (p. 168).

Aztecii concepeau universul în spirit religios. După ei, universul era împărțit orizontal și vertical în zone cu semnificații religioase. Universul orizontal recunoștea cinci direcții: cele patru puncte cardinale și centrul. Zona centrală era guvernată de zeul focului. Orientul alcătuia regiunea de abundență și era încredințat zeului ploii, Tláloc, și lui Mixcóatl (Șarpele făcut din nori), zeul norilor. Sudul era considerat vătămător și avea ca divinități protectoare pe zeii asociați cu primăvara și cu florile, pe Xipe (Zeul jupuit) și pe Macuilxóchtli (Cinci flori). Occidentul avea o semnificație favorabilă, care se asocia sau chiar identifica cu Quetzalcóatl (Șarpele cu pene), zeul înțelepciunii. Nordul era o regiune întunecată și teribilă, guvernată de Mictlantecuhtli, zeul morții.

Lumea verticală era împărțită în paradisuri și infernuri, lumi superioare și inferioare, care nu aveau semnificație morală. În ele își aveau locuința zeii, după rangul lor ierarhic (p. 176).

După credința aztecă, lumea a trecut prin patru sau cinci epoci, care erau denumite sori. În această privință amănuntele diferă, dar mărturia tăiată în marea Piatră a calendarului aztec poate fi considerată ca versiunea oficială din Tenochtitlán.

Prima epocă, „Patru Jaguari”, avea ca zeu stăpînitor pe Tezcatlipoca. Acesta s-a transformat la sfîrșit în soare, iar jaguarii i-au mîncat pe oamenii și pe giganții care populau pămîntul în acea vreme. A doua eră, „Patru Vînturi”, avea ca divinitate conducătoare pe Quetzalcóatl. La sfîrșitul ei, uraganele au distrus lumea și oamenii s-au transformat în maimuțe. Cea de-a treia epocă, „Patru Poli”, este răstimpul în care Tláloc, zeul ploii, a dat lumină pămîntului. Ea s-a terminat printr-o ploaie de foc. Cea de-a patra epocă, „Patru Ape”, a fost condusă

cu pricepere de divinitatea apei, Chalciuhtlicue, și în cursul ei a avut loc o inundație, care a transformat pe oameni în pești. Era actuală, „Patru Cutremure”, stă sub dominația lui Tonatiuh, zeul soarelui, și va fi distrusă la timpul său de cutremure (p. 175).

Ritul religiei aztece era tot atât de complicat ca și teologia. Ceremoniile erau executate în conformitate cu exigențele rituale ale calendarului și ale anotimpurilor (p. 186). Marile ceremonii aztece se celebrău după anul solar (p. 191). Terminarea unui ciclu și începerea altuia nou se sărbătorea în fiecare an cu mare pompă prin ceremonii foarte importante. Căci trecerea de la un ciclu la altul era interpretată ca sfârșitul unei vieți și începutul alteia noi. Gîndul că natura ar putea să-și oprească cursul existenței dădea ritului o profundă solemnitate (p. 193 sq.).

Complexitatea ritului deriva mai întîi din considerentul că înduplecarea zeilor constituia o sarcină grea, care nu se termina niciodată (cf. p. 225). Apoi, favoarea zeilor trebuia să fie dobîndită și cinstită de către preoți la momentul oportun (p. 190). În plus, perfecțiunea mai mare sau mai mică a structurii rituale constituia o demonstrație precisă a prosperității tribului (p. 208).

Ritualurile urmăreau îmbunarea zeilor (p. 114). Astfel, erau frecvente ceremoniile menite să liniștească pe zei, stăpîni ai forțelor naturii (p. 145). Practicarea ritului consta în oferirea de daruri, rugăciuni și săvîrșirea de acte simbolice cu scopul de a îndupleca puterile divine să acționeze spre binele obștesc (p. 174).

Voind să le facă să acționeze în favoarea omului, aztecii urmăreau cu atenție fenomenele naturii, despre care credeau că asigură ritmurile și vibrațiile complicate ale acestor fenomene. Această neîntreruptă observație vigilentă a naturii face ca ritmul și forma să constituie părți esențiale ale ritualului religios (p. 174 sq.). De aici practica riguroasă a ritualului, care a absorbit o mare parte din eforturile aztecilor. Ritul avea o atît de mare extindere în viața aztecă, încît și jocurile și sporturile se transformau în acte cu semnificație religioasă. Acestei categorii aparțineau jocul cu mingea și unele jocuri de noroc (p. 198 sq.).

La ceremoniile religioase aztecii foloseau mari cantități de rășină ca tămîie. E probabil că au folosit pipa în formă de cot în scopuri rituale. De asemenea, la un joc ritual foloseau mingile (p. 134). În cadrul riturilor, dansul a avut o mare importanță.

Dansatorii aveau o atitudine foarte teatrală și reprezentau acte mistice din viața zeilor. Pentru a da relief ceremoniei, se folosea cântecul (p. 171), se foloseau sunetele ritmice ale tobelor de lemn. La ceremoniile din temple, cel care simboliza un zeu folosea cu regularitate măști, iar toiagul ritual făcea parte, de asemenea, din ținuta lui (p. 151). În cadrul marilor ceremonii lunare, se desfășurau demonstrații militare, războinicii își arătau abilitatea prin executarea unor simulacre de luptă (p. 212).

Fiecare casă avea un altar, căci fiecare familie trebuia să încerce a-și spori eforturile pentru a-i cinsti pe zei. Individul aducea ca omagiu divinității activitățile sale sociale cele mai de seamă și cele mai prețuite bunuri materiale (p. 145).

Spectacolul zilnic al lumii cerești, nesfârșit de importantă pentru toată viața, a făcut din *cultul soarelui* o parte esențială a religiei aztece (p. 178). Cea mai glorioasă moarte era aceea de victimă sacrificată lui Tonatiuh, zeul soarelui (p. 222).

O ceremonie deosebită era aceea a *Focului Nou*. Ea era simbolizată prin stingerea focului din altarul vechi, care arsese fără întrerupere timp de 52 de ani, și prin aprinderea unui nou, ca semn al dăruirii în continuare a vieții (p. 194).

O altă ceremonie impresionantă era aceea care simboliza trecerea soarelui pe cer. Ea se celebra în ziua a patra a Cutremurului, semn al erei prezente. În zorii zilei, un prizonier împodobit ca Tonatiuh, zeul soarelui, se urca pe platforma din fața templului. După ce patru preoți întindeau victima, altul îi deschidea pieptul și îi smulgea inima ca un omagiu adus zeilor. Poporul era în sărbătoare pînă la amiază, răbindu-și urechile și corpul cu foi de obsidian. Seara, Cavalerii-vulturi și Cavalerii-tigri, care erau consacrați cultului soarelui, participau la un dans, care era o dramatizare a războiului sacru: în cursul lui se omora soarele, care renăștea în ziua următoare... Dansul culmina cu un sacrificiu de gladiatori, în cadrul căruia era ucis un războinic prizonier (p. 196).

Deosebit de îngrozitoare era ceremonia în onoarea lui Huehuetéotl, zeul focului. Cu acest prilej, prizonierii de război și cei care îi prinseseră participau la un dans în cinstea zeului. În ziua următoare, prizonierii se urcau pe o platformă, unde li se arunca în față un praf care îi anestezia pentru ca să nu-și dea seama de cumplitul lor destin. După ce era pregătit un foc mare, fiecare preot puneă mîna pe cîte un prizonier și — legîndu-i mîinile și picioarele — îl lua în spate. În jurul jeraticului arzător

se celebra un dans macabru și, rînd pe rînd, preoții își aruncau sarcina în flăcări. Înainte ca moartea să pună capăt suferințelor lor, preoții prindeau prizonierii cu niște cîrlige mari și smulgeau inima din corpurile umflate (p. 196 sq.).

Pe cît de implacabilă era brutalitatea sacrificiului focului, pe atît de impresionant de dramatică era ceremonia în onoarea zeului Tezcatlipoca. Iată cum o descrie Vaillant: „Cu un an înainte de execuție, se alegea prizonierul de război cel mai frumos și cel mai viteaz. Preoții îl învățau manierele regești și, în timp ce se plimba cîntînd din flaut melodii divine, primea omagiile care îi erau adresate însuși zeului Tezcatlipoca. Cu o lună înainte de ziua sacrificiului, patru tinere încîntătoare, împodobite ca niște zeițe, deveneau însoțitoarele lui și îi satisfăceau toate dorințele. În ziua morții, își lua rămas bun de la consoartele lui îndurerate și pornea în fruntea procesiunii ce se forma în cinstea sa și care se caracteriza printr-o atmosferă de bucurie și prin ospețe. Apoi își lua ultimul rămas bun de la acest strălucitor cortegiu și intra într-un mic templu, însoțit de cei opt preoți care îl serviseră tot anul. Preoții suiau cei dintîi treptele templului și el îi urma, rupînd pe fiecare treaptă unul dintre flautele cu care cîntase în orele fericite ale încarnării sale. Sus pe platformă preoții îl culcau pe Piatra sacrificiului și îi smulgeau inima. Ca o considerație dată calității sale divine anterioare, corpul lui nu era aruncat în mod rușinos pe scări, ci dus cu cinste, iar capul său era înfipt, în șir cu alte cranii, într-un gard 'de pari aproape de templu' (p. 197).

Practica atît de frecventă a sacrificiilor de oameni o explică Vaillant astfel: „După concepția aztecilor, pentru ca omul să poată viețui, zeii care îi permiteau existența trebuiau de asemenea să trăiască și să se întărească. Iar cea mai bună hrană pentru zei, cea mai prețioasă dintre ofrande, era *inima omului*. În felul acesta se crea un cerc vicios, care ducea la sacrificii pe scară crescîndă. Zeii arătau aztecilor protecția și puterea lor, îngăduindu-le să prospere; dar aztecii, la rîndul lor, erau nevoiți să sacrifice zeilor inimi pentru a le păstra bunăvoința. Mare parte din prosperitatea tribului datorîndu-se succeselor militare, aztecii socoteau că sacrificiile cele mai plăcute zeilor erau inimile adversarilor. Într-adevăr, acestea constituiau lucrul cel mai greu de dobîndit, întrucît nu se puteau lua prizonieri fără o victorie militară. Pe de altă parte, o victorie în război nu se putea obține decît dacă își atrăgeau favoarea divină. În felul acesta,

sacrificiul ducea la război și războiul din nou la sacrificiu, într-o proporție crescîndă” (p. 202).

În riturile fecundității se sacrificau femei și copii, pentru a asigura creșterea plantelor prin puterea magiei conștiente. Se practica uneori și *canibalismul ritual*. El avea la bază credința că cel ce mîncea un om putea să absoarbă virtuțile celui jertfit (p. 203).

Templele aztece erau alcătuirii impunătoare. Arhitectura religioasă a atins o adevărată măreție. Socotind că zeii importanți trăiau în cer, aztecii înălțau sanctuarele și imaginile lor deasupra nivelului activităților omenești. Altarul sau capela erau ridicate mai sus, iar credincioșii rămîneau jos, în piață. Astfel, templul constituia partea cea mai înaltă a structurii arhitectonice, punctul culminant al unei serii armonioase de planuri ascendente, care — prin folosirea exagerării efectelor de perspectivă — erau concepute în așa fel, încît sporeau impresia de înălțime (p. 159).

Se considera că cu cît templul era mai mare, cu atît zeul respectiv era mai puternic. Pe de altă parte, se încerca totul pentru a-l supune pe credincios impresiei apăsătoare de putere supranaturală (p. 160).

Templele erau fortărețe naturale. Fiecare templu avea, în general, o cameră și o anticameră, iar în unele cazuri se ridicau pe același platou două și chiar trei altare. Platoul sau substructura dădea templului impresia de înălțime și mărime (p. 140).

Locuințele preoților se găseau la un nivel mai jos decît sanctuarele, deoarece preceptele arhitecturii religioase aztece cereau o poziție dominantă pentru locașul pămîntean al zeilor (p. 161).

În fața templelor mari se aflau vase pentru ars mirodenii, de înălțimea unui om. Ele îmbinau utilitatea rituală cu ornamentul arhitectonic (p. 156 sq.).

Iată cum descrie Vaillant un templu aztec: „Templul aztec avea o platformă ale cărei laturi, în general în pantă, erau tăiate de trei terase. O scară largă și foarte dreaptă, mărginită de o parte și de alta de balustrade și avînd uneori o a treia rampă, împărțită în două, dădea acces către partea înaltă. Blocuri de piatră lucrată se înșirau pe laturile platformei, reprezentînd capete de șerpi, cranii sau alte forme simbolice ale cultului. La baza balustradei, capete enorme de șerpi cu gurile căscate completau compoziția arhitectonică și înspăimîntau pe cel ce le

privea. Scara se ridica dreaptă și înaltă, concentrînd atenția asupra Pietrei de sacrificiu de pe culme pe care erau întinse victimele, în așteptarea cuțitelor străpungătoare ale preoților.

În spatele acestei pietre se aflau templul sau templele, care de obicei aveau o cameră posterioară pentru idoli și una anterioară pentru preoți. Zidurile erau în general de piatră lucrată și uneori aveau ornamentații sculptate sau în relief. Acoperișul, care în templele sărace sau primitive era de paie, în cele importante se făcea din grinzi care erau dispuse ca bîrnele de la pod și care se micșorau către partea superioară. Pentru a se împiedica pătrunderea ploii, acoperișul se închidea cu stuc așezat pe vergi sau nuiele, modelat cu desene, simbolizînd zeul adorat în acel templu. Interioarele erau fetide, acoperite de sînge și de fum, deoarece se ardea tămîie din abundență, precum și inimile victimelor sacrificate" (p. 162).

Unele temple erau cilindrice și aveau ca fundament platforme patrute sau circulare. Acestea erau închinat lui Quetzalcóatl, care era adeseori reprezentat ca Ehécatl, zeul vîntului (p. 163 sq.).

Cît privește preoții, nu cunoaștem exact și complet evoluția tagmei lor. E posibil ca, la început, indivizi anume aleși să fi îndeplinit obligațiile religioase ale tribului, în afară de obligațiile lor civile. Pe măsură ce cultura aztecă devenea mai complexă, diversitatea activităților ei a dat naștere unui corp permanent de funcționari, dintre care făceau parte și preoții (p. 187). Organizarea lor urma aceeași structură piramidală ca și orînduirea lor socială (p. 186). Preoțimea constituia o forță de mare importanță în dirijarea vieții obștești (p. 187).

Preoții erau interpreți ai voinței divine prin mijlocirea ritului. Zeii porunceau, sacerdoții erau interpreții și intermediarii lor, iar poporul asculta, nu pe sacerdoți, ci ritmul acțiunii prin care zeii își manifestau existența (p. 188 sq.). Ca atare, preoții aveau în sarcina lor dirijarea și reglementarea ceremoniilor, precum și grija a tot ceea ce ținea de cult. Ei erau obligați să se pătrundă cît mai mult de responsabilitatea lor față de obște și să se silească a dobîndi bunăstarea tribului printr-o viață personală plină de rigori (p. 203).

În afară de executarea actelor macabre ale unor rituri, preoții conduceau viața intelectuală a tribului: ei creau practicile rituale și întipăreau în mintea poporului ideile forței și ale apropierii zeilor, în așa fel încît chiar și artele erau dedicate în special ex-

primării sentimentului religios. Complicatele calcule astronomice și matematice, care legau calendarul solar și religia de mersul anotimpurilor, erau tot de competența preoților. Preoții dirijau și pe dansatorii care reprezentând întâmplări mitologice, creau totodată un fel de teatru de mase (p. 188). De asemenea, ei instruiau pe tineri în misterele scrierii și ale relatării istorice (p. 204).

Preoții aveau o mulțime de auxiliari, alcătuită din aspiranții la sacerdoțiu, prima treaptă din scara ierarhică sacerdotală. După cât se pare, existau și preotese și școli pentru instruirea lor, în legătură cu anumite temple (p. 188).

Hainele preoților și preoteselor erau somptuoase și pline de fantastic. În timpul ceremoniilor, preoții îmbrăcau veșmintele și podoabele divinității pe care o personificau pe pământ. Printr-o îmbrăcăminte exagerată, ei personificau divinitățile cultului lor. În anumite situații ei îmbrăcau straie de zei sau zeițe, croite și împodobite în conformitate cu rigidele simboluri rituale menite identificării cu divinitatea. Colierele complicate, cerceii și brățările dădeau strălucire veșmintelor lor la ceremonii (p. 141 sq. și 188).

Preoții își duceau existența de pe urma pământului ce nu aparținea familiilor și aveau condiții de trai mult mai bune decât cetățeanul de rând (p. 127).

Ritualul atât de complicat al religiei aztece depășea puterea de înțelegere a maselor. De aceea, paralel cu cultul oficial, exista o practică intensă a actelor magice, care se executau de către vrăjitorii de ambele sexe.

În centrul religiei aztece se situa *calendarul*. Acesta era distribuit în două secțiuni: o succesiune rituală a zilelor (tonalpohualli) și calendarul solar, împărțit în 18 luni a câte 20 de zile și o perioadă nefastă de 5 zile (p. 189).

Prima secțiune era un calendar sfânt, care acoperea o perioadă de 360 de zile. Această perioadă sacră mai era împărțită în 20 de săptămîni de câte 13 zile fiecare. Un zeu sau o zeiță prezida fiecare dintre zilele de pe lista de 20 și fiecare dintre cele 20 de săptămîni (p. 190).

Este demnă de subliniat *Piatra calendarului*, un bloc enorm — mai bine de 4 m — cizelat în anul 1479 cu o apreciere a valorii relative a spațiului (p. 166) și care oferă în forma ei mărginită imaginea nemărginitului univers aztec. Iată cum o descrie Vaillant: „În centru se găsește chipul lui Tonatiuh, zeul soare-

lui, și pe laturi sînt patru pătrate mici, fiecare dintre ele arătînd datele celor patru epoci anterioare ale lumii și reprezentînd-o împreună pe aceea a erei noastre actuale. Cele 20 de nume ale zilelor înconjoară fiecare element central, și acestea, la rîndul lor, sînt înconjurare de o bandă de încrustații de jad și de peruzele, ceea ce dă impresia lucrului de preț și în același timp simbolizează cerul și valoarea lui. Această fișie este împodobită cu semnele stelelor, prin care pătrund desene reprezentînd razele soarelui. Doi șerpi imenși de foc simbolizînd anul și timpul, înconjoară perimetrul compoziției pentru a se întîlni față în față, la baza acesteia. Pătrunzînd adînc prin aceste forme pînă la semnificația lor, găsim o concepție grandioasă asupra maiestății universului” (p. 167).

Credința în destin a aztecilor se vădea la naștere. După ce se năștea un copil, părinții lui — întrucît credeau că zeii conduceau destinul omului pe pămînt — consultau un preot, care cerceta *cartea destinului* (tonalámatl), pentru a vedea dacă copilul s-a născut într-o zi bună sau rea. La patru zile de la naștere, familia copilului oferea o masă atît pentru a sărbători nașterea, cît și pentru a-i da nume copilului. Dacă se constata că ziua de naștere este o zi rea, atunci se amîna ceremonia pentru o epocă mai favorabilă. În cadrul petrecerii, oaspeții aruncau alimente și băutura pulque pe focul sfînt, care a fost aprins la venirea copilului în lume, ca un omagiu adus zeului focului. Dacă copilul era de sex masculin, i se arătau arme și unelte-jucării, pe care părinții i le dădeau în mîna și-i arătau cum se mînuiesc. Dacă nou-născutul era fată, părinții o puneau să imite cu jucăriile ei ȧesutul și torsul. Cu acest prilej, i se dădea copilului și numele: ziua de naștere, numele unui animal sau al unui înaintaș sau numele unei întîmplări petrecute în momentul nașterii lui (p. 103 sq.).

După cît se pare, evlavia aztecă nu era de factură înaltă. Adoratorii își îndreptau devoțiunea către divinitățile speciale, de a căror voință depindea direct viața lor (p. 186).

Religia aztecă nu făcea parte din etică. De aceea, ea era aproape cu totul lipsită de o doctrină morală. Indrumarea etică și perfecționarea spirituală cădeau în domeniul obiceiurilor sociale (p. 122 și 174).

Cu toate acestea, delictele împotriva religiei, ca blasfemia la adresa divinităților sau furtul din temple, erau rare, deoarece se credea că mînierea zeilor atrăgea după sine dezastre atît asu-

pra comunității, cât și asupra individului (p. 122). Vrăjitorul sau cel ce practica magia neagră era sacrificat, pedepsit cu moartea (p. 124).

La încheierea căsătoriei era consultat un preot, pentru a se stabili dacă destinele tinerilor sînt armonioase (p. 112). Fetele trebuiau să fie caste, iar soțiile credincioase soților lor. Totodată, se îngăduia poligamia, concubinajul și prostituția (p. 112 sq.).

Mai amintim că principala virtute a războiului era capturarea de victime pentru a fi sacrificate (p. 115).

Relațiile intime ale aztecilor cu puterile supranaturale erau împregnate cu incomodități. Fiecare aztec — preot, căpetenie, războinic sau agricultor — își petrecea o mare parte a vieții, încă din copilărie, fie într-un fel de penitență imploratoare pentru a-și asigura viitorul, fie într-o stare de ispășire ca mulțumire pentru a nu fi avut un trecut mai rău (p. 225).

Aceste penitențe luau uneori forme oribile, ca: vărsarea propriului sînge ca mijloc de a dobîndi protecția divină; automutilarea sau trecerea pe limbă a unui fir pe care erau înșirați spini ai plantei numite maguey. Cu cât era mai înaltă poziția cuiva în ierarhia socială și cu cât cunoștea mai bine practicile rituale, cu atît respecta mai riguros posturile, penitențele și torturile impuse de credința aztecă (p. 134 și 203).

După moarte, pe cel ce păcătuia nu-l aștepta o pedeapsă (p. 122). Propriu-zis, credința aztecă nu profesa existența unui paradis sau a unui infern pentru a răsplăti sau sancționa conduita omenească (p. 174).

Cu toate acestea, după credința aztecilor, existau ceruri speciale pentru războinici, pentru femeile care mureau în timp ce nășteau și pentru oamenii care mureau în anumite condiții. Această credință deriva din dorința de a obține protecția anumitor zei (p. 123). Potrivit anumitor credințe aztece, paradisurile se împărțeau în oriental și occidental, după mersul soarelui. Cel oriental era locașul războinicilor, a căror moarte în bătălii sau în sacrificii hrănea soarele, iar cel occidental aparținea femeilor care mureau născînd, sacrificîndu-se ca să aducă pe lume pe viitorii războinici (p. 176). Ceilalți morți mergeau în Mictlan sau lumea inferioară. Înainte de a-și putea continua viața acolo, ei trebuiau să învingă diferite pericole. De aceea, porneau la drum prevăzuți cu amulete și daruri pentru călătorie, care dura patru zile. Călătorul avea să treacă printre doi munți care ame-

nințau să-l strivească, trebuia să scape de un șarpe, de un crocodil monstruos, să traverseze opt deșerturi, să urce opt coline și să suporte un vînt înghețat care îl lovea cu pietre și cu cuțite de obsidian. După aceea, ajungea la un rîu lat, pe care îl trecea în spatele unui cîine mic, roșu, care de multe ori era — în acest scop — pus în mormînt, împreună cu celelalte obiecte funerare. Ajuns la destinație, călătorul oferea daruri zeului morților, care îl trimitea în una din cele nouă regiuni. După unele versiuni, mortul rămînea de-a lungul unei perioade de patru ani în cele nouă infernuri, înainte de a-și continua viața în Mictlan, lucru care era lipsit de semnificație morală (p. 177).

Firește, nefiind specialist în domeniul religiei respective și — pe lîngă aceasta — lipsind încă o cunoaștere suficientă a religiei despre care e vorba, nu putem să ne asumăm competența de a aprecia valoarea științifică a prezentării lui Vaillant în legătură cu religia aztecă. O înregistrăm numai ca pe un spor al cunoștințelor despre această religie, rămînînd ca cercetările ce se vor face de acum înainte să confirme sau să infirme valoarea ei științifică.

PE CALEA DEZVĂLUIRII TINEI ENIGMATICULUI ZEU ALB?

Între divinitățile Americii precolumbiene figurează și așa-numitul *zeu alb*, căruia i se spunea Quetzalcoatl. În cele mai multe din riturile americane, el este reprezentat în forma unui om matur, dacă nu chiar bătrîn, venind de peste mare sau ocean, de undeva, departe, din răsărit. Ca îmbrăcăminte, poartă o haină lungă, cu țesătura grosolană ca pînza de sac, și este bărbos. Cît privește funcția sa, zeul alb îi învăța pe adepții săi o seamă de lucruri importante, legate de meșteșugul prelucrării metalelor și al țesătoriei. În cadrul procesiunilor religioase organizate în cinstea acestui zeu, adepții săi purtau prăjini, de care atîrnau bucăți de țesături.

Multă vreme cercetătorii n-au putut da un răspuns consistent la întrebarea: *cine a fost acest zeu alb?* Se pare că, de la o vreme, situația aceasta s-a schimbat. „Cercetările oamenilor de știință moderni, împletite cu o corectă descifrare a sensului real al vechilor tradiții — spune dl D. Todericiu — au început să destrame taina, pînă acum atît de nepătrunsă, a enigmaticului Quetzalcoatl”.

Răspunsul la întrebarea: *cine a fost zeul alb*, se dă în le-

gătură cu „Irlanda cea mare (Irland it Mikla)”, faimoasa țară a oamenilor albi de pe la începutul mileniului actual, situată în mijlocul Americii de Nord. Căci sînt tot mai numeroase dovezile care confirmă existența acestei vechi așezări din America de Nord a oamenilor „albi”, care foloseau arme și unelte de fier.

Cum au ajuns irlandezii să întemeieze acolo o colonie? *Fugind din calea vikingilor*. Apariția vikingilor pe țărmurile insulare nordice îi face pe locuitorii acestora să-și îmbarce avutul și să fugă din fața vikingilor spre vest. Ei trec din Orkeny în insula Shetland și de aici în insula On (în anul 775). După aceea, din insula On ei se duc în Islanda și din Islanda în Groenlanda. Cînd, după 108 ani, vikingii ajung și aici, călugării irlandezi și toți ai lor pornesc mai departe. Ei coboară de-a lungul țărmurilor New Foundland-ului, ajung în actuala Noua Anglie și de aici mai departe spre sud, unde întemeiază „Irlanda cea mare (Irland it Mikla)”.

Dovezi în acest sens sînt nu numai sagas-urile, care amintesc de țara oamenilor albi, ci și faimoasele grote de la North Salem, din statul New-Hampshire (S.U.A.), a căror dispoziție vădește amplasarea unei vechi mănăstiri irlandeze.

Acești irlandezi, care fug din calea vikingilor, nu revin „acasă” din cauza că toți aparțineau unei secte creștine cu numele „Coeli Dei”, condamnată de Biserica Romei. Ei erau serios amenințați de vikingi, care — proaspăt trecuți la creștinism — au primit de la Papa îngăduința să-i extermine pe „fiii lui neascultători” ca pe niște „fiare turbate”.

Se pare că unii dintre acești irlandezi au coborît și mai spre sud. Căci în jurul anului 1000 — după alții încă între anii 987 și 999 — apare, la Tollan sau Tula, faimosul Quetzalcuatl „cel alb” venit de peste mare și care este al cincilea rege toltec.

După o scurtă și glorioasă domnie, el cucerește noul imperiu Maya și își stabilește capitala mai spre sud de Tula, și anume la Chichen-Itza. El nu se mai numește aici Quetzalcuatl, „șarpe cu pene” (personificare mitologică a luceafărului de dimineață), ci Kukulcan, adică „șarpele care înoată în apă”.

Este lucru sigur că la maiiași a existat un zeu, ale cărui atribute au fost transpuse degrabă asupra fostului Quetzalcuatl. Acesta este zeul numit de maiiași Kukulcan. Nu știm dacă noțiunea „șarpele care înoată” s-a tradus prin Kukulcan sau poate Kukulcan a fost „tradus” prin „șarpele” respectiv.

Se pare că numele Kukulcan derivă de la *cucullus*, denumire a potcapului călugărilor irlandezi și care în latina anglicanizată a călugărilor iriandezi se pronunța *cucul*. Călugărul era numit *cucullated*, iar sufixul „can” însemna alungat. Deci, călugărilor condamnați sau alungați li se atribuie numele de *cuculluscan*.

A ajuns vreunul dintre acești călugări la Chichen-Itza? Unii istorici și cercetători moderni cred acest lucru. Ca dovadă, ei invocă și faimoasele basoreliefuri din templul de nord de la Chichen-Itza. Printre războinicii și preoții care stau în picioare în jurul tronului, se află aici și câteva personaje care stau pe scaune. Între ele figurează și „albul” cu barbă și cu un acoperemînt ciudat pe cap. Este Kukulcan al maișilor, înfățișat cu trăsături tipic europene.

După anul 1030, albi pleacă de la Chichen-Itza și debarcă pe țărmul istmului care leagă cele două Americi. De aici coboară la marea cea mare din sud, pentru ca spre anul 1050 să atingă coasta peruviană.

Din toate acestea rezultă că unii oameni de știință moderni susțin teza că „zeul alb” își are originea în transformarea foștilor călugări irlandezi — *ajunși pe continentul american* — în „zei locali”. (După datele desprinse din prezentarea d-lui D. Todericiu, intitulată: „Cine a fost zeul alb?”, în „Veac Nou”, anul XX, nr. 18 din 1 mai 1964, p. 7).

ASPECTE NOI ALE REFORMEI ÎN ARDEAL ÎN JURUL ANULUI 1570

Cercetări recente au scos la iveală aspecte noi ale Reformei în Ardeal în jurul anului 1570.

În a doua jumătate a secolului XVI, contradicțiile dintre diferitele pătri sociale ale orașului Cluj izbucneau în mișcări sociale, care îmbrăcau adeseori haina controverselor religioase sub steagul Reformei. Răstimpul cel mai frământat îl constituie anii 1560—1580 și mai ales evenimentele din jurul anului 1570, când Clujul era focarul celui mai radical curent burghez al Reformei în Transilvania: *antitrinitarismul*, adică unitarismul de mai târziu.

După cum arată cercetări din ultimul timp, Clujul a devenit unul din centrele unitarismului internațional. Aici și-au desfășurat în bună parte activitatea ideologii transilvăneni în frunte David, precum și cei străini (Sommer, Paleologus, Neuser, Gli-

rius) ai aripei stîngi a acestui curent raționalist, care — în opoziție cu celelalte curente protestante și cu catolicismul — au ajuns să combată unele dogme creștine fundamentale, ca nemurirea sufletului, accentuînd totodată principiul toleranței religioase.

Dar baza socială a mișcării antitrinitare din Transilvania era prea îngustă: se reducea la elementele cele mai culte ale nobilimii și ale orășenilor. Astfel, nu se putea conta pe o influență revoluționară asupra maselor din partea curentelor religioase radicale din cadrul Reformei.

În schimb, în vechile orașe săsești din Transilvania — mai ales Sibiul și Brașovul — învățăturile religioase radicale se asociau mai ușor cu mișcările revoluționare.

Din procesul pe care breasla argintarilor clujeni îl purta între 1573—1578 cu breasla argintarilor din Sibiu, rezultă că meșterii din Sibiu nu voiau să angajeze — pe mai mult de două săptămîni — calfe maghiare, care proveneau de obicei din Cluj, din cauza că se temeau ca nu cumva „erezia” calfelor clujene, care în „călătoriile” lor profesionale veneau să lucreze acolo și nu se înțelegeau „în privința religiei” cu calfele din Sibiu, să le cuprindă pînă la urmă și pe acestea și să le facă recalcitrante față de exploatarea patronală, asemenea celor din Cluj, care erau „încăpățînate”, animate de spirit de libertate.

Pasiunea discuțiilor sub masca religiei s-a răspîndit foarte mult la Cluj. Astfel, un izvor spune: „Mulți obișnuiau să pălăvrăgească și să născocească lucruri false” împotriva „adevărului curat și sincer” al credinței, încît predicatorii sînt indignați și li-e groază să rămîină în acest oraș „din pricina răutății și obrăzniciei acestora”.

În loc să se domolească, frămîntările provocate de Reformă creșteau în orașul Cluj. După luteranism și calvinism, tocmai în acest timp se abătea asupra Clujului cel de-al treilea val al schimbărilor religioase: *antitrinitarismul*. Acesta era predicat, începînd din ianuarie 1566, de parohul orașului, David. Prozeli-tismul său și al altor predicatori ai acestei doctrine creștine cîștiga tot mai mulți aderenți în sînul populației maghiare.

La Brașov și Sibiu, unde luteranismul era deja consolidat pe acea vreme, „învățăturile religioase radicale”, ca antitrinitarismul, n-au putut să cîștige teren. Cu atît mai vîrtos cu cît patriциatul săsesc veghea cu tărie pentru a preveni orice contaminare „eretică”, ce ar fi putut porni tocmai de la Cluj. În aseme-

nea împrejurări, aceste învățături radicale nu se puteau „asocia” cu „mișcările revoluționare” din orașele săseșit.

Imaginea frământărilor social-religioase din Cluj în jurul anului 1570 este completată cu trăsături importante de o *scrisoare* interesantă, scoasă la lumină de cercetările mai noi. Este vorba despre o scrisoare în limba germană, pe care un oarecare Elias Gczmidele o adresează — la 28 februarie 1571 — din Cracovia binecunoscutul predicator și umanist Gaspar Heltai din Cluj.

Autorul acestei scrisori a stat el însuși cîțva timp ca predicator, sau poate ca simplu capelan al lui Heltai, la Cluj. Dar la Cluj, Gczmidele nu se simțea „încă” pe deplin convins de adevărul „învățăturii voastre” — după cum spune el adresîndu-se lui Heltai — deci de justetea doctrinei antitrinitariene din Transilvania. Ca să scape de slujba de predicator, pe care o deținuse probabil în sînul comunității săsești, Elias a fugit în taină, poate pe la sfîrșitul anului 1570, la Cracovia.

Deși admitea că „învățătura” antitrinitariană — așa cum era ea reprezentată în acea vreme la Cluj, mai ales de David — cu referire la „Dumnezeu și botez” nu poate fi combătută după „litere” (după textul Bibliei) și că interpretarea dată acestor probleme în „scrierile voastre”, deci în publicațiile unitariene din Transilvania, „trebuie să fie justă”, totuși el nu se simțea încă pe deplin lămurit. „Pe lîngă această credință istorică și cunoaștere exterioară”, socotește necesară și „revelația învățăturii interioare”, deci iluminarea mistică din partea Sf. Duh, „căci — după vorba Apostolului — litera ucide, iar duhul dă viață”. Or, el n-a sesizat pînă acum acest spirit mistic în conștiința sa. De aceea, nu era deloc bucuros „să învețe pe alții” — adică pe clujeni — lucruri de care el însuși „nu era încă sigur” și caută să-și justifice această atitudine cu citate din Sf. Scriptură și cu considerații teologice, în care face aluzie și la sacrilegiile „papistilor”.

Heltai îl acuza pe Gczmidele că s-a făcut „tulburător sau distrugător al comunității” din Cluj.

Care sînt aceste învinuiri și ce mărturisește Elias c-a propovăduit la Cluj?

Invinuirile principale erau două: propovăduirea comunității bunurilor și problema autorității publice.

Cît privește prima acuză, Heltai îi reproșa lui Elias c-ar fi „început să predice din amvon” că „creștinii trebuie să aibă to-

tul în comun și că nici un creștin să nu spună cu conștiința împăcată că bunul este al meu". Căutînd să se justifice, Elias protestează, într-o formă confuză, că s-ar fi exprimat astfel și invocă mărturia „întregii comunități". Totuși el mărturisește mai sus că, spre a i se interzice predica, de care dorea să scape, „a vorbit" „în fața întregii comunități" despre comuniunea bunurilor. Această comuniune „trebuie să se facă de bună voie și să nu fie un lucru silit". De altfel, adaugă Elias între paranteze, „nici un apostol n-a învățat ca toate bunurile să se aibă în comun și nu e nici o poruncă (divină) ca să se țină atare lucru". Totodată, el declară: „nicidecum nu vreau o comunitate asemănătoare aceleia a Fraților din Moravia, potrivit căreia fiecare trebuie să-și lase casa și gospodăria și să-și vîndă tot avutul, iar banii să-i depună într-o ladă, așa cum am aflat-o abia aici la Cracovia de la (unii) frați dintre ei. Căci se poate organiza și o comunitate creștină, măcar că fiecare rămîne în bunurile sale".

După cum pretinde a doua învinuire, Elias ar fi propovăduit că „Turcul e autoritatea supremă de pe pămînt; drept aceea, nimeni nu trebuie să poarte război împotriva lui". Elias protestează hotărît împotriva acestei acuze, declarînd că n-a pomenit în predicile sale nici un cuvînt despre chestiunea autorității.

Heltai mai acuza pe Gczmidele c-ar fi predicat că soții nu sînt obligați să fie fideli în căsătorie unul față de celălalt; dacă pot să-și păstreze fidelitatea e bine, dacă vreuna din părți n-o poate, nu e datorare nicidecum să fie credincioasă celeilalte „căci aceasta ar fi un lucru cu neputință". Elias răspunde că „întreaga comunitate" știe că el n-a rostit „aceste cuvinte" ci s-a exprimat altfel. El arată că a citat un verset din Biblie, prin care se oprește jurămîntul și de aici a tras concluzia că Hristos interzice și soților, „dacă sînt creștini", prestarea jurămîntului.

În schimb, Gczmidele recunoaște că a predicat la Cluj că „Dumnezeu este o cauză a păcatelor" și pretinde că a și dovedit acest lucru; dar protestează împotriva acuzației că din „această învățătură" ar fi tras concluzia că fiecare om trebuie să se poarte „așa cum l-a făcut Dumnezeu", în sensul că bunăoară adulterii sau destrăbălații trebuie să rămîna astfel și „să se lase pedepsiți aici, în această viață, și acolo, în cea veșnică".

În continuare, Elias face o declarație semnificativă, care confirmă în esență temeinicia învinuirii: „știu însă bine că atunci cînd am vorbit despre natura coruptă a omului, am spus că omul în fond e corupt, așadar prin el însuși nu poate să se facă cu-

cernic și drept; de aceea, cel care e destrăbălat, acela trebuie să rămână așa pînă cînd Dumnezeu îl schimbă și-l face cucernic. „Iar dacă Dumnezeu din grație, prin Duhul Său, nu-l schimbă și dintr-un destrăbălat nu face un om cast, atunci el trebuie să se lase pedepsit de Dumnezeu aici în această viață și acolo, în cea veșnică, deoarece el nu se poate certa cu Dumnezeu sau reclama de ce acesta nu l-a făcut să se pocăiască”. După aceea, subliniază din nou că el consideră pe Dumnezeu drept „o cauză a păcatului”.

Ideile oglindite în această scrisoare sînt un amestec curios de influențe exercitate de două curențe radicale ale Reformei: *anabaptismul* și *libertinismul*. Ele reliefează gama bogată a frămîntărilor de idei din sînul Reformei. (După Pall Fr.: Frămîntările sociale și religioase din Cluj în jurul anului 1570, în volumul: Academia Republicii Populare Romîne, Filiala Cluj — „Anuarul Institutului de istorie din Cluj”, V, 1962, p. 7—34).

DATE NOI DESPRE CĂLUGĂRUL SOFRONIE

Răscoala țăranilor transilvăneni din anul 1758, condusă de călugărul Sofronie din Cioara, a luat așa proporții, încît curtea imperială de la Viena se temea că „scînteia aprinsă din motive religioase, se va transforma într-o mare vîlvătaie”.

Timp de un an de zile Sofronie a fost, de fapt, stăpîn absolut în Transilvania. Mai ales că autoritățile austriece, fiind angajate în războiul de șapte ani cu Prusia, n-au putut interveni. În urma apelului baronului Kemény, guvernatorul Transilvaniei, e trimis aici generalul Buccow cu misiunea să „pacifice” pe cei răsculați. Temîndu-se de amploarea pe care a luat-o răscoala iobăgimii, Sofronie a acceptat să ducă tratative cu generalul Buccow, în mai 1761, la Sibiu. Acestea au dus la lichidarea răscoalei. Căpeteniile și participanții la răscoală au fost pedepsiți. Condamnat la cinci ani închisoare, Sofronie s-a refugiat, în august 1761, în Argeș.

Intrucît se manifestă unele răscoale locale, autoritățile austriece urmăresc cu deosebită atenție activitatea în Muntenia a călugărului Sofronie, care era așteptat de țăranii iobagi din Transilvania să vină „cu o puternică armată”. Prin scrisori, Sofronie îndeamnă pe țărani să lupte împotriva celor două forme ale robiei: socială și religioasă. El este bănuît că îndeamnă pe țărani să se refugieze dincolo de munți. În noiembrie 1762, Sofronie

adreasează o proclamație către țărănimea iobagă din Transilvania, în care o îndeamnă astfel: „Cumpărați-vă puști și pistoale, căci va veni vremea când veți da un plug cu boi pentru un pistol micuț și nu-l veți afla”. De aceea, paza la hotarele Transilvaniei este întărită și se instituie un premiu de 100 de galbeni pentru cel care va reuși să-l prindă pe călugărul Sofronie.

De acum încep să circule diferite zvonuri că călugărul Sofronie ar fi revenit în Transilvania.

După ce pregătește în acest fel înțelegerea lor, dl Carol Göllner prezintă câteva *documente* inedite cu privire la această fază a mișcării revoluționare a maselor populare române din Transilvania, condusă de călugărul Sofronie (vezi: „Date noi cu privire la călugărul Sofronie”, în „Anuarul Institutului de istorie din Cluj”, V, 1962, p. 238—245).

Din aceste documente rezultă următoarele fapte: Un temei mai serios, despre prezența din nou a călugărului Sofronie în Transilvania, se pare c-au avut autoritățile militare în anul 1765, când au încercat să-l prindă pe Sofronie în Munții Apuseni.

Comandantul militar din Sibiu este înștiințat prin scrisoarea din 19 ianuarie 1765 a funcționarului cameral din Zlatna, Ștefan Mihaloczi, despre prezența în Munții Apuseni a călugărului Sofronie și a popii Gheorghe, conducătorii răscoalei din anii 1759—1761. De îndată se dă alarma. Comandanților unităților militare li se dau ordine confidențiale să încercuiască regiunea Abrud. Totodată, li se recomandă cele mai mari precauțiuni pentru a preveni o nouă răscoală.

Executînd acest ordin, căpitanul Hanner raportează că călugărul Sofronie a plecat la 19 ianuarie din satul Almașul Mare și este urmărit pas cu pas de informatori siguri. Dar, schimbîndu-și noaptea hainele călugărești, ca și călugărul Efrem din Cioara, a izbutit să dispară fără urmă.

Prin publicarea acestor documente inedite, dl Carol Göllner sporește cunoștințele noastre în domeniul răscoalei țăranilor transilvăneni din anul 1857 și reactualizează, totodată, figura de luptător pentru dreptate socială și pentru libertate religioasă a călugărului Sofronie din Cioara.

Pr. Dr. CORNELIU SÎRBŪ

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

IMPORTANȚA CANONICĂ-JURIDICĂ A PRAVILEI DE LA GOVORA (1640—1641)

Pravila de la Govora, „direptătoriu de leage” govorean, cunoscută și sub denumirea de Pravila cea mică sau Pravila bisericească, este un „nomocanon”, o colecție de legi civile (nomos) și legi bisericești (canones).¹

Cercetători mai noi² au dovedit că apariția Pravilei govorene — în condiții social-politice și bisericești specifice de receptare a dreptului romano-bizantin — este strâns legată de ridicarea unor noi pături sociale, de rolul, activitatea și organizarea Bisericii Ortodoxe Române și de consolidarea domniei feudale sub Matei Vodă Basarab.

Pravila este astfel un important izvor de drept și reprezintă un anumit stadiu de dezvoltare a vechiului drept românesc ca și

1 Exemplarele ce se mai păstrează sînt descrise de: Timoteiu Cipariu, *Crestomația*, p. XXV; idem, *Principia*, p. 109, B.b.; I. Bianu-N. Hodoș, *Bibliografia românească veche 1508—1830*, tom. I, București, 1903, p. 109—113; În afară de ediția princeps din anii 1640—1641, Pravila de la Govora a mai fost editată: în anul 1884, de Academia Română sub titlul: „Pravila bisericească numită cea mică, tipărită mai întîi la 1640, în Mănăstirea Govora, publicată acum în transcripțiune cu litere latine, de Academia Română, București, 1884; și de Ioan M. Bujoreanu în: „Colecțiune de Legiurile Romîniei vechi și cele noi, București, 1885, vol. III, p. 83—133. Colectivul pentru vechiul Drept românesc al Academiei R.P.R. a anunțat oă va edita, nu peste mult, Pravila de la Govora, în ediție critică, în colecția: „Adunarea izvoarelor vechiului drept românesc”.

2 Al. Grecu (P. P. Fanaitescu), *Inceputurile dreptului scris: limba română*, în rev. „Studii”, 1954, nr. 4, p. 215—228; G. Cronț, *Pravila de la Govora din 1640*, în rev. „Studii” 1961, nr. 5, p. 1211—1226; Emil Cernea, *Curs de Istoria Statului și Dreptului R. P. R.*, vol. I, lit., 1961, p. 412; Vladimir Hanga, *Istoria Statului și Dreptului R. P. R.*, vol. I, lit., București, 1954; Liviu Stan, *Importanța canonică și juridică a Pravilei de la Tîrgoviște*, în rev. „Studii Teologice”, 1952, 8—10, p. 560—579; idem, *Pravila lui Alexandru cel Bun și vechea autocefalie a Mitropoliei Moldovei*, în rev. „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, 1960, 3—4, p. 170—214; Iorgu D. Ivan, *Pravila Mare de-a lungul vremii*, în rev. „Studii Teologice”, 1952, 9—10, p. 580—609; Ioan N. Ficca, *Unitatea dintre pravilele folosite în Transilvania cu cele din Țara Românească și Moldova*, în rev. „Mitropolia Ardealului”, 1962, 9—12, p. 686—710; idem, *Pravila de la Govora din 1640—1641*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, 1963, 3—4, p. 297—319; Stelian Marinescu, *Dispozițiuni de drept laic în Pravila de la Govora din 1640*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, 1963, 3—4, p. 320—346.

un anumit stadiu de dezvoltare istorică a statului feudal român și poporului român. Pravila este și un prețios document al trecutului istoric alături de cronici și de documentele propriu-zise. Ea reflectă relațiile social-politice și bisericești ale vremii. Ca un vechi produs al limbii românești, Pravila de la Govora are și o anumită semnificație în dezvoltarea culturii românești.

Pravila de la Govora apare sub titlul: „*Pravila aceasta iaste dreptătoriu de lege, tocmeale a sfinților apóstoli, tocmită de 7 soboare, cătră aceasta și a preacuvioșilor părinți, învățătorilor lumiei. Tipăritu-se-au în tipari prea luminatului domn Io Mathei Basarab Voievodă a toată țara Ungrovlahiei, în mănăstirea Govora. Vă leato 7149, iară de la nașterea lui Hristos 1640*”.³ Ca format e un volum în cvart mic (0,10—0,153), în litere cirilice, cuprinzând 4 foi nepaginate și 170 de foi paginate, dar cu o numerotare greșită. Tipăritura este într-o singură culoare, cu caractere de trei dimensiuni (4,6 și 7 mm). Pagina plină are 18 rânduri, cu caractere mijlocii, 25—26 rânduri cu caractere mici. Caractere mari găsim în titluri și inițialele paragrafelor.⁴ Pravila are titlul încadrat, iar pe verso foi de titlu se află stema Țării Românești cu două inscripții în slavonește.⁵ Pe foaia a doua se găsesc 12 stihuri în limba slavonă, scrise de Udriște Năsturel (Uriil Năsturel) de la Fierești. Predoslovie „către toți nastavnicii sfintei biserici” semnată de „Teofil cu mila lui Dumnezeu arhiepiscopu și mitropolit a toată țara ruminească” se încheie cu rugămintea maistrului tipograf Meletie Macedoneanul de a i se ierta greșelile strecurate în text. Predoslovie este în mare parte traducerea predosloviei din Nomocanonul tipărit de Petru Movilă la Kiev, în anul 1629.⁶

Din conținutul predosloviei desprindem: a) — motivul editării Pravilei exprimat prin cuvintele: „socotit-am că mai toate limbile (popoarele) au carte pre limba lor, cu acei (ne) cugetam

3 Vezi: I. Bianu-N. Hodoș, o. c., p. 109—113; S. Longinescu, Istoria dreptului român vechi, București, 1908, partea I, Izvoarele, p. 325; St. Berechet, Istoria vechiului drept român I, Iași, 1933, p. 153; I. Peretz, Curs de Istoria Dreptului român, București, 1916, vol. II, partea I, ed. II, p. 322—324.

4 Inițialele ornate sînt numai două: Una la începutul prefeței și alta la începutul textului. Titlul este încadrat în chenar.

5 Vezi text și traducere în ediția Pravilei de la Govora din 1884, p. 1 și p. 176. Deasupra stemei găsim inscripția (în limba slavonă), care în traducere sună așa: „La prea luminata stemă a milostivilor Domni Basarabi”, iar în jurul stemei sînt opt litere, care sînt inițialele cuvintelor slavone ce se traduc astfel: „cu mila lui Dumnezeu Mathei Voievod și domn al Țării Românești”.

6 Vezi și: P. P. Panaitescu, L'influence de l'oeuvre de Pierre Mogila, archeveque de Kiev, dans les Principautés roumaines, 1926, p. 31.

și eu robul domnului meu lui Is. Hr. că scot această carte, anume pravila pre limba rumînească, sfinților voastre duhovnici rumînești cari sînteți păstori oilor celor cuvîntătoare a turmei lui Hr.”; b) — cuprinsul general al Pravilei, care „are întru sine multe feluri de vindecări sufletelor creștinești”; c) — grija de a i se da Pravilei cinstirea cuvenită dispunînd: „Însă mă rog sfinților voastre cu mare milă, la care mîna va cădea această sfință carte, acela să aibă a o ține în mare cinste și să învețe dintru ea în taină, cum va vindeca sufletele oamenilor de păcate. Iară întru mîna de mirean să nu se dea, nici la măscărici, să nu fie tocmelele sfinților apostoli și a sfinților părinți batjocurite, că apoi milostiva ta vei da seama frate duhovnice, eu nu voi avea treabă”, și d) — scopul, și anume întîi urmărește un scop pur religios destinînd Pravila a fi un manual de școală, din care să învețe viitorii duhovnici care trebuie să fie „întru scripturi învățați”. Destinînd Pravila „nastavnicilor sfîntei biserici ... preoților și tuturor duhovnicilor”, ea trebuie să fie „un îndreptar” juridic, un cod de legi în mîna duhovnicilor, care sînt „păstori oilor celor cuvîntătoare a turmei lui Hristos”, din care să învețe „în taină” „cum să vindece sufletele oamenilor de păcate”. În al doilea rînd se urmărea un scop cultural-educativ.

Grija de „a lumina” pe preoți și, prin ei, de a îndrepta moravurile societății, l-au făcut pe vlădică „să cugete” mult și „să scoată” această carte „anume pravila pre limba romînească”. Prin Pravilă, ca o carte instructivă și educativă în limba înțeleasă de toți românii de o parte și de alta a Carpaților, vlădica voia să ridice clerul la înălțimea misiunii lui și să-i pună la îndemîna arme intelectuale, cu ajutorul cărora să combată pe adversari și să apere pe păstoriți de rătăcirii. Acest scop îl urmărea și editarea Pravilei în două ediții destinate romînilor de pe cele două versante ale Carpaților.

Pe prima pagină a textului se află al doilea titlu: „*Pravila sfinților apostoli și a sfinților de al șarțelea săbor, prea ogodnicii și de Dumnezeu purtătorii părinții noștri, de episcopi, și de preoți, și de călugări și de mireni, și de toate învățăturile*”.

Textul Pravilei, expus pe 131 file, este împărțit în 149 capitole (glave) numerotate pe margine și 16 capitole nenumerate, purtînd titluri diferite, dar avînd în general un conținut asemănător dispozițiilor cuprinse în capitolele numerotate.

Pravila se încheie cu „scara cărții” (filele 160—161), epilogul în limba slavonă și nota lui Ștefan de Ohrida în legătură

cu modul cum s-a tipărit Pravila. Acesta spune: „Cu vrea Ta-tălui și a Fiului și cu deplinirea Sfântului Duh, această carte a prescris-o de pe siavonă în limba românească Mihail Moxalie, și după aceea, din ordinul și cu cheltuiala prea-luminatului Domn Io Matheiu Basarab Voevod și cu binecuvântarea Prea sfințitului Arhiepiscop Kir Teofil, Mitropolit a toată Ungro-Vlahia, os-tenindu-mă întru aceasta eu ieromonahul Ștefan din Ohrida și am tipărit această carte. S-a început a se scrie când a fost anul 7149, iar de la nașterea lui Hristos 1640 luna întâiea săptămîni a sfântului post, apoi s-a terminat, luni, în a șaptea săptămîna a postului din același an. Drept aceea rog pe cititori, dacă ceva greșit veți afla să îndreptați, iar pe cel ce a scris acest izvod cu iertare să-l învredniciți, ce pe noi ce am tipărit aceasta, să nu ne blestemați”.

Pe ultima pagină este indicat prețul cărții: 21 costande de argint.

*

Pravila cea mică apare în două ediții: una pentru Țara Ro-mânească și alta destinată Transilvaniei. Deosebirea dintre exem-plele destinate Transilvaniei și cele destinate Țării Românești constă în faptul că numele lui Teofil, mitropolitul Ungro-Vlahiei, este înlocuit cu numele lui „Ghenadie, cu mila lui Dumnezeu arhiepiscopu și mitropolitu a toată țara Ardealului”.⁷

După indicațiile din predoslovie și cele date de Ștefan de Ohrida în epilog, Pravila este o traducere sau mai precis o com-pilație după un nomocanon în limba slavă, de origine bizantină, efectuată de Mihail Moxalie,⁸ cunoscutul cronicar al veacului XVII. Pravila se întocmește la dorința lui Teofil, mitropolitul Țării Românești, în deplin acord cu Ghenadie, mitropolitul Tran-silvaniei.⁹ Tipărirea se face în tiparnița domnească de la Govora, sub directa supraveghere a lui Udriște Năsturel,¹⁰ „din porunca

⁷ Vezi exemplarele păstrate și descrise de Timoteiu Cipariu, *Crestomația*, p. XXV; idem, *Principia*, p. 109, B.b.; I. Bianu-N. Hodoș, o. c., p. 109—113.

⁸ Mihail Moxalie este același Moxa cunoscut în istoriografia românească prin *Cronograful* său din 1620, care este o cronică universală, rezumată și pre-lucrată după scriitorul bizantin Constantin Manasses. Moxalie a fost călugăr și a întocmit *Cronograful*, ca și traducerea *Pravilei* govorene, la îndemnul episcopului de Rîmnic și apoi mitropolit al Țării Românești, Teofil. Vezi: Cronț G., *Pravila de la Govora din 1640*, în rev. „Studii”, revistă de istorie, 1961, 5, p. 1215.

⁹ Înțelegerea, probabil, a avut loc în anul 1639, la Brașov, unde cei doi mi-tropoliți au o întrevedere, cu ocazia venirii în Transilvania a mitropolitului Teofil, în misiune diplomatică din partea lui Matei Basarab.

¹⁰ Vezi: P. P. Panaitescu, o. c., p. 31.

și cu cheltuiala prealuminatului domn Io Mathei Basarab Voevod".¹¹ Tipărirea începe sub conducerea tehnică a egumenului Meletie Macedoneanul și se continuă și termină de către ieromonahul Ștefan de Ohrida,¹² ajutat cu siguranță de monahii din mănăstirea Govora.

În ce privește timpul tipăririi, cercelătorii mai vechi și mai noi, necunoscând sau ignorând unele indicații din corpul Pravilei, au emis o serie de ipoteze.¹³ Considerînd însă ca adevărate indicațiile din corpul Pravilei, se poate azi preciza că tipărirea „a început” în anul bisericesc 7149, de la Hristos 1640, luni, în prima săptămîină a postului (postul Crăciunului) și s-a „terminat” luni, în a șaptea săptămîină a marelui post (postul Paștilor) din același an (anul bisericesc 7149, de la Hristos 1641).

Pravila de la Govora, din anii 1640—41, ne apare astfel ca o lege oficială, promulgată de autoritatea de stat și de cea bisericească. Ea e o colecție de legi civile și bisericești a statului feudal român și a Bisericii Ortodoxe Romîne, întocmită după o traducere slavă a unui nomocanon grecesc de origine bizantină. Neidentificarea pînă în prezent a izvoarelor slave și cu atît mai mult a celor grecești, ne dă certitudinea că Pravila de la Govora este mai degrabă o compilație după aceste izvoare și nu o simplă traducere (prescriere) a unora din acestea.¹⁴

Pravila fiind o prelucrare făcută nu după izvoare autentice,

11 Vezi: S. Pușcariu, *Istoria literaturii romîne, epoca veche*, Sibiu, 1930, ed. II, p. 96.

12 Vezi: C. Popovici, *Fontinele și codicii dreptului bisericesc ortodox*, 1886, p. 98; St. Berechet, *Legătura dintre dreptul bizantin și romînesc*, vol. I, partea I, *Izvoarele*, Vaslui, 1937, p. 102; I. G. Sbiera, *Miscări culturale și literare*, 1897, p. 120.

13 Vasile Popp, *Disertație despre tipografiile romînești*, Sibiu, 1838, p. 58, prin analogie cu alte tipăriri govorene indică anul 1642; C. Popovici, jun. *Fontinele și codicii dreptului bisericesc ortodox*, 1886, p. 58, socotind eronată cifra 7149 din nota lui Ștefan Ohridanu, opinează pentru înlocuirea ei cu cifra 7148, pentru a pune (crede dînsul) de acord această informație cu cea din titlul cărții (7148 - 19 ue sericesc, de la Hristos 1640) și crede că tipărirea a început la 1 septembrie și s-a terminat la 31 decembrie 1640; St. Berechet, *Istoria vechiului drept român*, I, *Izvoarele*, Iași, 1933, p. 155 susține că Pravila de la Govora s-a tipărit „în cele 7 săptămîni ale postului mare din anul 1640. „După această opinie ar însemna că e greșit indicat anul 7149, deoarece postul mare (al Paștilor) din anul 1640 cade în anul bisericesc 7148. G. Cronț, *Pravila de la Govora din 1640*, în rev. „Studii”, rev. de istorie, 1961, 5, p. 1211, indică anul 1640; Stelian Marinescu, *Dispozițiuni de drept laic în Pravila de la Govora din anul 1640*, în rev. „Biserica Ortodoxă Romînă”, 1963, 3—4, p. 320—346, indică anul 1640. Cel mai aproape de adevăr este I. G. Sbiera, *Miscări culturale și literare*, 1897, p. 123—124, care ținînd cont de indicațiile din Pravila arată că tipărirea a început la 16 noiembrie și s-a terminat la 19 aprilie 1641, tipărirea durînd 155 zile sau 5 luni și 4 zile. Vezi și: Ioan N. Floca, *Pravila de la Govora din 1640—1641*, în rev. „Biserica Ortodoxă Romînă”, 1963, 3—4, p. 304—305.

14 Vezi: I. Floca, o. c., p. 316.

ci după o seamă de opere bizantine din veacurile XV—XVII, fără un plan anume, cuprinde un material foarte variat luat din canoanele și constituțiile Sfinților Apostoli, din canoanele sinoadelor și ale Sfinților Părinți, hotărâri penitențiale, liturgice, legiuri civile și penale, tratate privitoare la dreptul matrimonial, rînduieli călugărești, mărturisiri de credință, calendarul și prava pentru călugării neînvățați.

În general, are un conținut canonic-bisericesc,¹⁵ fără a lipsi clemente de drept civil și penal luate din materialul intrat în competența instanțelor bisericești.¹⁶ Cuprinde norme morale atât pentru clerici cît și pentru mireni, este o carte duhovnicească, un „liber penitentialis” ce cuprinde norme generale privitoare la actul spovedaniei.

În cele ce urmează, fără a face un rezumat pe capitole, vom încerca să relevăm cîteva aspecte specifice ale Pravilei guvernate, grupîndu-le pe probleme și ramuri de drept.

I. ELEMENTE SAU DISPOZIȚIUNI DE DREPT CANONIC

Pravila — ca un cod de legi bisericești oficiale — se ocupă în primul rînd de poziția și rostul Bisericii în societatea feudală, stabilind modul de organizare și funcționare a Bisericii, ca societate religioasă, în cadrul statului feudal român.

În vremea apariției Pravilei, Biserica Ortodoxă a Țării Românești era organizată ca o mitropolie ce dispunea de o administrație statornică în rînduieli. Era în strînse legături canonice cu Biserica Ecumenică, „Biserica Mare”. Avea în fruntea ei un mitropolit, care avea în subordine episcopi sufragani. Viața materială a Bisericii românești era legată de viața socială și politică a Țării Românești. Puterea supremă o deținea însă „soborul” mitropolitan, care se întrunea de două ori pe an. Soborul era mixt. Episcopii și egumenii, ca reprezentanți ai marilor averi bisericești aveau și drepturi politice, fiind membri de drept ai Divanului domnesc. În raport cu statul feudal, Biserica se bucura de auto-

15 În legătură cu cuprinsul Pravilei, vezi: S. Longinescu, *Istoria dreptului român vechi*, București, 1904, p. I, Izvoarele, p. 377—378; I. Peretz, *Curs de istoria dreptului român*, vol. II, partea I, p. 341—342; idem, *Precis de istoria dreptului român*, p. 381—382; St. Berechet, *Istoria vechiului drept român*, p. 157; idem, *Legătura dintre dreptul bizantin și român*, I, p. 103—104; C. Popovici, *Fontinele și codicii dreptului bisericesc ortodox*, 1886, p. 102; E. Cernea, *Curs de Istoria Statului și Dreptului R. P. R.*, București, 1961, p. 273—274.

16 St. Berechet, *Judecata la romîni pînă în secolul XVII*, 1926, p. 6.

nomie administrativă, mitropolitul fiind direct răspunzător de bunul mers al treburilor bisericești.

Pravila se ocupă îndeaproape și de biserică — locaș de închinare. În acest înțeles, biserica este amintită când se vorbește despre sfințirea locașului de cult, care nu se poate face fără „blagoslovenie de la episcopul locului” (c. 49),¹⁷ de obligația de a se ține biserica curată (c. 56), când vorbește despre obiectele liturgice (c. 59), de sfântul antimis și slujbele bisericești (c. 59), de comportarea preotului și a credincioșilor în biserică, de ținuta din biserică (c. 65), de profanarea bisericii prin intrarea animalelor (c. 59) sau adăpostirea de lucruri străine în biserică.

Pravila se ocupă de poziția clerului în biserică, enumeră condițiile de intrare în cler și anume, pentru aceasta e necesar ca cel chemat să fie botezat din convingere, nu forțat de vreo boală sau alte intenții (c. 69), să nu fie bețiv, fur, hulitor, gilecivitor (c. 2, 9), să fie blînd, lin, plecat, răbdător, bărbat al unei singure femei, să nu fie desfrînat, răpitor, tîlhar, ci curat și neșpurcat (c. 10), să aibă 30 de ani (c. 70).

Preoții au datoria de a „umbla întru învățăturile ce le sînt date” (c. 9) și să „învete pe toți oamenii ... pentru spăsenia sufletelor (c. 9), și „cu bună smerenie să grăiască”, așa după cum și Sfinții Apostoli „învătau și botezau”.

Pravila pedepsește cu „gonirea din popie” (c. 37) pe preoții imorali, pe „popa ce va bea la cîrciumă, sau va juca sau va cînta mirenește”, pe cei vinovați de desfrîu (c. 130, 122), de erezie (c. 130), nesupunere, etc.

Credincioșii sau mirenii au datoria de a asculta pe preoți, de a se supune și a cinsti pe aceștia, — „cei proști (neînvățați) să facă cinste preoților” (c. 71), — și de a-i întreține, — „să-i și ospătați pe aceștia, care priveghează pentru voi și se roagă” (c. 9). Blestemarea, bîrfirea, adresarea de cuvinte necuviincioase, huliarea, mînia pe preot sînt echivalate infracțiunilor (c. 71) și se pedepsesc chiar pînă la excluderea din biserică (c. 116).

Între diferitele oficii bisericești Pravila prevede stabilirea de reale raporturi de respect, supunere și colaborare. Raporturile ierarhice trebuie să se bazeze pe cinstirea reciprocă: „episcopii să cinstească pe popi și diaconi ca pe niște slujitori de dum-

17 Litera „c”, indică coloana din ediția Pravilei de la Govora a Academiei Romîne, din anul 1884. În tot cursul lucrării textele le vom cita după această ediție. N-am indicat nr. glavei — notat pe marginea textului — întrucît nu toate textele pot fi încadrate în această numerotare defectuoasă.

nezeiești taine" (c. 71). Episcopului îi revine sarcina de a „griji” de cei în subordine „ca de niște fii mai mici” (c. 71), căci, „putere are să-i învețe pe preoți ... întru inoria sa ... și să îndrepteze biserica lui și popii lui și aște oarecare lucruri mari ce vor fi” (c. 89). Puterea supremă însă în Biserică o are „soborul episcopilor”, sau al „Bisericii celei mari” (c. 89, 90).

Mitropolitului îi revine sarcina de a întruni de două ori pe an „săborul mitropolitan”, în care „de toate lucrurile Bisericii și ale oamenilor să se întrebe” (c. 92). La sfințirea unui episcop, mitropolitul este obligat „a-și strânge toți episcopii lui și popii și alți oameni ai Bisericii și mărturie mare și întrebare multă” (c. 90). E vorba aci, deci, de existența unui sinod mixt, la care participau atât clerici cât și mireni.

Din partea clerului în subordine se cere supunere, ascultare, neclevetire (c. 57). Datoria aceasta se impune în ordine ierarhică. Preoții și diaconii sînt legați de eparhia în care au fost hirotoniți și nu o pot părăsi fără „carte de la episcopul cel ce l-a hirotonit” (c. 61).

Acordarea duhovniciei unui preot e socotită ca o nouă „învățătură”, fără care preotul nu poate săvîrși taina spovedaniei. În caz de necesitate (moarte), se permite spovedirea de către preotul care încă n-a primit „noua învățătură”, motivîndu-se această excepție cu cuvintele Sf. Scripturi, care spune: „să nu întorci pe cela ce vine la tine” (c. 65). Slujirea preoției nu trebuie făcută pentru „dar” (cu plată), ci pentru ispășirea sufletelor credincioșilor (c. 66). Darurile aduse la altar aparțin de drept slujitorilor bisericii, și Pravila prevede ca acestea să se împartă în felul următor: „se cade în trei să se împartă, două părți preotului iar a treia parte ostenitorilor și slujitorilor (c. 10).

Dintre slujitorii inferiori sînt amintiți: eclesiarhul, care are în grijă inventarul bisericii și întreține curățenia (c. 130—1), chelarul și trapezarul la mănăstiri (c. 131).

Pravila reglementează cu amănunte viața religioasă, stabilește zilele de sărbătoare, felul cum să se officieze cultul divin, cum se administrează Sf. Taine, etc.

Săvîrșirea Sf. Liturghii nu se poate face — scrie Pravila — decît în prezența credincioșilor și cu „gramatic” (cîntăreț). Oficierea Liturghiei numai cu femei e interzisă și se pedepsește (c. 66).

Săptămîna liturgică se compune din 7 zile, șase de muncă și una de odihnă. „Învățăm ... a lucra șase zile: luni, marți... și

sîmbătă pînă la amiază, sau pînă în al treilea ceas din zi" (c. 1, 5). Sîmbăta are dar de zidire și acum trebuie să se „tocmească casa, să se facă pomeni morților și să primească străini și să se ospăteze" (c. 5). Duminica e zi de odihnă (repaos), ea are „dar de înviere" și ea trebuie să se cinstească. De sîmbătă, din „al optălea ceas, să se oprească toate lucrurile și la biserică să se scape (să meargă) toți oamenii cu muierile și cu feciorii ... de la Sf. Liturghie să meargă acasă și să se odihnească pînă luni dimineața" (c. 6, 1, 2).

Sărbătorile sînt împărțite în: A. — Praznice, „ale lui Hristos", „ale despuitorului" (c. 7, 1, 3), praznice împărătești, care sînt: praznicul născutului (Crăciunul — Nașterea Domnului), al Sf. Arătări (Boboteaza), al blagoveșteniilor (Buna Vestire), Duminica luminată (Sf. Paști), Bazusnie lui Hristos (Schimbarea la față), Rusaliile; B. — Praznicile bogorodiței (ale Născătoareii), ca: Uspenie bogorodiței (Adormirea Maicii Domnului), Văvedenia (Intrarea Maicii Domnului în Biserică) (c. 6, 7); C. — Praznice ale Sf. Părinți, ca: Praznicul Sf. Apostoli Petru și Pavel, al celor 12 apostoli, al Sf. Ioan Botezătorul, al Sf. Gheorghe, etc.; și D. — alte praznice, ca: Văzdrujenia cinstitei cruci (arătarea), procobejenia (c. 7, 2, 1, 3—4), etc.

Orele liturgice sînt: orele 3, 6, 9 și seara și dimineața, cînd „cîntă cocoșii" (c. 14).

Sărbătorile nu se cade să se „prăznuiască cu țimbale și cu fluier și cu cîntece mirenești, și în beții, ci să se prăznuiască în rugăciuni și întru cîntări sufletești și întru cuvinte de laudă ... să se cheme preoții la case să facă blagoslovenie tot creștinul" (c. 7, 2). Această obligație revine în primul rînd preoților (c. 9, 2).

Pravila se ocupă de administrarea celor 7 taine (c. 115, 24, 57, 105, etc. de posturile de peste an în număr de 4 (c. 38): al Născutului (c. 38, 80), al Paștilor (c. 80), al Sf. Apostoli Petru și Pavel (c. 47, 167) și al Sf. Marii (c. 167), de zilele de post (c. 82); de mîncările curate și necurate (c. 54).

Pravila se ocupă de morala publică, de înfierarea păcatelor sociale și combaterea lor prin mijloace duhovnicești și canonice.

Păcatele sociale condamnate de Pravilă sînt cele sodomice, păcatele împotriva firii, ca: desfrîul (c. 17, 87), pederastia (c. 94), onania (c. 16), malahia, sodomia (c. 94), adulterul (c. 20), avortul (c. 48), violarea fecioriei (c. 112), uciderea (c. 47), superstiția (c. 50), vrăjitoria (c. 29), moda (c. 16, 75), etc. Cel

mai grav rămîne însă exploatarea, existența robiei (c. 20), căci sînt „unii săraci și nepărăsit lucrează, sluji sau robi. iar alții puternici și bogați, ce întru tot repaosul petrec și se odihnesc” (c. 39).

Pentru combaterea acestor păcate Pravila ia toate măsurile ce le crede necesare, ca: sfatul duhovnicesc, îndemnul la pocăință, certarea, învățătura, sau chiar moduri de constrîngere pe calea justiției.

Pravila se ocupă la fel de monahi, de felul de organizare a mănăstirilor și de viața monahală.

Intrarea în monahism se face prin luarea celor trei voturi: al sărăciei de bunăvoie (c. 12, 135), al fecioriei (curăției) (c. 12) și al ascultării (c. 165). Monahul e legat de mănăstire și i se interzice de a „umbla dintr-un loc în altul” (c. 137), fără „învățătură de la egumen”. Urmînd rînduielile instituite de Sf. Vasile, Pravila impune monahului: a) — rugăciune continuă („te roagă de greșalele tale și de frații tăi cei de aproape și de cei ce te iubesc și pentru cei ce nu te iubesc”) (c. 137); b) — citirea Sf. Scripturi și învățarea ei (c. 168); c) — obligația de a munci și interzicerea cerșetoriei („nu lua de la nimeni, nici cere ... ci lucrează cu mîinile întru măsură, numai cît îți vei hrăni trupul tău, iar altora nu strînge”) (c. 127). (Din învățăturile Sf. Vasile); d) — a trăi mai mult pentru altul, pentru a fi de folos „mai vîrtos aproapelui ... și vecinilor” (c. 13).

Viața monahală trebuie să se desfășoare în ordine și disciplină severă și de aceea e nevoie pentru cei ce viețuiesc împreună să aibă o anumită conformație spirituală. În vederea atingerii acestui scop, monahul e sfătuit continuu să fie: „blînd, tăcut, nepomenitor de răutăți, răbdător întru tot, nemînios, cu sfat bun, plecat, înțelepciune întreagă, iubitor de Dumnezeu, iubitor de străini, negîlcevector, fără de mărire, să trăiască în tăcere, plecare, dragoste, răbdare, blîndețe, îmbrăcat în haine proaste de lînă” (c. 124, 137, 165).

Toate aceste rînduieli și sfaturi trebuie să ducă pe monah la asceză și la o completă rupere a legăturilor cu cele lumești.

Monahului i se interzice participarea „la mesele oamenilor mireni” sau „la cîntările lor”, sau „la sărbătorile lor”, sau „la pomenirea sfinților”, fiindcă toate acestea sînt pentru monah ispite, „pacostea dracului”, care urmărește pe monah (c. 84). I se interzice la fel monahului de a făgădui „ceva unui mirean, sau să fie mărturie, sau să judece vre-un lucru mirenesc” ((c. 95).

Din punct de vedere organizatoric mănăstirile aveau la bază viața de obște, „viața de preună”, fiindcă aveau „ce e a lor tot dempreună” (c. 126). Pretenția la o viață particulară în mănăstire e socotită „pleavă semănată de dracu”. Unei astfel de mănăstiri care are la bază o viață de sine nu se cade, spune Pravila, nici măcar să poarte numele de mănăstire, ci „adunare de tîlhari și furi”, căci aci sînt adunați cei ce „fură sfînta” și ei sînt „lucrători de toate răutățile și hitleșugurile”. „Acelea se cheamă mănăstire, ce se zice viață de preună, ca să aibă ce e al lor tot depreună și învățăturile cele ce-s cu Dumnezeu al ustornicului lor ... să petreacă în înțeles și într-un cuget și să se plece lui, și să asculte spre bine, și așa se cade a petrece să afle repaos și spășenie” (c. 126).

Comunitatea monahală e condusă de un egumen. Acestuia i se cere: „Petrecerea după legea lui Dumnezeu, după tocmeala Sf. Părinți, să nu fie ucigaș, să nu cînte mirenește, să nu strîngă avere” (c. 126, 130, 132, 135). Pravila reglementează pînă în cele mai mici amănunte modul de desfășurare a vieții monahale (c. 75, 131).

Ieșirea din monahism e posibilă numai prin moarte naturală, moarte morală sau religioasă (desfrîu, apostasie) (c. 93, 95).

II. ELEMENTE SAU DISPOZIȚIUNI DE DREPT CIVIL

Dispozițiunile de drept civil prevăzute de Pravilă au în general un colorit bisericesc-canonice, ele se referă la bunurile fețelor bisericești, ale egumenilor și călugărilor și la drepturile Bisericii și mănăstirilor asupra lor, după ce legătura dintre așezămintele religioase și proprietarii acestor bunuri a încetat.¹⁸ Sînt însă și dispozițiuni curate de drept civil, referitoare la laici.¹⁹

Administratorul bunurilor bisericești este episcopul. El n-are dreptul de a „împărți nimănu din al bisericii, nici chiar din acelea ce însuși a strîns pre dregătoria lui” (c. 13). Are însă dreptul „să dea cui dorește tot ce avea dentr-a-lui” (c. 13).

Aceleiași rînduiei era supus și egumenul. Orice act ce afecta patrimoniul mănăstirii nu se putea face fără aprobarea so-

18 Vezi și: Stelian Marinescu, Dispozițiuni de drept laic în Pravila de la Govora din 1640, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, 1963, 3—4, p. 322 și următoarele.

19 Idem, ibidem, p. 324.

borului mănăstiresc și a arhiereului (c. 92). Averea dobândită de egumen nu poate fi revendicată de rudeniile acestuia. Pravila prevede ca „nimic să nu se dea lor, nici un păr mic ... ci să-i gonească” (c. 92).

Instrăinarea ilegală se pedepsea (c. 48, 59, 120).

Se stabilește aci un principiu de drept civil prin care se interzice fețelor bisericești de a testa sau dona averea Bisericii și dreptul de a reclama averea acestora după moarte din parte rudelor.

Pravila reglementează în mod amănunțit situația matrimonială a monahului. La intrarea în mănăstire, mireanul care vrea să se călugărească trebuie să doneze mănăstirii „ceva dintru averea sa” (c. 12). Donația intra în patrimoniul mănăstirii sau bisericii fără a mai putea fi revendicată. Nu avea acest drept nici chiar cel ce a donat-o în caz că-și lăsa „călugăria” și „merge în lume” (c. 113).

Călugărilor li se interzice strângerea de averi. În cazul că la moartea unui călugăr se aflau bani strânși în ascuns, Pravila dispune ca acești bani „să-i ia igumenul, sau un duhovnic bătrîn, și să-i arunce pe dînșii într-o groapă a lui” (c. 135). Acești bani puteau fi utilizați numai în scopuri de binefacere: „să chiamo săracii și mișei, și să le împartă igumenul acea strînsoare”, „iară în mănăstire să nu ia de într-o aceia nice cîtă ară fi un ban” (c. 135).

Raporturile dintre părinți și copii Pravila le reglementează numai pe bază de reguli morale, fără sancțiuni în caz de nerespectare a lor.

Părinților li se dă sfatul să-și împartă averea lor feciorilor lor „într-un chip”, adică în părți egale (c. 21). Copiii se bucură de drept egal la succesiune (c. 76). Fetei, însă, Pravila învață, „mai mult să i se dea averea de la părinți, că iaste mai neputincioasă partea muierească”, și să i se dea și „daruri” și să-i facă „nuntă” (c. 77).

Părinților „se cade feciorilor să-i însoare cînd va umplea crescutul lor de 15 ani, iară fata de 12 ani”, fiindcă, „aceasta iaste lege adevărată” (c. 77).

Părinții sînt, la fel, obligați „a hrăni” pe copiii lor, iar copiii lor, la rîndul lor, le revine obligația de „a cinsti” și „hrăni” pe părinții lor „bătrîni și slabi” (c. 76).

Vorbînd de rudenie, Pravila dă o deosebită atenție impedimentelor la căsătorie. Dovada că viitorii soți nu sînt rude în grad

oprit de lege trebuia făcută cu martori. Căsătoria se considera legitim încheiată „numai după mărturie multă ce vor mărturisi și bărbați și muieri²⁰ ce vor fi întru mărturie” (c. 98—99).

Rudenія ca impediment la căsătorie după Pravilă este de trei feluri: „spre cei de sus, spre cei de jos și spre cei de mijloc” (ascendentă, descendentă și colaterală), și are trei „hotare” (c. 89), care împiedică căsătoria, unul e din Sf. Botez, al doilea după sînge și al treilea după nuntă, prin adăugirea cuscrilor”.

„Hotarul” pus de Sf. Botez oprește căsătoria nașului cu fina, a nașului cu mama finei, a nașului cu sora finei și a fiului nașului cu fina.

„Hotarul” după sînge oprește căsătoria pînă la verii al treilea „și pînă în a cîncia seminție să nu se însoare, spre verii săi, ca de aceste sunt sînge amestecat” (c. 19).

Admițînd instituția „înfrățirii”, Pravila oprește de la căsătorie pe fîrtat cu sora fîrtatului, și pe frate și sora fîrtatului, ca fiind „frați sufletești” (c. 19).

„Hotarul” după nuntă oprește căsătoria între: soț cu fiica soției sale, socru cu nora sa, ginerele cu soacră-sa, cumnatul cu cumnata, soția cu fiul soțului ei.

Pentru a se declara valabilă, căsătoria, după Pravilă, trebuie să îndeplinească anumite condițiuni și anume: să fie binecuvîntată de Biserică, tinerii să aibă vîrsta legală (băieții 15 ani, fetele 12 ani) (c. 98), să se efectueze în prezența a cît mai mulți martori — bărbați și femei (c. 98) — să se redacteze un act scris cu deplinul consimțămînt al părinților (să fie cu „vrea-re și pohta părinților”).

Femeii i se impune obligația de a urma întru toate pe soțul ei, cu o singură excepție: cînd bărbatul e „nebun” „și întors de minte” (c. 75).

Celor ce contractează căsătorii cu părți de altă lege li se dă sfatul de a depune toate eforturile pentru a aduce la credința creștină pe soții lor (c. 55).

Căsătoria „cu sila” e socotită de Pravilă drept „tîlhărie” (c. 48) și se pedepsește civil ca orice crimă, adică să „dea părălabilor ce i se cade”.

Pravila de la Govora se declară în principiu împotriva divorțului, motivînd acesta cu cuvintele din Sf. Scriptură, unde

²⁰ Acesta este unul din rarele cazuri cînd femeile sînt admise ca martori; idem, ibidem, p. 325.

se spune că „ceea ce au împreunat Dumnezeu, omul să nu despartă” (c. 17), admitându-l totuși în caz de „nevoie mare”; și, în acest caz, îl admite numai pe cale oficială, cu formalități și publicitate „cu săborul” (c. 17). În mod deosebit se ocupă Pravila de cazurile de divorț ivite în rîndul clerului, neglijînd cazurile din rîndul mirenilor. În cazurile de divorț îndeamnă pe preot mai degrabă să se lase de „popie” decît să divorțeze (c. 13).

În privința recăsătoririi, Pravila prevede principii contradictorii²¹ și anume, pe de-o parte, interzice cea de a doua nuntă, pe de altă parte pe cea de a treia nuntă (c. 48), pentru ca în cele din urmă să admită și cea de a patra nuntă, cu pedeapsirea acelor ce solicită aceasta (c. 93). Exceptează de la pedeapsă numai pe bărbatul tînăr rămas văduv prin deces.

Pravila admite și adopțiunea, numind pe cei ce înfiiază „părinți sufletești”. (Paragraful de părinți și de fecioari, c. 8).

Pravila de la Govora înregistrează și existența „robiei”, ca o stare socială a vremii și înscrie două moduri de cădere în robie și anume: cazul de înrobire al unui om liber care s-a căsătorit cu o roabă și cazul în care un om liber a avut simple fornațiuni cu o roabă (c. 73).

Pravila reglementează și cazul de comodat al unei vite de muncă (c. 12), dispunînd ca: „cine ia dobitoc ca să meargă la lucru de la vecinul lui, de se va întîmpla a muri dobitocul, pînă va merge la loc, pine unde-i iaste a-l pune, să nu îia lui niemica, iară de-l va pune și încă va merge și se va tîmpla lui a merge și va muri, să-i ia lui jumătate den preț”; ca și cazul celui ce ia în comodat un lucru și nu-l restituie, impunînd obligația „să întoarcă” acel lucru și să se „pocăiască” și să facă „metanii” (c. 120).

III. ELEMENTE SAU DISPOZIȚIUNI DE DREPT PENAL

Pravila de la Govora cuprinde numeroase dispozițiuni de drept penal și anume, la fiecare infracțiune prevede și sancțiunile sau pedepsele respective.²² În cele ce urmează vom enumera

²¹ Idem, ibidem, p. 328.

²² Regulamentul de procedură al instanțelor disciplinare și de judecată ale Bisericii Ortodoxe Romîne din 8 iunie 1949 împarte infracțiunile în: a) — abateri și b) — delikte disciplinare. Vezi: „Legiuirile Bisericii Ortodoxe Romîne”, București, 1935, p. 53—55; N. Milas, Drept bisericesc oriental, București, 1915, p. 400—405, împarte infracțiunile în delikte bisericești generale și deliktele clericilor; Valerian Șesan, Curs de Drept Bisericesc, p. 241, împarte infracțiunile în delikte bisericești contra lui Dumnezeu, contra lucrurilor sfinte, contra persoanei, contra societății. N. Milas, o. c., p. 408—415 împarte pedepsele în două categorii: a) — pentru laici, și b) — pentru clerici.

mai întâi infracțiunile prevăzute de Pravilă, încercînd o încadrare a lor în schema comună, care împarte infracțiunile în: crime, delikte și contravenții contra persoanei, și crime, delikte și contravenții împotriva proprietății — și apoi vom enumera pedepsele, încercînd și aci o clasificare a lor în pedepse bisericesti, care pot fi vremelnice sau definitive, și pedepse de drept civil și penal.

Urmînd litera Pravilei, din acest punct de vedere putem face următoarea enumerare a infracțiunilor:

A. Infracțiuni îndreptate împotriva persoanelor:

a) — Pot fi echivalate crimelor (infracțiuni prin care se suprimă, fie chiar neizbutit, viața unui individ sau a societății laice sau bisericești), următoarele infracțiuni: erezia (c. 111, 132), schisma, crima, omorul (c. 26, 43), patricidul (c. 18), pruncuciderea (c. 48), conspirația, atentatul (c. 127), desfrîul (c. 13), prostituția (c. 35), curvia (c. 18), apostazia (c. 10), tâlhăria (c. 10), simonia, sacrilegiul (c. 57), sugrumarea (c. 140), perturbațiunea sanguină (c. 19), avortul (c. 56), violul (c. 94), sodomia (c. 51), răpirea femeilor (c. 48), sperjurul (c. 21), sinuciderea (c. 130), incestul (c. 21), nerespectarea gradului de rudenie la căsătorie, schilodirea (c. 51—52), superstiția cînd este însoțită de vrăji și farmece, lovirea (c. 18), etc.

b) — Pot fi echivalate delictelor (infracțiuni prin care se atentează la viața individului sau a societății civile sau bisericești în mod indirect, subminînd baza de existență, fie ea materială, morală sau fizică) următoarele infracțiuni: blestemul (c. 114), injuriile (c. 18), minciuna (c. 15), profanarea de morminte (c. 52), mărturia mincinoasă (c. 110), clevetirea, gîlceava (c. 9), îndeletnicirea cu afaceri nepotrivite misiunii preoțești, ca: negoțul (c. 111), vînătoarea (c. 60), beția (c. 57), neglijarea ritualului (c. 170), cearta (c. 96), săvîrșirea slujbei de către preotul suspendat (c. 88), părăsirea parohiei prin mutarea în altă eparhie fără carte canonică (c. 61, 88), tănuirea, complicitatea (c. 113, 134), superstițiile de tot felul, perturbațiile sanguine în cazul cînd există posibilitatea dispensei de la respectivele grade de înrudire, etc.

c) — Pot fi echivalate contravențiile (infracțiuni ce subminează în mod indirect și fără un grad de pericolozitate mare,

baza materială sau morală a societății), următoarele infracțiuni: incorectitudinea în afaceri oficiale, săvârșirea nedreptății (c. 13), impunerea cu silă a plății pentru serviciile bisericești (c. 13), camăta (c. 13), mita (c. 13), săvârșirea Sf. Liturghii de preotul care orbește sau se schilodește (c. 15), părăsirea slujbei (c. 130), vrajba între preoți (c. 58), tot felul de atitudini necuviincioase care atrag după ele scăderea prestigiului Bisericii (c. 75), etc.

B. Infracțiuni îndreptate împotriva lucrurilor:

Dintre acestea tratează cu amănunțime cazurile de furt (c. 48, 111) și cazurile de incendieri (c. 91).

Pedepsele pot fi clasificate din mai multe puncte de vedere. Pravila fiind un nomocanon, pedepsele prevăzute în pravilă pot fi împărțite în pedepse cu caracter bisericesc-canonice și pedepse cu caracter civil și penal.

Pedepsele fiind mijloace de îndreptare, pot fi: morale sau fizice și se aplică în funcție de gradul de vinovăție stabilit de judecător. La baza sistemului de pedepsire al Pravilei govorene stă Canonarul lui Ioan Postnicul, care se caracterizează printr-un sistem mai ușor de pedepsire, în care înfrinarea fizică și morală și pocăința caută să înlocuiască toate celelalte forme de pedepsire.

Pedepsele pot fi împărțite și în pedepse temporare sau vremelnice și pedepse definitive, unele aparținând Dreptului canonic, iar altele celui civil-laic (mirenesc).

Acceptând această împărțire putem prezenta schema următoare:

A. — Pedepse cu caracter canonic-bisericesc:

a) — vremelnice:

1. — *Certarea, avertismentul sau dojana duhovnicească*, se aplică: preotului ce săvârșește Sf. Liturghie fără să se împărtășească (c. 70), celor ce nu îngrijesc de educația copiilor (c. 76), celor ce nu-și iubesc copiii (c. 76), celor ce vor să se căsătorească a treia oară și sînt înaintați în vîrstă (peste 45 ani, — c. 105), femeilor ce-și fac avort (c. 50), etc.

2. — *Oprirea de la Sf. Împărtășanie* se aplică: preoților ce se îndeletnicesc cu lucruri nedemne, preoților vînători (c. 122), celor ce trăiesc în desfrîu (c. 19), bețivilor (c. 97), pînă la vindecare, etc.

3. — *Oprirea de la Sf. Liturghie* se aplică: preotului ce se ocupă cu negoțul (c. 14), cămătarului (c. 14), celor cu ură (c. 112), celor ce beau pînă la al 16-lea ceas (orele 22) (c. 164), clevclitorului (c. 7), celor ce trei ani nu s-au împărtășit (c. 57, 97), celor ce au căzut în păcate sexuale, ca malahia (c. 121), etc., celui ce se mută în altă eparhie fără carte canonică (c. 61), călugărului ce strînge averi (c. 135), etc.

4. — *Oprirea de la biserică* se aplică: ucigașului (c. 43), femeii ce face avort (c. 30), etc.

5. — *Metaniile* (pedepse fizice al căror număr indica gravitatea faptei) se aplicau: preotului vînător 100 la zi (c. 122), fraților învrăjbiți, 12 la zi (c. 96), pentru clevetire, 18 la zi (c. 98), 500 la zi pentru necurățirea bisericii (c. 131), 200 la zi pentru căderea din neatenție a Sf. Agneț (c. 65), 500 la zi pentru farmece (c. 116), 60 la zi pentru vrăjit (c. 119), 300 la zi pentru avort (c. 47), 160 la zi pentru sugrumarea pruncilor (c. 48), 24 în fiecare zi pînă la vindecare pentru malahie (c. 51), 100 la zi pentru sodomie (c. 51—2), 100 la zi pentru vrajbă (c. 57), 12 la zi pentru nerespectarea postului (c. 53), 100 la zi pentru jefuirea mormintelor (c. 52), etc.

6. — *Canon însoțit de post* se aplică: aceluia ce nu se împacă cu vrăjmașul gata să moară (c. 51), celui ce practică malahia pe timp de trei ani (c. 51), canon pe viață se aplică soției ce și-a omorît bărbatul (c. 48), preotului ce și-a părăsit parohia i se dă 2 ani canon (c. 66), etc.

7. — *Pocăința* fiind cea mai frecventă pedeapsă aplicată de Pravilă, și avînd un vădit scop de îndreptare, de cele mai multe ori este însoțită și de alte pedepse ca: certarea, metaniile, etc. Ea se aplică: pentru ucidere (c. 116), pentru ucidere prin farmece (c. 48), pentru adulter (c. 20), pentru tot felul de păcate sexuale (c. 94), pentru nerespectarea postului (c. 53), pentru furt (c. 52), trei ani pentru preotul ce din neglijență a lăsat să moară un om necuminecat (împărtășit) (c. 65), 40 de zile pentru bîrfire (c. 71), un an pentru cel ce a mîncat înainte de a se împărtăși (c. 97), trei ani pentru cei ce fac a treia nuntă (c. 52), 5 ani pentru cei ce și-căsătoresc copiii în altă lege (c. 56), 12 ani pentru furt de cărți bisericești (c. 120), trei ani pentru furt de case, trei ani și metanii pentru cel ce face a doua nuntă, pentru a treia nuntă 4 ani și 66 metanii iar pentru a 4 nuntă 8 ani și 100 metanii (c. 94), pînă la moarte ucigașilor (c. 18) și incesțuoșilor (c. 67), etc.

b) — *definitive*:

1. — *Anatema* este cea mai grea pedeapsă. Se aplică numai de către „săbor”, și anume, în caz de: erezie (c. 132), celui ce ocărăște pe cel ce face bine și ajută pe săraci (c. 74), celui ce blestemă pe preoți (c. 114), celor ce folosesc forța politică în afaceri bisericești (c. 89), celui ce nu primește Sf. Împărtășanie (c. 85), femeii ce nu se supune bărbatului (c. 75), părinților ce nu-și grijesc copiii (c. 76), părinților ce învață rău pe copiii lor (c. 76), celor ce se scîrbesc de căsătorie și nu-și îndeplinesc din această cauză datoriile conjugale (c. 74), etc.

2. — *Neîngroparea cu preot* se aplica: sinucigașului (c. 59), tilharului (c. 39), femeii ce a murit din cauza avortului (c. 116), etc.

3. — *Excluderea din monahism* se aplica monahului în caz de neascultare (c. 127), pentru desfrîu (c. 95), etc.

4. — *Caterisirea*, depunerea din treaptă sau pierderea pentru totdeauna a dreptului de a servi la altar, se aplica numai de „săbor” (c. 90), și anume: preotului ce se ocupa cu afaceri necuviincioase (c. 13, 114), în caz de simonie (c. 109), de desfrîu (c. 13), de beție (c. 37), de vrajă (c. 122), de sacrilegiu (c. 57), de bîrfire (c. 57), și pentru tot felul de păcate sociale (c. 16, 26). Cu caterisire se pedepsea și a doua căsătorie a preotului (c. 14), depunerea de mărturie mincinoasă (c. 110), neglijarea ritualului (c. 130), apostazia (c. 93), neexecutarea ordinului dat de episcop (c. 72), părăsirea parohiei și plecarea în altă eparhie fără carte canonică (c. 88), folosirea de puterea politică în afaceri bisericești (c. 89), etc.

B. — *Pedepse de drept civil și penal*:

1. — *Bătaia sau maltratarea fizică* se aplica: în caz de furt. Hoțului de biserici i se aplicau 30 de toiege pe spate și 24 pe tălpi (c. 48). În caz de siluire a fecioriei se aplicau 40 de toiege (c. 112). Caracteristic e faptul că bătaia nu se aplica decît robilor, fiind socotită ca o înjosire. Caracterul de clasă e vădit, cînd, de exemplu, în cazul de furt robului i se aplicau 40 de toiege, pe cînd boierului i se impunea doar restituirea obiectului furat în-doit, întreit sau împătrit, după timpul trecut de la înfăptuirea furtului pînă la descoperirea hoțului (c. 112), etc.

2. — *Confiscarea averii* se aplica: preotului în caz de cleve-tire împotriva episcopului (c. 58), femeii ce și-a otrăvit bărbatul

(c. 10), în caz de ucidere jumătate din averea ucigaşului trecea în patrimoniul bisericii (c. 111), etc.

3. — *Munca silnică* se aplica femeii ce şi-a ucis bărbatul: „măiere ce pre bărbatul ei l-au pierdut să se dea muncii şi jefuită să fie avuţia ei” (c. 111), pentru cel ce a păcătuit cu soacra sa 15 ani (c. 104), etc.

4. — *Inrobirea* sau degradarea socială urma imediat după confiscarea averii a cărei deţinere era semnul apartenenţei în una din clasele libere în feudalism. Inrobiţi erau: ucigaşii, criminalii, tâlharii (c. 110), rob devenea şi cel ce ucidea prin otrăvire (c. 14), şi femeia ce-şi ucidea bărbatul (c. 110), etc.

5. — *Schilodirea* se aplica copilului ce lovea pe tatăl său (c. 18), supusului ce lovea pe egumen (c. 127), desfrînatului i se tăia nasul (c. 112), hoţului i se tăia mîna (c. 111), etc.

6. — *Pedeapsa capitală* se aplica în caz de desfrîu (c. 112), în caz de batjocorire şi hulire a părinţilor (c. 18), în caz de propagare a ereziei (c. 111), etc.

IV. ELEMENTE SAU DISPOZIȚIUNI DE DREPT PROCESUAL

Pravila distinge două feluri de instanțe de judecată: „județul episcopului și județul boieresc” (c. 108). Reprezentanții bisericii — clerul superior — au avut un deosebit rol în judecata feudală. Mitropolitul ocupa primul loc în Divanul Domnesc, supremul loc de judecată.

Instanțele de judecată civile erau:²³ Domnitorul, judecător în primă și ultimă instanță, Divanul Domnesc ca instanță de fond și de apel și judecata pîrcălabilor, judecători de provincie, care judecau în numele domnului (c. 48).

În ce privește judecata bisericească face deosebire între: a) — judecata penitențială, făcută de preotul duhovnic în scaunul mărturisirii, în care se judecă, în primă și ultimă instanță, fără drept de apel, numai faptele declarate sub formă de mărturisire a păcatelor; și b) — judecata organizată după modelul justiției laice, cu instanțe individuale și colective (episcopul și sinodul). „Episcopul să judece față de tot săborul, înaintea a tot clirosul” (c. 109).

Clerul, în probleme bisericești, cădea în competența instanțelor bisericești: „pe preot să nu biruiască nimeni din oamenii

²³ Vezi: St. Berechet, *Judecata la Romîni pînă în secolul XVII*. 1926, p. 6.

cei proști (neînvățați) numai biserica cea mare, și aceea să biruiască după lege” (c. 10). „Să nu aibă putere boierii a judeca pe preot, de li se va întâmpla vre-o greșală oarecare, o cădere ori trupească, ori sufletească, ce țârcovnicii (slujitorii) bisericii lui să-l judece” (c. 11). În materie civilă și penală preotul intra în competența de judecată a judecății mirenești: „iară de niscări locuri de arătură sau de vie, de li se va întâmpla lor ceva, aceasta de la boieri să se judece însă cu întrebarea arhiereului” (c. 4).

În treburile bisericești și mirenii erau judecați de instanțele bisericești. Pîrcălabii nu judecau pe moșile mănăstirești decît cazurile de furt și tîlhărie.²⁴

Soboarele mănăstirești erau instanțe de judecată monahală cu drepturi extinse și asupra satelor ce le stăpîneau. Pîrcălabii erau în aceste cazuri numai instanțe de recurs. Robii mănăstirești erau scoși de sub jurisdicția hatmanului,²⁵ și puși sub cea a mănăstirilor. În acest caz starețul era echivalat boierului, bucurîndu-se de toate drepturile politice și sociale ce i le oferea rangul ce-l avea.

În materie de procedură Pravila face distincție între: a) — procedura în instanța penitențială, în care preotul duhovnic este judecător în primă și ultimă instanță, care dă sentința (dezlegarea) după indicațiile „Sfintei Pravile”. În acest for de judecată penitentul se auto-acuză prin mărturisirea păcatelor, iar preotul-judecător acuză, apără și dă sentința sub formă de deslegare, în care stabilește pedeapsa sub formă de canon, și b) — procedura judecății propriu-zise bisericești. Această procedură e formală, acuzatorie, cu mărturii, martori, acuzatori, acuzat, apărători și judecător, întru totul asemănătoare celei civile, după modelul căreia s-a și organizat. Procedura chemării în judecată e cea obișnuită. Judecata avea loc în fața soborului eparhial prezidat de ierarhul eparhiot (c. 11). Instrucția se făcea prin audierea reclamantului, a martorilor, a pîrîtului, a apărătorilor, etc. (c. 109).

Judecarea faptei se făcea după legea bisericească, „după cărțile cele dumnezeiești, sfînta pravilă” (c. 109).

Martorilor li se impune condiția, să nu fie „din rudele” împrișinaților, ci „străini”, „fiindcă mărturia celui dintîi nimenea nu o crede” (c. 109). În instanță se cereau de obicei trei martori

²⁴ Idem, *ibidem*, p. 97.

²⁵ Idem, *ibidem*.

pentru dovedirea unei fapte, cărora li se cerea să fie cinstiți, cu bună smerenie, cu temere de Dumnezeu (c. 109), fiindcă numai unii ca aceștia vor fi în stare să spună adevărul. Mărturia strîmbă se pedepsea, în cazul preoților, pînă la caterisire. Martorii jucau rol deosebit de important în stabilirea filiațiunii, deoarece nunta nu se făcea decît cu „multă mărturie și cu blagoslovenie“ (c. 109).

Judecătorilor li se impune condiția de ordin social să nu fie nici „din rude, nici dușman“, dar să fie din aceeași clasă socială cu părțile împricinate. Aci „se vede caracterul de clasă al instituției, interesele individuale putînd fi susținute numai de acele persoane care aparțineau aceleași clase sociale“.²⁶

Hotărîrea era în funcție de acuzare și apărare. Pocăința era caz de atenuare a pedepselor (c. 47, 73). Pedepsa în caz de furt de exemplu, se agrava în raport cu timpul trecut de la săvîrșirea faptei și descoperirea făptașului: „cine va fura ceva curînd, și se va afla să i se dea lui de două ori, de se va afla după cinci șase luni, să i se dea de trei ori, iar după un an să i se dea lui de patru ori“ (c. 112).

Printre mijloacele de probă jurămîntul și blestemul jucau un rol deosebit în stabilirea adevărului (c. 111).

Caracteristic pentru judecata bisericească era faptul că infracțiunea se judeca întîi sub aspectul ei moral ca păcat și apoi din punct de vedere juridic. Judecata se desfășura public (c. 58) și consta din recunoașterea păcatului, din stabilirea adevărului prin dezbateri contradictorii, pedepsirea vinovatului în lumina prescripțiilor pravilei și în executarea obligatorie a hotărîrii (c. 58).

Dintre dispozițiunile pravilei au caracter laic următoarele dispozițiuni de drept civil: dispoziția privitoare la competență, cînd se interzice boierilor „a judeca pe preot în pricini trupești sau sufletești, care sînt de competența „îrcovnicilor Bisericii“. Preoții pot fi însă judecați de boieri în pricini în legătură cu „locuri de arătură sau de vie“ și atunci numai „cu întrebarea arhieruii“ (c. 11); dispozițiunea privitoare la mărturie, neadmițîndu-se rudele de gradul I să depună ca martori: „feciorul tătîne-său ... așîderea și tatăl fiu-său ... nu se cade să-i mărturisească“ (c. 109); dispoziția referitoare la martori, care se dispune a fi „străini“, „nu din rudele lui“ (c. 109); dispoziția care arată că

26 Idem, *ibidem*, p. 61.

pe lângă judecătorii bisericești, care sînt supuși episcopului, mai sînt judecători, Domnul și boierii. Pravila recomandă, pe considerațiuni de ordin spiritual, ca și acești judecători să asculte de Biserică (c. 107); și dispoziția care prevede că nimeni nu poate osîndi pe cineva, decît după o temeinică cercetare și cu mărturie multă: „iară să nu îndrăznească cineva cu vre o pohtă a lui a-l judeca sau a-l osîndi, și să-l tragă și să-l apuce; că cine se va bucura de un lucru ca acesta, să fie lepădat ce se zice anathema“ (c. 111).²⁷

Pedepsele se aplicau de următoarele organe:

În cazul judecății penitențiale, preotul duhovnic era singurul organ îndreptățit a aplica pedeapsa penitențială sub formă de canon cu scop vindicativ.

În cazul judecății bisericești pedepsele se aplicau de către episcop, în calitate de președinte al „soborului“, forul suprem de judecată. Pedepsele se aplicau în conformitate cu prescripțiunile Pravilei.

În judecata domnească, care se ținea de Domn în Divan, pedepsele se aplicau în numele domnitorului, în conformitate cu Legea Țării (Obiceiul pămîntului) și Sfînta Pravilă.

V. ELEMENTE SAU DISPOZIȚIUNI DE DREPT INTERNAȚIONAL

Pravila cuprinde și cîteva elemente de drept internațional în legătură cu obiceiurile războiului. Creștinul în război trebuie să considere frate pe dușmanul învins, care cere să nu fie ucis (c. 60). Trădarea e condamnată și trădătorul e socotit nedrept și provocator de „sminteală și război spre creștini“ (c. 139).

VI. RELAȚIILE SOCIALE OGLINDITE DE PRAVILĂ

a) — *Orînduirea socială.*

Prescripțiunile Pravilei govorene redau o imagine clară a relațiilor sociale feudale romînești din veacul al XVII-lea.

Societatea romînească a veacului al XVII-lea ne apare împărțită în clase antagoniste, în „săraci“ și „bogați“ (c. 66), în care „unii sînt săraci și nepărăsit lucrează iar alții sînt slujii și robi sub mai mari, iar alții neguțători de umblă pe drumuri, iar alții sînt puternici (c. 39) și bogați, întru tot repaosul petrec și se odihnesc“. Pe săraci îi numește „slabi și bătrîni“, lipsiți de putere, care „nepărăsit lucrează“ (c. 39).

²⁷ Vezi și: Stelian Marinescu, o. c., p. 344.

Pravila înregistrează și unele fenomene specifice feudalismului românesc în ce privește mișcările populației, aservirea țăranimii, legarea ei de glie, și cazuri de înrobire, ca acela determinat de simple fornicățiuni cu o roabă a unui om liber (c. 73). Procesul dezrobirii e înregistrat sub singura formă a intrării în monahism, „de vor fugi și vor lua tocmeala călugărească, aceia să fie slobozi dentru toate, și să nu cuteze nimenea de a-i mai ține” (c. 73). Țăranul era legat de glie prin legământul lui Mihai-Vodă și nu avea voie să se mute din un loc în altul fără voia stăpînului. În caz de mutare fără voia boierului, acesta avea voie să-l aducă cu forța pe fugar.

Pe aceste principii sociale se baza întreaga viață feudală, ca și sistemul feudal global de încasare a impozitelor, specific timpului.

Cu toate aceste restricții se fac și acum mișcări de populații, fie prin fugă, fie cu ocazia invaziilor sau a tulburărilor interne. De remarcat e faptul că fugarii erau primiți cu plăcere pe moșiile unde se adăposteau și erau de obicei ținuți fără a fi anunțați fîscului, care fixa impunerea după numărul robilor. Acest lucru îl făcea boierul cu un interes material bine definit, deoarece noul rob însemna în același timp și randament sporit.

Pravila ne vorbește de „robi” și „slobozi”, de cei legați de glie și de cei răscumpărați, ne vorbește de cei din alte părți, sau „dentru lature de pămînt”; care vin „în pămîntul unui boier” (c. 20). Aceștia nu sînt decît robii fugari care cer adăpost și apărare la alt stăpîn. Documentele vremii întregesc mult aceste informații referitoare la fenomenele sociale înregistrate sau semnalate numai de Pravila govoreană.

b) — Familia

Familia era celula de bază a societății feudale. Tatăl familiei era capul și stăpînul familiei. Femeia se găsea într-un raport de inferioritate față de bărbatul ei (c. 75). Intre părinți și copii s-au stabilit raporturi reciproce de obligații, pe bază de principii morale.

Părinții au față de copii obligația de a-i întreține, „de a-i hrăni pe ei” (c. 76), și de a-i educa, „cu frica de Dumnezeu”. Educația devine o poruncă divină și o problemă religioasă cu consecințe sociale: „Părinți ca aceștia, ce nu-și ceartă, nici nu-și învață pe feciorii lor frica lui Dumnezeu, înfricoșat județ vor avea, focul cel neîntrecut vor să moștenească, dimpreună cu fe-

ciorii lor, pre ceia ce-și crescură și rău pre dînșii crescură” (c. 76). Copiii nu trebuie învățați „cuvinte spurcate” sau să bîrfească, ci trebuie învățați „să facă cîinste părinților și fraților mai mari” (c. 76)). Părinților le revine sarcina de a asigura copiilor existența materială. „Strînsoarea” făcută de părinți în decursul vieții trebuia să fie împărțită în mod egal fiilor (c. 79).

Tot o obligație ce revenea părinților era și căsătoria la timp a copiilor. Majoratul se cîștiga la 15 ani pentru bărbați, și la 12 ani pentru femei (c. 77). De remarcat e faptul că Pravila se ocupă numai de educația „feciorilor”, nu și de cea a fetelor. Acest fapt e specific orînduirii feudale, care acorda femeii numai drepturi gospodărești-familiare. Din această cauză educarea fetelor se făcea în familie și se urmărea ca fetele să devină bune soții și mame, lipsite de orice fel de drepturi sociale sau politice. Educarea fetelor se făcea în familie de către fiecare mamă în parte. Fetelor, părinții erau obligați să le asigure „dota”: „învățăm (fetei) mai mult să i se dea de la părinți că este mai neputincioasă” (c. 77).

Copiilor li se impune obligația de a asculta pe părinți, pe aceia care lucrul cel bun îi învață. Călcarea acestei obligații elementare atrăgea pedeapsa „schilodirii”, în cazul în care copiii mergeau pînă la maltratarea părinților: „de va lua lemn și va lovi pe tatăl său să i se taie mîna lui” (c. 18), sau chiar pedeapsa capitală în caz că copiii vor grăi „cuvinte rele părinților și cu nedreptate” (c. 18). Copiilor le revine și obligația de a întreține la bătrînețe pe părinții lor (c. 77). Nu se admitea intrarea în monahism a copilului singur la părinți decît după moartea acestora.

Femeia era socotită inferioară bărbatului. Ea era obligată să se plece bărbatului și să petreacă în voia lui (c. 75). Ascultarea față de bărbat era obligatorie numai cînd acesta avea înțelepciune și bună conducere. În caz contrar femeia era liberă. În unele cazuri, în lucrările în care femeia se pricepe mai mult (treburi casnice-gospodărești), bărbatul era obligat să asculte de „mujerea lui” (c. 76). Neascultarea femeii se pedepsea cu anatema (c. 75.—76).

Femeii i se impunea o ținută corespunzătoare în societate, ca: să poarte „haine muieresti” și „păr netuns”. Pravila se referă aici la moda vremii, pe care o clasează drept „îndemn al dracului” și să se pedepsească cu oprirea de la biserică femeile care se purtau după această modă, ca și cu oprirea de la împărțășanie (c. 78).

c) — Clerul și monahismul

Calitatea de preot impunea celui ce o avea și o ținută corespunzătoare în societate. Ca dascăl al învățăturii creștine, preotul trebuia să arate „calea” lui Dumnezeu; ca împărțitor al dreptății, preotul era și deținătorul legii, adică Sfânta Pravilă.

Clericii, ca membri ai societății omenești, s-au încadrat întotdeauna orînduirii sociale în care au trăit.

În orînduirea feudală, ca proprietari de pămînt erau considerați oameni liberi. Mitropolitul țării, episcopii și stareții erau echivalați boierilor, cu depline drepturi politico-sociale, ca reprezentanți ai marilor proprietăți bisericești și mănăstirești, ei fiind din acest punct de vedere și membri de drept în Divanul domnesc. Clericii conduceau moșiile bisericești și mănăstirești, după toate prescripțiile legii feudale, avînd robi și dînd în dijmă.

Monahismul organizat pe baza principiilor (voturilor) sărăciei de bună voie, al fecioriei și al ascultării, reprezenta nu numai o forță spirituală ci și una economică, deoarece mănăstirile, comunități de monahi, frați și robi, sub conducerea egumenilor, stăpîni și prinți feudali, dispuneau de mari întinderi de pămînt, pe care îl administrau după toate regulile vremii. Monahul lipsit de proprietate era din punct de vedere social echivalat robului de pămînt, și muncea alături de aceștia.

Produsul muncii monahilor, fraților și robilor, intra în patrimoniul mănăstirii, care avea „cămară” și „trapeză” comună condusă de un „sobor” (consiliu de administrație), care era subordonat și dădea seama de activitatea sa în fața „marelui sobor” (adunarea generală a viețuitorilor din mănăstire).

Mănăstirile erau supuse ascultării față de episcopul locului.

Prin persoana mitropolitului, Biserica Țării Românești forma o unitate, era instituția cea mai de seamă a statului feudal român.

VII. ATITUDINEA BISERICII ROMÎNEȘTI FAȚĂ DE ETERODOCȘI

Pravila enunță lungul șir de eretici începînd cu Arie, Nestorie și toți ceilalți (c. 62) și se ocupă în mod special de Armeni, care sînt „de trei ori procleți”, fiindcă postesc în săptămîna înainte lăsatului de carne (c. 61).

Față de evrei prevede totală separație (c. 85).

Apostazia se pedepsea cu caterisirea și excluderea din comunitatea religioasă (c. 93), iar propaganda antireligioasă se condamnă cu pedeapsa capitală, fiind socotită ca vrăjmășie împotriva lui Dumnezeu și a creștinătății (c. 111). Cei ce „gîndesc cu ereticii” (c. 62) nu mai sînt socotiți ca fiind membri ai bisericii, ci scoși în afara rîndurilor ei și supuși anatemei (c. 85).

Combătută cu multă tărie este și greșita învățătură a „francilor” (romano-catolici), că azima e elementul material al Sf. Euharistiei (c. 83). Această credință „nu este adevărată căci tot ce este fără de aluați și fără de sare mort este” (c. 83). De condamnat este și greșita învățătură despre Sf. Duh (filioque) a latinilor care „bîrfesc și hulesc că Duhul Sfînt iaste de la Tatăl și de la Fiul”, fiindcă „nu vrură să se plece Sfîntului Sobor și învățăturilor Sfîntilor Părinți” (c. 83—84). Pentru aceste greșite învățături romano-catolicii (latinii) sînt socotiți nu numai eretici, ci și schismatici, fiindcă n-au rămas în credința Sfintelor Sinoade Ecumenice.

Pentru a întări credința în adevărul ortodox, autorii Pravilei nu ne indică numai acele „multe întorsături și hulituri spre adevărata și sfînta pravoslavnică credință a lui Hristos” (c. 63), pe care le fac „latinii”, ci mărturisește că „ortodocșii” cred „cu sfinți și cu părinții ceea ce ne-au dat sfinții apostoli”, și aceasta este credința „ceă adevărată” (c. 63—64). „Noi urablăm pe urma locmelelor sfinților și pre învățăturile lor și mărturisim ... și așa grăim noi că de la părintele iaste duhul sfînt și pe-trece pre fiul” (c. 84).

Toate aceste probleme ridicate de Pravila govoreană nu sînt decît probleme ale vieții religioase sud-dunărene și romînești.

E surprinzător faptul că nu sînt ridicate de Pravilă și probleme în legătură cu protestantismul.

Această atitudine se explică fie datorită faptului că în problema protestantismului nu s-a pronunțat încă un sinod competent, cum se va face peste doi ani la Iași (1642), — Sinodul de la Iași —, fie din tact politico-bisericesc. Pravila de la Govora fiind destinată atît romînilor din Țara Romînească, cît și celor din Transilvania, unde domnea un principe calvin în bune raporturi politice cu domnitorul Țării Romînești.

Socotim totuși că alcătuitoarii Pravilei govorene nu au fost străini de pericolul prozelitismului protestant din Transilvania și chiar apariția unei ediții speciale pentru Transilvania nu e decît tot un fel de armă de luptă împotriva prozelitismului calvin, o armă, dar nu una de atac, ci una de luptă în rezistență, prin care se urmărea întărirea spirituală și morală a romînilor transilvăneni și menținerea unității de credință cu cei de peste munți. Atacul direct împotriva prozelitismului calvin, îl vor da nu peste mult (la 1645) sub forma „Răspuns la catehismul calvinesc”, semnat de mitropolitul Varlaam al Moldovei, în numele

celor două sinoade ale bisericilor românești de dincolo de Carpați. Chiar și Varlaam socotim că a folosit arma aceasta abia după stricarea relațiilor de prietenie cu Transilvania (înălturarea de la scaunul vlădicesc din Bălgărad a putneanului Ilie Iorest).

Biserica Țării Românești nu putea folosi Pravila govoreană ca armă de atac, ținând seamă de bunele relații politice dintre Matei Basarab și Gheorghe Rákoczy I, întreținute chiar prin persoana mitropolitului Teofil, care cu un an înainte de apariția Pravilei (1639) a fost în misiune diplomatică la principele transilvănean.

VIII. RAPORTURILE DINTRE BISERICĂ ȘI STAT

Biserica, în statul feudal, ca principală forță ideologică, îndeplinea anumite funcțiuni, atât pe plan intern, cât și pe plan extern.

Pe plan cultural Biserica, prin mănăstiri mai ales, era vatra și focarul de cultură al vremii. Însăși cultura avea un caracter religios. În mănăstiri se găseau și tiparnițele, iar călugării erau tipografi și dascăli.

Pe plan moral-educativ Biserica ducea o luptă împotriva alunecării unei societăți în descompunere, cum era la acea vreme societatea feudală, pe povișul decăderii morale.

Pe plan politico-juridic, forța politică, armata, finanțele și diplomația erau un apanaj exclusiv al domnitorului, despot în sens feudal. La conducere, domnitorul era sfătuit de boierii țării care formau Divanul, în care mitropolitul țării ocupa primul loc, ca reprezentant al Bisericii, instituția cea mai importantă a societății feudale, forța ideologică și totodată deținătoarea de mari averi. Biserica reprezenta și forța juridică al cărei exponent era Pravila, care conținea norme civile și bisericești deplin obligatorii.

Legăturile cu Vasile Lupu, domnitorul Moldovei, Kievul mitropolitului de neam moldovean, Petru Movilă, Transilvania, Sudul Dunării și Bizanțul se întrețineau cu ajutorul diplomaților, de cele mai multe ori clerici. Însăși proiectarea ediției Pravilei govorene pentru Transilvania s-a făcut într-o astfel de misiune diplomatică a lui Teofil, mitropolitul Țării Românești, în Transilvania.

Moștenitori ai mentalității feudale bizantine, unde Biserica era biserică de stat, forța ideologică ce forma unitatea și tăria statului, și domnitorii Țărilor românești s-au menținut pe această linie, sprijinind și întărind Biserica din punct de vedere material

prin donații de moșii și privilegii pe seama clerului. Din acest punct de vedere Țările Române, ca state feudale, purtau pecetea Bizanțului. Spiritul cultural grec dezvoltat în cultura bizantină a străbătut și la noi, mai ales după 1453 când își găsesc la noi adăpost o serie din cărturarii Bizanțului cucerit de turci.

IX. APLICAREA ȘI IMPORTANȚA PRAVILEI GOVORENE

Pravila de la Govora departe de a fi fost „o carte pentru faimă”,²⁸ sau „literă moartă”²⁹ pentru judecata românească a veacului XVII — cum au susținut unii din vechii cercetători — ea a fost și rămîne un cod de legi al statului feudal românesc și al Bisericii Ortodoxe Române, specific vremii apariției ei, marcînd un anumit stadiu de dezvoltare a dreptului românesc. Pravila a fost deci, la vremea ei, o carte de legi necesară și utilă, aplicîndu-se în judecata vremii, fie ea civilă, fie mai ales bisericască.

Tradiția puternică, istoria și documentele vremii atestă suficient acest fapt dovedit și de noii cercetători ai trecutului istoric și juridic al poporului român.³⁰

Pravila de la Govora a fost în primul rînd un cod de legi. Ea a fost în același timp și un îndrumător (direptar) practic în procedura de judecată, ca și un prețios manual de școală. Ea a apărut ca o cerință reală și de aceea și-a găsit deplină aplicare în practica judecătorească.

Prin conținutul ei canonic-juridic Pravila de la Govora prezintă o mare importanță pentru dreptul vechi românesc, ca și pentru dreptul canonic al Bisericii Ortodoxe Române.

Pravila reprezintă un stadiu important de dezvoltare a dreptului, statului și Bisericii Ortodoxe Române, ea fiind primul cod de legi civilo-bisericăști oficial tipărit din veacul XVII.

Pravila govoreană constituie un important izvor al dreptului românesc, un cod de legi și în același timp un îndrumător practic în justiția vremii.

Toate acestea fac din Pravila de la Govora un important monument al culturii românești. Pravila a constituit astfel forța care a dus la întărirea unității politice a statului prin aplicarea unor norme uniforme pe tot cuprinsul Țării Românești și la toți românii, de dincolo și de dincoace de Carpați.

IOAN N. FLOCA

28 N. Iorga, *Istoria literaturii românești*, ed. II, București, 1925, p. 248.

29 Șt. Berechet, o. c., p. 56.

30 Vezi nota 2.

IZVOARELE ȘI LITERATURA TEOLOGIEI PASTORALE

Teologia pastorală — întocmai ca oricare altă disciplină teologică — își extrage materialul din mai multe izvoare. Unele din aceste izvoare sînt de origine divină, altele de origine bisericească, iar cele din urmă sînt de origine profană.

IZVOARE DE ORIGINE DIVINĂ

1. Cel dintîi izvor al Teologiei pastorale de origine divină este *Sf. Scriptură*.

a) Respectînd ordinea cronologică, deci nu a importanței, ne vom ocupa mai întîi, foarte succint, de *Testamentul Vechi* ca izvor al Teologiei pastorale.

Dintre primele cărți ale Sf. Scripturi, adică dintre cele cinci cărți ale lui Moise, însemnată este din punct de vedere pastoral cartea „*Leviticul*”. În această carte se descrie pe larg modul sfințirii preoților (cap. 8), și se arată amănunțit felul în care trebuie să viețuiască și să se poarte preotul (cap. 21). Se arată apoi pe larg condițiile și obligațiile preoției Testamentului Vechi.

Importante sînt din punct de vedere pastoral și unele cărți ale profeților. Ele ne arată felul de viață, activitatea și jertfa acestor bărbați insuflați de Duhul Sfînt. Sînt renumite din acest punct de vedere în primul rînd cărțile profeților Isaia, Ezechiil, Ieremia, Osea, Miheia și Zaharia.

Dată fiind legătura strînsă dintre preoția T. V. și preoția T. N., datele cuprinse în aceste cărți despre viața, despre purtarea, despre activitatea și îndatorirea preoților sînt deosebit de prețioase pentru studiul Teologiei pastorale.

b) *Testamentul Nou* este și rămîne cel mai bogat izvor al Teologiei pastorale, în primul rînd prin viața cu totul exemplară, apoi prin activitatea neobosită a Mîntuitorului, cît și prin învățăturile cu caracter practic și pastoral cuprinse în diferitele Evanghelii și mai ales prin jertfa supremă adusă de Iisus Hristos pe Golgota, pentru mîntuirea credincioșilor.

Iisus Hristos, prin viața Sa cea fără de prihană, a fost singura ființă de pe lume care a putut să pună cu adevărat, în chip

public, întrebarea: „*Cine din voi mă va vădi pe mine de păcat?*” (Ioan 8, 46). Se știe că Iisus Hristos a dezarmat pe vrăjmașii Săi și a reușit să-și facă cunoscută învățătura, în primul rînd prin exemplul unei viețuiri virtuoză. El a realizat zi de zi și clipă de clipă morala creștină în cele mai înalte piscuri și principii ale ei. El a fost, este și va fi pînă la sfîrșitul veacurilor singurul model de viață repătată, de trăire exemplară, de întruchipare desăvîrșită a moralei creștine. El a trăit în permanență pe planul unei desăvîrșite moralități.

Iisus Hristos, prin activitatea Sa neobosită, prin stăruința de fiecare zi, prin cutreierarea satelor și a orașelor, prin predică zguduitoare, prin ajutorarea tuturor celor avizați la ajutor, prin tămăduirea bolilor și a neputințelor și prin însuflarea unei nădejdi sigure, a unei certitudini de viitor fericit, este un exemplu clasic de muncă stăruitoare, de activitate neîntreruptă, pusă în slujba idealului creștin.

În Sf. Evanghelii găsim principiile fundamentale, liniile mari ale oricărei activități pastorale în parohie. Felul în care Mîntuitorul a procedat în diferite împrejurări, modul în care El a rezolvat diferite probleme, chipul în care El s-a indentificat cu bucuriile și durerile oamenilor sînt puncte de orientare, învățături pastorale, valabile pînă la sfîrșitul veacurilor.

Viața exemplară, munca neîntreruptă și bogăția învățăturilor au fost încununate, în cele din urmă, cu jertfa răscumpărătoare de pe Golgota. De aceea, viața, munca, bogăția învățăturilor și jertfa supremă a Mîntuitorului alcătuiesc modelul cel mai desăvîrșit al oricărui păstor de suflete și izvorul cel mai viu și mai nesecat al oricărei Teologii pastorale.

c) Dacă Iisus Hristos se situează pe primul plan al acestei activități misionare, atunci, desigur, Sf. Apostoli urmează imediat după Mîntuitorul. Atît prin exemplul vieții, cît și prin bogata lor activitate pastorală, descrisă pe larg în Faptele Apostolilor, acești ucenici au imitat întru toate pe Învățătorul lor. Acești oameni, întru toate asemenea nouă, ne-au arătat cum trebuie trăit creștinismul și cum trebuie îndeplinită misiunea preoțească. Ei, ca și Mîntuitorul, au pecetluit cu propria lor jertfă activitatea și învățătura sfîntă.

Avem, în sfîrșit, tot în T. N., anumite scrieri rămase de la Sf. Apostoli, în special scrierile pastorale, sau așa numitele epistole pastorale ale Sfîntului Apostol Pavel, adresate lui Timotei și una lui Tit. Aceste epistole cuprind învățături clasice des-

pre felul cum trebuie să fie păstorul de suflete, despre chipul în care el trebuie să viețuiască, despre exemplul desăvârșit pe care el este dator să-l dea credincioșilor săi în toate împrejurările vieții, ca și despre marile îndatoriri de a lucra neîncetat și din toate puterile lui pentru mîntuirea credincioșilor încredințați păstoririi lui. Spre a ne da seama de conținutul pastoral al acestor epistole, dăm cîteva fragmente din prima epistolă către Timotei: „Se cade însă episcopului (preotului) să fie fără de prihană, bărbat al unei (singure) femei, treaz, întreg la minte, cucernic, primitor de străini, destoinic să învețe, nebețiv, negrabnic a bate, ci blind, nesfadnic, neiubitor de argint, bine chivernisindu-și casa sa, avînd copii ascultători și plini de toată bunăcuviința. Căci dacă cineva a sa casă nu știe să și-o chivernisească, cum va purta grijă de biserica lui Dumnezeu?” (I Timotei 3, 2—5).

2. Un al doilea izvor al Teologiei pastorale, de origine divină, este *Sfînta Tradiție*. Bogăția acestui izvor este aproape nelimitată. Noi ne vom mărgini să amintim aici, din acest vast tezaur al creștinismului, doar cîteva însemnări, prinse în scoarța unor cărți care oglindesc preocupări de ordin pastoral și zburcări practice din veacurile primare ale Bisericii creștine -- și anume:

Bărbații apostolici, adică urmașii imediați ai Apostolilor, preocupați de bunul mers al tinerelor comunități creștine din vremea aceea, au dat sfaturi stăruitoare, îndemnuri și povățuiri înțelepte episcopilor, preoților și credincioșilor creștini din marile centre de atunci. Sînt renumite pînă astăzi sfaturile și îndemmurile pastorale cuprinse în „Epistolele” lui Clement al Romei († 100—103), ale lui Ignatie al Antiohiei († 107), ale lui Policarp al Smirnei († 155) și „Învățătura celor doisprezece Apostoli”. Toate aceste scrieri cuprind multe și prețioase îndrumări practice, bogate și înțelepte povățuiri pastorale, rămase valabile pînă în zilele noastre.

Din veacul II sînt vrednice de amintit lucrările Sf. Ciprian, episcopul Cartaginei († 252). Acest mare ierarh dirija clerul și pe credincioșii săi, în timpul persecuției, din ascunzătoarea în care se retrăsese, prin anumite îndrumări scrise. Aceste povățuiri practice au fost cuprinse în anumite lucrări mai mari, ca de exemplu: „Ad Fortunatum” și „De moralitate”. Aceste două lucrări, ca și cele 59 epistole care ni s-au păstrat de la acest sfînt Părinte, cuprind un bogat și prețios material pastoral.

De la Tertullian († 240) ne-a rămas un număr mare de lucrări cu caracter practic, în care se găsesc multe sfaturi și îndemnuri pastorale. Amintim din acestea: „Ad martyros”, lucrare în care încearcă să ridice moralul creștinilor din închisori; „De idolatria”, „De fuga in persecutione”, etc. prin care povățuiește clerul și pe creștini asupra atitudinii pe care trebuie s-o aibă în timpul persecuțiilor și atunci când sînt constrînși să jertfească idolilor.

Lucrările cu caracter pastoral din veacul IV sînt mult mai importante decît cele din veacurile anterioare.

Sfîntul Efrem Sirul (379) ne-a dat în „Cuvîntul despre preoție”, un adevărat imn de slavă închinat acestei misiuni sacerdotale.¹

Sfîntul Grigorie Teologul († 390) a scris lucrarea intitulată: „Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς τὸν Πόντον φυγῆς” cunoscută în limba romînă sub titlul: „Despre fugă” sau „Apologia despre fugă”. Sfîntul Grigorie Teologul arată măreția și greutățile preoției. El s-a socotit nevrednic și nepregătit pentru a putea face față unei asemenea îndatoriri și de aceea, la început, a fugit de preoție.²

✧ Sfîntul Ioan Gură de Aur († 407) ne-a lăsat capodopera pastorală intitulată: „Περὶ ἱερωσύνης”³ sau „Despre preoție” (în șase cărți). Autorul acestei lucrări tratează cu o măreție neîntrecută sublimitatea și responsabilitatea misiunii preoțești. Arată calitățile excepționale pe care trebuie să le aibă preotul și greutățile enorme care i se pun în calea propovăduirii.

Lucrarea e scrisă în formă de dialog între autor și prietenul său, un oarecare Vasile. Sfîntul Ioan Gură de Aur arată că el a fugit de preoție fiindcă s-a cutremurat și s-a înspăimîntat

1 Cf Efrem Sirul, Cuvinte și învățături, vol. III, traducere apărută la Mănăstirea Neamț, reviz. parțial la București, 1926.

2 Cf. Migne, P.G. T. 35, col. 407—514. S-a tradus în romînește sub titlul „Cuvînt pentru preoție”, București, 1821. O traducere mai nouă a făcut preotul N. Donos. Huși, 1931.

3 Lucrarea Sf. Ioan Gură de Aur „Despre preoție” a fost tradusă, pentru marea ei valoare, în toate limbile popoarelor creștinate. În limba romînă a fost tradusă de mai multe ori și anume: La 1820. Iosif al Argeșului a tradus și publicat la București această lucrare, sub titlul: „Cuvinte șase pentru preoție”. O nouă traducere a făcut Pr. Iosif Barac, care s-a tipărit la Sibiu, 1865. La Gherla s-a tipărit o nouă ediție, la anul 1869 de P. I. Papiu. Șt. Călinescu o traduce și o publică din nou sub titlul: Povățuitor în activitatea pastorală a preotului, București, 1908. Incepînd cu cartea a doua, găsim această lucrare retipărită în Dreptul bisericesc al lui Dimitrie Boroianu, Iași, 1899, vol. I, p. 487—606. O traducere mai nouă a făcut Pr. Aristide Geamăn, după textul editat de Ioan Albert Bengelus, Lipsca, 1886. Mai nou a tradus-o Pr. D. Fecioru și a publicat-o în revista „Biserica Ort. Rom.” nr. 10, anul 1957, luna octombrie.

gîndind la măreția și greutatea acestei misiuni. El s-a găsit pe sine nevrednic, nepregătit și neputincios de a îndeplini această misiune.

În Occident a scris Sf. Ambrozie al Mediolanului († 397) lucrarea: „De officiis ministrorum”, în care tratează și despre îndatoririle preotului.

Fericitul Ieronim († 420) dă sfaturi și îndemnuri pastorale prețioase în scrisoarea către Nepoțian. La fel e vrednică de amintit scrierea Fericitului Augustin († 430): „De moribus clericorum”.

Fără îndoială, cea mai reușită scriere pentru studiul Teologiei pastorale, apărută în Apus, în epoca de aur a Bisericii, este lucrarea Sîntului Grigorie cel Mare, sau Grigorie Dialogul († 604) intitulată: „Liber regulae pastoralis”. Împărțită în patru cărți, tratează pe larg despre însușirile păstorului de suflete, despre îndatoririle lui pe teren pastoral și didactic. Veacuri de-a rîndul această lucrare a fost socotită și utilizată ca un adevărat manual de Teologie pastorală, mai ales în Biserica apuseană.

3. Tot din domeniul vast al Sfintei Tradiții amintim ca izvor al Teologiei pastorale, *Canoanele Sinoadelor Ecumenice și locale*, care dau norme referitoare la felul de viață și la activitatea clerului. Multe din aceste canoane cuprind date deosebit de prețioase și veșnic actuale, care se referă, uneori, chiar la amănunte care privesc viața intimă a preotului și la multiplele lui obligații duhovnicești și pastorale.

• IZVOARE DE ORIGINE BISERICESCĂ

1. Drept asemenea izvoare pot fi socotite *Epistolele pastorale*, cu conținut pastoral, date de diferiți ierarhi pentru rezolvarea anumitor probleme practice, care erau actuale în vremea și în episcopia respectivă. Unele din acestea prezintă și astăzi aceeași valoare și aceeași actualitate ca și în timpurile acelea.

2. Date de o valoare reală pentru studiul Teologiei pastorale cuprind și instrucțiunile cărților liturgice, tipărite sub titlul de „*Povățuiri*”, sau „*Învățătură*”, în care preotul este lămurit amănunțit asupra modului în care are să se pregătească și cum are să procedeze la săvîrșirea Sf. Taine și a altor slujbe dumnezeiești.

3. *Viețile marilor păstori de suflete* sînt iarăși un izvor nesecat de orientare și inspirație pentru activitatea pastorală. Fe-

lul lor de viață și faptele lor bune sînt un izvor bogat pentru studiul Teologiei pastorale.

În această ordine de idei amintim viețile sfinților și viețile marilor păstori de suflete din trecut, care servesc de model pentru trăirea și activitatea celor ce se străduiesc să realizeze ideea fixată de Mîntuitorul. Într-o anumită măsură, și viața și activitatea păstorilor renumiți din zilele noastre sînt un izvor al Teologiei pastorale.

Adeseori înțelepciunea, sfințenia, tactul pastoral și experiența unor asemenea bărbați, care în împrejurări grele au vădit calități excepționale și au rezolvat probleme care păreau insolubile, sînt deosebit de prețioase pentru studiul Teologiei pastorale și pentru activitatea preoților în general.

*

Drept izvoare ale Teologiei pastorale sînt într-o anumită măsură și *toate disciplinele teologice*. Studiul Teologiei pastorale nu poate fi conceput decît pe baza celorlalte studii teologice.

Numai din cunoașterea studiilor biblice poate Teologia pastorală să știe cum trebuie interpretată și cum trebuie trăită Sfînta Scriptură.

Teologia dogmatică expune clar și sistematic dogma creștină, pe care apoi Teologia pastorală caută s-o traducă în realitățile vieții.

Teologia morală lămurește moralitatea faptelor și în felul acesta Teologia pastorală are criteriile obiective pe baza cărora învață ce anume trebuie să facă omul și cum anume se poate realiza în viața socială și individuală morala creștină.

Dreptul canonic și bisericesc normează, prin canoane și dispoziții speciale, drepturile și îndatoririle clericilor și ale creștinilor în cadrul Bisericii și ca atare ajută de aproape Teologiei pastorale la atingerea scopului de mîntuire a credincioșilor.

La fel și celelalte studii teologice vin în ajutorul Teologiei pastorale și de aceea ea trebuie să aibă legături strînse cu toate disciplinele teologice.

*

Izvoare auxiliare ale Teologiei pastorale sînt și următoarele studii: Psihologia, Pedagogia, Sociologia, Etnologia și Medicina.

Psihologia, care se ocupă de cunoașterea sufletului și de diferitele lui manifestări, este foarte importantă pentru Teologia pastorală. Cunoașterea temeinică a sufletului rezolvă problema

alegerii mijloacelor celor mai potrivite pentru conducerea pastorală.

Psihopatologia se ocupă de oamenii bolnavi din punct de vedere sufletească, problemă care interesează deaproape Teologia pastorală.

Pedagogia ne învață metodele cele mai bune pentru predarea cunoștințelor, nu numai în cadrul școlii, dar și în afară de școală. Deci Pedagogia servește și la predarea cunoștințelor religioase. Datorită acestui fapt în zilele noastre se vorbește tot mai mult despre o Pedagogie pastorală, știință strâns legată de scopurile urmărite de disciplina noastră.

Sociologia, știința realităților sociale și a societății în general, este o știință de mare importanță pentru studiul Teologiei pastorale. Conducerea și buna îndrumare a oricărei grupe sociale reclamă cunoașterea oamenilor atât din punct de vedere psihologic cât și din punct de vedere sociologic.

Etnologia sau știința care se ocupă cu descrierea popoarelor, arătând mai ales creațiile lor artistice și culturale, este iarăși de o importanță mare pentru studiul Teologiei pastorale.

Medicina — care se ocupă de bolile trupesti ale omului, de descoperirea cauzelor care produc anumite boli, precum și a mijloacelor de tămăduire — este iarăși însemnată pentru studiul Teologiei pastorale. Este bine cunoscut faptul că stările trupesti influențează în măsură mare asupra sufletului și invers. Un bolnav trupest se deosebește și din punct de vedere sufletească de omul al cărui trup este pe deplin sănătos, așa precum un om bolnav sufletească se deosebește și din punct de vedere trupesc de ceilalți oameni. Datorită acestor realități între pastorația creștină și medicină există multe afinități, multe lucruri comune.

Există, desigur, și alte științe profane, neamintite aici, de interes și însemnatate pentru studiul Teologiei pastorale, studii care pot fi utilizate ca științe auxiliare ale Teologiei pastorale

Literatura Teologiei pastorale

Trebuie să recunoaștem de la început că literatura Teologiei pastorale a ajuns să fie în zilele noastre destul de bogată. Dată fiind reacțiunea împotriva scolastice și lupta între protestantism și catolicism, precum și faptul că țările din Apusul Europei n-au cunoscut ocupația, robia și exploatarea turcească,

este cît se poate de natural ca această literatură să se fi dezvoltat mai mult în Apus decît în Răsărit.

Nu este nici cazul, nici locul să facem aici o expunere completă a acestei literaturi. Vom aminti numai ceea ce este mai important în acest domeniu în cîteva limbi europene de circulație mai mare.

a) *În limba franceză:*

În limba franceză există următoarele lucrări de Teologie pastorală mai însemnate:

1. L'Abbé Dubois, *Pratique du zèle ecclésiastique*, în 4 vol. Lucrarea aceasta a fost reeditată de mai multe ori și e tradusă și în limba germană.

2. A. Vinet, *Théologie Pastorale ou théorie du Ministère evangelique*, Paris, 1889. Această lucrare e tradusă și în limba engleză.

3. P. Victor Lithard, *Précis de Théologie pastorale*, Paris, 1930. Este un foarte bun manual de Teologie pastorală pentru studenți.

4. J. Blouet, *Pour sauver les âmes — Théologie Pastorale*. S-a tipărit în mai multe ediții.

5. L'Abbé Garnier, *Cours de Pastorale*, Paris.

b) *În limba germană:*

În limba germană există astăzi o foarte bogată literatură de Teologie pastorală. Sînt scrise și publicate studii și monografii asupra tuturor problemelor care interesează studiul Teologiei pastorale. Amintim aici următoarele lucrări:

1. Johann Mihail Sailer, *Vorlesungen aus der Pastoraltheologie*, 3 vol., München, 1788—1789. (Prelegeri de Teologie Pastorală).

2. Ignatz Schüch, *Handbuch der Pastoraltheologie*, Linz, 1865. (Manual de Teologie Pastorală).

3. Johann Pruner, *Lehrbuch der Pastoraltheologie*, 3 vol., Paderborn, 1899. (Tratat de Teologie pastorală). Această lucrare de Teologie pastorală a fost prelucrată după criteriile științei moderne de către Dr. Iosif Seitz și publicată, a 4 ediție, în 2 volume mari, primul volum Paderborn, 1923 și vol. II, Paderborn, 1928.

4. Cornelius Krieg, *Wissenschaft der Seelenleitung*, 4 vol. Freiburg i. Br. 1903. (Știința conducerii sufletelor).

5. E. Pfennigsdorf, *Praktische Theologie*, 2 vol. Gütersloh, 1929—1930. (Teologia practică).

6. Ludvig Ruland, Handbuch der praktischen Seelsorge. (Manual de pastorație practică).

7. Linus Bopp, Zwischen Pastoraltheologie und Seelsorgewissenschaft. (Între Teologia pastorală și știința îngrijirii sufletelor).

8. L. Fendt, Grundriss der praktischen Theologie, 3 vol., 1939. (Principiile Teologiei practice).

c) *In limba engleză:*

Din bogata literatură de Teologie pastorală, publicată în limba engleză atât în Europa cât și în America, amintim aici următoarele lucrări:

1. Cardinalul Manning a publicat lucrarea „Preoția cea veșnică”, tradusă și publicată și în limba franceză sub titlul „Le Sacerdoce éternel”.

2. Cardinalul Gibbons, „Reprezentantul lui Hristos”, tradusă de asemenea în limba franceză sub titlul: „L'Ambassadeur du Christ”.

3. P. Valuy, Directorium pastorale.

4. Fairbairn, Pastoral Theology.

5. Burgon, A treatise on the pastoral office.

6. Hoppin, Pastoral Theology.

În Bisericile ortodoxe, care au stat în cea mai mare parte, secole de-a rândul, sub stăpânirea turcească, n-a putut să înflorească literatura de Teologie pastorală. Prin tradiția creștină, care a trăit viu și puternic în aceste Biserici, s-au transmis însă din generație în generație normele și învățătura necesară conducerii sufletelor în împărăția cerului. Începînd cu secolul XVIII au apărut în chip sporadic și în limbile popoarelor ortodoxe anumite lucrări cu caracter pastoral. Vom aminti cîteva și din aceste lucrări.

In limba greacă:

1. Metodie Antrakitul, Βοσκὸν λογικῶν προβάτων Veneția, 1708. (Păstorul oilor cuvîntătoare sau despre îndatorirea păstorului duhovnicesc...).

2. Nicodim Aghioritul, Βιβλίον ψυχωφελέστατον, Veneția, 1794. (Carte foarte folositoare de suflet, tradusă și tipărită și în limba romînă în mai multe ediții. Ed. VI, București, 1928),

3. Nichifor Kalogeras, Ποιμαντική, Atena, 1883. (Pastorala).

4. Nectarie Kefalas, Μάθημα ποιμαντικής. Atena 1898. (Studiul Pastoralei). Lucrarea aceasta a fost un manual destinat în pri-

mul rînd satisfacerii nevoilor elevilor de seminar. A fost alcătuit sub formă de catehism, adică cu întrebări și răspunsuri.

5. I. Mesoloras, *Πρακτικὴ Θεολογία*, Atena 1911. (Teologia practică).

6. H. Papadopoulos, fost mitropolit primat al Greciei, a publicat în anul 1912, la Atena, un studiu „*Despre preoție*” și un altul „*Despre epistolele pastorale ale Sf. Apostol Pavel*”.

7. N. Stratiotis a publicat în anul 1935, la Salonic, un studiu intitulat: „*Pastorala Sf. Ioan Hrisostomul*”.

În limba rusă:

Este lucru cunoscut că literatura teologică în limba rusă este foarte bogată. Amintim aici din literatura Teologiei pastorale rusești următoarele lucrări:

1. Partenie Soncovschi, episcopul Smolenscului, a tipărit la anul 1776 lucrarea „*Indatoririle preoților din parohii*”. Pentru valoarea ei, această lucrare a fost publicată în mai multe ediții și a fost tradusă în mai multe limbi, ca de ex. în limba engleză, de către Dr. Palmer, și în limba română de mai multe ori.

2. Chiril, Teologia pastorală, Petrograd, 1853.

3. Pocrovski, Cursul conducerii practice pentru păstori. Petrograd, 1898.

4. Socolschi, Idealul evanghelic al păstorului creștin, Kazan, 1904.

5. Berdnicov, Ce este de trebuință pentru reînnoirea parohiei dreptcredincioase rusești? Petrograd, 1907.

6. Savelschi, Pastorala ortodoxă, apărută în limba bulgară, Sofia, 1929.

În limba română:

Inceputurile literaturii de Teologie pastorală la noi, la români, s-au făcut — desigur într-o formă modestă — încă din primul deceniu al sec. XVIII. Acest început s-a făcut prin următoarele lucrări:

1. Antim Ivireanul, *Învățătura bisericească* la cele mai trebuincioase și mai de folos pentru învățătura preoților. Tîrgoviște, 1710. Tot acest renumit mitropolit al Țării Românești a scris lucrarea *Capete de poruncă*, Tîrgoviște, 1714.

2. La Rîmnic a apărut lucrarea: „*Întrebări bogoslovicești*” la 1740 și tot la Rîmnic s-a tipărit lucrarea: „*Preoția*” la 1749.

3. Atît la Timișoara cît și la Iași a apărut la anul 1765 lucrarea: „*Indreptarea păcătosului cu duhul blîndețelor*”.

4. La anul 1799 s-a tradus de către Gherontie și Grigorie și s-a tipărit la București lucrarea: „*Carte folositoare de suflete*”, alcătuită de Nicodim Aghioritul. Această renumită carte a ajuns în anul 1928 la a 10-a ediție, publicată sub titlul: „*Carte foarte folositoare de suilet*”.

5. Iosif al Argeșului a tradus din limba elină și a publicat la București, în anul 1820, renumita lucrare „*Despre preoție*” a Sf. Ioan Gură de Aur și la 1821 lucrarea Sf. Grigorie Teologul: „*Apologia despre fugă*”.

6. Călugării Isaac și Iosif de la Mănăstirea Neamț, traducînd în cea mai mare parte opera lui Efrem Sirul, au tradus și publicat în vol. III, „*Cuvinte și învățături*” înălțătorul „*Cuvînt despre preoție*” al lui Efrem Sirul, Mănăstirea Neamț, 1823.

7. Din limba rusă s-a tradus și s-a tipărit în diferite centre și provincii romînești lucrarea episcopului Partenie Soncovschi, lucrare care a servit decenii de-a rîndul ca un fel de manual de Teologie pastorală în Biserica Ortodoxă Romînă. Pentru prima dată s-a tipărit la Buda, în anul 1817, sub titlul: „*Detorințele presviterilor parohialnici*”. La anul 1823 s-a tipărit la Chișinău sub titlul: „*Pentru datoriile presviterilor de popor*”. S-a tipărit apoi la Iași, 1838, sub titlul: „*Datoriile preoților de popor*”; la București, 1852, „*Detoriile preoților*” și în cele din urmă la Sibiu, 1857, sub titlul: „*Teologia pastorală pentru preoții de lege ortodoxă răsăriteană*”.

8. Melchisedec, episcopul Romanului, dă cea dintîi lucrare în limba romînă cu titlul: „*Teologia pastorală*”, București, 1862. Este o prelucrare după mai mulți autori străini. Episcopul Inochentie a făcut o prescurtare a acestei lucrări, pe care a publicat-o la Huși (1878), sub titlul: „*Compendiu*”.

9. Andrei Șaguna a alcătuit și a tipărit la Sibiu (1872) lucrarea „*Manual de studiu pastoral*”, retipărit la 1878.

10. Gh. I. Gibescu, „*Manual de teologie pastorală*”, București, 1894 și ed. a doua, Buc. 1899. Lucrarea această este un manual întocmit anume pentru satisfacerea nevoilor elevilor de la seminariile teologice.

11. Ioan Gotcu, „*Pastorala*”, București, 1903, tot un manual pentru elevii seminariali, reedit. la 1922.

Sînt vrednice de amintit, dintre lucrările apărute înainte de izbucnirea primului război mondial, următoarele scrieri:

12. Pr. I. A. Partenie, „*Rolul preotului sătesc*”, Iași, 1907.

13. Ec. Șt. Călinescu, „*Povățuitor în activitatea pastorală a preotului*”, București, 1908.

14. Mitr. Atanasie Mironescu, „*Sfaturi către preoți*”, București, 1909.

15. Ioan Hanzu, „*Taina pocăinței*”, Sibiu, 1911.

După primul război mondial literatura de Teologie pastorală românească nu numai că s-a înmulțit în mod simțitor, dar s-a îmbunătățit și calitativ, apărând lucrări care stau cu cinste alături de cele mai bune scrieri din diferite limbi străine. Amintim dintre acestea:

16. Arhim. Iuliu Scriban, „*Chemarea preotului*”, București, 1921 și „*Studiul Pastoraliei în Biserica românească*”, Sibiu, 1924.

17. Pr. Ilie Beleuță, „*Convorbiri asupra legăturii Bisericii cu credincioșii, pe baza Molitvelnicului*”, Sibiu, 1920, și „*Biserica și enoriașii*”, Sibiu, 1921.

18. N. Cotlarciuc, „*Ocrotirea socială și Biserica*”, 1921.

19. Dr. V. Gomoiu, „*Preoțimea în slujba operelor de ocrotire și medicină socială*”, București, 1927.

20. Pr. D. Voniga, „*Presa bisericească*”, Arad, 1925, și „*Activitatea preotului în parohie*”, Arad, 1926.

21. Grigorie Comșa, episcopul Aradului, a publicat mai multe lucrări cu caracter pastoral, dintre care amintim:

„*Pastorația individuală și colectivă*”, Arad, 1929.

„*În slujba misionarismului ortodox*”, Arad, 1930,

„*Credința care lucrează*”, Arad, 1931.

„*Preotul și societatea de astăzi*”, Arad, 1931, etc.

22. Dionisie Ieremiiv, fost prof. de Teologie, a publicat un manual pentru nevoile studenților în Teologie, sub titlul: „*Pimenica ortodoxă*”, 1928, în două volume.

23. Dr. P. Procopoviciu, „*Introducere în Teologia pastorală*”, 1937.

24. Pr. Petre Vintilescu, fost prof. de Teologie, ne-a dat mai multe și prețioase lucrări de Teologie pastorală și anume: „*Preotul în jața chemării sale de păstor al sufletelor*”, București 1934. Este un manual destinat studenților în Teologie, care cuprinde partea introductivă și partea de Teologie pastorală indirectă, adică aceea care se ocupă de persoana păstorului de suflete.

„*Parohia ca teren de dezvoltare a spiritualității creștine*”, București, 1936

„Spovedania și duhovnicia”, București, 1939.

25. Gr. Cristescu, fost profesor de Teologie, a scris mai multe broșuri cu caracter pastoral și anume:

„Un capitol de pimenică ortodoxă”, Sibiu, 1926.

„Teologie și sacerdoțiu”, Sibiu, 1928.

„Mie a vieții este Hristos”, Sibiu, 1928..

„Fă lucrul evanghelistului”, Sibiu, 1929.

26. Pr. Victor N. Popescu ne-a dat remarcabile studii de psihologie religioasă, cu aplicări în viața și activitatea pastorală a preotului și anume:

„Problema religioasă în țara noastră”, București, 1933.

„Orientări creștine”, București, 1937.

27. Pr. Il. Felea, „Teologie și preoție”, Arad, 1939, și „Pocăința”, Sibiu, 1939.

28. Pr. Ioan Zugrav, fost profesor de Teologie, a publicat un studiu amănunțit de „Introducere în Teologia pastorală”, 1948.⁴

Recunoaștem că în afară de cele amintite aici există încă un număr mare de monografii, studii și broșuri cu caracter pastoral, pe care nu le-am amintit, socotindu-le de o importanță mai secundară.

Nu putem trece totuși peste unele lucrări însemnate, publicate în limba română de către fosta Biserică unită din Ardeal. Amintim dintre acestea următoarele:

29. Ep. Ioan Bob, „Despre preoție și despre duhul cel bun și a celui rău păstor sufletesc”, Blaj, 1808.

30. Samuil Klain, „Teologia pastorală”, Buda, 1817.

31. Isidor Marcu, „Teologia pastorală”, 2 vol., Blaj, 1902—1907.

32. Pr. Nicolae Brînzeu, „Păstorul și turma”, Lugoj, 1930.

Renumite sînt și traduceri făcute de către fostul patriarh Nicodim Munteanu din limba rusă: „Un păstor model”, și „Pe urmele lui Hristos”, de Pr. Gr. Petrov.

Pr. Dr. SPIRIDON CÂNDEA
Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

⁴ A se vedea mai pe larg atît literatura străină, cît și literatura romîneasă la Pr. Ioan Zugrav, „Introducere în Teologia pastorală”, 1942, p. 31—64.

PREDICĂ IN DUMINICA A DOUA DUPĂ POGORIREA DUHULUI
SFINT

(LA PERICOPA CU CHEMAREA APOSTOLILOR: Matei 4, 18—23)

În Duminica întâia după Pogorirea Sfântului Duh, Sfânta noastră Biserică a făcut pomenire despre toți cei ce s-au sfințit lucrînd cu puterea Duhului Sfînt. În a doua Duminică pomenim pe Sfinții Apostoli peste care s-a pogorit mai întîi Duhul Sfînt.

Sfînta Evanghelie istorisește astfel chemarea celor dintîi patru Apostoli ai Domnului:

Mergînd Domnul pe lîngă marea Tiberiadei — care și marea Galileii sau lacul Ghenizaret se mai numește — a găsit pe Simon Petru și Andrei, fratele lui, pescuind. I-a chemat să-i urmeze Lui. Ei au primit chemarea Domnului și lăsînd toate, l-au urmat.

Ceva mai departe, a găsit Fiul lui Dumnezeu pe alți doi frați, pe fiii lui Zevedei, Iacob și Ioan, care de asemenea erau pescari. Chemîndu-i și pe aceștia, Mîntuitorul i-a făcut ucenici ai Lui.

Orice bun cititor al sfintelor Evanghelii știe că acești patru Apostoli ai Mîntuitorului, Sfinții Petru și Andrei, Iacob și Ioan, deși au pus început bun, ascultînd pe Iisus care i-a chemat și urmîndu-i Lui, totuși nu s-au desăvîrșit dintr-odată, nu dintr-odată au ajuns pe culmile înălțimii duhovnicești.

A trebuit să treacă vreme multă pînă cînd acești patru ucenici — care au lăsat mrejele și toate ale lor — să lase și cugetele lor cele pămîntești, ca să fie adevărați ucenici ai Fiului lui Dumnezeu.

Sfînta Evanghelie istorisește că Simon, care și Petru s-a numit, deși a lăsat cugetul lui de pescar încercat cînd Domnul l-a chemat și a împlinit cuvîntul Lui, totuși, în vremea petrecerii cu Mîntuitorul, nu și-a putut stăpîni totdeauna cugetele sale încă neluminate de cunoștința cea dumnezeiască. De aceea a fost mustrat de cîteva ori de Mîntuitorul.

Cînd Domnul le-a spus ucenicilor despre cele ce avea să pătînească în Ierusalim, Sf. Apostol Petru — care nu voia ca învățătorul său să pătînească vreun rău — s-a împotrivit acestor mai înainte vestiri, în care se arăta voia lui Dumnezeu, și a zis: „Să nu ți se întîmple una ca aceasta” (Matei 16, 22). Acest cuvînt auzindu-l Mîntuitorul, l-a mustrat cu asprime pe ucenic și i-a atras atenția că nu cugetă cele ale lui Dumnezeu (Matei 16, 23).

În vremea patimilor Mîntuitorului, cînd toți ucenicii au părăsit pe

învățătorul lor, Sfântul Petru, mai mult decît ceilalți ucenici, s-a lepădat de Mîntuitorul, căci l-a tăgăduit cu cuvîntul în fața unor oameni simpli, zicînd că nu-l cunoaște pe El (Matei 26, 69—75). Pentru a-l mărturisi pe Iisus ca Fiul lui Dumnezeu, iar pe sine ca ucenic al Lui, îi trebuia atunci Stîntului Apostol Petru mai multă putere decît i-a trebuit cînd a lăsat mreșile pescărești. Dar această putere încă n-o avea.

Ucenicul căruia însuși Tatăl i-a descoperit adevărul că Iisus este Hristos, Fiul lui Dumnezeu (Matei 16, 16—17), a auzit de la Mîntuitorul cuvînt din care avea să înțeleagă că puțină îi este credința atunci cînd se scufunda în valurile mării (Matei 14, 31).

La fel și Sfinții Iacob și Ioan, fiii lui Zevedei: au avut prilejul să cunoască de la Mîntuitorul că nici ei n-au lepădat, odată cu meșesugul pescăresc, și cugetele cele omenești, ci pe acestea cu mai multă greutate și mai lîrziu le-au părăsit.

Să ne aducem aminte de împrejurarea aceea în care fiii lui Zevedei îi cereau Mîntuitorului să le dea lor locurile cele mai de cinste în Împărăția cerurilor. Au primit de la Domnul răspunsul: „Nu știți ce cereți” (Matei 20, 22).

Tot alt de grăitoare, în privința aceasta, este și împrejurarea cînd aceiași fii ai lui Zevedei, nemulțumiți de faptul că niște locuitori ai Samariei n-au vrut să-l primească pe învățătorul lor, au arătat cuget greșit cînd au fost de părerea să fie pogorît foc din cer și să-i mistuiască (Luca 9, 54).

În loc de răspunsul pe care îl doreau, cei doi ucenici au auzit de la Iisus: „Nu știți oare fiii cărui duh sinteți? Că Fiul omului n-a venit să piardă sufletele, oamenilor, ci ca să le mîntuiască” (Luca 9, 55).

Toate acestea s-au însemnat în sfintele Evanghelii cu bun rost, ca să știe toți credincioșii că de vor pune cîndva începutul cel bun al urmării lui Hristos, pe această temelie a începutului să adauge neapărat și urmarea întru lepădarea cugetelor celor vechi.

Se cade, apoi, ca din acestea luînd învățătură, să nu deznădăjduim dacă începînd bine, nu vom fi totdeauna cu viețuirea și cu cugetarea la înălțimea începutului celui bun, ci să ținem începutul cel bun avînd totdeauna înaintea ținta cea mîntuitoare, la care să adăugăm dorința cea pentru îmbunătățire, iar slăbiciunile noastre să le înlăturăm, pe cît ne este cu putință, darul lui Dumnezeu avîndu-l într-ajutor.

Cînd citim în Sfînta Evanghelie cele referitoare la chemarea sfinților ucenici ai Domnului Hristos — unde se cuprinde și răspunsul grabnic pe care l-au dat aceștia chemării ce li s-a făcut — sîntem bucușii că au găsit în sufletul lor puterea de a lăsa toate și de a urma lui Iisus. Cu această bucurie în suflet e firesc să ne întrebăm și noi, ca cei ce sîntem mărturisitori ai Domnului Hristos: De unde au avut ucenicii Domnului această putere de a lăsa toate și a se face următori ai Domnului, cum au putut ei să dea în grabă răspunsul pe care l-au dat chemării lui Iisus?

Cine ne-ar putea da nouă un răspuns mai bun la întrebarea amintită decît tot dumnezeiasca Evanghelie?

Cine citește cu luare-aminte cele istorisite de Sfîntul Evanghelist Ioan, poate înțelege de acolo că cel puțin trei dintre cei patru ucenici ai Domnului, chemați mai curînd la apostolie, au fost cunoscători de aproape

și ucenici ai Sfântului Ioan Botezătorul și înaintemergătorul Domnului. După cum reiese din cele spuse de Sfântul Evanghelist Ioan, Sfinții Andrei, Petru și Ioan l-au cunoscut pe Mântuitorul din propovăduirea Sfântului Ioan Botezătorul și tot prin mijlocirea aceluia s-au și apropiat de Fiul lui Dumnezeu (Ioan 1, 35—43). Deci, când Domnul, din nou găsin-du-i, de data aceasta pe malul lacului Ghenizaret, i-a chemat să-l urmeze, ucenicii lui Ioan Botezătorul știau pe cine aveau să-l urmeze.

Sf. Evanghelist Luca ne spune că după o noapte întreagă de osteneți zadarnice de a prinde pește, ucenicii de mai tirziu, ascultînd de cuvîntul lui Iisus, au aruncat mreaja în apă și au scos mulțime de pești, încît barca pescărească era gata să se scufunde.

Cu acel prilej, Sf. Petru a zis: „Învățătorule, toată noaptea ne-am trudit și nimic n-am prins, dar pentru cuvîntul tău, voi lăsa mrejele în jos” (Luca 5, 5).

În cuvintele: „Toată noaptea ne-am trudit și nimic n-am prins” Simon, feciorul lui Iona, își dezvăluie cugetul care se pare că l-ar fi ținut departe de fapta cea de Domnul poruncită. Părerea sa de pescar încercat nu putea fi decît aceea că după o noapte de trudă zadarnică, dimineața nu mai avea rost aruncarea mrejilor în apă.

După ce și-a arătat părerea sa, prin cuvintele: „Toată noaptea ne-am trudit și n-am prins nimic”, Apostolul de mai tirziu, a adăugat: „Pentru cuvîntul Tău, voi lăsa mrejele în jos”, arătînd, prin cuvintele din urmă, că nu voia sa, ci voia Domnului Hristos o împlinește.

La temelia urmării Domnului Hristos stă, așadar, o încredințare întemeiată pe propovăduirea Sfântului Ioan Botezătorul, întărită prin experiența celor ce au văzut puterea lui Iisus Hristos. Ei erau încredințați că este mai însemnat lucru a fi împreună cu un învățător ca Iisus, care i-a chemat, decît a rămînea la cele ale lor.

Auzind noi de chemarea celor dintii ucenici ai Fiului lui Dumnezeu și de răspunsul lor cuminte, bine este a ne cerceta pe noi înșine în privința chemării noastre și în privința felului cum răspundem noi la chemarea ce o avem. Este bine să ne cercetăm de sîntem în măsură a zice, ca dinșii: „Iată, noi ... ți-am urmat ție” (Matei 19, 27).

Cu vremea și cu stăruința, ucenicii au ajuns a-și înțelege și chemarea. La fel și noi putem ajunge să înțelegem chemarea noastră, care nu este alta decît aceea de a împlini învățătura cuprinsă în Sfînta Evanghelie. Dar ca să putem arăta aceasta, trebuie mai întii să le cercetăm toate în lumina adevărului Evangheliei.

Ucenicii Domnului l-au urmat mai întii pe Fiul lui Dumnezeu ca pe un învățător investit cu multă putere. Atît știau ei despre El. La fel și noi: putem să fim adevărați următori ai Domnului Hristos numai dacă îl primim pe El ca pe un învățător, nefăcînd nimic fără a-l întreba, chiar dacă am putea auzi și noi de multe ori: „Nu știți fiul cărui duh sînteți”, „Nu cugeți cele ce sînt ale lui Dumnezeu, ci cele ce sînt ale oamenilor”. Acestea auzindu-le, să ne și îndreptăm purtarea în lume.

Ucenicii Domnului, grabnic răspunzînd chemării, au lăsat toate: mrejele, corabia, pinzele. Să lăsăm și noi, nu mrejele cele pescărești, ci mrejele păcatului, care ne împresoară din multe părți și în multe chipuri. Să lăsăm pinzele ambiției și ale slavei deșarte, care poartă corabia rău-

tății pe deasupra mării vieții acesteia. Să lăsăm și corabia răutății, pe care gândim noi că mai ușor putem pluti în viață, să sfărâmăm această corabie a răutății și învățăturile Domnului primindu-le, pe Domnul Hristos să-l avem ocîrmuitor al vieții noastre, să pornim în numele Lui la împlinirea chemării noastre de oameni ai virtuții, ai buneînțelegeri, ai păcii.

Ținînd seama că ucenicii Domnului au răspuns chemării adresate lor, pentru că au cunoscut pe Domnul din propovăduirea Sf. Ioan Botezătorul, și noi să căutăm a-l cunoaște pe Iisus din propovăduirea Sfintei Biserici.

Știînd că ucenicii au lăsat toate, începînd cu cugetele lor cele aplecate spre deșertăciuni, și noi să lăsăm orice gînd și orice faptă care ne-ar împiedica să împlinim învățăturile cele bune ale Evangheliei. Să lăsăm toate cele în care ne bizuim dacă acestea nu sînt după voia lui Dumnezeu, și întru toate voia lui Dumnezeu să o împlinim, precum au făcut și ucenicii. În felul acesta și noi vom fi ucenici ai lui Hristos Iisus, Domnul nostru, care întru noi se va slăvi și pe noi ne va mîntui. Amin.

Ierodiacon TEOFIL PĂRĂIANU

LITURGHIA ESTE JERTFA NESINGEROASĂ A MINTUITORULUI

„Veniți și vedeți lucrările lui Dumnezeu și minunile ce le-a făcut pe pămînt“

(Ps. 46, 8)

Astfel chema Psalmistul David pe credincioși, în vremea sa, să admire lucrările lui Dumnezeu în lume. Atunci, cu ce cuvinte mai potrivite vom îndrăzni noi să vă chemăm, ca să cunoașteți lucrările și minunile pe care le săvîrșește Dumnezeu în Sf. Liturghie? Aceste lucrări sînt atît de minunate încît nu le poate cuprinde graiul omenesc. „Din Sf. Liturghie primim daruri atît de mari și scumpe, bunuri atît de adevărate pentru viața aceasta și o nădejde atît de tare pentru cealaltă“ încît nu este cu putință a le tălmăci în întregime cu graiul. Nu sînt graiuri nici cuvinte îndestul a Te mări pe Tine, Doamne, pentru toate cele ce Ți le dai în Sf. Liturghie.

De aceea, cu smerenie îndrăznim să arătăm în cuvîntarea de azi, pentru zidirea noastră, ce însemnează Sf. Liturghie? De bună seamă răspunsul la această întrebare l-au dat de-a lungul vremii credincioșii care au luat parte cu nestăvilită bucurie la această dumnezeiască slujbă. Pentru credincioși, Liturghia este artera principală prin care se comunică vieții însuși Domnul nostru Iisus Hristos. *Ea este lucrarea de obște — așa după cum arată însăși numirea ei — în care, pe aripile rugăciunii, se înalță sufletele spre Dumnezeu și în care Hristos vine și ni se împărtășește prin Sf. Cuminecătură.*

Ea este slujba de laudă, de mulțumire și de cerere pe care o aduce lui Dumnezeu Biserica.

Unii, obișnuiți să judece lucrurile numai după înfățișarea lor, sînt înclinați să socotească Liturghia numai ca suma unor rugăciuni, rostite sau cîntate, însoțite de acțiuni și gesturi mai puțin înțelese. Pentru a-cestia, Sf. Liturghie e ca o construcție în care fiecare umblă sau stă după

voia lui. Participarea la Liturghie este pentru ei obositoare, sau chiar supărătoare.

Dar Liturghia are nu numai o parte văzută. Cîntările, rugăciunile și acțiunile văzute sînt numai veșmîntul ei, numai trupul ei. În afară de acestea și mai presus de ele, Liturghia are o parte nevăzută, pe care nu o vede ochiul, dar o simte inima, prin credință.

În decursul săvîrșirii ei „se petrece un neîncetat schimb de viață, schimb mijlocit în chip tainic de însuși Domnul nostru Iisus Hristos. Liturghia reprezintă, deci, o viață ce trăiește în veci, o jertfă neîncetată, activă, legată nedespărțit de persoana Mîntuitorului”. (Pr. P. Vintilescu: Funcțiunea catehetică a Liturghiei, în „St. Teol.”, nr. 1—2, 1949). Ea aduce și poartă peste veacuri pe Hristos în inima credincioșilor și îndreaptă neîncetat privirile spre eternitate.

Sufletul Liturghiei este jertfa nesingeroasă a Mîntuitorului pentru mîntuirea tuturor celor ce se împărtășesc din darurile ei, cu frică de Dumnezeu, cu credință și cu dragoste. Ea este prelungirea în timp și spațiu a jertfei de pe Golgota. Este „crucea lui Hristos la dispoziția sufletelor din toate țările și de-a lungul veacurilor”. (Gaspar Leleuvre: Liturghia, p. 56).

În copilăria noastră ardea în noi dorul să atingem cu palma cerul, care ni se părea că se împreună cu pămîntul la orizont. Pentru împlinirea acestei dorințe alergam de pe un deal pe altul. Dar, ajunși acolo, cerul ni se părea mai departe și orizontul mai mare. Ceea ce în chip fizic nu se poate împlini din dorința noastră după Dumnezeu se împlinește în chip duhovnicesc și tainic în Sf. Liturghie. Ea este lucrarea în care îngerii cu credincioșii împreună, stau și se roagă, cele cerești cu cele pămîntești împreună petrec, credinciosul se înalță la Dumnezeu și Dumnezeu vine la credincios ca să-i sfințească viața.

Cugetînd la această taină a creștinătății, arătată mai întîi în peștera Villemului, după aceea pe cruce și continuată neîncetat în Sf. Liturghie, dumnezeiescul Apostol Pavel a exclamat: „O adîncul înțelepciunii lui Dumnezeu”!

Mare a fost iubirea lui Dumnezeu cînd a trimis pe Unul născut Fiul Său în lume și a primit trup asemenea nouă, afară de păcat, covîrșitoare a fost ea cînd s-a arătat Fiul Omului răstignit pe cruce, dar neajunsă și negrăită este această iubire cînd din ea se zămislește jertfa continuă și tainică a Fiului lui Dumnezeu, în Sf. Liturghie. Căci Dumnezeu nu a iubit o singură dată lumea, ci o iubește mereu și îi poartă de grijă, pentru mîntuire.

Uneori se naște în sufletul nostru de creștin dorința de a fi fost și noi martori ai vremurilor în care Fiul lui Dumnezeu a venit în trup în lume, dorința de a-l auzi și vedea. Dar noi uităm că prin Sf. Liturghie avem prilejul să fim în chip duhovnicesc martori ai minunilor și tainelor pe care Domnul le săvîrșește pentru mîntuirea noastră. Uităm că prin Sf. Liturghie același Hristos care s-a jertfit pe cruce, se jertfește acum nesîngeros, tainic și real pentru noi. După învățătura ortodoxă, Biserica este „trupul tainic al lui Hristos”, prelungit peste veacuri, iar Liturghia este prelungirea jertfei de pe Golgota.

Între jertfa văzută și singeroasă de pe Golgota și cea tainică din Sf. Liturghie nu este o deosebire esențială. Unul și același Hristos se jert-

fește în amîndouă, numai în una în chip văzut, în alta nevăzut, în una în chip dureros, în alta fără durere. Și una și alta sînt o „ardere de tot” pe care o aduce Fiul lui Dumnezeu pentru mîntuirea lumii. Așa precum dintr-un foc viu și văzut se continuă o ardere nevăzută, lentă, tot astfel din jertfa de pe Golgota a pornit rîul cel mare și binefăcător al jertfei euharistice și din stropii de har ai ei ne împărtășim noi, credincioșii. Astfel Sf. Liturghie asigură credincioșilor din toate timpurile și locurile comuniunea cu Dumnezeu.

De bună seamă că sufletul se poate întîlni cu Hristos pe multe căi. Cu El trăim prin amintirea învățăturilor și minunilor Sale, pe care ni le păstrează Sf. Scriptură. Dar prezența Lui cea mai desăvîrșită este în Sf. Liturghie, în care se jertfește din nesfîrșită iubire pentru noi și ni se dă ca „pîine cerească” prin taina Sf. Cuminecături. Acest chip de a fi cu noi l-a ales însuși Fiul lui Dumnezeu, la Cina cea de Taină, cînd a spus: „Luați, mîncăți, acesta este trupul meu, care se frînge pentru voi spre iertarea păcatelor”; și iarăși: „Beți dintru acesta toți, acesta este sîngele meu, al legii celei nouă, care pentru voi și pentru mulți se varsă spre iertarea păcatelor. Aceasta să o faceți întru pomenirea mea...”. „Căci ori de cîte ori veți minca pîinea aceasta și veți bea paharul acesta, moarlea și învierea mea o vestiți” (Luca 22, 19--20; I Cor. 11, 24--26).

În locul jertfelor de animale, pe care le aduceau cei vechi — iudei și păgîni deopotrivă — și în care își puneau nădejdea că aduce împăcarea cu Dumnezeu, împăcare care era numai simbolică, Mîntuitorul a așezat jertfa cea adevărată și reală a scump Trupului și Sîngelui Său. Încă de la început Sf. Ioan Botezătorul, văzînd pe Iisus că se apropie de riul Iordan ca să se boteze, a zis: „Iată, Mielul lui Dumnezeu, care ridică păcatele lumii”. Iar înainte de intrarea triumfală în Ierusalim, cu șase zile înainte de patima Sa cea de bună voie, Mîntuitorul a trecut prin cîmpia Betfage, din apropierea Ierusalimului, unde pășteau mulți miei, care urmau să fie aduși ca jertfă de împăcare a poporului cu Dumnezeu.

Sfintele Evanghelii ne istorisesc că, atunci cînd Mîntuitorul a fost răstignit pe cruce, soarele s-a întunecat și catapeteasma templului din Ierusalim s-a despicat în două. În locul altarelor vechi și al templului, care erau, după cuvîntul Apostolului Pavel, „umbra bunătăților viitoare”, deoarece „este cu neputință ca sîngele de tauri și de țapi să înlăture păcatele” (Evrei 10, 1. 4), Iisus a așezat jertfa Trupului și Sîngelui Său, singura care putea ispăși păcatele oamenilor și să le redea curătenia vieții dintru început. El s-a făcut „arhiereul sfînt, fără de răutate, fără de pată, osebit de cei păcătoși și mai înalt decît cerurile” ... și a dobîndit o veșnică răscumpărare (Evrei 7, 6. 9. 12). El era mai aproape de Dumnezeu, ca unul născut Fiul Tatălui și mai aproape de om, ca Cel ce s-a smerit întru toate luînd trup omenesc, afară de păcat, și ascultător făcîndu-se pînă la moarte pe cruce. Prin jertfa Mîntuitorului de pe cruce s-a rupt zidul despărțitor dintre om și Dumnezeu, dintre pămînt și cer.

Dar iubirea și înțelepciunea lui Dumnezeu au ales mijlocul ca această împăcare să fie veșnică și universală. Astfel ea se continuă în chip tainic și nesîngeros în jertfa din Sf. Liturghie. Mîntuitorul nostru Iisus Hristos a ales pîinea și vinul pe care să le aducă Biserica lui Dumnezeu și pe care Hristos le primește ca ale Sale, le preface faînic, dar real, în

Trupul și Singele Său și, în locul pînii și vinului, care întrețin viața noastră vremelnică, primim „pîinea cea cerească”, prin care ni se dă și ni se arvunește viața cea veșnică.

O, adîncul înțelepciunii și iubirii Tale de oameni, Doamne! Tu ai ales ieslea și peștera ca să ne scoți din întunericul și umbra morții! Tu ai primit de bunăvoie răstignirea ca să săvîrșești mîntuirea tuturor și Tu ai rămas cu noi din nespusa Ta iubire de oameni, pe altarele slintelor noastre biserici, jertlîndu--te pentru mîntuirea celor ce vin la Tine cu credință și cu dragoste. În clipa jertfei Tale, ce vom putea face mai mult decît să ne înălțăm inimile cîntînd și zicînd: „Pre Tine Te lăudăm, pre Tine bine Te cuvîntăm, Ție-Ți mulțumim, Doamne, și ne rugăm Ție, Dumnezeuului nostru, acum și în toate zilele vieții noastre”.

Prot. Dr. VASILE COMAN

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

Urme din trecut

UN VECHI LOCAȘ DE INCHINARE: MĂNĂSTIREA MOISEI DIN MARAMUREȘ

Mănăstirea Moisei face parte din cele 14 mănăstiri ridicate și ctitorite din vremuri străvechi, pe întreg cuprinsul Maramureșului, ca semn al credinței și al evlaviei străbune ce a însușit poporul dreptcredincios de pe aceste plaiuri. Ea este singurul locaș de închinare dintre cele 14 mănăstiri maramureșene care a supraviețuit vitregiei vremurilor. Prezentăm câteva date sumare asupra acestui vechi locaș de închinare din părțile Maramureșului.

Mănăstirea Moisei este așezată într-un loc minunat din pitorescul și istoricul Maramureș voievodal, pe partea dreaptă a pârâului Izvorul Negru și în apropiere de Izvorul Dragoș (doi afluenți ai râului Vișeu). Numirile acestea, după tradiție, pecetluiesc pentru vecie numele voievozilor care, pornind de la Cuhea — cam la 40 km distanță de locul pe care este așezată mănăstirea — s-au oprit aci să-și adape turmele și să se odihnească în lunga călătorie pe care aveau să o facă spre plaiurile Moldovei. Străjuită de falnicul pisc Pietrosul (2305 m), din lanțul munților Rodnei, mănăstirea este așezată într-o poiană încântătoare, fiind înconjurată de jur-împrejur de o perdea de brazi, în interiorul căreia, în timpuri mai noi, s-a plantat un patrulater de tei care străjuiesc atît biserica veche, cît și pe cea nouă, amestecîndu-și mireasma cu cea a brazilor și molizilor dimprejur.

După tradiție, se pare că obîrșia mănăstirii trebuie căutată la sfîrșitul secolului XVI, ori la începutul celui de al XVII-lea, în vremea în care strălucitul Domn Mihai Viteazul reușise să unească toate cele trei provincii romîne, așadar cu mult mai înainte de timpul din care ne-au rămas date istorice cu privire la vechimea ei. Intemeierea ei se atribuie unei vrednice familii maramureșene care stăpînea pe atunci o parte din pămînturile moșiei Moisei sau Moiseni, domeniu care odinioară făcuse parte, împreună cu altele, din posesiunile lui Bogdan Voievod, precum reiese din numeroase documente de schimbare și conturbare de posesie, începînd cu a doua jumătate a secolului XV, documente ce provin de la Ioan Corvin de Hunedoara și de la fiul acestuia, regele Matei Corvin. Așa se face că, după numeroase litigii, în anul 1465, Ambrozie de Dolha este repus în posesia acestei moșii, iar în 12 martie 1468 — după ce fusese din nou conturbat în posesie de către unii nobili romîni din Vișeu și Selište — regele Matei Corvin îi confirmă din nou lui Ambrozie de Dolha dreptul de posesiune asupra acestei moșii. În 25 iunie 1468, acest nobil romîn face jurămînt de credință regelui, ca recunoștință pentru dreptatea ce i-a asigurat-o.

Începînd cu anul 1489, moșia Moisei, sau Moiseni, se fărâmițează și se împarte, ca urmare a daniilor făcute de către diferiții ei posesori ulteriori.¹ E foarte probabil ca unul dintre beneficiarii acestei fărâmițări și înstrăinări a moșiei Moisei, să fi fost și acel Moise Coman care — pe la sfîrșitul secolului XVI și începutul celui de al XVII-lea — stăpînea locurile pe care avea să întemeieze mănăstirea și își lucra pămîntul cu membrii familiei și cu angajații săi.

Asemenea obirșiilor altor mănăstiri și lăcașuri de închinare, tradiția a păstrat o legendă și despre obirșia mănăstirii Moisei. Diferiți istorici ne-au păstrat-o în mai multe variante. Ea a rămas și în tradiția orală a bătrînilor din Moisei pînă astăzi. Iată rezumatul acesteia:²

În Moisei trăia odinioară un gospodar însfărit cu numele Moise Coman, dimpreună cu soția sa Dochia Șerban, avînd un singur copil cu numele Grigorie. Acest copil, ajuns la vîrsta de 16 ani, era chipeș, frumos, bun și harnic, de aceea, deși era așa de tînăr, părinții lui s-au hotărît să-l însoare. Într-o toamnă, după ce s-a sfîrșit lucrul cîmpului, părinții l-au pregătit cu merinde și cu haine de schimb ca să plece spre Borșa, iar de acolo spre Prislop, pentru a lua drumul spre Bucovina și Moldova, ca să-și găsească o fată harnică să o ia de nevastă și să o aducă de noră părinților săi.

Grigorie a plecat, dar dus a fost, cu toate că părinții lui l-au așteptat mulți ani în șir, cu inima zdrobită de durere și cu nădejdea că odată și odată totuși se va reîntoarce. Dar fiul lor nu mai sosea. După ce toate strădaniile de a-l găsi s-au dovedit zadarnice, drept semn de aducere aminte și mîngiere, părinții lui au ridicat o cruce în lazul de sub poalele muntelui, unde Grigorie a lucrat pentru ultima oară cu părinții săi. Lîngă acea cruce, împreună cu părinții îndurerăți, se aduna adeseori mult popor, iar toamna, după terminarea lucrului cîmpului, părinții lui Grigorie aveau obiceiul de a ospăta pe poporeni, în amintirea celui dispărut.

Într-o zi, părinții lui Grigorie mergînd la lucru la lazul unde era crucea, nu mică le-a fost mirarea văzînd că pe un brad de lîngă cruce era așezată o icoană a Sf. Fecioare Măria. Indată au dat de veste la toți oamenii de pe cîmp, care s-au adunat să vadă minunea. După ce au înghințat și s-au rugat, au luat icoana și au dus-o în sat, punînd-o pe altarul bisericii. A doua zi, însă, icoana n-a mai fost găsită în biserică, ci era iarăși așezată pe bradul de lîngă cruce.

Odată, pe cînd se odihneau sub bradul acela, adăpostindu-se de arșița verii și se gîndeau la fiul lor cel pierdut, Moise și Dochia au auzit niște sunete de clopote, ieșind ca din pămînt. Deoarece prin apropiere nu era nici o biserică, au văzut în aceasta, ca și mai înainte în arătarea icoanei, un semn dumnezeiesc. Au strigat pe lucrătorii și pe vecinii din jur să vină și ei să audă sunetul clopotelor. „Loc sfînt este acesta”, și-au zis bătrîinii și întrucît erau oameni înstăriți, avînd în jurul locului unde ridicaseră crucea cam 200 jugăre de pămînt și pădure, le-a venit în minte

¹ Se pare că numele de Moisei, sau Moiseni, vine de la „a lui Moise” sau „a Moisenilor”, posesorii originari ai acestei moșii.

² Cf. Bud Tit, Date istorice despre protopopiatele, parohiile și mănăstirile romîne din Maramureș din timpurile vechi pînă în anul 1911. Gherla 1911, p. 87—89.

să clădească o mănăstire din lemn de brad și stejar. În scurtă vreme au și ridicat pe acel loc o frumoasă bisericuță, cu turn și cu două clopote, în care au așezat icoana Preacuratei Fecioare Maria.

În timp ce bătrînii se gîdeau să ceară de la episcop un călugăr pentru mănăstirea lor, iată că poposește la casa lor din sat un călugăr cu numele Mihail, care cerea milostenie pentru o mănăstire din Bucovina (Putna). Găzduit la ei, ochii bătrînei Dochia descoperiră în cuviosul călugăr pe fiul lor Grigorie, cu toate protestele acestuia care susținea sus și tare că el este călugărul Mihail. Mama își recunoscuse fiul, după o cruciuliță pe care acesta o purta la gît și pe care ea i-o dăduse ca talisman cînd a plecat de acasă să-și caute soție. De asemenea și după un semn pe care copilul îl avea pe umărul drept și pe care l-a văzut pe cînd călugărul dormea.

Fiul, recunoscut și descoperit, n-a mai putut nega adevărul și astfel, după ce și-a îmbrățișat și sărutat părinții care plîngeau cu lacrimi de bucurie, le-a povestit pătaniile și le-a arătat motivele pentru care nu s-a mai întors acasă. În timp ce trecea prin Bucovina, intrînd într-o mănăstire să se roage, intra-tît i-a plăcut evlavia călugărilor pe care i-a văzut acolo încît s-a hotărît să rămînă și să se facă călugăr, ceea ce s-a și împlinit.

Mare bucurie a fost în satul Moisei, văzînd toți în reîntoarcerea lui Grigorie, acum călugărul Mihail, un semn de la Dumnezeu. Credincioșii s-au adunat la casa bătrînilor, au sărutat mîinile călugărului Mihail și l-au rugat să rămînă la ei, apoi au plecat cu toții în procesiune la mănăstire, încredințînd-o grijii și ocîrmuirii lui. Astfel s-a statornicit el aici, rămînînd să slujească Domnului, în ctitoria părinților săi.

Tradiția legendară în legătură cu întemeierea mănăstirii Moisei se oprește aici, dar în actul ctitoricesc din 12 noiembrie 1672 se amintește un protopop cu numele Mihail Coman care, la anul 1717, după ce s-a călugărit, a ajuns arhimandritul mănăstirii. Asupra adevărului sau neadevărului tradiției relatate nu ne putem pronunța, dar este posibil ca numitul călugăr Mihail Coman să fi fost fiul celui dintîi ctitor al mănăstirii Moisei, iar protopopul Mihail Coman, mai pe urmă arhimandrit, care i-a urmat după mai bine de o sută de ani la conducerea mănăstirii, să fie un omonim sau o rudenie a celui dintîi egumen al ei, după cum e posibil ca numele celui dintîi, în realitate să fie numele celui de al doilea care, printr-un anacronism atît de obișnuit în tradițiile legendare, să fi fost transpus cu mai mult de o sută de ani înainte. Cu toate aceste incertitudini privitoare la timpul și persoanele care au întemeiat mănăstirea, tradiția legendară amintită ne dă unele lămuriri cu privire la situația canonică pe care o avea la data sfîntirii ei (1672), anume aceea de metoc al mănăstirii Putna. Evident că numai admițînd existența unor legături mai vechi dintre mănăstirea Moisei și mănăstirile bucovinene și moldovene a putut ea ajunge meloc al acelei mănăstiri, iar legenda, în parte, ne oferă elementele unei astfel de concluzii.

Așadar, data întemeierii mănăstirii Moisei nu se poate stabili cu certitudine, deci nu putem ști dacă ea s-a întemeiat înainte de 1600, sau după această dată, ori chiar ceva mai tîrziu. În general, istoricii susțin

că ea datează de la 1600, fără să indice temeiuri pentru această dată.³ Ceea ce-i sigur este faptul că pînă astăzi, pe o birnă de brad din alară, de la înălțimea bazei ferestrelor naosului, în partea de sud a bisericii, se văd săpate cîteva cuvinte în limba slavonă, dintre care în anul 1940 — după relatarea profesorului V. Brătulescu⁴ — se mai distingeau: „monah Iosif ... 1699 Molodonețchi”. După afirmația aceluiași, această inscripție, legibilă cu ani în urmă, a fost citită de cineva astfel: „Călugărul cu numele Iosif la Anul Domnului 1699, a ridicat această nouă biserică”. De aici rezultă că pe locul vechii biserici (despre a cărei sfințire la anul 1672 avem mai multe documente) în anul 1699 s-a zidit de către călugărul Iosif — care devine astfel ctitorul ei — o nouă biserică, deoarece cea veche va fi fost distrusă de dintele vremii.⁵

Date absolut sigure despre mănăstirea Moisei conține actul ctitoricesc din 12 noiembrie 1672 cînd biserica, atunci renovată, ori poate din nou refăcută, a fost sfințită de către Mitropolitul Ardealului Sava Brancovici, sărbătoare la care au luat parte, pe lingă tot ce a avut Maramureșul mai ales, și delegați din Moldova și Bucovina (de la Mănăstirea Putna), ceea ce rezultă dintr-o scrisoare a egumenului mănăstirii Putna către căpeteniile orașului săsesc Bistrița, privitoare la cererea de liberă trecere pe acolo pentru doi călugări care au fost delegați să ia parte la sfințirea mănăstirii, dacă, din cauza zăpezii, nu s-ar putea întoarce pe la Prislop, în Moldova.

Din amintitul act ctitoricesc, rezultă că mănăstirea Moisei (biserica), ridicată de protopopul Mihai în hotarele Moiseiului, în posesiunea și averea sa strămoșească, cu hramul „Adormirea Maicii Domnului” (St. Maria Mare), a fost înzestrată („Noi săracii, cit și avuții din Moisei, nesiliți de nimeni, ci din voia noastră liberă, am dat, am statorit și am fondat sfînta mănăstire...”) cu o moșie considerabilă, ale cărei hotare se stabilesc și se fixează în act, potrivit hotărîrii tuturor nobililor din Moisei, de la mic pînă la mare. Actul de danie pe veci este făcut înaintea mai

3 Vezi Bud Tit, o. c., p. 89 și Meteș Ștefan, Mănăstirile românești din Transilvania și Ungaria. Sibiu 1936, p. 166. Comp. Reli Simeon, Biserica Ortodoxă Română din Maramureș în vremurile trecute, 1938.

4 Vezi Brătulescu Victor, Biserici din Maramureș; în: Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, anul XXXIV, Fasc. 107—110, 1941, p. 126.

5 O amplă și interesantă monografie asupra mănăstirii Moisei a făcut preotul Opreșanu I. Mihai, paroh în Moisei, pe care a prezentat-o ca teză de licență în teologie la Institutul Teologic Universitar Ortodox din Sibiu în anul 1958. În această lucrare, anul inscripției de pe birna din peretele dinspre miazăzi al mănăstirii — despre care vorbește V. Brătulescu în lucrarea sa — e citit 1599, ceea ce ar strămuta inscripția cu 100 de ani mai înainte.

Dar această dată a inscripției, pe care pâr. Opreșanu o dă ca sigură (fără să amintească de data din lucrarea lui V. Brătulescu), ridică o serie de dificultăți. În primul rînd, vechimea mănăstirii trebuie să fie socotită anterioară anului din inscripție, deoarece din inscripție rezultă că monahul Iosif a ridicat „această nouă biserică”: așadar înaintea celei ridicate de el a mai existat o biserică veche. Deci ar rezulta că mănăstirea Moisei datează cel puțin de la mijlocul veacului XVI. Această concluzie se impune deoarece nu se poate susține că biserica pe care a ridicat-o monahul Iosif — chiar dacă am nesocoti cu totul tradiția legendară cu privire la cel dintîi ctitor al mănăstirii — e cea dintîi biserică a mănăstirii,

multor nobili din localitățile învecinate: Șieu, Ieud, Dragomirești, Săcel, Vișeu de Mijloc, Seliște precum și înaintea subpretorului Ionaș Vlad și înaintea preoților din ținutul de sus, care au luat parte la sfințirea mănăstirii, stabilindu-se totodată și amenda de 2.000 de florini, pe care vor trebui să o plătească urmașii dacă vor îndrăzni să conturbe donația făcută mănăstirii. Actul e semnat de 14 nobili din Moisei.⁶

Zece ani după sfințirea mănăstirii (15 noiembrie 1672), ca egumen al mănăstirii este amintit popa Timoftei Brașoveanu de la Berezunțu, iar ca vlădică, Chir Ioasaf, arhiepiscop și mitropolit al Bălgăradului.

În anul 1717, la 22 noiembrie, urmașii aceleiași familii Coman donează mănăstirii 4 lăptaie de pământ pentru sufletul lui Coman Toader și al unui fiu al său, căruia „i s-a întâmplat moarte de tîlhari”. Actul de dănie este scris la „svînta mănăstire Moisei” de popa Lupu Titescu din Seliște. Amintitul ctitor care a zidit noua mănăstire — precum reiese din actul ctitoricesc din anul 1672 — protopopul Mihai Coman, s-a călugărit la bătrînețe, precum am amintit mai înainte, ajungînd în 1717 arhimandritul mănăstirii, iar în anul 1732 i-a urmat în aceeași demnitate fiul său Hioresť.

Numeroși călugări moldoveni veneau des la mănăstirea Moisei — dată fiind situația ei de meloc al unei mănăstiri moldovene — aducînd cărți de slujbă și alte daruri. Astfel, în aprilie 1737, e amintit ieromonahul Gheorghe de la mănăstirea Neamț, care a stat la mănăstirea Moisei o jumătate de an; apoi, între 1779—1780, Andrei, arhimandrit de Moldovița, pe vremea cînd la mănăstirea Moisei era ctitor preotul Ionaș, fiul lui popa Mihai.

La mănăstirea Moisei multă vreme a funcționat și o școală bisericească pentru pregătirea cîntăreților, unde veneau ucenici nu numai din locurile învecinate, ci și din alte părți mai îndepărtate. Acest fapt rezultă din mai multe însemnări, găsite pe diferite cărți de strană. Astfel, găsim însemnați pe diacul Iunta din Ieud (1697) și pe diacul Ioan (1737), în timpul cînd au șezut la mănăstire. De asemenea găsim însemnări despre daniile de cărți pe care le-au făcut diferiți credincioși sau diferite mănăstiri (ca mănăstirea Putna, în 1751) mănăstirii Moisei.

Lista ctitorilor Sf. mănăstiri este cuprinsă într-un diptic ce se păstrează pînă astăzi în altar, scris în limba romînă, cu litere slavonești. Acest diptic este din scîndură, avînd forma unei icoane de dimensiunile 0,60/0,40 m, pe muchiile laterale ale lui fiind fixate în Țîțini de fier două ușițe de forma ușilor împărătești, care se suprapun peste partea princi-

intrucît în astfel de cazuri inscripțiile glăsuiesc: „Această biserică s-a ridicat...” și nicidecum: „această nouă biserică s-a ridicat...”.

În al doilea rînd, actul ctitoricesc din anul 1672, făcut cu ocazia sfințirii bisericii, pare un act cu totul tîrziu în raport cu vechimea mănăstirii. De aceea e de neînțeles cum de nu se face amintire în el despre începutul mănăstirii dacă vechimea ei încă atunci era așa de mare. Dar, din felul cum e redactat acest act, rezultă mai degrabă că mănăstirea a luat ființă numai cu puțină vreme mai înainte de actul sfințirii ei (ceea ce rezultă și din afirmațiile unor istorici) nicidecum cu mai bine de 100 de ani mai înainte.

6 Vezi Metes Șt., o. c., p. 166 și urm.

pală a dipticului, împreunându-se la mijloc. Deschizînd cele două uși laterale, pe fața exterioară a căroră e zugrăvită icoana Bunevestiri, pe partea lor interioară putem citi nume de ctitori mai noi, scriși cu litere cirilice, în timp ce pe fondul dipticului, ctitorii sînt scriși mai demult, pe mai multe coloane, cu o scriere mai veche, dar mai îngrijită. Deși după formă și după sculptură și pictura de pe partea exterioară a dipticului s-ar putea crede că el datează din vremea sfințirii mănăstirii (1672), totuși, la o cercetare mai atentă, se poate vedea că el datează cu cel puțin 50 de ani mai tîrziu, deoarece numele primului ctitor, „Arhiepiscop Sava Brancovici” e pictat cu culoare roșie în titlul dipticului, care începe cu cuvintele „Pomeneste, Doamne, ctitorii slintei mănăstirii acesteia”, iar ceilalți ctitori, în număr foarte mare, sînt scriși în locul rezervat pentru aceștia, cu o scriere îngrijită și uniformă, ceea ce dovedește că au fost scriși deodată și mult mai tîrziu. Lista ctitorilor e foarte lungă, cuprinzînd, după Arhiepiscopul Sava Brancovici, pe arhimandritul Mihai, apoi pe alții, care au făcut danii sau au dat zăloage mănăstirii.

Dintr-o scrisoare a egumenului mănăstirii Putna, Calistrat, adresată în anul 1759 către episcopii, vicarii, protopopii, preoții și boierii din Maramureș, rezultă că deși silnicul act al unirii unei părți a romînilor ardeleni cu Biserica Romei, din 1700, n-a avut vreo urmare directă asupra mănăstirii Moisei, indirect, însă, se făceau în acea vreme adevărate silnicii de către stăpînirea romano-catolică maghiară asupra mănăstirii, tocmai fiindcă ea, în calitate de metoc al mănăstirii Putna, păstra toată rînduiala Ortodoxiei, după dogmele Răsăritului. Scrisoarea dă de știre că mitropolitul Moldovei, Iacob Stamate (el însuși ardelen, de origine de prin părțile Bistriței) și soborul mănăstirii Putna, au ales ca egumen al mănăstirii Moisei pe Teofan, „adică socotitor și purtător de grijă la acel schit din Moiseiu” și poartă pe toți dregătorii bisericești și laici ca „pe acest frate egumen și alți călugărași ce s-ar afla din porunca noastră acolo, să nu se supere de nime întru nimica, ce să aibă bună pace, liniște, odihnă să slujească atît în cele de afară trebuințe, cît și la cele din lîntu ale Sf. Liturghii, urmînd buna rînduială a Bisericii Răsăritului, să nu fie nimeni întru nimic smintit, afară de dogmele Răsăritului”.

Următorul pasaj din scrisoare pune în fața persecutorilor toleranța religioasă romînească din Moldova în opoziție cu intoleranța și persecuția romano-catolicilor unguri: „Pentru că și aici în țara noastră a Moldovei sînt mănăstiri și biserici și au pace, deși țin toată rînduiala și dogmele Apusului, de nimeni întru nimica schimbate sau strămutate, atît de sfinți(i) arhieriei, cît și tot cînul bisericesc, încă le dau toți mare cinste și laudă după cuviință și de la făcătorii de milă boieri și negustori sînt căutați și miluiți, căroră cîti le dau milă și îndurările lor”.⁷

Dar persecuțiile împotriva mănăstirii n-au încetat. De aceea călugării ortodocși trebuiau să părăsească adeseori mănăstirea, în lipsa acestora servind la mănăstire preoți de mir. În anul 1843 găsim aici pe un călugăr rus, Iosafat Zsetkey, care știa romînește și care a stat aici mai

7 Iorga. Studii și documente, XIII, p. 237, nr. XI și Ciple, Documente privitoare la episcopia din Maramureș, în: Analele Academiei Romîne, s. ist. XXXVIII, București 1916, p. 375—376, nr. 117, la Meteș Ștefan. o. c., p. 168—169.

mulți ani, împreună cu Laurențiu Kario, apoi urmează călugării Atanasie Gherman și Andrei Gaborfy, iar după aceea câțiva preoți uniți, dintre care, de la 1874, Petru Mihaly, sub care, între anii 1904 și 1910, s-a zidit noua biserică, mult mai spațioasă, sfântită în 1911. Astfel, cu toată rezistența mănăstirii împotriva catolicismului în tot decursul secolului XVIII, în cele din urmă, în secolul XIX, a fost nevoită să cedeze în fața asalturilor catolice, devenind astfel biserică parohială greco-catolică. Rezistența împotriva catolicizării s-a datorat în mare măsură faptului că ea a menținut legături strânse cu mănăstirea Putna și cu alte mănăstiri din Moldova.

Precum se poate vedea, de la întemeierea ei și pînă în anul 1874, mănăstirea Moisei a fost slujită de călugări și numai arareori de preoți de nîr, dar din 1874 încoa ea a devenit biserică parohială a parohiei Moisei II. După înființarea episcopiei greco-catolice a Maramureșului⁸ a fost slujită de călugări basilieni pînă în anul 1948, cînd prin istoricul act al revenirii romînilor ardeleni în sinul Bisericii Ortodoxe, mănăstirea Moisei a fost redată din nou Ortodoxiei. După această dată, timp de 12 ani s-au succedat la conducerea ei 3 arhimandriți, un ieromonah și un protosinel, iar începînd cu anul 1960, mănăstirea Moisei a redevenit biserică parohială a parohiei Moisei III. Vechea biserică de lemn este declarată de multă vreme monument istoric.

Și acum, cîteva date privitoare la edificiul bisericii vechi.⁹ Biserica de lemn a mănăstirii Moisei e de proporții mici, avînd lungimea de 12,5 m, lățimea de 4,5 m, iar înălțimea turnului, de la sol, de aproximativ 15 m. Deși de proporții mici, biserica are toate părțile corespunzătoare: altar, naos, pronaos și pridvor. Planul ei e cel bazilical, moștenit după vechi tradiții, avînd altarul în formă de exagon cu 5 laturi exterioare, iar a șasea latură o formează tîmpla despărțitoare dintre altar și naos. Pridvorul e deschis, susținut de 4 coloane legate între ele prin arcuri de lemn, asemenea altor vechi biserici maramureșene. Turla bisericii este scundă, cu baza patrată, fără balcon, trecerea făcîndu-se direct de la turlă la coiful ce o acoperă ca o căciulă și care se sprijină pe o îmbinare de grînzii. Crucea e din fier ciocănit, avînd dedesubtul ei o semilună, semnul stăpînirii turcești.

Ușile bisericii sînt simple, joase, cu cadru drept, în prezent cele vechi fiind înlocuite cu altele noi. Naosul are bolta în formă de semicilindru, cu o înălțime de 4 m de la sol. În pereții laterali ai naosului se află cîte două ferestre de dimensiuni reduse (0,50/0,40 m), iar în pereții laterali ai altarului cîte o fereastră în fiecare, de dimensiunile 0,30/0,30 m, în timp ce fereastra din partea de răsărit a altarului e ceva mai mare, avînd dimensiunile de 0,60/0,50.

Materialul din care a fost construită biserica este lemn de molid, birnele avînd o înălțime de 0,40 m, iar grosimea de 0,18 m. Construcția

⁸ Aceasta s-a întîmplat în anul 1933. Date prețioase asupra istoricului mănăstirii Moisei se cuprind și în cartea mai veche a pîr. I. Bărlea, *Insemnări din bisericile Maramureșului*, București 1909.

⁹ Amintita monografie despre mănăstirea Moisei a pîr. Oprișanu, cuprinde numeroase date de detaliu cu privire la edificiile celor două biserici ale mănăstirii Moisei, de unde am extras și noi unele date.

este întărită în unele locuri prin cuie lungi de lemn. Acoperișul este din dranițe, fiind înlocuit în decursul vremii de mai multe ori. Restaurată în anul 1954 de Comisia Monumentelor Istorice, biserica este așezată acum pe o temelie de piatră legată cu ciment, fiind mai ridicată de la pământ.

Altarul bisericii este despărțit de naos printr-un perete de birne cu 3 deschideri pentru ușile împărătești și cele diaconești. În prezent, ușile împărătești și cele diaconești lipsesc, dar e sigur că au existat, deoarece istoricii mai vechi ai mănăstirii le-au descris. Pe usciorii ușilor împărătești și diaconești sînt zugrăviți sfinți, pe cei dinspre miazănoapte deosebindu-se Sf. Arhidiaconi Ștefan și Laurențiu. Icoanele de pe tîmplă sînt zugrăvite, iconostasul fiind complet, cu 4 rînduri de icoane, în vîrî avînd înmormoriul. Pictura veche din naos inițial a fost făcută pe pînză de în culori de ulei, dar peste ea s-a dat cu gips, făcîndu-se o altă pictură mai nouă. În naos se mai văd urmele icoanei cu scena răstignirii și chipul ctitorului, iar lîngă el se poate citi inscripția cu litere slavone: Ctitorului acestei mănăstiri Arhimandritul Mihai. Data scrisă sub numele ctitorului, care s-a citit oarecînd, 1711, se pare că mai tîrziu a fost ștearsă în mod intenționat. În naos, atît pe pereți, cît și pe boltă, de asemenea se pot deosebi frînturi de pictură. Pe pereți: Sf. Fecioară Maria și femeii mironosițe, Adam și Eva în rai, Arhanghelul Mihail cu sabia de foc, părintele Zosima împărtășind pe Maria Egipteanca, iar pe cupolă: cei patru evangheliști, diferiți sfinți, Maica Domnului, precum și resturi de chipuri ce nu pot fi indentificate. Zugravul care a împodobit biserica e necunoscut, făcînd desigur parte din vreo școală locală.

Biserica nouă, zidită între anii 1904 și 1910, e executată într-un stil combinat, cu predominarea celui roman, în formă de cruce, avînd lungimea de 28 m, iar lățimea în dreptul brațelor crucii de 12 m. Înălțimea turnului de la sol e de aproximativ 30 m. Biserica are o catapeteasmă frumos sculptată, cu o pictură aleasă, iar peste masa Sf. Altar se înalță un frumos baldachin sculptat în lemn. Bolta bisericii e pictată în fresco, avînd șase tablouri mari, de asemenea și bolțile absidelor. Numeroase icoane — dintre care cele ce înfățișează cunoscuta cale a crucii din bisericile apusene — sînt atîrnate pe pereți. De remarcat că în prezent toate slujbele se săvîrșesc în această biserică.

Vechea biserică a mănăstirii Moisei, astăzi monument istoric, nu se mai folosește pentru serviciile divine decît foarte rar (în ziua hramului, ori la cererea unor credincioși). Prin grija ocîrmuirii noastre de Stat ea e din nou restaurată în anul 1963 de către Direcția Generală a Monumentelor Istorice, avînd un paznic salarizat din bugetul Statului.

Protos. ARSENIE OBANCEA

Recenzii

Dimitrie N. Moraitis, Η Λειτουργία τῶν προηγιασμένων (Liturghia darurilor mai înainte sfințite), Tesalonic, 1955.

Actualul profesor și decan al Facultății de Teologie din Atena, Dimitrie N. Moraitis, este autorul unui studiu voluminos, documentat și prețios asupra Liturghiei darurilor mai înainte sfințite. Dată fiind importanța problemei și raritatea studiilor asupra acestei Liturghii, facem în cele ce urmează o dare de seamă mai amplă asupra acestui important studiu.

1. În cazul de față, ca și în multe cazuri referitoare la originea unor acte liturgice ale Bisericii Ortodoxe, este foarte greu sau chiar imposibil să se dea un răspuns clar și precis asupra acestor origini. Atît izvoarele literare cît și cele de natură arheologică sînt în privința aceasta destul de rare, sărace și nu îndeajuns de limpezi. Afirmația aceasta este valabilă mai ales pentru slujba ortodoxă care în manuscris poartă numirea de „Liturghia darurilor mai înainte sfințite”. Referitor la această liturghie nu există decît cîteva date împrăstiate și un anumit număr de manuscrise, dintre care cel mai vechi este „Codicele Barberini”, care datează de la sfîrșitul secolului VIII. Nici acest codice nu ne dă însă nici un fel de informație cu privire la autorul acestei liturghii, la epoca în care a fost ea alcătuită și la structura ei inițială.

Cea dintîi informație, în limba elină, despre Liturghia darurilor mai înainte sfințite se găsește în „Cronica Pascală”, scrisă pe la începutul sau mijlocul sec. VII. În această cronică se spune: „În timpul cînd la Constantinopol era arhiepiscop Serghie (610—639), tocmai în anul 617, poporul a începutul sec. VII exista în timpul Păresimilor o slujbă specială, legată de slujesc”, etc. Acest imn se cînta după ce preotul rostea ecfonisul: „După darul Hristosului Tău...”, în timpul cînd darurile mai înainte sfințite erau aduse de la proscomidiar la altar. Informația aceasta ne dovedește că la începutul sec. VII exista în timpul Păresimilor o slujbă specială, legată de slujba Vecerniei. Această slujbă specială era tocmai Liturghia darurilor mai înainte sfințite. La sfîrșitul aceluiași secol, Sinodul ecumenic Trulan face de asemenea pomenire, în canonul 52, despre Liturghia darurilor mai înainte sfințite, cînd spune: „În toate zilele postului sfîntei patruzecini, afară de sîmbătă și Duminică, și de sfînta zi a Bunăvestiri, să se săvîrșească sfînta Liturghie a celor mai înainte sfințite”. Știm de-altfel că Sinodul din Laodiceea (360—365) a dispus, prin canonul 49, de a nu se jertfi pîine în Păresimi decît sîmbăta și Duminică.

Anumite date istorice despre această liturghie conțin și unele canoane ale patriarhului din Constantinopol, Nichifor (806—815), ca și „Tratatul exegetic” al Sf. liturghii, atribuit lui Teodor Studitul († 826). Ceva mai tîrziu, patriarhul Mihail Cerularie († 1059) duce originea acestei liturghii pînă în timpul Apostolilor, socotind-o drept o alcătuire a lor. Iată în rezumat tot ceea ce se știe, pe baza izvoarelor grecești, despre această slujbă în primul mileniu creștin. Trebuie să amintim aici și despre o mică notiță,

după care în Egipt se săvârșea această liturghie, fiind atribuită Sf. Marcu, iar în Palestina și Siria, unde se săvârșea de asemenea, era atribuită Sf. Iacob, în timp ce la Constantinopol nu se știa încă nimic despre autorul ei.

Două au fost motivele principale care au pus în evidență această liturghie: Datina de a se împărtăși credincioșii mai des cu Sf. Taine (după o scrisoare rămasă de la Sf. Vasile cel Mare, de patru ori pe săptămână) și opreliștea de a se liturghisi în timpul Păresimilor în afară de sîmbăta și Duminica. După cum se știe, în Răsărit sîmbăta era socotită zi de sărbătoare și, drept urmare, se îngăduia în această zi slujirea liturghiei. Din darurile sfințite Duminica, se păstra o anumită parte și cu ele erau împărtășiți credincioșii în celelalte zile ale săptămîinii în timpul Păresimilor. La început n-a fost vorba de o liturghie specială, ci mai curînd de un rit, avînd drept scop împărtășirea credincioșilor, împărtășire strîns legată de slujba vecerniei. Nu se cunoaște aproape nimic despre cum a fost acest rit înainte de veacul VII. Se presupune că schema acestui rit a fost cît se poate de simplă și scurtă, cuprinzînd rugăciunea „Tatăl nostru“, împărtășirea și o rugăciune de mulțumire. Este foarte probabil că asemenea adunări în zilele de festă săptămîină din timpul Păresimilor s-au făcut în stil mai mare, ducînd la alcătuirea unei „adevărate liturghii“, mai întîi în Siria și apoi în Asia mică și în Bizanț. Evenimentul acesta a trebuit să aibă loc într-o epocă îndepărtată, epocă în care exista încă în Biserică instituția catehumenatului și a celor chemați la luminare, despre care stău mărturie rugăciunile speciale pentru ei, rămase neschimbate în cadrul liturghiei. Deci, deși nu cunoaștem exact epoca în care a fost formulat textul scris al acestei liturghii, putem fi totuși siguri că instituirea ei s-a făcut înaintea sec. VII, poate chiar la începutul sec. VI.

2. Cel mai vechi manuscris păstrat și cunoscut pînă astăzi, care cuprinde și textul Liturghiei darurilor mai înainte sfințite, este Codicele Barberini (de la sfîrșitul sec. VIII). Acest codice cuprinde și celelalte două liturghii bizantine, a Sf. Vasile cel Mare și a Sf. Ioan Gură de Aur. Există și o copie a acestui codice, datînd din sec. IX, despre care face mențiune și Goar. Printre manuscrisele care conțin textul acestei liturghii se numără și cel cunoscut sub numirea de „Parisul“ gr. 391 (sec. XI) care, după părerea autorului, păstrează textul și tradiția cea mai veche despre această liturghie, sau mai bine zis urmele acestui text și tradiții. Manuscrisul este foarte asemănător cu Codicele Barberini și cu celelalte manuscrise din sec. X și XI. În aceste manuscrise, atît cuprinsul cît și structura acestei slujbe sînt aproape aceleași. Rînduiala slujbei începe precum urmează:

„În decursul vecerniei (*λυχνικό*), după citirile din Biblie (paremii) și după „Să se îndrepteze rugăciunea...“ și „Doamne miluește-ne“, se rostește rugăciunea pentru catehumeni: „Dumnezeule, Dumnezeul nostru...“ etc. O cercetare comparată a manuscriselor ne arată evoluția progresivă a formularului, a textului, mai ales după sec. XII. Codicele Barberini presupune și el o evoluție destul de considerabilă a acestei liturghii. Această evoluție nu privește însă decît unele părți de la începutul slujbei, (ca d. ex. punerea înaintea, binecuvîntare, etc.) și de la sfîrșitul ei. Sîmburele primar al ritului, al împărtășirii, rămîne neschimbat.

O altă constatare care se desprinde din studierea amănunțită a manu-

scriseior ne duce la ipoteza că există cel puțin două tipuri diferite ale formularului (textului) liturgic și anume: tipul B din Codul Barberini și tipul E din Parisul gr. 391. Tipul B este cel mai răspândit. În acest tip lipsesc rugăciunile punerii înainte, ale tămâierii și ale intrării celei mari. Mai sînt și alte cîteva trăsături care deosebesc aceste două tipuri, dar ele sînt de mai puțină importanță. Se poate constata de asemenea existența alor trei-patru stadii de evoluție a acestei slujbe. Rubricile (cu povățuiri) sînt rare în tradiția manuscriselor înaintea sec. XII, dar pornind de la această dată ele devin frecvente, mai ales după sec. XIII. Ele au drept scop de a da instrucțiuni de felul cum trebuie urmat, mai ales atunci cînd se ridică contestații sau există anumite îndoieli. În același scop s-au redactat o serie de comentarii ale slujbei, dintre care cel mai important este cel atribuit lui Teodor Studitul. Brightman utilizează acest comentariu și aceste rubrici în a sa ediție a Liturghiei darurilor mai înainte sfințite. Păreră D-lui Prof. D. N. Moraitis este că acest comentariu sau această „interpretare” a fost redactată la o epocă mai tîrzie, cînd se discuta asupra felului cum trebuie slujită corect această liturghie, ca d. ex.: „Ascultă-mă bine, fiule, cum trebuie slujit...” Spre sfîrșitul expunerii sale autorul invocă, între altele, mărturia cunoscătorilor. Critică practica deosebită a unor slujitori, care d. ex. încep liturghia cu „Binecuvîntată este împărăția...” în loc de „Binecuvîntat este Dumnezeu nostru...”. Acest tip al liturghiei darurilor mai înainte sfințite ne este cunoscut din manuscrisele sec. XII și ceea ce este vrednic de reținut este faptul că chiar aceste manuscrise se găsesc în dezacord cu ceea ce spune comentariul. Se poate deci admite că interpretarea atribuită lui Teodor Studitul să fi fost redactată între sec. XII și XIII.

3. În ceea ce privește autorul Liturghiei darurilor mai înainte sfințite tradiția nu face nici un fel de pomenire referitoare la acest lucru, Date mai recente (în tot cazul posterioare sec. XIII și XIV) o atribuie fie Sf. Iacob, fratele Domnului (Palestina), fie Sf. Marcu (Egipt), iar Simion Tesalonicenul o socotește de proveniență apostolică. Interesant este faptul că la Constantinopol nu s-a cunoscut nimic despre autor și era atribuită, uneori, Sf. Gherman, patriarhul Constantinopolului. Un manuscris din Siria menționează pe Sf. Ioan Gură de Aur ca autor al ei. În Cipru era atribuită Sf. Epifanie. În timpurile recente a fost atribuită în Răsărit, uneori, papii Grigorie cel Mare († 604). Este foarte probabil că în vremea apropierii Bisericii, cînd era la modă literatura menită de a face cunoscute riturile celor două Biserici, s-a făcut în Răsărit o confuzie între Liturghia zisă a lui Grigorie cel Mare (Dialogul) și Liturghia grecească ce purta numirea de Liturghia darurilor mai înainte sfințite. În orice caz, liturghia atribuită papii Grigorie cel Mare, care a fost tradusă în limba greacă în vremea încercărilor de împăcare a Bisericii, nu are nimic comun cu Liturghia darurilor mai înainte sfințite. Deci, în nici un caz Grigorie Dialogul nu este autorul acestei liturghii bizantine.

În tot cazul, studiul D-lui Prof. D. N. Moraitis este prețios atît prin bogăția informațiilor cît și prin unele date noi, pe care le aduce întru lămurirea problemei. Lucrarea se înscrie prin calitățile ei la loc de cinste în literatura teologică a lumii ortodoxe de pretutindeni.

Pr. Prof. SP. CANDEA

CONFERINȚELE PREOȚEȘTI DE ORIENTARE DIN IUNIE 1964
IN ARHIEPISCOPIA SIBIULUI

Între 3—13 iunie a. c. au avut loc în cuprinsul Arhiepiscopiei Sibiului conferințele preoțești de orientare, ținute potrivit dispozițiilor date de Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Tema oficială prelucrată la aceste conferințe a fost: „*Importanța întâlnirilor și manifestărilor intercreștine în cursul anului 1963, pentru Biserica Ortodoxă Română*”.

Centrul Eparhial și de data aceasta a pregătit în mod deosebit această conferință, trimițând din bună vreme „Îndreptarul” la tema oficială, tuturor oficiilor protopopești, spre a fi folosit ca bază a referatelor care urmau a fi pregătite de C. preoți referenți. Acest îndreptar a servit, în același timp, și pentru buna orientare a delegaților încredințați de I. P. Sf. Mitropolit Nicolae cu prezidarea conferinței. Delegații chiriarhali au fost următorii:

1. P. C. Prot. Ioan Vlad, consilier arhiepiscopesc, la protopopiatele: Agnita (3-V) și Făgăraș (4-VI);
2. P. C. Prof. Dr. Spiridon Căndea la protopopiatul Sibiu (5-VI);
3. P. C. Prot. Ioan Velțan, consilier arhiepiscopesc, la protopopiatele: Tîrnăveni (8-VI) și Luduș (9-VI);
4. P. C. Vicar arhiepiscopesc Traian Belăscu, la protopopiatele: Rupea (8-VI), Sighișoara (9-VI) și Mediaș (19-VI);
5. P. C. Prot. Ioan Nicoară, consilier arhiepiscopesc, la protopopiatele: Tg. Mureș (10-VI), Reghin (12-VI) și Toplița (13-VI);
6. P. Cuv. Arhim. Prof. Dr. Nicolae Mladin, la protopopiatele: Sf. Gheorghe (12-VI) și Brașov (13-V);
7. P. C. Prof. Dr. Milan Șesan, la protopopiatele: Sebeș (12-VI) și Alba Iulia (13-VI).

Din rapoartele delegaților oficiali, precum și din procesele verbale primite de Centrul Eparhial de la oficiile protopopești, se constată că peste tot au fost înregistrate bune rezultate.

A fost remarcat mai ales faptul că în ultima vreme întâlnirile și manifestările intercreștine au devenit și devin un fapt tot mai frecvent. Acest lucru l-a dovedit cronică bogată a evenimentelor din anul 1963, în cursul căruia au avut loc o serie întreagă de întâlniri și manifestări intercreștine (dintre care fac parte și cele interortodoxe) de o însemnătate deosebită pentru Biserica Ortodoxă Română, prin participarea noastră și aportul deosebit adus de delegații noștri, atât în țară, cât și peste hotare.

În toate referatele s-a făcut o cronică amănunțită a întâlnirilor și ma-

nifestărilor cu caracter bisericesc arătându-se cu date precise timpul, locul și temele discutate la fiecare întâlnire intercreștină sau interortodoxă. S-a urmărit peste tot să se scoată în evidență importanța acestor întâlniri pentru Biserica Ortodoxă Română.

Acest obiectiv a fost atins, arătându-se cu limpezime că: 1. — Biserica Ortodoxă Română, prin participarea sa activă, a reușit să devină și mai cunoscută în cercuri cât mai largi, mai ales în ce privește învățătura sa, cultul, organizarea și contribuția sa la sprijinirea luptei pentru pace.

2. — În același timp s-a arătat că Biserica noastră, datorită acestor întâlniri, a avut prilej și posibilitate deosebită să cunoască mai bine celelalte Biserici ortodoxe și creștine, cu realizările acestora și aportul pe care îl aduc ele la lupta pentru pace și bunăstare.

3. — Din aceste întâlniri au fost create legături intercreștine și interortodoxe, vii și durabile, cimentate prin dragoste și comuniune creștină.

4. — Întîlnirile amintite au exprimat nu numai unitatea Bisericilor Ortodoxe, ca și a celorlalte Biserici creștine în general, dar ele au marcat și aportul deosebit pe care toate împreună l-au adus și pot să-l aducă în lupta pentru pace.

5. — Un fapt pozitiv deosebit al acestor întâlniri a fost și adîncirea și întărirea dorinței de realizare cu un ceas mai devreme a unității creștine în Hristos-Domnul.

6. Prin cunoaștere reciprocă, Bisericile creștine au ajuns să cunoască și realizările excepționale din ultimii ani ale poporului român.

Avem bucuria să menționăm că ideile menționate mai sus au fost temeinic și profund analizate și adîncite la toate oficiile protopopești, nu numai de preoții referenți, ci și de toți preoții care au luat cuvîntul în completarea rețieratelor, străduindu-se să le documenteze scripturistic, folosind un limbaj adecvat.

Faptul acesta a determinat pe delegații oficiali ai Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae să aprecieze la justa lor valoare referatele susținute la protopopiate de Cucernicii preoți: Pr. Gheorghe Opreș (Agnita), Pr. Vasile Modorcea (Făgăraș), Pr. Marin Călin (Sibiu), Pr. Ioan Sfirăială (Tîrnăveni), Pr. Alexandru Bogdan (Luduș), Pr. Mircea Remus (Rupea), Pr. Viorel Groza (Sighișoara), Pr. Grigorie Marinescu (Mediaș), Pr. Nicolae Țeposu (Tg. Mureș), Pr. Aurel Popa (Reghin), Pr. Gheorghe Stinea (Toplița), Pr. Pavel Vițelariu (Sf. Gheorghe), Pr. Vasile Pîrdea (Brașov), Pr. Gheorghe Buruiană (Sebeș) și Pr. Gheorghe Rusu (Alba Iulia).

De încheiere delegații chiriarhali au arătat ce trebuie să facă în parohia sa fiecare preot pentru a scoate în evidență importanța întîlnirilor și manifestărilor intercreștine în cursul anului 1963, ca și importanța pentru Biserica noastră Ortodoxă și pentru fiecare credincios în parte.

Pentru o cit mai eficace lucrare la parohii în această problemă, au fost fixate pentru preoțime următoarele puncte de reper:

a) — Să citească și adîncească toate cronicile și materialele ce s-au scris în legătură cu întîlnirile și manifestările intercreștine în anul 1963 și să le comunice păstoriților lor, în predici și convorbiri particulare.

b) — In parohiile mixte, adica acolo unde se afla si crestini de alte confesiuni, sa se desfasoare o pastorație in spiritul dragostei crestine, al unitatii ecumeniste, al unitatii in cadrul luptei pentru pace, ca si al patriotismului luminat.

c) — Sa fie educati pastorii nostri in spiritul indemnurilor si indrumarilor date de fiecare intalnire intercrestina sau interortodoxa.

Prot. IOAN VLAD
consilier arhiepiscopesc

INCHEIEREA ANULUI SCOLAR 1963—1964 LA INSTITUTUL TEOLOGIC DE GRAD UNIVERSITAR DIN SIBIU

Cu ajutorul lui Dumnezeu si calauzit indeaproape de ocirmuirea noastra bisericeasca — prin Inaltii Ierarhi ai eparhiilor din Mitropoliile Ardealului si Banatului — Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu a incheiat inca un an de munca: al 153-lea de existenta neintrerupta a sa. Roadele culese in acest rastimp sint imbucuratoare pentru cei ce ocirmuiesc asezamintul de pregatire a clerului de la centrul Mitropoliei Ardealului, iar pentru cei ce beneficiaza de ele, pretioase si folositoare.

Ca si pina acum, Institutul s-a bucurat si in acest an scolar de grija neintrerupta pe care i-o poarta zi de zi Inalt Prea Sfantul Mitropolit Nicolae al Ardealului, precum si de sprijinul generos, moral si material, al Inaltilor Ierarhi din eparhiile ardeleni si banatene. I. P. Sf. si P. Sf. Lor au vizitat Institutul cu diferite prilejuri, s-au interesat minutios de bunul lui mers, au tinut sfat cu profesorii si cu duhovnicii si au stat de vorba, parintește, cu studentii teologi care sint fii ai eparhiei respective, interesindu-se indeaproape de silintele lor la studii, de purtarea lor si de trebuintele lor materiale. Pe de alta parte, aceste vizite au constituit tot atitea ocazii de intalnire cu Inalt Prea Sfantul Mitropolit Nicolae al Ardealului si de chibzuita impreuna-sfatuire pentru asigurarea unei desfasurari corespunzatoare a intregii activitati de pregatire a clerului Bisericii noastre, pe care o desfasoara Institutul sub conducerea Chiriarhilor din Ardeal si Banat, potrivit directivelor Sfantului Sinod si ale presedintelui sau, Prea Fericitul Parinte Patriarh Justinian si in conformitate cu legiurile in vigoare, bisericesti si cetatenești.

In cursul anului scolar 1963-1964, programul de cursuri si seminarii, ca si cel de educatie duhovniceasca, s-a desfasurat in mod organizat, potrivit prevederilor regulamentare in vigoare.

1. — Prelegerile si seminariile catedrelor si conferintelor — in partea lor de actualizare — au cuprins de fiecare data orientari clare si complete, indemnuri intelepte si date concrete privitoare la lupta ce o duc astazi popoarele lumii pentru instalarea pacii de durata in relatiile dintre ele si pentru promovarea progresului social-cultural si moral. Participarea la aceste stradanii a fost prezentata constant ca indatorire normala, fireasca a credinciosilor crestini si cu atat mai virtuos a slujitorilor sfintelor noastre altare.

2. — Ora saptaminala de educatie cetateneasca-patristica s-a desfasurat pe ani, sub conducerea profesorilor designati de Consiliul profesoral in acest scop: Pr. Prof. Grigorie Marcu (la anul I), Asistent Mircea Pacurariu (la anul II), Ir. Prof. Isidor Todoran (la anul III) si Pr. Prof. Du-

mitru Belu (la anul IV). Și de astă dată, problemele luptei pentru pace și progres social — în desfășurarea lor temporală pe plan intern și pe plan internațional — au stat în centrul preocupărilor acestei ore săptămânale de îndrumare.

3. — Același obiectiv a fost urmărit prin conferințele lunare de educație patriotică-cetățenească ținute de profesorii Institutului, cu toți studenții în cadru lesiv, în aula Institutului.

4. — Caldă alipire față de viața cea nouă a harnicului nostru popor și simțăminte trănice de profundă cinstire pentru destoinicii și devotații ocirmuitori ai Republicii Populare Romine au nutrit și dovedit toți ostentorii Institutului, încredințați fiind că prin obșteasca osirdie, Patria noastră cunoaște atăzi o înflorire fără precedent.

5. — Potrivit programărilor periodice făcute de către P. V. Consiliu Arhiepiscopesc ortodox român de Alba Iulia și Sibiu — sub direcția îndrumare a I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului — profesorii Institutului au participat în tot cursul anului școlar la dezbaterile problemelor înscrise de Sfîniul Sinod în programul conferințelor preoțești de orientare misiunară și pastorală, prezidînd aceste conferințe ca delegați chinarihali.

6. — Intensitatea preocupărilor cu problemele actuale ale luptei pentru pace și propășire s-a vădit cu deosebire în activitatea publicistică a profesorilor și a altor oslenitori ai Institutului. Roadele acestei activități au văzul lumina tiparului — concomitent cu valoroase contribuții teologice și de viață bisericească — atît în revistele centrale-patriarhale și eparhiale-mitropolitane, cit și mai ales în străvechea foaie religioasă-bisericească „Telegraful Român” (redactor responsabil: Arhim. Prof. Dr. Nicolae Mladin) și în revista „Mitropolia Ardealului” (secretar de redacție: Pr. Prof. Dr. Grigorie Marcu), care apar la Sibiu.

7. — Potrivit programului trasat de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, președintele Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Romine, profesorii Institutului — în colaborare statornică, de frățească armonie, cu colegii lor de la Institutul Teologic de grad Universitar din București și de la Institutul Teologic Universitar Protestant din Cluj (mai ales cu Secția Ev.-Lut. C.A. din Sibiu) — au desfășurat în cursul anului școlar curenent o bogată activitate de studii și documentare în cadrele lucrărilor pregătitoare pentru manifestările periodice ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor și ale Conferinței Creștine pentru Pace.

Vrednice de amintit, în această privință, sînt mai ales următoarele momente de colaborare a profesorilor Institutului nostru cu colegii lor de la celelalte două Institute amintite:

a) — în cadrele discuțiilor teologice purtate cu delegații Consiliului Ecumenic al Bisericilor care ne-au vizitat în martie a. c. Biserica și țara (la Sibiu și Cluj: cu toți profesorii Institutelor teologice din Ardeal; la București: prin profesorii: Arhim. Nicolae Mladin, Pr. I. Todoran și Pr. Grigorie Marcu);

b) — în cadrele sesiunii pregătitoare a celui de al II-lea Congres al profesorilor de teologie ortodoxă răsăriteană (la București, în iunie a. c., delegat al Institutului nostru fiind Pr. Prof. I. Todoran) și

c) — în cadrele pregătirilor — de studii documentare — pentru a doua Adunare generală (pancreștină) a Conferinței Creștine pentru Pace (Praga, iunie-iulie a. c.).

8. — Dinire manifestările de viață bisericească desfășurate în cadrele Institutului, menționăm pe cele prilejuite de vizita delegației Consiliului Ecumenic al Bisericilor, condusă de Pastorul Dr. Lukas Vischer, în 21 martie a. c., cind membrii delegației s-au întâlnit cu profesorii și studenții Institutului în ședințe separate de lucru, făcându-li-se apoi o primire sărbătorească în aula Institutului. De asemenea, înregistrăm cu deosebită plăcere vizita — din 5 iunie a. c. — a membrilor Comisiei pregătitoare a celui de la II-lea Congres al profesorilor de teologie ortodoxă răsăriteană.

La aceste manifestări — pe lângă reprezentanții ocîrmuirii noastre bisericești — au participat și delegați ai Institutelor teologice ortodox și protestant din București și Sibiu, în frunte cu P. C. rectori Dr. Nicolae I. Nicolaescu și Dr. Ștefan Iuhász.

9. — Conduși de profesori și duhovnici, studenții Institutului nostru participă la felurite manifestări cultural-sociale care au loc în Sibiu, la acțiuni de folos obșlesc care vădesc o înaltă conștiință patriotică (muncă patriotică, colaborare cu „Crucea Roșie” a R. P. Romine la donări de sînge pentru spitale, etc.) și la excursii instructive.

10. — Ca și în anii trecuți, profesorii Institutului au fost prezenți — prin unii colegi ai lor — și personal la unele manifestări de viață bisericească desfășurată înafara hotarelor țării. Astfel I. P. C. Arhim. Prof. Dr. Nicolae Mladin s-a învrednicit de deosebita cinste de-a fi făcut parte din delegația Bisericii noastre — condusă de Prea Fericitul Părinte Patriarh *Justinian* — care a participat la festivitățile prilejuite de împlinirea unui mileniu de la întemeierea vieții monastice statornice în Sfîntul Munte Athos (iunie 1963).

11. — Telul suprem al activității care se desfășoară în Institut este pregătirea de slujitori bisericești devotați Bisericii și Patriei, preoți cu pregătire teologică și cetățenească temeinică.

Telul acesta a fost urmărit — în cadrele îndrumărilor date de Sfîntul Sinod al Bisericii noastre — și la cursurile preoțești de îndrumare misionară și pastorală care se desfășoară an de an la Curtea de Argeș. În frățescă conlucrare cu colegii lor de la Institutul Teologic de grad Universitar din București, profesorii Institutului nostru au asigurat atît conducerea lor locală (responsabili fiind la seriile 43—45: Pr. Prof. Sp. Cîndea, Arhim. Prof. N. Mladin, Pr. Prof. Gr. Marcu, Pr. Conf. Gh. Șoima, și Prof. Iorgu Ivan), cit și îndeplinirea programului de activitate zilnică. Ocîrmuirea noastră bisericească a apreciat deosebit de favorabil această activitate, iar preoții participanți la cursuri, așijderea.

Activitatea gospodărească în Institut, desfășurată prin osîrdia tuturor salariaților și sub conducerea permanentă a P. C. Rector Dr. Sofron Vlad, a înregistrat cîteva realizări de seamă, pe lângă executarea atentă a lucrărilor de sezon. Dormitoarele studenților au fost complet renovate și înzestrate cu inventar nou (cuiere, saltele, pături, etc.). A fost renovată de asemenea sala profesorală, precum și o parte a mobilierului din cabinetul rectorului.

Serviciul administrativ (secretar-șef Diacon Const. Voicu și colaboratorii) și cel economic-financiar (contabil-șef Pr. Dorin Perian și colabora-

torii), ca și biblioteca (bibliotecar: Pr. Ioan Beju) și cantina (resp.: magistrand Ioan Floca), au îngrijit cu atenție de bunul mers al lucrărilor de cancelarie, de înzestrarea materială și întreținere și de inventarul bibliologic.

La rândul lor, duhovnicii Institutului (Pr. Moise Popovici și Pr. Simion Radu) au asigurat bunul mers al îndeplinirii programului liturgic, pe lângă îngrijirea duhovnicească a studenților, în exercitarea căreia au fost ajutați de profesori ori de câte ori s-a simțit trebuința.

*

Programul zilnic de cursuri și seminarii a luat sfârșit în ultima zi lucrătoare a lunii mai a. c.

Dimineața, la Liturgia săvârșită în Paraclisul Institutului anume pentru ei, după datină, studenții anului IV s-au cuminecat.

Cu acel prilej, obișnuitul cuvânt de părintească povătuire le-a fost adresat, din ușile împărătești ale Sfântului Altar, de către P. C. Proi. Dr. Dumitru Belu, care le-a fost profesor îndrumător de an (diriginte). Au fost de față membrii Corpului profesoral și duhovnicii Institutului.

După Sf. Liturghie, studenții anului IV și-au exprimat în cuvinte simțite recunoștința față de ostenitorii Institutului.

De asemenea, ei și-au luat un călduros rămas-bun de la colegii lor din anii ceilalți, făcându-și reciproc urări de bună reușită în strădaniile ce-i așteaptă de-acum încolo și pe unii și pe ceilalți. Cheia sălii de curs a anului IV — a cărei intrare era împodobită cu ghirlande de verdeață și flori, iar deasupra având inscripția de invitare la revedere în anul 1974 — a fost predată, simbolic, studenților absolvenți ai anului III.

În cursul lunii iunie, potrivit programării făcute din vreme pe baza prevederilor regulamentare, s-au desfășurat examenele de sfârșit de an, urmate de examenele pentru obținerea diplomei de Licențiat în Teologie. Examele candidaților din Eparhia Aradului și din Eparhia Clujului au fost prezidate, personal, de P. Sf. Episcop Teoctist și P. Sf. Episcop Teofil.

La examenele de diplomă s-au distins candidații: Șebu Sebastian (Arhiepiscopia Sibiului — media „Exceptional”: 9,75), Bradea Constantin (Episcopia Clujului), Cernăuțean Gavril (Arhiepiscopia Timișoarei), Gligor Beniamin (Episcopia Aradului), Rus Remus (Episcopia Aradului) și Stoica Marin (Episcopia Dunării de Jos), (care au primit calificativul „Foarte bine”; 9,50).

Festivitatea încheierii anului școlar 1963—1964 a avut loc la praznicul Nașterii Sfântului Ioan Botezătorul (24 iunie a. c.).

Dimineața, la sorocul îndătinat, s-a săvârșit în Paraclisul Institutului Sfânta slujbă a Utreniei și apoi, în continuare, Sfânta Liturghie, de către un sobor alcătuit din: P. C. Prof. Dr. Grigorie Marcu, P. C. Consilier cultural Ioan Vlad, P. C. Duhovnic Moise Popovici și C. Diacon student Iona Vaida.

La sfârșitul Sfintei Liturghii, cu ingenuncherea cuvenită, P. C. Prof. Gr. Marcu a dat citire îndătinatăi Rugăciuni de mulțumită pentru încheierea anului școlar.

Răspunsurile liturgice au fost date de studenții teologi, sub diriguirea P. C. Conf. Gheorghe Șoima.

La Sf. Liturghie a luat parte I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae* al Ardealului, înconjurat de membrii permanentei Consiliului Arhiepiscopesc, de profesori și slujitori bisericești.

La orele 11,30 a început deslășurarea programului festiv al încheierii anului școlar, în sala pregătită sărbătorește pentru acest scop.

La masa prezidială au luat loc: Reprezentantul I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae* al Ardealului — P. C. Vicar *Traian Belasçu*, și P. C. Prof. Dr. *Isidor Todoran*, locțiitorul rectorului (plecat la Praga).

Se afla de față — alături de P. C. Părinți Consilieri și profesori ai Institutului — Dl Decan și Vicar ev.-lut. Dr. Hermann Binder, din partea Secției evanghelice a Institutului Teologic Protestant (Cluj-Sibiu).

Corul studenților teologi dirijat de P. C. Conf. Gh. Șoima, a intonat Imnul de Stat al Republicii Populare Romine, ascultat cu cuvenita cinste și aplaudat călduros de cei prezenți.

A luat apoi cuvântul P. C. Prof. Dr. *Isidor Todoran*, locțiitorul rectorului.

P. C. Sa a început prin a da mulțumită smerită și adincă Preabunului Dumnezeu pentru că ne-a ajutat să încheiem în pace și cu rezultate satisfăcătoare cursurile anului școlar curent și examenele sesiunii de primăvară. Ceea ce a mai rămas de îndeplinit pentru încheierea definitivă a osteneților întregului an școlar, se va îndeplini după legile și regulamentele în vigoare în sesiunea de toamnă. Dar și pînă atunci, în cadrele acestui popas, se pot încreșta la răbojul activității Institutului roade de seamă, îmbucurătoare pentru ocîrmuirea noastră bisericească și pentru noi toți.

Teologia e funcția Bisericii prin care aceasta își cugetă propria ei ființă și lucrare de vestitoare și împărtășitoare a harului. De aceea, școlile teologice sînt tot atîtea flori în marele copac al vieții creștinești, sînt laboratoarele spirituale ale Bisericii. Studenții teologi trebuie să fie lucrători plini de suflet în aceste laboratoare, vădind statornic minte înnoită în Duhul Sfînt, ca să cunoască voia lui Dumnezeu și să plinească ceea ce este plăcut Lui.

Școlile teologice — care sînt ale Bisericii — sistematizează, pun în ordine și împărtășesc conținutul credinței, propun Bisericii formule potrivite pentru declararea în forme oficiale a depozitului de credință. De aceea ele sînt înconjurate de toată dragostea Bisericii. Toți cei ce ostenim în cadrele lor, avem conștiința că aducem mădularelor Bisericii slujirea care duce la mîntuirea sufletească. Luminînd adevărul, explicîndu-l, noi îl facem să fie iubit și îmbrățișat de preoți și credincioși. De aproape două mii de ani, școlile teologice, prin dascălii lor, se nevoiesc să pună în lumină adevărurile revelate. Iar aceste adevăruri nu sînt altceva decît viața. Izvor de viață este orice învățătură creștinească, așa cum orice act săvîrșit în Duhul Sfînt este o învățătură care atrage sufletele credincioase.

Subiectul și aria teologiei este Biserica. De aceea noi toți ne simțim legați de Biserică organic, cu toate fibrele ființei noastre și primim și punem în lucrare îndrumările ei, adevărul ei, de Dumnezeu descoperit.

Celor ce au absolvit Institutul, le-a arătat că părăsirea acestui așeză-mînt bisericesc după patru ani de studii nu înseamnă despărțirea de el. O parte din sufletele lor rămîn în Institut, iar ei duc o parte din sufletele ce-

lor ce s-au străduit să-i pregătească pentru slujirea preoțească. Tocmai de aceea, înafara Institutului ca și, pînă acum, înăuntrul lui, absolvenții au datoria să rămînă alipiți de Biserică, să iubească Institutul cum îi iubește el, să asculte de Biserică așa cum Biserica ascultă de Dumnezeu. Luînd aminte la cele două principii menționate mai sus, absolvenții Institutului sînt îndrumați să pună în lucrare ceea ce au învățat în cursul anilor de studii, să adeverească prin temeinicia cunoștințelor lor teologice și prin frumusețea purtării lor în lume pregătirea de care au avut parte, după cuvîntul Mîntuitorului, care zice: „Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca văzînd faptele voastre cele bune să preamărească pe Tatăl vostru cel din ceruri” (Matei 5, 16).

Moștenirea vieții de veci se dobîndește prin cunoaștere și prin dreaptă trăire, lucru adevărat în repetate rînduri de Mîntuitorul și de Sfinții Săi Apostoli. Să ținem seamă de acest fapt și să umblăm în căile Domnului, după povețele Lui, pe care ni le împărtășește Biserica noastră.

Activitatea rodnică din acest an școlar a fost posibilă datorită înțelegerii largi și sprijinului efectiv pe care Institutul le-a avut din partea conducerii Bisericii și a Statului.

În numele conducerii Institutului, P. C. Prof. I. Todoran a exprimat mulțumiri respectuoase Înalț Prea Sfințitului Mitropolit *Nicolae* al Ardealului, pentru grija de zi cu zi ce o poartă acestui așezămînt bisericesc, precum și colaboratorilor săi.

De asemenea a exprimat mulțumiri călduroase Înalț Prea Sfințitului Mitropolit *Nicolae* al Banatului, precum și Prea Sfințiților Episcopi *Teoctist* al Aradului, *Teofil* al Clujului și *Valerian* al Oradiei, care deși spațial mai îndepărtați de noi, ne cercetează, ne îndrumează și ne ajută permanent, cu părintească dragoste.

Mulțumiri recunoscătoare a exprimat apoi Prea Fericitului Părinte Patriarh *Justinian*, președintele Sfințului Sinod și îndrumătorul suprem al școlilor noastre teologice.

Mulțumiri cu totul deosebite au fost exprimate conducerii Departamentului Cultelor de pe lîngă Consiliul de Miniștri al R. P. Romîne, care prin șeful său, Domnul Secretar General Profesor *Dumitru Dogaru*, a asigurat Institutului condiții legale și bugetare.

Tuturor ostenitorilor Institutului le-a exprimat mulțumirile Rectoratului pentru osîrdia lor de un an școlar.

Relevînd atmosfera frățească ce s-a sălășluit între școlile teologice superioare ortodoxă și protestantă din Ardeal, al căror reprezentant era de față, a arătat că în toate problemele mari ale creștinătății, cele două Institute au găsit limbaj comun și căi de conlucrare armonică.

A încheiat dînd expresie atașamentului Institutului față de viața cea nouă a poporului nostru și voinței constante a slujitorilor lui de-a fi folosiți, cu cuvîntul și cu fapta, acțiunii pe care ocîrmuirea de Stat o desfășoară cu pricepere și cu devotament pentru propășirea Patriei noastre dragi.

Corul studenților teologi a executat apoi cîntarea bisericească: „Cu adevărat, mare este Taina creștinătății” (pe textul din I Tim. 3, 16).

În numele absolvenților, proaspătul licențiat în teologie *Rus Remus* a dat expresie simțămîntelor cu care aceștia se desprind din programul de viață regulamentară a Institutului. Plini de recunoștință față de profesori

și față de ceilalți ostenitori ai Institutului, absolvenții adresează colegilor lor din anii mai mici îndemnul frătesc de-a fi devotați Bisericii și studiului teologic. Pentru sprijinul moral și material de care au fost învredniciți, absolvenții mulțumesc cu fiiască recunoștință Chiriarhilor lor, Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și tuturor celor ce i-au ajutat să se pregătească pentru preoție.

În continuare, Corul studenților teologi a executat compoziția patriotică „Dragă-mi este țara mea”, sub diriguirea compozitorului, Pr. Conf. Gh. Șoima.

De încheiere, a luat cuvîntul reprezentantul I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae* al Ardealului — P. C. Vicar arhiepiscopesc *Tr. Belășcu*.

Adresîndu-se celor prezenți la festivitate, P. C. Sa a spus în esență următoarele:

Ne găsim încă, toți cei întruniți la această festivitate, sub farmecul binefăcător al praznicului Pogorîrii Duhului Sfînt, după ce înainte de aceea am călătorit cu Mîntuitorul și cu Sfinții Săi Apostoli la Muntele Măslinilor, de unde Fiul lui Dumnezeu întrupat, mort și înviat s-a înălțat de-a dreapta Tatălui.

Atmosfera aceasta, de înviorare sufletească, am regăsit-o și la rugăciunile pe care le-am înălțat Părintelui ceresc astăzi, la Sfînta Liturghie din Paraclisul Institutului, întruniți în jurul Arhipăstorului nostru prețuit, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit *Nicolae* al Ardealului.

Coboriți apoi în această sală, am ascultat cu atenție deosebită cuvîntul Părintelui Profesor *Todoran*, care-l înlocuiește pe rectorul Institutului în vremea lipsei lui din țară. P. C. Sa a rostit cuvînt plin de autoritatea lociitorului de rector, dar și de aceea a profesorului de Dogmatică specială, arătîndu-ne legătura organică dintre Biserică și teologie, slujirea Bisericii de către luminile acesteia din urmă. Deslășirile ce v-au fost date în această privință, iubiți studenți teologi și iubiți absolvenți, au fost întregite de îndemnuri, din părintească inimă purcese, de-a vă face vrednici de încrederea pe care Biserica și-o pune în voi slujind-o cu devotament și slujind poporul dreptcredincios în toate aspirațiile lui spre o viață din ce în ce mai bună și mai frumoasă.

Eu — din încredințarea Înalt Prea Sfințitului nostru Mitropolit *Nicolae* al Ardealului, care cu sufletul este între noi așa cum s-a rugat cu noi la Sfînta Liturghie de la început și pînă la sfîrșit — aș vrea să leg de sutlețele voastre tinere convingerea că a face carte de teologie este lucru foarte serios. Prin aceasta voi nu vă îmbogățiți numai cunoștințele teologice-bisericești, ci vă formați și caracterul religios-moral. Pe de altă parte, viața de comuniune pe care o duceți înăuntrul Institutului nu vă rupe de clocolul vieții deobște, care se înnoiește mereu, în pas cu înflorirea Patriei noastre scumpe. Voi și noi deopotrivă, trebuie să ținem pas cu realizările vremurilor noi de astăzi. Bucurîndu-ne de ele cu bucuria celui ce-și iubește Patria cu adevărat, să fim gata în tot momentul să aducem prinosul nostru smerit la strădania întregului nostru popor de a înainta fără oprire pe căile luminoase ale progresului.

Ca să faceți față cum se cuvine acestei îndatoriri superioare, vă trebuie două calități: să fiți slujitori devotați ai altarului și să fiți cetățeni devotați Patriei noastre, Republica Populară Romîna.

Eminenții voștri dascăli, Prea Cucernicii Profesori ai acestui Institut, se străduiesc cu pricepere și osîrdie pilduitoare să vă înlesnească dobîndirea acestor calități. Cu vreme și fără vreme, dinșii vă împărtășesc luminile Evangheliei Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, împletite cu îndemnuri părintești de-a le transforma în luminătoare ale vieților voastre și ale vieții de fiecare zi a credincioșilor pe care-i veți păstori pe calea mîntuirii. Punînd la inimă povețele lor, veți fi vestitori credincioși ai Evangheliei, veți fi folositori celor ce le împărtășiți solia cerească de dragoste și bunăvoină.

Înțelegînd astfel misiunea voastră, vă veți încredința că e ușor și plăcut să trăiești viața Bisericii în lume, viață de slujire lui Dumnezeu și poporului. Fapta care dă viață învățaturii dobîndite în Institut să fie năzuința voastră permanentă. În labirintul sufletelor credincioase să pătrundem cu „armele” Duhului: rugăciunea, credința și dragostea. A educa sufletul, a-l apropia de Dumnezeu, a sădi în el florile virtuților creștinești, aceasta e datoria noastră. Și tot într-aceasta zace și importanța pregătirii voastre, la temelie careia este pusă dragostea de Dumnezeu și de semenii. Aplicînd pe teren misionar și pastoral învățăturile teoretice pe care le primiți în Institut, veți fi unelte luminate ale Duhului Sfînt în ograda Domnului, veți face ceea ce au făcut Sfînții Apostoli și Sfînții Părinți ai primelor veacuri creștine, veți propovădui întru cuvînt și faptă pe Hristos Mîntuitorul.

Din încredințarea iubitului nostru Arhipăstor, Înalt Prea Sfîntitul Mitropolit Nicolae al Ardealului, exprim cele mai calde mulțumiri Corpului profesoral — în frunte cu P. C. Rector Dr. Sofron Vlad — pentru munca perseverentă și plină de răspundere pe care o desfășoară fără conținere membrii lui, pentru viața frumoasă și rodnică pe care Părinții Profesori și Duhovnici o asigură studenților teologi aci. Mulțumirile conducerii noastre bisericești se îndreaptă și către ceilalți ostenitori ai Institutului, care au contribuit fiecare în sectorul său de muncă la buna desfășurare a vieții interne a acestui așezămînt bisericesc drag nouă.

De cîte ori văd în mijlocul nostru pe Dl Decan și Vicar Dr. Hermann Binder, ca și de data aceasta, mă gîndesc la apropierea și colaborarea dintre diferitele confesiuni creștine, care urmărește realizarea idealului evanghelic: Ca toți să fie una, o turmă și un păstor. Fiecare pe calea proprie — după cum spunea cîndva marele Mitropolit Nicolae Bălan — urcînd muntele propășirii, vom sfîrși prin a ne întîlni în cele din urmă pe creasta lui. Lucrul acesta s-a văzut și cu prilejul vizitei ecumeniste și a celei a profesorilor de teologie ortodoxă, care au avut loc în cursul actualului an școlar.

În încheiere, P. C. Vicar Tr. Belășcu s-a asociat la mulțumirile pe care conducerea Institutului le-a adresat tuturor sprijinitorilor acestui așezămînt, iar studenților teologi și cu deosebire absolvenților, le-a urât să se poarte oricînd și în tot locul astfel încît să se vadă că au făcut studii teologice și au avut parte de-o sănătoasă educație.

Un întreit „Mulți ani trăiască”, executat de cor, a încheiat programul festiv de sfîrșit de an școlar.

Pr. Prof. GR. MARCU

SERBAREA DE SFIRȘIT DE AN LA ȘCOALA DE CÎNTĂREȚI BISERICESTI ȘI SEMINARUL TEOLOGIC DIN CLUJ

Festivitatea încheierii anului școlar la Școala de Cîntăreți Bisericești și Seminarul Teologic din Cluj s-a ținut în ziua de 22 iunie a. c., în sala festivă a școalei, după terminarea serviciului Sf. Liturghii. La orele 10 dimineata, elevii școalei, împreună cu corpul profesoral, au luat parte la Sf. Liturghie, oficiată în biserica catedrală de către P. Sf. Sa Episcopul Teofil, înconjurat de un sobor de preoți, din care au făcut parte și doi profesori ai școalei. La sfîrșitul Sf. Liturghii s-a citit rugăciunea de mulțumire din slujba Invocării Duhului Sfînt, iar după aceea permanența Consiliului Eparhial, în frunte cu Prea Sfinția Sa Episcopul Teofil, P. C. Păr. Prof. Dr. N. Neaga de la Institutul Teologic din Sibiu, elevii și profesorii școalei, părinți ai elevilor și un număr de credincioși, s-au adunat în sala festivă a școalei, unde au asistat la desfășurarea festivității.

Programul a început cu rugăciunea „Tatăl nostru”, executată pe melodie psaltică, de către elevii școalei, sub conducerea Păr. prof. I. Brie.

A urmat apoi cuvîntul Păr. director Dr. I. Zăgrean, care într-o amplă expunere a analizat în mod amănunțit munca desfășurată în decursul anului la școală. Din cuvîntarea P. C. Sale reținem următoarele:

În anul școlar expirat Școala de Cîntăreți Bisericești și Seminarul Teologic din Cluj, credincioase chemării lor, și-au continuat munca de pregătire, atît sub aspect profesional, cît și cetățenesc, a viitorilor studenți ai Institutelor noastre teologice și, în mare măsură, a unui mînunchi de preoți cărora, încă în acest an, le vor fi încredințate spre păstorie parohii care își așteaptă cu drag pe tinerii păstori de suiele.

P. C. Sa arată apoi străduințele pe care le-a depus corpul profesoral pentru ca să-și poată îndeplini greaua misiune de a pregăti pe viitorii preoți, așa după cum Sf. Apostol Pavel îi dă dispoziții ucenicului său Timotei să facă: „Tu, deci, fiul meu, întărește-te în harul lui Hristos Iisus și cele ce ai auzit de la mine, acestea încredințează-le la oameni credincioși, care vor fi destoinici să învețe pe alții” (II Tim. 2, 1—2). Rezultatele muncii depuse în acest an școlar, sînt satisfăcătoare. Din 138 elevi, au fost promovați 118, neclasificați 2, corigenți 16, repetent 1, decedat 1.

P. C. Sa face apoi o analiză amănunțită a muncii desfășurate în școală, menționînd în mod deosebit faptul că pregătirea elevilor s-a făcut pentru viață și, de aceea, ei au fost bine orientați, documentați în problemele de o uriașă importanță ale omenerii contemporane: problemele păcii, dezarmării, libertății pentru toate popoarele.

După ce Păr. director menționează dificultățile împlinite în desfășurarea muncii, insistînd asupra deficiențelor ce vor trebui îndreptate în anul școlar viitor, arată apoi că rezultatele mai mult decît satisfăcătoare, obținute în acest an școlar, se datoresc sprijinului și ajutorului primit din partea autorităților bisericești superioare.

În numele elevilor și profesorilor, P. C. Sa mulțumește P. Sf. Sale Episcopului Teofil al Clujului, ca reprezentant al Sf. Sinod și al Prea Fericirii Sale Patriarhului Justinian, pentru întregul sprijin moral și material acordat școalei cu părintească dragoste; apoi I. P. Sf. Sale Mitropolitului Nicolae al Ardealului și P. Sf. Sale Episcopului Valerian al Oradiei.

P. C. Sa mulțumește apoi Departamentului Cultelor, arătînd sprijinul acordat școalei.

În sfîrșit, P. C. Sa mulțumește părinților elevilor și tuturor binevoitorilor școalei, pentru sprijinul moral și material acordat.

După ce adresează un cuvînt de îndrumare și încurajare către absolvenții anului V, P. C. Sa își încheie cuvîntarea cu încrederea și nădejdea că Părintele ceresc va binecuvînta și de acum înainte strădaniile și munca tuturor celor ce ostenesec la această școală, pentru a aduce roade îmbelșugate, spre mărirea lui Dumnezeu și a Sfintei Sale Biserici, precum și pentru propășirea scumpei noastre Patrii.

Corul elevilor, sub conducerea Păr. prof. I. Brie, a executat „Cîntecul prieteniei” de Vorov.

Păr. director a citit apoi lista elevilor premiați și a celor menționați, chîmînd pe cei dinții la masa prezidială, spre a li se înmîna premiile în cărți. În aplauzele asistenței, elevii premiați și-au primit răsplata muncii lor din mîna Păr. director, care i-a felicitat pe fiecare în numele Consiliului profesoral.

A luat apoi cuvîntul elevul Mitea Constantin, în numele absolvenților anului V. În cuvîntarea sa își exprimă, în numele colegilor, recunoștința și mulțumirile sale, în rîndul întii față de P. Sf. Sa Episcopul Teofil al Clujului, față de Sf. Sinod în frunte cu Prea Fericirea Sa Patriarhul Justinian și față de I. P. S. S. Mitropoliți și Episcopi care au acordat un real sprijin elevilor școalei. Vorbitorul a subliniat în special grija și dragostea părintească a P. Sf. Sale Episcopului Teofil față de elevii anului V, pe care i-a sprijinit în numeroase ocazii. Mărturisește apoi că absolvenții Seminarului, din acest an, vor păstra o vie și neștearsă recunoștință în primul rînd părintelui director I. Zăgrean pentru bunătatea și înțelegerea cu care i-a tratat, apoi întregului corp profesoral pentru munca depusă spre luminarea minții elevilor și spre înlărirea credinței în Dumnezeu și a dragostei față de Patrie. Reprezentantul absolvenților își încheie cuvîntul adresîndu-se colegilor mai tineri, care, ca miine, vor absolvi școala, îndemnîndu-i să primească cu inimă deschisă toate povețele și îndemnurile păr. prof. ai școalei, iar din purtarea foștilor elevi ai anului V, astăzi absolvenți, să nu ia decît exemplele pozitive și vrednice de urmat.

Prea Sfinția Sa Teofil, Episcopul Vadului, Feleacului și Clujului și-a început cuvîntarea aducînd, în numele Sinodului Mitropoliei Ardealului, mulțumiri Guvernului țării, Onor. Departament al Cultelor, pentru ajutorul acordat școalei, prin salarizarea întregului personal didactic, administrativ și de îngrijire.

Prea Sfinția Sa mulțumește apoi întregului corp profesoral al școalei, în frunte cu Păr. director, pentru munca de luminare a minții și de formare a conștiinței creștinești a elevilor, precum și a atitudinii lor cetățenești; de asemenea personalului administrativ și de îngrijire pentru contribuția adusă în trebile gospodărești ale școalei. P. Sf. Sa remarcă apoi cu satisfacție și bucurie ajutorul substanțial acordat școalei și elevilor de către I. P. Sf. Sa Mitropolitul Nicolae al Ardealului și P. Sf. Episcop Valerian al Oradiei, în bursele acordate și în sumele alocate drept cheltuieli materiale și de regie.

Din prilejul încheierii anului școlar, gândul P. Sf. Sale se îndreaptă spre Întăistătorul Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericirea Sa Patriarhul Justinian, căruia îi aduce călduroase mulțumiri pentru purtarea de grijă arătată față de învățămîntul teologic și îndeosebi față de cei ce se pregătesc pentru misiunea de preoți, prin însărcinarea inspectorului general patriarhal, Păr. Z. Mîntulescu, spre a constata felul în care se deslășoară munca la școala noastră.

Prea Sfinția Sa se adresează apoi absolvenților Seminarului, rugîndu-i să rămînă credincioși chemării căreia i-au răspuns pînă în prezent.

Purtarea tinerilor seminaristi trebuie să fie pilduitoare pentru toți creștinii din comunitate unde își vor petrece vacanța.

P. Sf. Sa vrea să creadă că abaterile semnalate uneori, cu privire la purtarea necorespunzătoare a vreunui elev seminarist în timpul vacanței, nu se datoresc unei lipse de chemare spre cariera preotească, ci mai degrabă nesocotințelor tinereții. Fiecare elev să se gîndească la tîlcul adînc al cuvîntelor din Rugăciunea Domnească: „Sfințească-se numele Tău, vie împărăția Ta, facă-se voia Ta”. Sfințirea numelui lui Dumnezeu și împlinirea voinței Sale celei Preasfinte, creștinul o face prin purtare chibzuită și aleasă, care să fie exemplu vrednic de urmat și pentru alți creștini. Așa trebuie să se poarte fiecare dintre elevii școlii noastre în timpul vacanței.

P. Sf. Sa roagă pe elevi să transmită părinților lor arhieresti binecuvîntări, pentru ca jertfele pe care le-au făcut pentru fiii lor să nu fie zadarnice, ci să le aducă bucuria și mulțumirea pe care o așteaptă.

P. S. Sa își încheie cuvîntarea aducînd mulțumiri și împărtășind arhieresti binecuvîntări tuturor celor ce s-au ostenit, în anul care s-a încheiat la această școală, spre lauda lui Dumnezeu și slava Sf. Sale Biserici, și spre propășirea scumpei noastre Patrii, Republica Populară Romînă.

Festivitatea s-a încheiat cu cîntarea: „Cu noi este Dumnezeu”, executată de elevii școlii. Absolvenții anului V au oferit, în semn de omagiu, dragoste și recunoștință, frumoase buchete de flori P. Sf. Sale Episcopului Teofil, P. C. Păr. Vicar Fl. Geomolean, P. C. Păr. director I. Zăgrean, păr. profesori și delegatului Institutului Teologic Protestant, Dr. Nagy Istvan.

Întreaga festivitate s-a desfășurat într-o atmosferă înălțătoare.

N. COSTIN

SFINȚIREA BISERICII DIN PAROHIA LUPU

Duminecă, 14 iunie 1964, a avut loc sfințirea bisericii parohiale din parohia Lupu, protopopiatul Mediaș.

Biserica este veche; dar haina, podoaba ce i s-a adăugat, pictura ei este o realizare nouă.

Realizarea este frumoasă și lăudabilă.

Din încredințarea înalt Prea Sfințitului nostru Mitropolit Nicolae, actul tirnosirii a fost săvîrșit, la data arătată mai sus, de Prea Sfințitul Arhieru Emilian Antal de la Toplița, fiind însoțit de P. C. Prot. stavr. D. Călugăr, secretar eparhial, P. C. Prot. stavr. al Mediașului P. Boeriu, de preoți din partea locului și trei diaconi. Au luat parte credincioșii parohiei Lupu și credincioșii din parohiile învecinate.

Cuvîntul de bun venit l-a rostit P. C. Prot. P. Boeriu.

La sfârșitul Sf. Liturghii, I. P. C. Arhimandrit Teofil Niculescu, într-o cuvîntare cuprinzătoare, a prezentat situația parohiei, din toate punctele de vedere, a citat numele tuturor celor ce au contribuit într-o formă sau alta la realizarea picturii și a adus mulțumiri bunilor dăruitori. A mulțumit de asemenea celor ce au ostenit cu sfințirea bisericii.

P. Sf. Arhiereu Emilian a lăudat strădania credincioșilor și a parohului lor și a tălmăcit cu multă înțelepciune învățătura creștină ortodoxă despre Biserică. În încheiere i-a îndemnat pe credincioși la muncă cinstită, la hărnicie și la îndeplinirea din conștiință a tuturor îndatoririlor patriotice.

Tirnosirea bisericii din Lupu a adus credincioșilor care se vor ruga sub acoperământul ei multă bucurie duhovnicească.

D. CĂLUGĂR

SFINȚIREA BISERICII DIN PAROHIA IGHÎȘUL VECHIU

Duminică, 28 iunie a. c., credincioșii parohiei ortodoxe Ighîșul Vechiu (Agnita), au trăit momente de deosebită bucurie duhovnicească. Strădaniile legate de zidirea și pictarea sfîntului lăcaș de închinare fiind terminale, urmau să fie încununate de actul sfințirii bisericii. Rînduite din bună vreme toate cele de trebuință în acest scop, așteptau binecuvîntarea arhierască.

Neputînd participa personal, Înalț Prea Sfințitul nostru Mitropolit Nicolae a rugat pe Prea Sfințitul Arhiereu Emilian Antal să săvîrșească sfințirea bisericii din numita parohie.

Dimineața, soborul slujitorilor pregătiți pentru Sf. Liturghie — alcătuit din P. C. Vitalie Zare, protopopul raionului Agnita și din C. Preoți Petru Tîrziu (Birghiș), Liviu Cioca (Coveș), Simion Pavel (Ghijasa de Jos) și Ioan Forsea, parohul locului, împreună cu C. Diaconi Iosif Bolog, Vasile Gîrbu și Septimiu Velțan, înconjurat de credincioși — așteptau pe înaltul ierarh.

Prea Sfinția Sa era însoțit de P. C. Prot. stavr. Traian Belascu, vicarul Arhiepiscopiei Sibiului.

Corul bisericii, sub conducerea C. Pr. Andrei Eftimie, fost paroh în Ighîșul Vechiu, azi preot în Boarta (raionul Mediaș), intonează imnul arhieresc.

Un covor de flori, simbol al curățeniei sufletești, este așternut de credincioși înaintea Prea Sfinției Sale.

I se prezintă spre sărutare Sf. Cruce și Sf. Evanghelie și este îmbrăcat cu manta și cirja arhierască.

P. C. Pr. Vitalie Zare, protopopul raionului Agnita, exprimînd bucuria clerului și credincioșilor prezenți la acest ospăț duhovnicesc, urează Prea Sfinției Sale bun venit.

Răspunzînd cuvintelor de bineventare ce i-au fost adresate, Prea Sfințitul Arhiereu Emilian își mărturisește simțămîntul de recunoștință către Înalț Prea Sfințitul Arhiepiscop și Mitropolit Nicolae al Ardealului, care i-a prilejuit bucuria de a-l încredința să săvîrșească tirnosirea bisericii din această parohie. Mulțumește tuturor celor prezenți — preoți și credincioși, pentru frumoasa primire ce i-au făcut-o și le împărtășește arhierasca binecuvîntare.

Urmează slujba sfințirii bisericii, cu rinduita stropire cu apă sfințită, ungere cu Sf. Mir și așezarea sfințelor moaște în piciorul sfințului prestol, după ritualul îndătinat.

Se continuă cu Sf. Liturghie arhierească.

Răspunsurile au fost date de corul mixt al parohiei.

La priceastă, cuvîntul de învățătură a fost rostit de P. C. Sa Păr. Vicar Traian Belășcu.

Mîncînd de la cîntarea: „Luminează-te, luminează-te, noule Ierusalime...” P. C. Sa vorbește credincioșilor despre necesitatea înnoirii noastre suiletești, a dragostei către Dumnezeu și către Biserică și atașamentul față de Patria noastră iubită.

Ușurîndu-ne sufletul de toată întinăciunea păcatului, să facem să se sălășluiască Hristos în noi. Trăită împreună cu Hristos, viața noastră devine strălucitoare, plină și bogată în roade nepieritoare.

La sfîrșitul Sf. Liturghii, C. Preot-paroh Ioan Forsea face o dare de seamă asupra lucrărilor ce s-au executat, mulțumind I. P. S. Mitropolit Nicolae și P. Ven. Consiliu Arhiepiscopesc pentru sprijinul moral și material de care, cu părintească purtare de grijă, au fost învredniciți.

Mulțumește Onor. Departament al Cultelor pentru sprijinul și înțelegerea acordată în toate ocaziile.

Exprimă apoi simțăminte de fiiască recunoștință Prea Sfințitului Arhiepiscop Emilian și însoțitorilor P. Sf. Sale pentru că au răspuns rugămintilor ostendînd la sfințirea lăcașului lor de închinare.

Recunoștință se cuvine — în mod deosebit — vrednicului preot Romul Constantinescu, sub păstoriarea căruia s-a zidit și harnicului preot Andrei Eftimie sub păstoriarea căruia s-a pictat această sfințită biserică.

Iar credincioșilor, care într-un fel sau altul și-au adus prinosul lor de jertelnicie la aceste lucrări, roagă pe Atotmilostivul Dumnezeu să le facă parte de înzecită răsplată.

A răspuns tuturor Prea Sfințitul Arhiepiscop Emilian.

Mulțumind lui Dumnezeu că ne-a învrednicit să săvîrșim această lucrare, îl rugăm să ocrotească viața noastră cu pace și cu sănătate.

Tuturor celor prezenți, Prea Sfinția Sa le împărtășește arhierească binecuvîntare.

După slujbă, oficiul parohial a oferit o masă de obște.

Arhidiacon IOSIF BOLOG

LA HRAM

La praznicul de pomenire a Adormirii Maicii Domnului (15 august a. c.) a avut loc îndătinata prăznuire a hramului Sfintei Mănăstiri Brîncoveanu de la Sîmbăta de Sus (raionul Făgăraș), împreună cu pomenirea a 250 de ani de la moartea lui Constantin Brîncoveanu, ctitorul acestei mănăstiri.

Potrivit programului stabilit de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Ardealului, care se afla la mănăstire, Sfînta Liturghie s-a săvîrșit de un sobor de preoți și diaconi de la Arhiepiscopie, mănăstire și din parohii învecinate, în frunte cu P. Cuv. Arhimandrit Dr. Nicolae Mladin.

Au predicat: P. Cuv. Arhimandrit Serafim Popescu, C. Preot Oct. Cocan (Făgăraș), P. Cuv. Arhimandrit Dr. Nicolae Mladin și P. C. Consilier arhiepiscopesc Ioan Vlad.

Urmează slujba sfințirii bisericii, cu rînduita stropire cu apă sfințită, ungere cu Sf. Mir și așezarea sfintelor moaște în piciorul sfîntului prestol, după ritualul îndătinat.

Se continuă cu Sf. Liturghie arhierască.

Răspunsurile au fost date de corul mixt al parohiei.

La priceastă, cuvîntul de învățătură a fost rostit de P. C. Sa Păr. Vicar Traian Belascu.

Mîinecînd de la cîntarea: „Luminează-te, luminează-te, noule Ierusalime...” P. C. Sa vorbește credincioșilor despre necesitatea înnoirii noastre suilești, a dragostei către Dumnezeu și către Biserică și atașamentul față de Patria noastră iubită.

Ușurîndu-ne sufletul de toată întinăciunea păcatului, să facem să se sălășluiască Hristos în noi. Trăită împreună cu Hristos, viața noastră devine strălucitoare, plină și bogată în roade nepieritoare.

La sfîrșitul Sf. Liturghii, C. Preot-paroh Ioan Forsea face o dare de seamă asupra lucrărilor ce s-au executat, mulțumind I. P. S. Mitropolit Nicoale și P. Ven. Consiliu Arhiepiscopesc pentru sprijinul moral și material de care, cu părintească purtare de grijă, au fost învredniciți.

Mulțumește Onor. Departament al Cultelor pentru sprijinul și înțelegerea acordată în toate ocaziile.

Exprimă apoi simțăminte de fiiască recunoștință Prea Sfințitului Arhieru Emilian și însoțitorilor P. Sf. Sale pentru că au răspuns rugăminților ostenind la sfințirea lăcașului lor de închinare.

Recunoștință se cuvine — în mod deosebit — vrednicului preot Romul Constantinescu, sub păstoriarea căruia s-a zidit și harnicului preot Andrei Eftimie sub păstoriarea căruia s-a pictat această sfîntă biserică.

Iar credincioșilor, care într-un fel sau altul și-au adus prînosul lor de jertelnicie la aceste lucrări, roagă pe Atotmilostivul Dumnezeu să le facă parte de înzecită răsplată.

A răspuns tuturor Prea Sfințitul Arhieru Emilian.

Mulțumind lui Dumnezeu că ne-a învrednicit să săvîrșim această lucrare, îl rugăm să ocrotească viața noastră cu pace și cu sănătate.

Tuturor celor prezenți, Prea Sfinția Sa le împărtășește arhierasca binecuvîntare.

După slujbă, oficiul parohial a oferit o masă de obște.

Arhidiacon IOSIF BOLOG

LA HRAM

La praznicul de pomenire a Adormirii Maicii Domnului (15 august a. c.) a avut loc îndătinata prăznuire a hramului Sfintei Mănăstiri Brîncoveanu de la Sîmbăta de Sus (raionul Făgăraș), împreună cu pomenirea a 250 de ani de la moartea lui Constantin Brîncoveanu, ctitorul acestei mănăstiri.

Potrivit programului stabilit de Inalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Ardealului, care se afla la mănăstire, Sfînta Liturghie s-a săvîrșit de un sobor de preoți și diaconi de la Arhiepiscopie, mănăstire și din parohii învecinate, în frunte cu P. Cuv. Arhimandrit Dr. Nicolae Mladin.

Au predicat: P. Cuv. Arhimandrit Serafim Popescu, C. Preot Oct. Cocan (Făgăraș), P. Cuv. Arhimandrit Dr. Nicolae Mladin și P. C. Consilier arhiepiscopesc Ioan Vlad.

P. Cuv. Arhim. Serafim a adus cuvîntul de mulțumire al mănăstirii.

C. Preot O. Cocan a vorbit despre Maica Domnului ca model de viață creștinească și despre misiunea femeii, a mamelor de a educa pe copii ca oameni de caracter, cu dragoste de muncă și de patrie.

P. Cuv. Arhim. N. Mladin arată că credinciosul e chemat de înșasi credința sa ca să-și iubească Patria, să contribuie la înflorirea ei, să fie luptător pentru pace.

P. C. Consilier arhiepiscopesc Ioan Vlad a spus că credincioșii sînt buni fii ai Bisericii și buni cetățeni ai Patriei; ei muncesc — alături de popor — și luptă pentru pace.

După aceea s-au săvîrșit: Sfîntirea apei la fîntină, Sfîntul Maslu și ectenia pentru pomenirea Mitropolitului Nicolae Bălan, de la a cărui încetare din viață au trecut 9 ani.

Duminică, 16 august a. c., la parastasul de pomenire pentru Constantin Brîncoveanu, a vorbit P. Cuv. Arhimandrit Dr. Nicolae Mladin, despre viața domnului muntean.

N. M.

PENTRU VIAȚĂ, PENTRU PACE

SESIUNEA ADUNĂRII A 2-A PANCREȘTINE PENTRU PACE

— Praga, 28 iunie—3 iulie 1964 —

Creștinii de pretutindeni cunosc cu toții cuvîntul Mîntuitorului Iisus Hristos: „Ați auzit că s-a zis celor de demult: să nu ucizi, iar cine va ucide vrednic va fi de osîndă; eu însă vă spun vouă că oricine care se minie pe fratele său, vrednic va fi de osîndă” (Mat. 5, 21—22). Ei mai știu apoi și îndrumarea aceluiași Mîntuitor: „Întrucît ați făcut unuia dintre acești frați ai mei mai mici, mie mi-ați făcut” (Mat. 25, 40).

Pe aceste principii din Sf. Evanghelie se reazimă înșasi străduința Conferinței Creștine pentru Pace (CCPP) de a stimula suflarea creștinească spre opera păcii în lume și între popoare, bine-știind că Mîntuitorul Iisus Hristos a venit în lume ca „oile” Sale viață multă să aibă (Ioan 10, 10) și să trăiască întregal în înțelegere și colaborare.

De aceea, pentru a 2-a Adunare pancrștină pentru pace, din iunie 1964, conducerea CCPP a ales ca lozincă mobilizatoare cuvîntul profetului Maleahi: „Avut-am cu el legămînt pentru viață și pace” (2, 5).

Această lozincă a îndrumat apoi activitatea pregătitoare a Secretariatului internațional și a Comitetului executiv din ultimul timp. Ea a constituit și obiectul de analiză teologică din publicațiile pregătitoare ale CCPP.

Explicări de amănunt le oferă cele două broșuri ale Buletinului CCPP Nr. 9 și 10 pe 1964. În ele se vorbește despre: Sfîntirea aproapei și a pomenirii (Episcop T. Bartha), despre Problemele creștinismului japonez (Președ. J. Hromadka); despre Dorința Indiei de pace (rev. A. Thampy); despre Pacea — plină pentru toți (japonezul Y. Inoue); despre Noile forme ale slujirii creștine în Asia (M. Thomas); despre ședința conducerii Federației universale a Asociațiilor studențești creștine de la Praga, din februarie 1964 și despre variatele lucrări ale organelor CCPP. Apoi secretarul general J. Ondra îndrumază cititorii creștini spre cuvîntul Evangheliei, care trebuie aplicat la situația actuală, căci Dumnezeu și-a trimis Fiul în această

lume pentru ca în această lume credincioșii să trăiască după cuvîntul Evangheliei și în ea să-și manifeste în mod concret apropierea și realizarea bine-lui, fugind de ce este rău (1 Petru 3, 11). De aceea, P. Deats arată că Biserica nu poate fi străină de problemele sociale actuale și J. Heidbrink constată că în cadrul CCPP: Diferențierea teologică cedează în fața unității întru Hristos, Domnul păcii. De aceea CCPP își poate concentra atenția și spre complexa problemă africană, precum o constată R. Weckerling, Alb. Schweitzer, S. Odutola și constatările de la variatele ședințe și rezoluții ale CCPP.

În astfel de împrejurări, Secretariatul Internațional și Comitetul Executiv, ca și Comisia de pregătire a Pancreștinei, și-au putut ținea ședințe de încheiere în zilele de 20—27 iunie 1964.

Au fost de față: Președintele CCPP, decanul J. Hromadka, secret. gen. J. Ondra, secretarii internaționali Al. Buievski, Prot. P. Sokolovski și Al. Stoian — U.R.S.S.; J. Cihak, J. Smolik, vicar J. Novak, L. Broz — Cehoslovacia, G. Bassarak și C. Ordnung — R.D.G., K. Toth — Ungaria; apoi membrii: P. Oestreicher din Anglia pentru R. Ullmann, decedat; moderator V. Hajek și prof. A. Ziak — Cehoslovacia, prof. G. Casalis — Franța, consil. H. Kloppenburg și prof. H. Vogel — R.F.G., past. G. Bassarak — R.D.G., pentru prof. W. Schmauch, decedat, prof. Al. Rasker — Olanda, prof. M. Šesan — Patriarhia Română, episcop T. Bartha — Ungaria și I. P. Sf. Mitropolit Nicodim din Leningrad — U.R.S.S. La deschiderea ședinței, președintele J. L. Hromadka, pornind de la textul din Iezechil 13, 11—23 — în care Dumnezeu arată ce trebuie să facă credincioșii spre a se numi „poporul Său”, — a subliniat faptul că Adunarea Pancreștină pentru Pace trebuie să impună principiul că teologia creștină nu este un domeniu abstract, ci dimpotrivă, ea are un scop concret pentru viață, îndrumînd rolul de slujire al creștinului pentru lume, pentru viață, pentru pace.

În continuare, secretarul gen. J. Ondra a schițat apoi programul general de lucru al Pancreștinei, din zilele de 28 iunie—3 iulie 1964, prezentînd lista membrilor Comisiei de redactare a documentelor Pancreștinei, precum și propunerile pentru sporirea numărului membrilor din Secretariatul Internațional de la 6 la 12, din Comitetul executiv de la 16 la 25 și din Comitetul consultativ de la 100 la 120, completîndu-se numărul îndeosebi cu delegați din Africa, Asia și America Latină. Apoi a precizat că lucrările vor continua în 10 grupe, după cele 10 comisii de studii ale CCPP și anume: dimineata, în plenară și după masă, în cîte două subgrupe, așa că toți participanții vor avea ocazie să ia cuvîntul și să participe cît mai activ la toate lucrările.

În consecință, pentru a-și păstra poziția de „avangardă” în străduința mondială pentru pace, susținută de cercuri creștine, președ. J. Hromadka a propus ca mișcarea CCPP să stăruie neconținut, prin membrii ei, la adîncirea următoarelor probleme: să amplifice neconținut teologia păcii, atît pe plan teoretic, precum și pe cel practic; să-și definească un sistem coordonat și precis de teologie a păcii, evitînd atitudinile de simplu pacifism, care se pierde în teorii lipsite de aplicări concrete; să continue a susține un dialog tot mai larg cu cercuri și asociații, preocupate de problemele păcii; să susțină colaborări tot mai largi pe plan interconfesional creștin; să contribuie la adîncirea și lărgirea încrederii între biserici, comunități și credincioși; să stăruiască în mod deosebit la lărgirea activității de viitor, cu

perspective tot mai largi și alcătuiră de colaboratori și probleme. În acest mod CCPP va merge întotdeauna cu un pas înainte, dând pildă creștinilor cum trebuie să se orienteze în actualitate, pentru a susține viața și pacea lumii, la care sint chemați de Evanghelia Mîntuitorului Iisus Hristos.

Această atmosferă de ecumenism al păcii a fost apoi încununată prin serbarea decernării titlului de Dr. honoris causa în teologie patriarhului Bisericii cehoslovace M. Novak, un apreciat luptător pentru pace, care a cutreierat continentele, vestind Evanghelia păcii la neamuri. Promoția a avut loc în ziua de sîmbătă 27 iunie, orele 14, în catedrala Bisericii Cehoslovace și la ea au participat numeroși delegați de la Pancreștină, între care I. P. Sf. Mitropolit Nicodim de la Leningrad și I. P. Sf. Arhiepiscop Ciprian al Berlinului, din Patriarhia rusă, și din Patriarhia romină I. P. Sf. Mitropoliți Iustin al Moldovei și Sucevei și Nicolae al Banatului, P. Sf. Episcop Visarion Ploieșteanul, vicar patriarhal și prof. M. Șesan. La recepție, printre numeroșii vorbitori, a rostit și I. P. Sf. Mitropolit Iustin un omagiu călduros la adresa sărbătoritului, care este secretarul comisiei: Pace și dreptate, al cărei președinte este însuși I. P. Sf. Sa Mitropolitul Iustin.

*

Pancreștina a 2-a pentru pace a fost inaugurată în ziua de Duminică 28 iunie, orele 10, în capela Betleem din cartierul vechi al orașului Praga (Stare mesto), în care cu 550 de ani în urmă predicase Ioan Huss, cerind înnoirea vieții creștine în spiritul Sf. Evanghelii.

La serviciul ecumenist condus de Prof. J. L. Hromadka, decanul Facultății de Teologie protestantă din Praga și I. P. Sf. Mitropolit Nicodim al Leningradului, au participat aproape 500 delegați și 300 invitați; slujba propriu-zisă a constat din slujbă protestantă, la care au fost adăugate o eclenie și ecfonis ortodox și o rugăciune anglicană. Evangelia de la Matei 5, 13—16 (despre ucenicii care sint sarea pămîntului) a fost citită în șase limbi: paleoslavă, engleză, franceză, germană, spaniolă și cehă; predica a fost rostită de președintele bisericesc din Hessa-R.F.G., Martin Niemöller, care a mobilizat sufletele celor prezenți să urmeze pilda Apostolilor, și precum aceștia odinioară au vestit Evanghelia mîntuirii, creștinii actuali să fie apostolii Evangheliei păcii. Au urmat apoi cîteva cuvîntări omagiale, rostite de președintele J. Hromadka, I. P. Sf. Mitropolit Nicodim din Leningrad, prof. G. Casalis, etc.

Alături de pastorii protestanți de toate nuanțele, de ierarhi și preoți ortodocși din diferite țări s-a putut observa și J. Makowski, membru în Asociația socială romano-catolică din Polonia, reprezentanți ai cultului mohamedan și chiar un călugăr budhist.

Prof. M. Șesan a participat și cu cuvînt la propunerea moderatorului bisericii Fraților cehi, V. Hajek, la slujba ecumenistă din biserica pastorelui V. Foltin, din Praga-Zizkov.

La orele 16, în sala mare „Smetana” a Casei Comunale (Obecní Dum) Praga-centru, a avut loc deschiderea solemnă a ședințelor Pancreștinei. În prezidiu se afla întreg Comitetul executiv și în sală delegațiile erau plaseate pe țări. S-au prezentat peste 700 delegați din 53 de țări și anume: 528 delegați din 22 de țări europene; 38 din Africa (Angola, Camerun,

Dahomey), Etiopia, Egipt-R.A.U., Ghana, Kenia, Liberia, Madagascar, Nigeria, Rhodesia, Senegal, Sierra Leone, Sud-Africa, Togo și Uganda); 84 din America (Argentina, Brazilia, Canada, Chile, Cuba, Uruguay și S.U.A.) și 53 din Extremul Orient și Asia (Australia, Ceylon, India, Indonezia, Japonia, Liban, Nepal și N. Zeelandă). Apoi au venit 73 observatori din 14 țări, 75 oaspeți din 12 țări, între care și 7 romano-catolici din Franța, Germania, Italia și Ungaria; și 54 ziaristi din 12 țări, reprezentanți ai variator ziare, reviste și radiodifuziuni.

După confesiuni declarate, au fost: luterani 221, reformați-calvini 153, ortodocși 107, evanghelici neoprotestanți 90, metodști 60, anglicani 38, baptști 34, presbiterieni 31, romano-catolici 23, kvekeri 18, mennoniți 14, apoi hindu 5, budist 1, și mahomedani 2.

Au fost reprezentate cîteva asociații mondiale, precum: Consiliul mondial-ecumenist al Bisericilor de la Geneva, Confederația internațională pentru dezarmare și pace, numeroase mișcări pacifiste, etc.

Delegația romînă cuprindea 20 de membri, dintre care 15 ortodocși în frunte cu I. P. Sf. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei. Din Ardeal și Banat erau prezenți: I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Banalului, pâr. rector S. Vlad și M. Șesan de la Sibiu; dl episcop luteran Dr. Fr. Müller din Sibiu, dl episcop reformat Al. Buti din Oradea și prof. unitarian L. Kovács de la Cluj.

Ședința inaugurală a fost prezidată de I. P. Sf. Mitropolit Nicodim din Leningrad, care a deschis sesiunea Pancrăștinei cu fexle scripturistice pentru mobilizarea celor de față spre adincirea și lărgirea activității pentru pace. A făcut apoi elogiul postum al luptătorilor pentru pace din cadrul CCPP, decedați între timp, precum au fost: primul secretar general B. Pospișil, apoi membrii prof. H. Iwand din R.F.G., prof. R. Ullmann din Anglia, Mitropolitul Pitirim din Patriarhia Rusă și prof. W. Schmauch din R.F.G.

După anunțarea programului sesiunii a luat cuvîntul președintele CCPP, decanul J. L. Hromadka la tema: *Legămîntul pentru viață și pace*.

Lozinca sub care se desfășoară lucrările celei de a 2-a Adunări generale, o formează cuvintele profetului Maleahi: „Legămîntul meu este viață și pace” (2, 5). Această lozincă este ușor de înțeles, dacă este pusă în legătură cu lozinca celei dintîi Adunări generale: „Și pe pămînt pace”.

Dezvoltînd mai departe ideea Legămîntului, la care sînt chemați toți membrii Adunării, subliniază și obligațiile ce decurg din aceasta, ca eliberați din propriul lor eu, de interesele și capriciile personale, de voluntarismul și orgoliul propriu, să servească pe om.

Noi nu sîntem aici pentru a face o demonstrație exterioară pentru lume — zicea vorbitorul. „Pe noi nu ne interesează nici rezoluțiile și declarațiile. Ceea ce este de primă importanță aici, este de a ne înțîlni într-o adevărată comunitate a Legămîntului, de a simți în această Adunare, ca și în viitor, ceva din pacea sufletului nostru în fața lui Dumnezeu și din adevărata comuniune pacifică între noi”.

Profesorul Hromadka a amintit și de situația îngrijorătoare din Asia, de faptul că Republica Populară Chineză nu-i admisă în Organizația Națiunilor Unite, de procesul de eliberare ce are loc în continentul african, de marile schimbări în structura socială și politică din America de Sud

și de problema germană, care sînt tot atîtea chestiuni care trebuie să fie discutate în Adunarea generală.

Adunarea trebuie să adreseze un mesaj către toți creștinii, în care să se arate spiritul în care lucrează și scopul care se urmărește prin lucrările Adunării.

De asemenea trebuie să se trimită un apel către guverne, parlamente și personalitățile conducătoare din lume, cărora să li se facă cunoscute dorințele Adunării, asigurându-le de tot sprijinul în efortul ce-l fac pentru dezarmare, pentru asigurarea coexistenței pașnice și crearea unei ordini sociale drepte.

La ședința de seară, de sub președinția decanului J. Hromadka, a urmat raportul secretarului general J. N. Ondra, pentru a doua Adunare generală creștină pentru pace.

Raportul subliniază de la început că activitatea CCPP între cele două Adunări generale s-a desfășurat în spiritul lozincii: „Legămîntul meu este viață și pace”. Mijloacele distructive pe care le posed unele națiuni, accentuează responsabilitatea creștinilor, obligîndu-i într-o muncă pacifică creștină pentru salvarea vieții. Toți sîntem obligați nu numai de a rupe cu tăcerea în chestiunile de viață și pace, ci de a trece de la vorbe la acțiuni concrete, pentru a crea în toate țările condițiile necesare pentru o coexistență pașnică între popoare.

Secretarul general a propus sporirea membrilor comitetului de lucru pînă la 25, care să se întrunească de două ori pe an și sporirea membrilor Comitetului consultativ, a membrilor secretariatului internațional, ameliorarea Buletinului de informație și chiar crearea unui institut creștin pentru studiul chestiunilor în legătură cu pacea și alcătuirea unui departament pentru studii, care să facă coordonarea lucrărilor din diferite comisii, compus din președinții și secretarii comisiilor de studii, care să colaboreze strîns cu Comitetul executiv, cu Prezidiul și secretariatul internațional. Iată, pe scurt, conținutul raportului secretarului general.

După aceea au urmat salaturile. A fost citită de către Dr. Dudaș din Praga, șeful biroului de informații al O.N.U., solia Secretarului general O.N.U., U. Thant de la New-York, către Pancreștină; după ce a arătat că Charta O.N.U. urmărește să asigure liniștea lumii și progresul ei, dl U. Thant și-a exprimat mulțumirea că CCPP susține dialoguri de caracter mondial pentru pace și, în consecință, a urat Pancreștinei succes deplin în strădaniile ei.

La cuvînt a urmat apoi primarul general al orașului Praga, dl M. Svoboda și apoi președintele Consiliului cehoslovac pentru pace, academicianul Mukarovsky. Apoi I. P. Sf. Mitropolit Nicodim a citit mesajul Prea Fericitului Patriarh Alexei al Moscovei către Pancreștină. Și P. Fer. Patriarh Efrem II al Gruziei s-a asociat personal cu binecuvîntările Sale. În continuare, s-a dat citire mesajului I. P. Sf. Arhiepiscop Macarios, președintele Ciprului. Prof. Kagawa a prezentat urările Regionalei japoneze a CCPP. S-a citit Apelul pentru pace și dezarmare trimis de Comunitatea creștină din Hiroșima. Urări de succes Adunării pancreștine au mai exprimat: Prof. T. Konstantopoulos de la Atena și I. P. Sf. Mitropolit Ilias Korban din Tripoli-Liban din Patriarhia Antiohiei, care a subliniat faptul că un creștin cîștit nu poate rămîne neutral sau pasiv față de problemele

actualității, ci el trebuie să se asocieze conștiincios la străduințele pentru pace în lume. A vorbit apoi S. Warratie din Sierra Leone-Africa în numele guvernului său, fiind urmat de cuvîntul foarte apreciat, mobilizator, al I. P. Sf. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei și apoi de I. P. Sf. Mitropolit Nicodim de Sliven din Bulgaria. În continuare au mai fost citite cîteva mesaje de salut, între care al prof. Albert Schweitzer din Lambarene-Gabon și ale altor luptători pentru pace. La sfîrșit, prof. G. Calais a încheiat cu rugăciunea de invocare și mulțumire către Sf. Duh.

COREFERATELE PANCREȘTINEI

Luni, 29 iunie, ziua Sf. Apostoli Petru și Pavel, a fost dedicată citirii coreferatelor. A prezidat prof. Al. Rasker din Olanda. Meditația biblică a fost susținută de prof. H. Vogel din Berlinul Occidental. Prof. Vogel a vorbit despre „Legămîntul lui Dumnezeu cu Noe” (Geneza 9, 8—17).

Secretarul general J. Ondra a prezentat apoi lista membrilor Comisiei de redactare a documentelor Pancreștinei, prezidată de consil. H. Klop-penburg și episc. T. Bartha, cu 15 membri, între care și P. Sf. Episcop Vi-sarion Ploieșteanul, vicar patriarhal, precum și lista membrilor Comisiei de nominare, prezidată de prof. Al. Rasker și I. P. Sf. Mitropolit Maxim din Plovdiv, pentru desemnarea delegaților în nou restructuratele Comitete de conducere, cel executiv cu 25 membri și cel consultativ cu 165 membri.

S-au mai citit mesajele primite din partea P. F. Catolicos Vasghen al Armeniei, P. Sf. episcop Samuel al Bisericii coptice din R.A.U., P. F. Patriarh Kiril al Bulgariei și prof. C. H. Sawyerr din Sierra Leone.

Au urmat apoi coreferatele și anume: P. Castro din Uruguay la tema: Foamea și independența economică; rev. H. Cox din S.U.A. la tema: Răspunderea creștinilor într-o lume tehnicizată; rev. R. Andrimanjato din Ma-dagascar-Africa la tema: Libertate și unitate; prof. Y. Inoue din Japonia la tema: Stăruința pentru pace și independență în Asia și, în fine, prof. V. Borovoi din Patriarhia Rusă, la tema: Problema coexistenței și legămîntul pentru viață și pace. Toate coreferatele au fost primite de plenară cu aplauze de aprobare.

LUCRĂRILE ÎN 10 GRUPE TEMATICE

Marti, 30 iunie, au început discuțiile în cele 10 grupe, orientate după cele 10 Comisii de studii ale CCPP. Fiecare grupă cuprindea între 65—80 membri, avea cîte 2 președinți, 2 vicepreședinți și 2 secretari, pentru a se putea apoi divide după masă în cîte două subgrupe de discuții. În fiecare grupă, în plenarele ei de dimineață, din zilele de marți, miercuri și joi, lucrările au început cu cîte o meditație și oră biblică, la care au fost citite și comentate textele scripturistice privitoare la următoarele subiecte: Legămîntul lui Dumnezeu cu Avraam (Geneză 15), Legămîntul cu Moisi prin darea Tablelor Legii pe muntele Sinai (Exod 19) și Legămîntul prin Mîntuitorul Iisus Hristos în Sfînta Euharistie (Mat. 26, 26—28). Meditațiile și comentariile la aceste texte biblice au fost susținute de 7 protestanți și 3 ortodocși, între care și de Păr. Rector S. Vlad de la Sibiu. Delegații romîni au fost repartizați pe toate cele 10 grupe; în amănunt, delegații ardeleni se aflau în următoarele grupe: Episcop reformat Al. Butfi în grupa: Pace și libertate; Rector S. Vlad în grupa: Pacea și abuzul cu creștinismul; I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Banatului în grupa: Pacea și catolicismul; DI

Episcop luteran Fr. Müller în grupa: Pacea și dezarmarea; Prof. M. Șesan în grupa: Pacea și războiul rece și Prof. L. Kovács în grupa: Pacea și problema germană. Toți delegații au luat cuvîntul la problemele puse în grupe.

La plenara Pancreștinei de joi, 2 iulie, prezidată de Seniorul V. Hajek, s-au citit referatele asupra lucrărilor și discuțiilor din cele 10 grupe.

Între timp, în ședința grupelor, a început și discutarea a două documente principale și anume: Mesajul către Biserici și creștini, precum și Apelul către guverne, parlamente și bărbați politici din lume, pregătite de Secretariatul Internațional al CCPP și de Comisia de redactare.

Vineri, 3 iulie, plenara Pancreștinei a început cu rugăciunea și meditația susținute de P. Sf. Episcop Ignatie Hazim din Belmont-Patriarhia Antiohiei. Pornind de la principiul hristocentric în creștinism, P. Sf. Sa a arătat că Hristos s-a jertfit în mod concret pentru mîntuirea noastră și deci El cere de la credincioșii Săi realizarea de fapte concrete în viață și pentru viață. Meditația a fost însoțită de cîntări ortodoxe, interpretate în limba arabă și rusă.

Apoi s-a trecut la discutarea plenară a Mesajului către Biserici. Participarea la discuții a numeroșilor delegați a dovedit dorința comună de a se realiza o lucrare bună, vrednică de o Pancreștină pentru pace. Au luat cuvîntul, cu lămuriri și completări, pastorul R. Girardet de la Agape-Italia, Rev. Kennet Lee din Anglia, Prof. De Graaf din Olanda, Prof. M. Fischer din Berlin-Vest, Prot. V. Borovoi de la Moscova, Rev. H. Maxey și M. Parker din Anglia, P. Sf. Episcop Pitirim de la Moscova, președ. M. Niemöller din Hessa, Rev. M. Bloy din S.U.A., Rev. P. Oestreicher din Anglia, I. P. Sf. Mitropolit Nicodim din Leningrad, Pastor H. Krüger din R.F.G., Prof. G. Casalis din Franța și alții. Discuțiile au continuat și după masă, cînd a prezidat episc. T. Bartha din Budapesta. Au mai luat cuvîntul past. H. Schweitgert din R.F.G., I. P. Sf. Arhiepiscop Ciprian din Berlin, episc. Wantula din Polonia și prof. L. Pakozdy din Ungaria.

A urmat discuția plenară la Apelul către guverne și parlamente. Au luat cuvîntul președ. M. Niemöller, Al. Rasker, I. P. Sf. Mitropolit Nicodim al Leningradului, rev. R. Hutt din Anglia, prof. H. Vogel, past. W. Feurich din R.D.G., rev. P. Oestreicher și alții. Pînă la urmă, votul a desemnat versiunea cea mai deplină a documentului.

Apoi s-a trecut la alegerea organelor de conducere ale CCPP pentru viitor. Comisia de nominare a prezentat, prin prof. Al. Rasker, propunerile convenite. Cu aclamații generale au fost aleși președintele J. L. Hromadka și secretarul general J. N. Ondra.

Apoi a fost propusă lista membrilor viitorului Comitet executiv, care a fost aprobată cu aplauze. Ea cuprinde pe următorii: un african (loc liber), pe I. P. Sf. Mitropolit Maxim din Bulgaria, pe decanul J. Hromadka, J. Ondra și prof. A. Ziak din Cehoslovacia; pe prof. G. Casalis din Franța; pe H. Bandt din R.D.G.; pe consil. H. Kloppenburg din R.F.G.; pe prof. H. Vogel din Berlin-Vest, pe rev. P. Oestreicher din Anglia, pe prof. De Graaf din Olanda, pe episc. T. Bartha din Ungaria, pe rev. A. K. Thampy din India, pe prof. K. Ogawa din Japonia, pe rev. Castro din Uruguay, pe I. P. Sf. Mitropolit Nifon din Liban, pe rev. R. Andriamanjato din Madagascar, pe episc. lut. A. Wantula din Polonia, pe I. P. Sf. Mitropolit Nicolae

al Banatului din Patriarhia Română, pe rev. E. Fergusson din Sierra Leone, pe I. P. Sf. Mitropolit Nicodim din Leningrad și pe P. C. Arhim. Juvenalie Poiarkov din Patriarhia Rusă, pe arhiepiscopul lut. I. Kiivit de Tallin și pe rev. I. Ivanov din Moscova; în fine pe rev. J. Heidbrink din S.U.A.

Apoi a fost votată și lista membrilor din Comitetul consultativ de 165 delegați; ea cuprinde participanți din 50 de țări; din țara noastră sînt membri: I. P. Sf. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Banatului, dl episcop luteran Fr. Müller, dl episcop Al. Buti și prof. M. Șesan.

La încheierea sesiunii, președintele J. Hromadka a vorbit despre planul de viitor și perspectivele CCPP. P. F. Patriarh Efrem al Gruziei a dat binecuvîntările creștinești.

Cu toții erau mulțumiți că s-a realizat iar o lucrare bună în coniu, spre binele și pacea lumii.

A urmat apoi o recepție festivă, oferită participanților de frunte la Păncrăștină de către Ministerul Culturii cehoslovace, în Palatul Valdstein din Praga veche.

Noul Comitet executiv s-a întrunit apoi în ziua de sîmbătă, 4 iulie, la sediul CCPP din Jungmannova 9, spre a decide asupra măsurilor necesare pentru viitoarea activitate a CCPP. A urmat și Conferința de presă cu numeroși ziaristi străini.

Duminică, 5 iulie, a avut loc o Sf. Liturghie panortodoxă în catedrala Sf. Ciril și Metodie din Praga. La ea au participat în sobor înalții ierarhi: I. P. Sf. Mitropolit Nifon din Liban, I. P. Sf. Mitropolit Ioan de Praga, I. P. Sf. Mitropolit Nicodim al Leningradului, I. P. Sf. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, I. P. Sf. Maxim, Mitropolit de Lovce, P. S. episcop Timiadis, înconjurați de un sobor de arhimandriți și preoți ruși, bulgari și cehi.

Prof. M. Șesan a participat, cu predică, la dorința Patriarhului Bisericii cehoslovace M. Novak, la slujba ecumenică din parohia past. D. Soukupova din Brandys, împreună cu I. P. Sf. Arhiepiscop Ciprian de Berlin și P. Sf. Episcop Filaret al Vienei, din Patriarhia Rusă, și prof. Br. Cisarz din Belgrad.

Informarea participanților la Păncrăștină a realizat-o Serviciul de presă propriu: el a scos 5 numere speciale cu informații din lume, care au servit spre documentare în probleme internaționale și au informat despre mersul intern al Păncrăștinei.

Încheiem prezenta expunere cu citarea ideilor principale din mesaj și Apel, dînd rezumativ conținutul mesajului adresat de reprezentanții diferitelor Biserici, grupări creștine și creștini singuratici din cele cinci continente ale lumii, la a doua Adunare Generală a Conferinței Creștine pentru Pace — către Biserici și creștini, și conținutul Apelului către Guverne, parlamente și personalități conducătoare din lume. Mesajul către Biserici și creștini are cinci părți: a) Legămîntul lui Dumnezeu este pentru toată lumea; b) Pacea lui Dumnezeu și pacea lumii; c) Credincioșia lui Dumnezeu și vinovăția noastră; d) A trăi, înseamnă a trăi împreună; e) Angajamentul nostru pentru lume.

Adunarea recomandă comunităților și tuturor creștinilor studierea în-
tregului material al celei de a doua Adunări generale de la Praga.

„Apelul către Guverne, Parlamente, și către personalitățile marcante
ale lumii”, cuprinzând mulțumirea pentru deșteptarea conștiinței răspun-
derii pentru cauza păcii, ca și pentru micșorarea primejdiei acute de răz-
boi, pe urma măsurilor luate de diferitele guverne, apelează la acestea să
facă din eforturile pentru pace baza politicii lor, atrăgând atenția asupra
următoarelor probleme: coexistența pașnică, dezarmarea totală controlată,
independența tuturor popoarelor și lichidarea foamei.

Necesitatea dezarmării generale fiind recunoscută în toată lumea, se
cer noi eforturi pentru ca Conferința pentru dezarmare de la Geneva să
facă progrese în acest scop prin: încetarea cursei înarmărilor, reducerea
efectivelor militare, înghețarea stocurilor de arme atomice, interzicerea
experiențelor nucleare subterane, crearea de zone denuclearizate, renunța-
rea la baze militare pe teritorii străine, etc. și sprijinirea O.N.U. ca să-și
poată împlini obligațiile prevăzute în Carta Națiunilor Unite.

Pentru asigurarea independenței tuturor popoarelor se cere abolirea
resturilor colonialismului și înlăturarea neocolonialismului. Conferința
statelor neangajate poate aduce o contribuție la cauza păcii.

Reducerea cheltuielilor de înarmare ar putea contribui în mod efectiv
la înlăturarea foamei. Se nădăjduiește că, prin efortul tuturor popoarelor,
se va organiza o mai bună împărțire a bunurilor pământului. Se condamnă
politica de apartheid din Africa de Sud ca primejdioasă pentru pace.

Apelul se încheie cu o chemare către guvernele tuturor popoarelor, ca
să slujească pacea în spiritul colaborării, a respectului reciproc și al
omniei.

Datoria slujitorilor Bisericii noastre, ca și a credincioșilor ei, este de
a da urmare Apelului Adunării Generale a creștinilor pentru pace și îm-
preună cu slujitorii altor culte din țara noastră să lucreze în armonie spi-
rijinind toate inițiativele conducătorilor Republicii noastre populare, ca și
lupta poporului nostru pentru biruința păcii.

Pr. Prof. S. VLAD
Pr. Prof. M. ȘESAN

GRIJA DE TINERET ASIGURĂ OMENIRII UN VIITOR GENEROS

Unul din efectele prezenței active a țării noastre pe arena politicii internaționale actuale — de pace și cooperare — este așezarea problemei tineretului în plin focar al proiecteurului preocupărilor majore obștești.

Se știe că încă de la sesiunea a XV-a a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite, Dl Gheorghe Gheorghiu-Dej, conducătorul delegației române, a prezentat propunerea privitoare la educarea tinerei generații în spiritul păcii, respectului reciproc și înțelegerii între popoare.

În anii care au trecut de-atunci, propunerile românești privitoare la educarea tinerei generații au câștigat constant în prestigiu internațional, dobîndind girul Organizației Națiunilor Unite, al U.N.E.S.C.O., al Federației Mondiale pentru Națiunile Unite și al multor altor instituții internaționale. La ultima sesiune a Adunării Generale a O.N.U. s-au alăturat acestor propuneri încă 25 de state. Pe de altă parte, comisii de experți au lucrat și lucrează neconținut în scopul traducerii în viață a importantei inițiative române.

Ecoul pe care l-a avut dintru început această inițiativă și prestigiul pe care și l-a câștigat ea pe arena politicii internaționale sînt subliniate, între alții, de competența Dlui Philippe de Seynes, secretar general adjunct al O.N.U., care într-o convorbire avută cu un corespondent al revistei noastre de politică internațională „Lumea“, a declarat următoarele: „M-am convins că politica țării dv este într-adevăr o politică de cooperare deplină cu toate țările lumii, oricare ar fi regimul lor politic sau economic; aceasta este voința care se afirmă în mod constant din partea Romîniei la reuniunile internaționale și se manifestă prin numeroase acțiuni concrete. Inițiativele dv. la diverse întîlniri internaționale sînt cunoscute. Subliniez îndeosebi rezoluția asupra tineretului, care după părerea mea este foarte interesantă. Cînd vedem dezvoltarea și importanța care se acordă tineretului în Romînia, această inițiativă apare logică“.

Datorită inițiativei romîne, astăzi se admite că pregătirea tineretului pentru viața, înțelegerea și cooperarea internațională trebuie să preocupe cercurile competente de pretutindeni — și în primul rînd organele specializate ale Organizației Națiunilor Unite — paralel cu pregătirea lui pentru activitatea profesională, pentru viața cetățenească și socială și pentru folosirea timpului liber — și tot atît de intens ca și aceste forme ale activității tineretului.

În fața problemelor de mîine ale vieții internaționale va sta tineretul de azi ca generație care va răspunde de soluționarea lor corespunzătoare intereselor vitale ale omenirii viitoare. Tocmai de aceea, pornind de la premisele create prin inițiativa țării noastre, forurile internaționale competente folosesc astăzi comisii speciale de experți care aprofundează amănuntele acelei inițiative și elaborează reco-

mandări pentru traducerea lor în faptă. Până acum, s-a concretizat un important punct de vedere principiar care stabilește că tinăra generație de astăzi trebuie formată într-un spirit de răspundere față de realitățile și responsabilitățile contemporane.

Orientarea actuală, de fond, a politicii internaționale tinde vizibil și constant la micșorarea încordării internaționale, la realizarea unei consolidări a păcii și a colaborării rodnice între state și popoare. Tineretul lumii își are parcela sa de răspundere — actuală și viitoare — în asigurarea succesului deplin al acestor nobile năzuințe contemporane. Spre a face față onorabil acestei răspunderi, el trebuie crescut în chip constructiv, pătrunzându-se ireversibil de spiritul idealurilor păcii, respectului reciproc și înțelegerii între popoare. Tocmai acest lucru îl prevăd amintitele propuneri ale țării noastre.

Insușirea inițiativei romine de către O.N.U. și dezvoltarea ei de către organele specializate ale supremului for politic internațional constituie unul din succesele cele mai răsunătoare ale înțeleptei noastre politici externe. Practic, adoptarea lor generală asigură omenirii un viitor luminos și generos.

Biserica noastră, prin exponenții ei autorizați, a salutat cu căldură inițiativa țării noastre în problema educării tinerei generații în spiritul idealurilor păcii, respectului reciproc și înțelegerii între popoare. Ea este încredințată că generația prezentă și cele viitoare trebuie puse la adăpost de neajunsurile neînțelegerilor internaționale și mai ales de ororile costisitoare ale războaielor.

CENTENAR UNIVERSITAR ROMÎNESC

Universitatea din Capitală a împlinit un veac de existență în vara aceasta. Ea a luat ființă prin decretul din 4/16 iulie 1864 dat de „Alexandru Ioan I (Cuza), cu mila lui Dumnezeu și voința națională Domn Principatelor Unite Romine” (cum sună textul original).

Inițiativa lui Alexandru Ioan Cuza ridică de fapt pe o treaptă nouă un învățământ superior instituit încă de Constantin Brîncoveanu în anul 1694, cînd a luat ființă Academia domnească de la Sf. Sava. Această instituție corespundea unei facultăți de filozofie și litere. Materiile de învățământ erau predate în limba greacă (veche populară).

În 1818, sub îndrumarea neuitatului dascăl Gheorghe Lazăr, plecat din Sibiu, a luat ființă „Academia de științe filozoficești și matematicești”, cu limbă de predare romină.

Prin reforma din anul 1850, se afirmă tendința separării învățămîntului superior de celelalte grade de învățămînt, pînă atunci grupate în cadrul Colegiului academic Sf. Sava, creîndu-se „Școala de inginerie civilă” și „Școala de legi” (din care avea să se dezvolte Facultatea de Drept). Din cursurile speciale ale Colegiului Sf. Sava se dezvoltă, în anul 1863, Școala superioară de științe și Școala superioară de litere. Un an mai tîrziu, acestea s-au transformat în facultăți, constituind, împreună cu Facultatea de Drept, Universitatea din București. Universitatea din Capitală n-a apărut deci spontan, ci ea are o tradiție de veacuri.

Universitatea s-a lărgit în 1869 prin înființarea Facultății de Medicină.

După înfăptuirea unității naționale s-a ivit necesitatea unificării sistemului de învățămînt de pe tot teritoriul Romîniei, spre a-l pune în acord cu noile condiții de dezvoltare a țării. Astfel, în 1921 a fost înființată Facultatea de Medicină veterinară, iar în 1923 Facultatea de Farmacie, ajungîndu-se ca Universitatea să aibă șapte facultăți.

Cadrele didactice ale Universității au adus contribuții de importanță deosebită la dezvoltarea patrimoniului cultural, la promovarea ideilor înaintate în știință, la sporirea patrimoniului științei mondiale, punând bazele unor solide „școli” în diferite domenii de cercetare științifică. Dintre profesorii de reputație națională și mondială care au slujit Universitatea din București fac parte nume ilustre, ca: Spiru Haret, G. Țițeica, D. Pompei și Traian Lalescu — în domeniul matematicii; D. Bungețeanu și Dragomir Hurmuzescu — în fizică; C. I. Istrati, G. G. Longinescu și Gh. Spacu — în chimie; Gr. Antipa și Traian Săvulescu — în biologie; I. Simionescu și G. Vlăsan — în geologie și geografie; Nicolae Iorga, Dimitrie Onciul, Vasile Pirvan, Al. Odobescu, I. Bogdan și Titu Maiorescu — la litere și filozofie; B. P. Hașdeu, I. A. Candrea, I. Bianu și Tudor Vianu — în filologie; V. Boerescu și Nicolae Titulescu — în țărimul juridic; Carol Davila, Victor Babeș, I. Cantacuzino, Gh. Marinescu, Toma Ionescu, D. Danielopolu, D. Bagdasar, N. Hortolomei și C. I. Parhon — în medicină.

După instaurarea puterii populare în țara noastră, Universitatea din București a luat o dezvoltare cu adevărat excepțională. Ea cuprinde astăzi 12 facultăți — cu toate că necesitățile specializării învățămîntului superior au impus desprinderea din cadrele ei a facultăților de medicină umană, farmacie și medicină veterinară, ca să nu mai vorbim de facultățile afectate institutelor politehnice — servite de 1.206 cadre didactice.

În cadrele Universității din Capitală sînt continuate, amplificate și ridicate pe un plan superior tradițiile de cercetare științifică, se dezvoltă „școlile” științifice existente ale căror preocupări sînt orientate spre necesitățile actuale ale tuturor sectoarelor social-culturale. În Universitatea din București desfășoară o bogată și variată activitate oameni de știință de mare prestigiu, personalități ale vieții noastre culturale și științifice, academicieni, ca: Gr. Moisil, Gh. Mihoc, G. Vrînceanu, și Caius Iacob — în domeniul matematicii; Horia Hulubei și Șerban Țițeica — în domeniul fizicii; Ilie Murgulescu și M. Spacu — în chimie; Al. Rosetti, G. Călinescu și Al. Graur — în litere; ș. a.

În anul 1881 a luat ființă în cadrele Universității din București o Facultate de Teologie. În 1948, Facultatea de Teologie a fost transformată în Institut Teologic de grad Universitar și trecută sub directa conducere a Bisericii, cum se și cuvenea să fie.

Centenarul Universității din Capitală este o sărbătoare a întregului nostru popor, care-și făurește astăzi o viața pașnică și îmbelșugată în condițiile așezării democratice a vieții obștești inaugurată înainte cu două decenii.

REDACȚIA

„NU EXISTĂ APĂRARE ÎMPOTRIVA ARMELOR ATOMICE”

Profesorul american Linus Pauling este unul dintre puținii savanți ai contemporaneității care deține de două ori înaltul titlu de laureat al Premiului Nobel (pentru Fizică și pentru Pace). Intervențiile sale, încărcate de un prestigiu personal deosebit, în dezbaterile stîrnite de problemele internaționale la ordinea zilei sînt totdeauna oportune și instructive. De aceea, opinia publică de pretutindeni le așteaptă cu interes și le ia în considerare cu cuvenita luare-aminte.

În vara aceasta, cu prilejul împlinirii a 50 de ani de la moartea primei deținătoare a Premiului Nobel pentru Pace — Bertha von Suttner — Linus Pauling a ținut o cuvîntare de răsunset, arătînd în esență că *în era armelor de distrugere în masă, lupta pentru pace a devenit pentru omenire o poruncă.*

Omenirea actuală stă pe un vulcan înfricoșător. După evaluări de specialitate, comunicate de Linus Pauling în cuvîntarea amintită, cantitatea actuală a materialului exploziv din lume reprezintă 320.000 megatone (6 milioane de tone). El a indicat un termen de comparație, ca să ne putem da seama ce înseamnă această cantitate: În cel de al doilea război mondial s-au folosit în total șase megatone de explozibil. Și ce acțiune pustitoare au avut ele!...

Pornind de la existența acestor forțe de distrugere de neînchipuit, Linus Pauling a tras concluzia că nu există diferențe de păreri și probleme care să justifice în vreun fel oarecare un război nuclear mondial. „Nu există apărare împotriva armelor atomice. Construirea unor adăposturi este o excocherie“, — a spus Dsa. Așa-zisele adăposturi împotriva efectelor armelor atomice nucleare — a căror construire a creat un fel de industrie bună pentru naivi — sînt iluzii primejdioase, fiindcă falsa credință în eficacitatea lor dă un simțămînt de pseudo-siguranță care mărește pericolul războiului.

Conștient de răspunderea oricărui om politic și de știință, Profesorul Pauling a cerut ferm împiedicarea răspîndirii armelor atomice și crearea unei zone de-nuclearizate în Europa centrală. Plănuita forță atomică multilaterală a N.A.T.O. o consideră un pericol pentru întreaga lume. Guvernului Germaniei Federale i-a reproșat că are o orientare militaristă — și reproșul acesta este înregistrat, între altele, tocmai de un ziar vest-german, „Die andere Zeitung“ (vezi „Scînteia“, nr. 6328 a. c.).

Dar Profesorul Pauling nu se mulțumește să avertizeze și să reproșeze ceea ce trebuie înfierat. El are încredere în spiritul de prevedere al oamenilor de răspundere și speră că cumințenia și calmul vor funcționa de fiecare dată potrivit intereselor capitale ale omenirii actuale. În lume — a spus Dsa — au loc astăzi schimbări mari. Omenirea ar fi pe cale de a trece la o *eră mai matură* în care războiul va dispărea din viața popoarelor. Primul pas a fost făcut în anul trecut, odată cu semnarea Tratatului de interzicere a experiențelor cu arma atomică în trei medii.

„Ca urmare a experiențelor care s-au făcut pînă acum în toată lumea s-au născut 16 milioane de copii cu defecte fizice și psihice“, — a spus Prof. Pauling. De aceea, Dsa socotește că „a venit timpul să terminăm cu războiul“.

În concluzie: Există totuși „apărare“ împotriva armelor atomice. Aceasta constă în nimicirea conștientă și voită a acestor arme infernale. Cu cît se va face mai repede acest lucru — și mai radical — cu atît va fi mai bine pentru toată omenirea.

COMERȚ ȘI DEZVOLTARE — PACE ȘI PROSPERARE

Între aceste două perechi de noțiuni — dacă ne gîndim la corespondentele lor reale actuale — se poate pune semnul egalității, fără a se da loc la neînțelegeri concepționale, fiindcă ele formează una din ecuațiile politicii internaționale contemporane. Conferința O.N.U. pentru comerț și dezvoltare a făcut deja porneala soluționării satisfăcătoare a acestei ecuații. Între 23 martie—15 iunie a. c., la Geneva, reprezentanții unui număr de 120 de state au fost angajați intens și promițător la lucrarea de soluționare a problemelor pe care viața internațională actuală le-a pus acestei conferințe. Insași amploarea participării este o indicație exactă a voinței omenirii actuale, exprimată mereu și din ce în ce mai curajos de cîțiva ani încoace: toate mijloacele în slujba consolidării internaționale, comerțul cu atît mai virtuos cu cît el înlesnește nu numai schimbul de bunuri, ci și pe acela de idei, de bunăvoință și înțelegere reciprocă. Mercur, ca și Minerva, stă prea bucuros în

slujba apropierii oamenilor întreolaltă, mai ales într-o vreme ca a noastră, care găsește utilizări pașnice pînă și uneltelor de luptă ale teribilului Marte. Salopeta muncii pașnice și tihnite este astăzi un veșmînt potrivit și pentru splendidele ficțiuni olimpice, în măsura în care ele continuă să simbolizeze și astăzi aspirații sau implicații îndeobște valabile...

Conferința O.N.U. pentru comerț și dezvoltare a adoptat un „Act Final” care stabilește liniile de mișcare viitoare ale comerțului internațional. Acesta — așa s-a stabilit de către conferință — trebuie să stea în *slujba dezvoltării economice și a progresului social*.

În stilul unei declarații, paragraful întii al preambulului aceluși Act Final precizează următoarele: „Statele participante la Conferință sînt hotărîte să realizeze înaltele țeluri înscrise în Carta Națiunilor Unite „de a promova progresul social și un mai ridicat nivel de trai în condiții de mai mare libertate”; „de a căuta un sistem mai bun și mai eficace de cooperare economică internațională, astfel ca împărțirea lumii în zone de sărăcie și de belșug să fie înlăturată și prosperitatea să fie realizată pentru toți; și de a se găsi căi prin care resursele umane și materiale ale lumii să fie mobilizate în scopul desființării sărăciei de oriunde. Într-o epocă în care progresul științei a pus la îndemîna omului bogății fără precedent, este esențial ca fluxul comerțului mondial să ajute la eliminarea marilor disparități economice dintre popoare. Comunitatea internațională trebuie să-și combine eforturile spre a asigura ca toate țările — indiferent de mărimea, bogăția și sistemul lor social și economic — să se bucure de avantajele comerțului internațional pentru dezvoltarea lor economică și progresul lor social”.

În același preambul se recunoaște că pacea și prosperitatea sînt strîns legate întreolaltă, că progresul economic și social depind în mare măsură de creșterea continuă a comerțului internațional, că eforturile fiecărei țări în parte „trebuie întregite și întărite printr-o acțiune internațională constructivă, bazată pe reflectarea suveranității naționale”.

Conferința O.N.U. pentru comerț și dezvoltare reprezintă o contribuție esențială la consolidarea climatului de pace și bunăvoință instalat în lume în anii din urmă.

R.

ȘI „SUBDEZVOLTAREA” ARE LEAC

Prin „subdezvoltare”, vremea noastră înțelege: semicolonialism, dependență economică, dominația latifundiarilor, monopolurilor, așadar piedicile de căpetenie care stau în calea propășirii obștești.

Problema „subdezvoltării” apare mereu pe agenda preocupărilor internaționale actuale, la cele mai felurite nivele. În vara aceasta, de ea s-a ocupat intens cel de al VIII-lea Congres medical panamerican.

Congresul amintit a făcut o analiză profundă a legăturii dintre fenomenul biologic și cel social. În concluziile la care a ajuns se subliniază că „sănătatea și boala popoarelor latino-americane depind în primul rînd de îmbunătățirea nivelului de viață a claselor de oameni ai muncii”. În acest scop, sînt necesare schimbări fundamentale.

Astăzi, sănătatea nu mai este privită — unilateral — ca un fenomen pur biologic, ci ca un fenomen biosocial, integrîndu-se în conceptul nivelului de trai, cum e firesc să fie, cum ne obligă viața să-l considerăm. Se poate afirma că sănătatea

contemporană — concepțional și ca realizare concretă — este fiica medicinei și a luptei sociale. Ea este un rezultat al stadiului la care se află progresul economic-social, fiind legată direct de nivelul de trai.

Congresul medical panamerican a studiat realitatea sanitară a țărilor Americii Latine și a confruntat-o cu realitatea social-economică existentă acolo. Datorită acestui fapt, lucrările lui nu s-au limitat la a pune diagnostic unor simptome — adică să rămână la faza constatărilor — ci au pătruns adânc în cauzele lor. În felul acesta s-a ajuns la diagnosticarea bolii de care suferă America Latină. Iar boala se cheamă „subdezvoltare”, în înfățișările indicate mai sus. Tratamentul, spre a fi eficace, se cheamă: transformări radicale.

Ca să nu inducă în eroare, termenul, „subdezvoltare” — întâlnit frecvent în literatura economică și sociologică a Americii Latine — nu trebuie definit numai prin indici cantitativi, căci în acest caz ar însemna că este suficientă depășirea unora dintre acești indici pentru a sări de la „subdezvoltare” la „dezvoltare”.

Congresul medical panamerican nu a văzut problema simplist. El a denunțat dependența economică față de monopolurile străine și sistemul latifundiar ca fiind factorii care au pricinuit înapoierea economică-socială și sanitară. Consecvent, congresul a cerut să se facă schimbări de structură, ele constituind condiția înlăturării relelor semnalate.

Suma indicilor în problema sănătății este foarte scăzută, în cifre, pentru toată America Latină. Prin contrast, sînt extrem de ridicate coeficientul de mortalitate, concentrația pămînturilor (în latifundii) și analfabetismul. Între nivelul de trai scăzut și coeficientul ridicat de mortalitate infantilă există, precum se știe, o legătură directă, de interdependență. În țările Americii Latine nutriția, școlarizarea, mijloacele de activitate medical-sanitară de asemenea prezintă indici scăzuți, cu toate consecințele ce decurg din această situație. Iată cîteva date:

În țările dezvoltate, indicele mortalității oscilează între 6 și 9 la mia de locuitori. În America de Sud, numai Uruguay (cu 8, 7) și Argentina (cu 8) se încadrează în aceste cifre. Aproape toate celelalte țări latino-americane au cifre mult mai mari decît cele de mai sus.

Așa cum arată ziarul uruguyan „El Popular” (vezi „Scinteia”, nr. 6328 a. c.), mortalitatea infantilă constituie un indiciu foarte sensibil al nivelului de bunăstare a unei țări, pentru că acesta suferă cel mai mult influența condițiilor economice și sociale. În această privință, în America Latină țara cu indicele cel mai puțin ridicat este Uruguay (cu 53,5 la mia de locuitori), iar cifrele cele mai înalte, cunoscute exact, se găsesc în Chile (133 la mia de locuitori).

Durata medie a vieții este de asemenea foarte scăzută în aproape toată America Latină. Mai bine stau Uruguay și Argentina (cu cifre între 67—68 de ani), iar mai precar Bolivia, Haiti și Guatemala (cu cifre între 43 și 47 de ani).

În țările avansate predomină acele cauze de moarte care afectează persoanele în vîrstă și care constituie marile probleme nerezolvate încă de știința medicală complet (boli cardio-vasculare, tumori). În America Latină, însă, bolile infantile predomină. Ele reprezintă prima cauză de moarte în trei țări și a doua în opt țări.

„Subdezvoltarea”, în oricare din înfățișările ei, este fără îndoială o plagă — dezonorantă pentru veacul nostru înaintat. Dar și această plagă are leac: pace pe pămînt — adică și eliberarea fondurilor fabuloase pe care le înghit înarmările și dirijarea lor spre scopuri de progres multilateral.

„REDESCOPERIREA AFRICII VECHI“

Așa se intitulează lucrarea cercetătorului englez Basil Davidsohn (Old Africa Rediscovered), a cărei traducere românească a văzut lumina tiparului de curînd, în Editura Științifică din Capitală.

Însuși titlul ei este o indicație în sensul că lucrarea a fost alcătuită spre a rectifica un punct de vedere pe care autorul îl consideră fundamental greșit.

De fapt, nu puțini și nu lipsiți de influență sînt acei cercetători care consideră că africanii sînt oameni fără istorie. Din punctul lor de vedere, Africa neagră — adică imensul teritoriu situat la sud de deșertul Saharei — ar fi un continent în care oamenii nu s-au ridicat niciodată mult deasupra nivelului animalelor. „Nu există la ei meșteșugari ingenioși, nici arte, nici știință“, — scria despre africani cunoscutul filozof englez David Hume (sec. 18). Altcineva, afirmă fără ocol că la africani „nu există nici o asemănare cu civilizația ființelor albe apropiate de ei, pe care le imită așa cum o maimuță îl imită pe om“ (vezi p. 23). Astfel de glasuri mai pot fi auzite și în zilele noastre, deși evidențele dezminț brutal și irevocabil susținerile lor.

Privită în perspectiva diformată a unor astfel de opinii pretins științifice, istoria Africii a fost — și mai este încă — identificată părtinitor și tendențios, cu istoria cuceririi și colonizării ei de către europeni. Cu alte cuvinte, pînă în secolul 16, teritoriile situate la sud de Sahara ar fi fost „o împărăție a barbariei și a primitivității“, în bezna căreia a pătruns factorul civilizator. Se vede cît de colo că teza aceasta este convenabilă operei civilizatoare a colonizatorilor de totdeauna.

Cercetări sirguincioase și oneste, de dată destul de recentă, au spulberat opinia după care africanii nu ar fi creat niciodată o civilizație proprie și chiar dacă au avut o istorie, ea nu ar merita să fie povestită. De la susțineri ofensatoare ca aceea care îl consideră pe african ca o ființă ce „oscilează la limita umanității“ (între maimuță și om), s-a trecut în cealaltă extremă: unii antropologi — încă nedezmințiți de nimeni pînă acum — consideră că Africa ar fi fost „leagănul omenirii“. Dar să nu intrăm atît de adînc în probleme de specialitate care ne depășesc...

Fapt este că în anul 1958, un explorator francez al Saharei, Henri Lhote, s-a înapoiat la Paris cu o minunată colecție de copii de picturi și gravuri rupestre (așadar, executate pe roci stîlcoase). Lhote a deschis o expoziție care a făcut senzație. Ea — cum se exprimă Davidsohn — a constituit un eveniment memorabil. Aici s-a putut vedea istoria omenirii în toată largă ei desfășurare. Varietatea stilurilor sahariene arată uimitorul succes al diferitelor populații în decursul unui lung șir de milenii. Desenele de animale, de o remarcabilă sensibilitate, alternau cu portrete — cuvîntul nu este exagerat! — ale unor bărbați și femei de o sensibilitate nu mai mică; se puteau vedea scene de luptă cu carele, scene pastorale, chipuri de zei și zeițe provenind desigur din vechiul Egipt, precum și măști și siluete care, cu tot atîta certitudine, nu proveneau de acolo. Multe dintre ele sînt creația unor populații negroide, datînd din jurul anului 4.000 î.e.n.“ (p. 35 urm.).

„Prin astfel de mărturii, secolele care păreau pustii au căpătat profunzime și au început să răsune de ecourile unor popoare uitate“ (p. 36). E bine stabilit acum că Sahara a fost multă vreme fertilă. Atunci, nu mai puțin de 16 popoare diferite au locuit teritoriul pustiu din zilele noastre.

Sahara a început să-și piardă fertilitatea și să se transforme într-o imensi-

tate înecată în praf cu puțin înainte de începutul mileniului al IV-lea î.Hr. Marile ei riuri — care curgeau spre sud către fluviul Niger și spre răsărit către darnicul Nil — ale căror albi se văd și astăzi, au început să sece și să dispară, ca și lacurile. Popoarele sahariene au început să emigreze, alungate de spectrul setei. „Există destule mărturii ale acestor schimbări îndelungate și tragice. Negrii de la Khartum din paleoliticul timpuriu — care au pus temelia civilizației văii Nilului și care produceau ceramică înainte ca aceasta să fi fost cunoscută la Iericho, cel mai vechi dintre orașele cunoscute în lume — trăiau pe malurile unui fluviu al cărui nivel era cu 12 pînă la 30 de picioare mai ridicat decît acum“ (p. 24). (Măsura de lungime numită „picioar“ este ceva mai mică decît 1/3 dintr-un metru: 324 mm).

Înainte de apariția colonizatorilor europeni pe-acolo — precum a dovedit cercetătorul maghiar Emil Torday, aflat în slujba Belgiei (vezi p. 33) — pe la anul 1.600 d.Hr. trăia și guverna înțelepțeste populația *bușongo* regele Șamba Bolongongo, despre care se spune că a interzis folosirea sulitei de aruncat în război. „Un rege din centrul Africii, în secolul al XVIII-lea — scria Torday — ale cărui singure cuceriri erau pe tărîmul gîndirii, al prosperității publice și al progresului social, și a cărui amintire continuă să trăiască și astăzi în memoria fiecărui om din această țară... trebuie să fi fost, într-adevăr, un om remarcabil“. Spusele lui Torday, cu toată înclinarea lor dovedită spre idealizare romantică, sînt mai aproape de adevăr decît susținerile celor ce văd în trecutul Africii numai sălbătăcie și haos.

Bazîndu-se pe lucrări de specialitate apărute în decurs de mai mulți ani — și cu deosebire în ultimii 10—20 de ani — Basil Davidsohn a scris o carte voluminoasă (390 p. în ed. rom.) despre Africa și africanii sălășluiți la sud de deșertul Sahara în perioada celor aproximativ 1.500 de ani premergători perioadei coloniale. Din ea se desprinde convingerea că Africa *întreagă* — nu numai teritoriile limitrofe, fertile — a avut o istorie africană care devine din ce în ce mai cunoscută datorită progreselor pe care le fac cercetările arheologice, antropologice și paleografice.

„Fenicienii, cartaginezii, grecii și, mai ales, arabii au explorat cu destulă sînguință litoralul și regiuni vaste din interiorul Africii, începînd din antichitate și pînă în secolul XVI. Istoria veche și medievală a Africii de nord este legată prin multe fire de istoria popoarelor Europei și Asiei. Europeanii aveau unele cunoștințe fragmentare și adesea inexacte despre popoarele de la sud de Sahara înainte de fi început cucerirea continentului, mai ales prin intermediul izvoarelor arabe“. Faptul că aceste popoare au trăit izolate de restul lumii pînă la venirea europenilor nu constituie un argument pentru așa-zisa lor lipsă de istorie.

Cartea lui B. Davidsohn prezintă stadiul actual al cunoștințelor despre trecutul Africii interioare și determină locul ei în cadrele istoriei omenirii. Indirect, ea e un mesaj de cinste și omenie pentru niște populații care dețin demnitatea umană și își făuresc acum o istorie nouă, liberă și independentă.

Pentru preoți și teologi, cartea lui Davidsohn prezintă interes deosebit și prin referirile pe care le face la anumite realități biblice, legate de strălucitul împărat Solomon și de faimoasa regină din Saba (vezi p. 201 urm. și 279 urm.).

GR. M.

NOUTĂȚI ARHEOLOGICE ȘI ETNOGRAFICE

„Știința casmalei“ — cum a fost numită recent Arheologia de către un cercetător inspirat — dă la iveală mereu comori păstrate de veacuri și de milenii, în măruntaiele lui, de neîntrecutul și fidelul custode de muzeu natural care este pămîntul.

Între altele, au făcut senzație prin ineditul lor recente descoperiri arheologice de la Santa Severa (Italia), aflată pe locul fostului oraș etrusc Pyrgi. În urma săpăturilor efectuate acolo, arheologii au intrat în posesiunea unor scrieri deosebit de importante. Între obiectele dezgropate se află trei vase de aur, purtând inscripții etrusce și punice. Aceste inscripții — așa se speră — ar putea furniza arheologilor italieni cheia misterioasei limbi etrusce, care a rămas nedescifrată pînă în prezent.

Primul vas de aur conține 16 rînduri de caractere punice, al doilea 9, iar al treilea 11. Textul în limba punică ar fi de fapt o traducere a textelor etrusce de pe primul vas. El va permite lingviștilor italieni să descifreze pentru prima dată limba vorbită de locuitorii străvechii Etrurii.

Agențiile de presă care au înregistrat știrea, precizează că solul localității Santa Severa și împrejurimile sale conține numeroase documente istorice susceptibile a aduce în curînd revelații deosebite cu privire la trecutul etruscilor.

Pe de altă parte, se anunță că un arheolog de la Universitatea din Ierusalim a descoperit la răsărit de lacul Galileei (Marea Tiberiadei sau lacul Ghenizaretului — cum sînt numite biblic) un schelet omenesc vechi de 15.000 de ani. Constatările făcute de specialiști au dus la concluzia că el aparține perioadei paleoliticului tîrziu. Împreună cu scheletul se aflau oase de cerb și de bizon.

Descoperiri asemănătoare s-au mai făcut pînă acum pe teritoriul Uniunii Sovietice și al R. S. Cehoslovacia.

Astfel de descoperiri sporesc cunoștințele de etnografie și antropologie pe care le deține știința actuală.

UN TABLOU DE REMBRANDT LA PECERSKAIA LAVRA DIN KIEV

La renumita Pecerskaia Lavra din Kiev — așezămînt de seamă al Bisericii Ortodoxe Ruse — a fost descoperit recent un tablou necunoscut pînă acum al lui Rembrandt, ilustrul pictor olandez din veacul al XVII-lea (1606—1669).

Tabloul nu e mare: dimensiunile lui sînt 46/56 cm.

Pe un fundal cafeniu închis, pe alocuri verzui, se desprinde chipul unei femei cu un surîs aproape imperceptibil.

Lucrarea prezintă o serie de crăpături în vopsea. Ele au fost recolorate pe alocuri cu o culoare cafeniu închis-cenușiu.

Cercetările făcute au dus la constatarea că este vorba de portretul mamei lui Rembrandt.

Cu ajutorul razelor infraroșii s-a putut descoperi o monogramă care este identică cu semnătura de pe autoportretul lui Rembrandt din anul 1629.

Specialiștii socotesc că această pictură a fost adusă la Kiev în prima jumătate a secolului XVIII.

SAN-MARCO DIN VENETIA ÎN PRIMEJDIE DE INUNDARE

Monumentele de artă au feluriți dușmani care le curmă violent sau le periclitează existența printr-o acțiune lentă de subminare. Războaiele, cutremurele de pămînt, citeodată inundațiile, incendiile, exploziile intimplătoare sau premeditate au dus la dispariția sau mutilarea atîtor vestigii de preț ale culturii și civilizației străvechi.

Veneția, răsăfatul oraș al lagunelor din golful adriatic cu același nume, este un oraș al muzeelor și al monumentelor arhitectonice. Între acestea din urmă, locul de căpetenie îl dețin Palatul dogilor și faimoasa catedrală San-Marco, cu piața din preajma ei.

În timpul din urmă, s-au înmulțit știrile și comentariile care dau expresie îngrijorării pricinuite de un fenomen natural ce amenință Veneția: există pericolul — așa cum se spune — ca prețioasele monumente istorice și artistice ale acestui oraș să fie înghițite de ape. Orașul lagunelor se scufundă încetul cu încetul. În ultimii o sută de ani, apa a crescut cu circa 10 cm. Iar în deceniile din urmă ritmul scufundării s-a accelerat. Astfel, spre exemplu, în anii 1931—1940, nivelul catedralei San-Marcò a scăzut cu 4,9 cm.

Specialiștii studiază soluții menite să oprească acest proces de nimicire lentă a unor valori istorice de neînlocuit. Până acum, ele nu au dat încă rezultate încurajatoare.

„OAMENI CARE NU CUNOSC RĂUTATEA“

Așa se intitulează cartea Elisabetei Marshall Thomas.

Acești oameni există realmente: e vorba de o populație din Oceania.

Cartea respectivă este al nouăsprezecelea volum — din cele douăzeci, apărute până acum — al colecției intitulată „Specia umană“, pe care o editează cunoscuta casă de editură franceză Gallimard, împreună cu Alfred Metraux, unul din cei mai buni specialiști etnologi ai Organizației U.N.E.S.C.O. din cadrele O.N.U. Ultimul volum — despre tradițiile africane pe pământul american — a fost scris tocmai de acest specialist, care între timp a încetat din viață.

Scopul publicării acestei colecții este acela de a face ca Etnologia — cea mai veche (Herodot) și totodată cea mai... tânără dintre științe — să fie accesibilă marelui public.

Lectura cărții doamnei Elisabeth Marshall Thomas trebuie să fie deosebit de instructivă.

ARISTOFAN — ÎN SLUJBA APĂRĂRII PĂCII

Cel mai de seamă poet atenian, Aristofan, a trăit în secolul V î.Hr., în plină perioadă attică a culturii și literaturii grecești. Între contemporanii lui, nimeni nu era — nu putea fi — indiferent față de acest om deosebit de dotat și de îndrăzneț: unii, cei mai mulți, aplaudau cu înflăcărare atacurile energice pe care Aristofan le dezlănțuia periodic, cu arma ridicolului, împotriva viciilor de orice fel, practicate de nu importă cine, care întunecau obrazul acelei strălucite epoci de ascensiune spirituală greacă; alții, cei certați cu morala publică, erau îngroziți de acutismul criticilor sale corosive.

Una din lucrările de seamă ale lui Aristofan e intitulată „Pacea“. A fost concepută în plin război peloponezian, care a căsunat atâtea pagube contemporanilor lui.

Întîiul spectacol cu această piesă a avut loc în anul 421 î.Hr. Ea a fost primită favorabil, căci atunci ca și acum, masele populare erau încredințate că războiul e un flagel, o calamitate, o plagă, oricît s-ar trudi anumiți teoreticieni ratați — din felurite țări și vremuri — să-l prezinte ca „factor de progres“, ca ceea ce nu este, ca ceea ce războiul nu poate fi în nici o împrejurare.

Intr-una din seriile înstelate ale verii acesteia — seri care în Attica au un farmec covârșitor — a fost reluată la Atena reprezentarea amintitei capodopere a lui Aristofan. Spectacolul s-a desfășurat pe stadionul olimpic din Capitala Greciei, construcție care este „un adevărat poem din marmură ce îți amintește de capodoperele vechilor elini“ (cum îl caracterizează un corespondent de presă român, prezent acolo). La un moment dat, pe vastul stadion din centrul Atenei „luminile s-au stins și în acordurile vesele ale muzicii cunoscutului compozitor contemporan grec Hadzidakis, se desfășoară parada numeroaselor personaje ale piesei. Costumele multicolore, varietatea măștilor, mișcarea în scenă a actorilor cît și a corului,

acordurile unei muzici inspirate conferă o ambianță particulară comediilor aristofaniene delectînd publicul“.

Străbătută de ideea generoasă a înlăturării flagelului războiului, piesa lui Aristofan — astăzi, ca și înainte cu 24 de veacuri — reprezintă un mijloc clasic de luptă împotriva vrajbei și a încăierărilor dintre state și popoare. Ea este o invitație artistică — mușcătoare și plină de sens educativ — la conviețuire pașnică, la viață trăită în bunăvoință și conlucrare frățească, un mesaj de omenie și solidaritate umană față de tot ceea ce poate să tulbure relațiile dintre oameni și popoare. Mesajul acesta depășește veacurile și, de aceea, e mereu valabil, mereu actual.

GR. M.

CITEVA DATE ISTORICE DESPRE CAPITALA PATRIEI NOASTRE

Din repertoriul datelor referitoare la Capitala Patriei noastre reținem următoarele:

Primul document istoric în care apare scris numele *București* este un hrisov în limba slavonă, dat de Vlad Țepeș în 20 septembrie 1459.

În cartografia europeană, *București* apare pentru prima dată la anul 1492 — în planiglobul lui Martin Behaim din Nürnberg.

Cel dintîi spital din *București* — Colțea — a fost înființat în anul 1704, de spătarul Mihail Cantacuzino. Tot din porunca lui a fost ridicat în 1715 și Turnul Colței. Această construcție — cea mai înaltă din vechiul *București* — servea ca foisor pentru paza contra incendiilor, dar și ca clopotniță de biserică.

Cea mai veche instituție de învățămînt superior din *București* a fost așa-numita Academie domnească. Ea a luat ființă în vremea domniei lui Constantin Vodă Brîncoveanu (1688—1714) și funcționa în chiliile Mănăstirii Sf. Sava.

IMENSITATEA UNIVERSULUI

Academicianul sovietic Viktor Ambartsumian, președintele Academiei de Științe a R.S.S. Armene și directorul Observatorului Burakans, este unul dintre cei mai mari astronomi ai vremii noastre și cercetător neobosit mai ales al „tainelor“ pe care le ascunde încă studiul galaxiilor. Amănuntele de specialitate pe care le-a împărtășit recent unui corespondent al săptămînalului „Contemporanul“ (nr. 29 a.c.) cu privire la rezultatele cercetărilor actuale în acest domeniu, ne ajută să ne facem o idee clară despre imensitatea Universului. Între altele, Acad. V. Ambartsumian a spus:

„Este greu să-ți imaginezi măcar dimensiunile spațiilor din Univers accesibile telescoapelor moderne. Distanța aproximativă pînă la acestea este de 5—6 miliarde ani-lumină. Să presupunem că ar fi creată o hartă a acelei părți a Universului accesibilă telescoapelor optice. Să admitem că dimensiunile acestei hărți ar fi egale cu teritoriul Uniunii Sovietice. De la frontierele ei estice pînă la cele vestice sînt aproximativ 10.000 km. Care ar fi locul ce l-ar ocupa pe hartă sistemul nostru solar? Pe o astfel de hartă, întregul nostru sistem solar — Soarele, Pămîntul și orbitele tuturor planetelor ce se învîrt în jurul Soarelui — ar ocupa doar o suprafață de 1 micron pătrat, adică o suprafață care nu poate fi văzută cu ochiul liber. În „spațiul rămas“ ar fi dispuse galaxiile exterioare, fiecare din acestea ocupînd un volum echivalent cu o clădire obișnuită“.

Spre a ne da cîtuși de cit seama de imensitatea spațiilor pe care trebuie să le străbată lumina astrelor din galaxiile îndepărtate ca să ajungă pînă la noi, e bine să ne reamintim că lumina circulă cu o viteză de 300.000 km pe secundă. Aprecierea distanței la care se referă Acad. V. Ambartsumian ar necesita un calcul fabulos, cu puțință de efectuat — eventual — de mașini electronice de calcul. R.

CONFERINȚA BISERICILOR DIN ASIA DE SUD-EST

Apropierea dintre creștinii divizați pe variate confesiuni este susținută îndeosebi de mișcările cu caracter ecumenist, precum sînt: Consiliul Ecumenist al Bisericilor de la Geneva (CEB), pe linie teologică; Mișcarea Creștină pentru Pace de la Praga (CCPP), pe linia păcii, și Conferința Bisericilor Europene de la Nyborg (CBE), pe linia contactelor dintre Est și Vest.

Străduințele acestor mari mișcări au determinat și necesitatea apropierii dintre confesiunile creștine protestante din Africa și Asia. Astfel, în 1958 s-a constituit în Africa: Conferința Creștină Panafricană. După modelul ei s-a constituit apoi și: Conferința Bisericilor din Pacific, cuprinzînd organizațiile creștine protestante din Samoa, Tonga și alte insule din Pacific.

În fine, în mai 1959 s-a constituit și: Conferința Creștină est-asiatică (CCEA): East Asia Christian Conference (EACC), cu centrul la Koeala Loempoer din Malaya. Ea cuprinde teritoriul dintre Pakistanul de vest, Coreea și Japonia pînă spre Australia și Noua Zeelandă. Lărgindu-și sfera de acțiune spre regiuni învecinate, Conferința a primit caracter sud-est asiatic.

Conferința sud-est asiatică este o organizație ecumenistă de sine-stătătoare (autonomă) și ea întreține relații frățesti cu Consiliul Ecumenist al Bisericilor de la Geneva. Baza ei teologică este identică cu cea stabilită pentru CEB la congresul de la New Delhi din 1961, principiul unificării se razimă pe îndemnul la unitate misionară, exprimat încă în 1910 de eminentul misionar J. R. Mott. Președinte al conferinței este prof. Dr. G. Moses din Nagpur—India, vicepreședinți sînt episcopul Dr. E. Sobrepena din Filipine și D. S. Marantika din Indonezia; secretariatul cuprinde pe Dr. D. T. Niles din Ceylon și pe U Kyaw Tah din Birmania.

Pentru afirmarea activității, Conferința a ținut o adunare plenară la Bangkok, în Tailanda, în zilele de 25 februarie—5 martie 1964. La ea a participat și secretarul general al CEB, Dr. Visser't Hooft, care a venit de la ședința Comitetului executiv, ce s-a ținut la Odessa—URSS. În cadrul adunării au ținut referate Dr. Kyung Han din Coreea sudică, preotul siro-ortodox Paul Verghese din India și filosoful ind M. Thomas. În cuvîntul său, M. Thomas a subliniat faptul că fundamental importantă pentru viața și pacea lumii este dobîndirea libertății de către toate populațiile care mai sînt supuse încă altor suveranități; acest lucru îl cere și dreptatea creștină. De aceea populațiile sud-est asiatice sînt direct interesate în rezolvarea pașnică a problemelor politice din acea parte a lumii; la soluționarea lor trebuie să contribuie și creștinii, ca adepți ai Mîntuitorului Hristos și deci ei trebuie să fie și luptători pentru pace.

În scopul mobilizării creștinilor pentru pace din sud-estul Asiei a fost compusă de către D. Niles și muzicologii americani John Milton și Edna Kelly o Colecție de cîntece (cu 200 piese), pe baza materialului (textului) cules în Birmania, Ceylon, China, Hongkong, India, Indonezia, Japonia, Coreea, Malaya, Pakistan, Filipine, Tailanda, Noua Zeelandă și Australia.

Discuțiile adunării au fost purtate apoi în mai multe comisii (secții), între care s-au impus cele cu privire la: Slujirea ecumenică în sud-estul asiatic, Biserica și viața socială, Contribuția instituțiilor creștine la opera independenței, a unității și păcii (contribuind esențial renumiții ecumeniști Ch. Devanesen din Madras—India, prof. Moses din Nagpur și Dr. Bunker din Ceylon) și Contribuția bărbaților și a femeilor la opera socială. Adunarea s-a mai ocupat și cu problema relațiilor dintre protestanții asiatici și romano-catolici din acele regiuni. (Vezi în Revista: De Heerbaan Nr. 3/4, Amsterdam 1964, p. 63—89).

FUNDAȚIA HANS IWAND

Prof. Hans Iwand de la Bonn—RFG a fost unul dintre fruntașii Conferinței Creștine pentru Pace de la Praga, pînă la moartea sa subită din 3 mai 1960. Pentru că în centrul străduințelor sale a stat năzuința sinceră pentru realizarea unității Creștinătății europene, prietenii săi, membri în CCPP, au constituit în vara anului 1963 „Fundatia H. Iwand“, cu scopul de a stimula principiul „iwandian“ privitor la unificarea creștinească și întărirea relațiilor dintre Est și Vest.

În Curatoriul Fundațiunii se află încercați luptători pentru pace: președintele Bisericesc E. Wilm din Bielefeld—RFG, consilierul H. Kloppenburg din Dortmund—RFG, prof. G. Casalis de la Paris, prof. M. Fischer din Berlinul occidental, președintele Bisericesc M. Niemöller din Hessa—RFG, prof. L. Pakozdy din Budapesta, prof. J. Soucek de la Praga, prof. E. Wolf de la Göttingen—RFG și alții. La apelul către credincioși au răspuns de îndată vreo 200 persoane, înscriindu-se ca membri ai Fundațiunii și subscriind contribuții bănești, care au creat un fond de 18.000 mărci vestgermane.

Bilanțul acestei activități l-a făcut adunarea plenară de la Beienrode—RFG, din 15 mai 1964. Cu această ocazie s-a precizat că fondurile vor fi întrebuințate pentru schimb de studenți și asistenți teologi între Est și Vest; anual va fi acordată o sumă ca burse pentru alți studenți apuseni-germani care vor dori să studieze la o Facultate teologică din Răsărit, precum și invers; vor fi finanțate călătoriile de informare reciprocă, participarea la Conferințe și prelegeri, pentru ca în modul acesta să se poată realiza contacte tot mai adinci între teologii apuseni-germani și cei răsăriteni. S-a mai emis și un concurs dotat cu premii, cu tema: „Viziunea Bisericii în meditațiile prof. H. Iwand“, la care pot participa cu referate studenți și asistenți din Apus și din Răsărit.

Iată o nouă contribuție nu numai pentru dialogul între creștinii apuseni și cei răsăriteni, ci și o contribuție reală în cadrul contactelor pentru înțelegere, colaborare și pace.

JUBILEU ECUMENIST

În vara anului 1964 s-au împlinit efectiv 50 de ani de cînd a luat naștere marea mișcare ecumenistă, din care s-a dezvoltat în 1946 „Consiliul Ecumenist al Bisericii“ de la Geneva.

Gîndul ecumenist, de întrunire a tuturor bisericilor, confesiunilor și fracțiunilor creștine, s-a născut atunci, cînd subiectivismul teologic protestant și-a dat seama că Reforma din secolul XVI nu a întărit unitatea Bisericii, ci dimpotrivă, a produs o fracționare în serie a Creștinismului. Din această fracționare s-a născut apoi și intoleranța reciprocă confesională și îndușmărirea, care se caracterizează în Apus prin războiul schmalcaldic și războiul de 30 de ani dintre catolici și protestanți.

Față cu această stare, patriarhul Alexandriei, Meletie Figa, s-a pronunțat în 1600 astfel: „E dureros ca creștinii să trăiască împărțiți; Dumnezeu va ști să realizeze în cele din urmă (prin creștinii) unitatea Bisericii; pînă atunci, deci, creștinii să nu se dușmănească, ci să privească unii la alții în dragoste și prietenie“. Era anunțat astfel primul gînd ecumenist.

Dar acest gînd nu a fost respectat și nici aplicat între creștini, care dimpotrivă au participat și la alte războaie fratricide, în cadrul sistemului feudal și capitalist.

Abia în 1844 s-a născut ideea modernă de ecumenism larg, la Paris, de regrupare a creștinilor de tot felul în jurul Mîntuitorului Hristos, personal, și nu în

cadrul Bisericii Sale, care ar avea numai un caracter administrativ pur uman și trecător.

Au trebuit străduințe de lămurire, în care un aport central l-a adus din partea protestanților misionarul J. R. Mott, considerat recent „arhitectul Ecumenismului” (Vezi H. Flachmeister, J. R. Mott, Baumeister der Oekumene, Bașile 1962).

La apelul ecumenist, concretizat în 1914 au răspuns apoi Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-catolică.

Pentru Biserica Ortodoxă a răspuns Mitropolitul Dorotei din Brusa (pentru Patriarhia Ecumenică), prin cunoscuta Encicloică din 1920: „Koinonia ton ekklesion”. Iar papa Benedict XV a răspuns prin enciclicele sale antiecumeniste din 1914 și anii următori.

Din aceste poziții s-a desprins o întreită concepție, concepția ortodoxă despre ecumenicitate clasică, de întrunire a tuturor creștinilor în jurul Mîntuitorului Iisus Hristos, în cadrul Bisericii Sale, ca „ecumenism Hristocentric eclesiastic” — apoi ecumenismul protestant de a fi adunați toți creștinii în jurul lui Iisus Hristos, într-o unitate formală cu multiplicitate esențială confesională — și în fine ecumenismul papal, de a fi toți supuși „vicarului lui Hristos”, prin ascultare de papă.

Cît de grea a fost și este calea ecumenismului, aceasta o documentează congresul al 3-lea al Consiliului Ecumenist de la New Delhi, din 1961, precum și recente conferințe și întruniri ecumeniste de la Montreal, Rochester și Mexico, din cursul anului 1963 (Vezi Ortodoxia 1/2 1962; Mitropolia Banatului 9/10 1962; B.O.R. 9/10 1963; Ortodoxia 3/4 1963; Mitropolia Moldovei și Sucevei 11/12 1963; Jurnalul Patriarhiei din Moscova nr. 3 și 4 pe 1964).

Totuși s-au realizat și pași importanți și foarte îmbucurători de apropiere, cunoaștere reciprocă, apreciere și respectare deosebită și chiar de colaborare.

M. ȘESAN

† PREOTUL MATEI NICOARĂ

Octogenarul preot, Matei Nicoară din Rucăr, protopopiatul Făgărașului, a adormit întru Domnul în Sîmbăta Patimilor Domnului, la 2 mai 1964, în vîrstă de 84 ani.

Născut în com. Rucăr, a absolvit cu merit liceul „Andrei Șaguna” din Brașov, iar în 1903, studiile teologice la Sibiu.

În 1905 este instalat preot în Rucăr, unde părintele Matei Nicoară a păstorit cu mult devotament și vrednicie timp de 55 de ani.

Făcîndu-se „tuturor toate”, părintele Matei Nicoară a fost un cucernic slujitor al altarului și un neobosit și înțelept îndrumător al vieții morale a credincioșilor, fiind totodată mereu prezent cu inițiativa, cu sfatul și munca sa în toate manifestările vieții păstoriților săi.

Dragostea și interesul pentru parohia sa se reflectă și într-o frumoasă cronică a satului, pe care a scris-o cu grijă, într-un stil ales și cu o largă documentare.

Slujba înmormîntării a fost săvîrșită a 3-a zi de Paști (5 mai), de un sobor de preoți în frunte cu protopopul Făgărașului, în prezența unui mare număr de credincioși localnici și străini.

În cuvîntări mișcătoare s-au elogiât viața, faptele și vrednicia părintelui Matei Nicoară, de către părintele protopop al Făgărașului, preotul parohiei Rucăr și de către un alt preot din Făgăraș.

Iubit în chip deosebit de toată familia sa, stimat și mult regretat de credincioși, cinstit și mult apreciat în cercul preoților din jur, părintele Matei Nicoară a adormit întru Domnul cu marea mulțumire a datoriei împlinite. RED.

TIPOGRAFIA EPARHIALĂ
SIBIU

Biblioteca Mitropolitană Sibiu